

รายงานผลการวิจัย

การสังเคราะห์องค์ความรู้
สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน

สุกัญญา สมไพบูลย์

ได้รับงบประมาณเงินนอกงบประมาณแผ่นดินประจำปี (PPBS)
จากคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน (The Analysis of the State of the Arts of Thesis on Traditional Performing Arts) ได้รับงบประมาณเงินนอกงบประมาณแผ่นดินประจำปี (PPBS) ประจำปี 2549 จากคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การวิจัยได้เน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในวิทยานิพนธ์ ซึ่งไม่จำกัดสาขาว่าต้องเป็นนิเทศศาสตร์ เท่านั้น ซึ่งข้อค้นพบทั้งด้านแนวคิด ทฤษฎี วิธีวิจัย ประเด็นการศึกษา รวมทั้งผลของการวิจัยในวิทยานิพนธ์เหล่านั้น จะเป็นฐานความรู้สำคัญสำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้าในหัวข้อดังกล่าวในสาขานิเทศศาสตร์และสื่อสารการแสดง เพราะสามารถที่จะนำความรู้แบบสหสาขามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพกับงานของตนได้มากที่สุด

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะทิศทางหรือประเด็นที่สามารถศึกษาต่อได้ในอนาคตไว้ด้วย ซึ่งผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ให้กับผู้สนใจในการศึกษาหรือต่อยอดองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาด้านนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธันวาคม 2551

สุกัญญา สมไพบูลย์

งานวิจัยเรื่อง

การสังเคราะห์องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน

ชื่อผู้วิจัย

อาจารย์สุกัญญา สมไพบุลย์

เดือนและปีที่ทำเสร็จ

ธันวาคม 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "การสังเคราะห์องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน" นี้ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ในการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา 2) เพื่อสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและประมวลผลการวิจัยสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นให้นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา ทางด้านสื่อสารการแสดงและที่เกี่ยวข้อง ได้แสวงหาความรู้ในแง่มุมอื่น เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป 3) เพื่อเสนอแนะหัวข้อ ประเด็นเรื่องการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในการทำวิทยานิพนธ์หรือการวิจัยครั้งต่อไปในอนาคต 4) เพื่อพัฒนาระบบสำคัญในหลักสูตรสื่อสารการแสดงระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิตต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ประกอบกับได้จัดอาศรมความคิดและสาธิตการแสดงพื้นบ้านในรูปแบบที่ต่างกันด้วย อีก 2 ครั้ง ผลการวิจัยพบว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524-2547 มีการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในวิทยานิพนธ์ จำนวน 85 เรื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีมากที่สุดจำนวน 30 เรื่อง สาขาที่นิยมศึกษาคือไทยคดีหรือไทยศึกษา การสื่อสารนิเทศศาสตร์ ศึกษาศาสตร์และการสอนและนาฏศิลป์ ชนิดของสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านพบ 9 ชนิดใหญ่ๆ ที่พบมากที่สุดคือเพลงพื้นบ้าน 16 เล่ม แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมมีการนำมาใช้มากที่สุด เช่นเดียวกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ประเด็นการศึกษาทั้งสิ้นมี 10 ประเด็น ที่พบมากที่สุดคือการศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง, รองลงมาคือ การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของบวรวรรณกรรม, การศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน, การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน, การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา, การสร้าง / พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน, สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน กับสื่อมวลชน, การสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน, สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม, ส่วนประเด็นการวิเคราะห์ผู้ชมมีน้อยที่สุด

ในเรื่องของการศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดงนั้น จะเน้นเรื่องการเปรียบเทียบของเก่า ของใหม่และอิทธิพลของความทันสมัย ในองค์ประกอบด้านดนตรี เนื้อหา ทำราว และองค์ประกอบอื่นๆ ส่วนการวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของวรรณกรรมของบวรวรรณกรรม ก็จะแสดงให้เห็นภาพสะท้อนสังคม ค่านิยม การดำเนินชีวิตและการใช้วรรณศิลป์และภาษาที่งดงาม

สำหรับการศึกษาประวัติและผลงานของศิลปินก็จะเน้นไปที่ศิลปินแห่งชาติหรือศิลปินอาวุโสในด้านปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ส่วน การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้านก็จะชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้สื่อสารการแสดงพื้นบ้านเสื่อมสลาย อาทิ การเข้ามาของสื่อใหม่และข้อจำกัดของสื่อเอง การดำรงอยู่ก็ต้องเปิดรับและผสมผสานสื่อ

สมัยใหม่ ในขณะที่การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาจะเสนอข้อค้นพบในแง่ประสิทธิภาพของสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านในการส่งเสริมสุขภาพของชุมชนและการพัฒนาเยาวชน

ในประเด็นการสร้าง / พัฒนาลักษณะการเรียนการสอนก็จะแสดงให้เห็นถึงการนำสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านมาบูรณาการกับการสอนและสร้างหลักสูตรเพื่อสอนเพลงพื้นบ้าน เช่นเดียวกันกับการดำรงอยู่ของสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน เมื่อต้องแสดงผ่านสื่อมวลชนสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านต้องปรับตัวด้านเนื้อหาและรูปแบบ

ส่วนการสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน จะพบว่า มีขั้นตอนและกระบวนการวิธีที่ครูทำให้อุบัติและปฏิบัติตามรวมทั้งยังเป็นการสืบทอดในครอบครัวหรือชุมชน ส่วนสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นจะพบว่าสื่อเป็นศูนย์รวมของชุมชนและเครือข่ายศิลปิน สุดท้ายเรื่องผู้รับสาร ก็จะแบ่งเป็น 2 ประเด็นคือความชอบในผู้แสดงและการแสดง กับการดูการแสดงผลกับการเข้าใจในการสื่อสาร

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อองค์ความรู้ในอนาคตคือ บทบาทและหน้าที่เชิงประสานวัฒนธรรมและการแสดงความเป็นไทยของชุมชน / การศึกษาศิลปินและชีวิตที่ต้องปรับตามกระแสสังคม / ศิลปินลูกทุ่งกับการสืบสานงานการแสดงพื้นบ้าน / การจัดการองค์กรหรือคณะกรรมการแสดงผลและการสร้างเครือข่ายศิลปิน / การวิจัยสร้างสรรค์หรือทดลองสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านร่วมสมัย / การถ่ายโอนและย้ายสื่อ : ธรรมเนียมการแสดงผลไทยในสื่อที่แตกต่าง / การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และบริบทของสังคมที่แตกต่างกับสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน / จาก เวที พื้นที่ แสง สี กับการสื่อความ / ปัจจัย S M C R กับการพัฒนาทั้งสื่อและคน / การประยุกต์สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านที่มีรูปแบบละครเข้ากับการเรียนการสอนหรือการพัฒนาเยาวชน / ผู้รับสารในฐานะผู้เสพงานศิลปะ / การสืบสานการแสดงผลโดยแตกกิ่ง ต่อดา จาก รากและแก่นเดิม / กระบวนการสร้างเด็กและเยาวชนในฐานะผู้สืบสานการแสดงผลพื้นบ้าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Project Title : The Analysis of the State of the Arts of Theses on Traditional Performing Arts

Researcher : Sukanya Sompiboon

Date of Completion : December 2008

Abstract

The research project on, titled "The Analysis of the State of the Arts of Theses on Traditional Performing Arts", aims at 1) analyzing the body of knowledge in traditional performing arts studies in higher education institutions, 2) collecting and synthesizing concepts and theories from traditional performing arts research studies in an attempt to form a fundamental ground for academics and students of performing arts or relevant sciences for future research studies, 3) recommending research topics and academic directions for future thesis or research projects in traditional performing arts, and 4) developing key concepts in the study of performing arts in the undergraduate and graduate level to expand the body of knowledge in traditional performing arts.

The research project applies various forms of research methodologies, from documentary research to academic forums and traditional performing arts demonstrations. This qualitative research aimed to investigate, analyze, and synthesize the areas of study, theories, research methodologies as well as major findings in 85 theses on Traditional Performing Arts between 1981- 2004 in Thailand's graduate schools.

Results of the research are as followed:

1) Chulalongkorn University has the highest number of theses concerning Traditional Performing Arts, which is 30 copies. The most researched subject of study is Thai Studies, and the most studied traditional performing arts genre is traditional Thai folk songs.

2) The concepts and theories mostly used for the studied theses are cultural studies, communication, and education approaches.

3) Most studies applied the content analysis approach, while the major research instruments are documentary research, interviewing, and participatory and non-participatory observation.

4) Ten research topics were found, namely the analysis of genres and styles, arts compositions, and performance developments, the analysis of performing arts scripts, artist biographies and contributions, the existence and degeneration of traditional performing arts, media exposure and traditional performing arts for development, curriculum development, the relations of traditional performing arts and mass media, succession and transfer of traditional performing arts, relationship between traditional performing arts and community, and audience analysis, which is the least studied area.

The most popular areas of study, the analysis of genres and styles, arts compositions, and performance developments, focused on the comparison of arts elements, content, and form of traditional

performing arts and modern media, while studies analyzing performing arts scripts investigated social reflection, life's value, and the use of creative language.

The study of artist biographies and contributions showed factors of how the artists become successful and the researchers often investigated biographies of National Artist award recipients or famous artists. Moreover, the studies of traditional performing arts existence and degeneration discovered the traditional performing arts' limitations and the invasion of modern media, which are key factors that weaken the existence of traditional performing arts.

The results of studies in media exposure and traditional performing arts for development showed the effectiveness and success of traditional performing arts for health promotion and youth development. Meanwhile, the studies of curriculum development illustrated the integration of traditional performing arts and school subjects, as well as the creation of traditional folk song curricula.

In studying the relations of traditional performing arts and mass media, the results showed that traditional performing arts must be adjusted in both content and form when performed through mass media. Moreover, in the studies concerning the succession and transfer of traditional performing arts, research results showed that family and community inheritance, as well as demonstration and teaching by masters are mostly found.

In the studies about relationship between traditional performing arts and community, the findings illustrated that traditional performing arts serve as the central of community and contribute to building the network of artists. Lastly, audience analysis studies could be divided in 2 aspects; audience's taste for character viewing and their understanding of traditional performing arts' message.

5) The recommendations of future studies in Traditional Performing Arts areas are:

The function of traditional performing arts in the community's culture, freedom of expression, and independence / The impact of social changes on artists/ Thai country song artists and their roles as traditional performing arts promoters/ The traditional performing arts' organizational management and artist networking / The creative or experimental research of contemporary traditional performing arts / The transfer of content from traditional performing arts to other media / The analysis of traditional performing arts in different social and historical contexts / The design of scenery, lighting, and sound for communication in traditional performing arts / The S-M-C-R approach for media and people development / The application of traditional performing arts and education approach for youth development / Audience analysis as arts spectator / The succession of traditional performing arts by core and new elements mixture / The process of traditional performing arts succession for children and youth.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่อนุมัติงบประมาณในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณฝ่ายวิชาการที่ตามทวงงานด้วยความเมตตา พี่แอร์ที่ยืดโอกาสให้ผู้วิจัยเสมอ พี่ยุพา ที่สอนการทำงานประมาณอย่างถูกต้อง และพี่นิตยาที่กระตุ้นในการให้ตีพิมพ์

ขอบคุณคุณตาและคุณแม่ของผู้วิจัย ที่ถ่ายทอดความหลงใหลในสื่อสารการแสดงผลผ่านทางสายเลือดให้ผู้วิจัย โดยเฉพาะแม่ผู้สนับสนุนกำลังใจ กำลังกาย และกำลังทรัพย์ ให้ผู้วิจัยตลอดกาล และ พี่โกดำ ที่เข้าใจและสนับสนุนผู้วิจัยให้ได้ทำงานที่รัก

ขอบคุณวิทยากรในการเสวนา รศ. ดร. กาญจนา แก้วเทพ ผู้ที่จะให้ความเมตตา เอื้อเฟื้อ ความรู้กับผู้วิจัยแล้ว ยังเป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาสื่อพื้นบ้านในสาขานิเทศศาสตร์และในบริบทปัจจุบัน คุณประติษฐ ประสาททอง ศิลปินศิลปาธร ที่เป็นครูลิเกร่วมสมัยให้ผู้วิจัยและเป็นพี่ชายที่น่ารักเสมอ น้ำปัด หรือพระเอกจระเขย เลิศพรครูลิเกแห่ๆ ของผู้วิจัยที่ทั้งสอนและสนับสนุนในกิจกรรมต่างๆ มาตลอด อาจารย์วิไลวรรณ นาคชาพันธ์ ครูอีแซวจิตใจของน้องโรงเรียนอนุบาลศรีประจันต์ อาจารย์วิโรจน์ วีระวัฒนานนท์ ลิเกหลานหอมหวาน ที่เสียสละเวลาให้บรรดานักวิชาการเสมอ อาจารย์สมฤทธิ ลือชัย ภูฏด้านการแสดงขอที่ถ่ายทอดได้สนุกที่สุดในโลก อาจารย์ประยูทธ วรรณอุดม ที่เดินทางมาจากเลยเพื่อการนี้ อาจารย์ธรรมจักร พรหมพ้วย ลูกศิษย์ของผู้วิจัยที่สลับบทบาทมาเป็นครูที่ทำการบ้านมาอย่างดีสำหรับผู้วิจัย คุณดวงแข บัวประโคน สำหรับเอกสาร ข้อมูลความรู้ ลิเกเด็ก

ขอบคุณ รศ.อวยพร พานิช หัวหน้าภาควิชาฯ ที่น่ารัก ใจดี และให้โอกาสในการทำงานเสมอ รศ. อุบลวรรณ เปรมศรีรัตน์ ที่คอยถามว่าอยากได้วิดีโอสื่อพื้นบ้านไหมจะ รศ. ถิรพันธ์ อนุวัชศิริวงศ์ ผู้จุดประกายความคิด และนำโอกาสในการได้สร้างสรรค์งานทางด้านสื่อสารการแสดงผลมาให้ผู้วิจัยเสมอ คุณเข้มพร วิจิตรวาทันธุ์ และคุณสุดใจ พรหมเกิด ในการส่งเสริม สนับสนุน และชักชวนสูงส่งการการสร้างสรรค์สำหรับเด็ก ผศ. รัชณี วงศ์สุมิตร แม้พี่อ้อมจะอยู่บางแสน แต่ก็ถามเสมอว่าเสร็จหรือยัง อาจารย์ปาริชาติ จิ่งวิวัฒนาการณ์ ที่ให้ข้อคิดเจ็บคมในการประยุกต์สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านกับเหตุการณ์ปัจจุบัน

ขอบคุณอาจารย์ณัฐภรณ์ รัตนชัยวงศ์ ผู้ช่วยที่ขยัน อดทน เจียบคม และเด็ดขาดในการบอกให้ผู้วิจัยหยุดคุยและเริ่มทำงาน

ขอบคุณเพื่อนป๊อง มิ่งค์ บอย ต้า เจียบ ที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์และช่วยเหลือในทุกเรื่อง

ขอบคุณนิสิตที่ช่วยเหลือฝ่ายวิชาการ เอ๊ย MC คอลิต PA ปริญญาโท ที่ช่วยเป็นพระเอกลิเกให้ด้วย

ขอบคุณนิสิตที่มาร่วมแสดงลิเก ไบตอง นิน ผ่น แอ้ ตาล ป่อปิว เต็ง และลิเกเด็กหอมหวานจิว เพลงอีแซวเด็กอนุบาลศรีประจันต์

ขอบคุณสิ่งใดๆ ก็ตามที่ทำให้สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านยังคงอยู่คู่สังคมไทยไม่หยุดยั้ง และยังเป็นสื่อที่ยังอยู่ในอ้อมใจในวงการศึกษาสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน

สารบัญ

คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ซ
บทที่ 1	
ความสำคัญและที่มา	1
กรอบแนวคิดในการศึกษา	4
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	6
นิยามศัพท์	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดสื่อสารการแสดง	9
- กระบวนการสื่อสาร : การสื่อสารเชิงสุนทรีย์	9
- แนวคิดสุนทรีย์ภาพ	12
- แนวคิดสื่อสารการแสดงตะวันออก	14
แนวคิดสื่อพื้นบ้าน	15
- สื่อพื้นบ้านกับชุมชน / บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน	15
- พัฒนาการสื่อพื้นบ้านในยุคต่างๆ	20
- แนวคิด / ทฤษฎีการศึกษาสื่อพื้นบ้านในสาขาต่างๆ	24
- แนวคิดการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้าน	30
- การวิเคราะห์คุณลักษณะของวัฒนธรรม	35
- แนวคิดอื่นๆ เกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน	35
- นิยามความหมายสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน	38
แนวคิดระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษา	48
งานวิจัยและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	56

	-งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านแขนงต่างๆ	56
	-บทความจากวารสารอื่นเกี่ยวข้องกับสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน	65
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย	82
	รูปแบบการวิจัย	82
	แหล่งข้อมูล ประชากร กลุ่มตัวอย่าง	83
	วิธีการศึกษา	83
	เครื่องมือการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล	84
บทที่ 4	ผลการวิจัย	86
	ตอนที่ 1 สรุปภาพรวมวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน ตามสาขาที่ศึกษาและมหาวิทยาลัย	87
	ตอนที่ 2 ประมวลภาพรวมของแนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน	90
	ตอนที่ 3 ประมวลภาพรวมในการวิเคราะห์ข้อค้นพบ และผลการวิจัยแบ่งตามสื่อทั้ง 9 ชนิด	129
	ตอนที่ 4 สรุปข้อค้นพบตามประเด็นการศึกษา จากสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านทั้ง 9 ชนิด	171
บทที่ 5	อภิปรายผลและข้อเสนอแนะในอนาคต	193
	สรุปการประมวลผลสถานภาพและองค์ความรู้สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน	194
	การอภิปรายและวิพากษ์วิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา	204
	ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาด้านสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านในอนาคต	212
รายการอ้างอิง		222
ภาคผนวก	ตารางประมวลผลตามหัวข้อทั้ง 6 ประการ	236

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	กรอบแนวคิด	5
ตารางที่ 2	ประเภทและจำนวนสื่อสารการแสดงผลในบ้านในวิทยานิพนธ์	87
ตารางที่ 3	แสดงรายชื่อมหาวิทยาลัยและจำนวนเล่มวิทยานิพนธ์ ที่ศึกษาสื่อสารการแสดงผลในบ้าน	88
ตารางที่ 4	สาขาการศึกษาของงานวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลในบ้าน	89
ตารางที่ 5	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีทางด้านวัฒนธรรม	92
ตารางที่ 6	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อในบ้าน	92
ตารางที่ 7	ชื่อแนวคิดการสื่อสาร	93
ตารางที่ 8	ชื่อแนวคิดนิเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนา	93
ตารางที่ 9	ชื่อแนวคิดสื่อสารมวลชน	93
ตารางที่ 10	ชื่อแนวคิดสื่อสารการแสดงผล	94
ตารางที่ 11	ชื่อแนวคิด ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์	95
ตารางที่ 12	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีทางด้านศึกษาศาสตร์และจิตวิทยา	95
ตารางที่ 13	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีด้านมานุษยวิทยา	96
ตารางที่ 14	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีด้านดนตรีศึกษา	96
ตารางที่ 15	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีด้านวรรณกรรม การประพันธ์ และวรรณศิลป์	97
ตารางที่ 16	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพ	97
ตารางที่ 17	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีสุนทรียศาสตร์	97
ตารางที่ 18	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีด้านศาสนาและศีลธรรม	97
ตารางที่ 19	ชื่อแนวคิดและทฤษฎีอื่นๆ	98
ตารางที่ 20	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลเพลงในบ้าน	116
ตารางที่ 21	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลหมอลำ	118
ตารางที่ 22	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลหนังตะลุง / หนังประโมทัย	120
ตารางที่ 23	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลซอ	121
ตารางที่ 24	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลลิเก	122
ตารางที่ 25	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลโนรา	123
ตารางที่ 26	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลรองเง็ง	124
ตารางที่ 27	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลละครชาตรี / เเทงตึก	124
ตารางที่ 28	ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลสื่อสารการแสดงผลในบ้านอื่นๆ	125
ตารางที่ 29	จำนวนชนิดสื่อสารการแสดงผลในบ้าน	129

ตารางที่ 30	จำแนกสื่อตามประเด็นศึกษา	130
ตารางที่ 31	ปริมาณวิทยานิพนธ์เพลงพื้นบ้าน	132
ตารางที่ 32	ปริมาณวิทยานิพนธ์หมอลำ	140
ตารางที่ 33	ปริมาณวิทยานิพนธ์หนังตะลุง / หนังประโมทัย	147
ตารางที่ 34	ปริมาณวิทยานิพนธ์ซอ	152
ตารางที่ 35	ปริมาณวิทยานิพนธ์ลิเก	156
ตารางที่ 36	ปริมาณวิทยานิพนธ์โนรา	160
ตารางที่ 37	ปริมาณวิทยานิพนธ์ร้องเงิง	164
ตารางที่ 38	ปริมาณวิทยานิพนธ์ละครชาตรี / เเท่งตึก	166
ตารางที่ 39	ปริมาณวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ	168
ตารางที่ 40	ชนิดของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน	197
ตารางที่ 41	ประเด็นในการศึกษา	198

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มาและความสำคัญในการศึกษา

สื่อพื้นบ้าน คือ สื่อดั้งเดิมซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของชุมชน อันเกิดจากวัฒนธรรม แนวคิด มโนทัศน์ คติความเชื่อ ค่านิยมและภูมิปัญญาของกลุ่มคนในชุมชน หรือสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน และเข้าใจในสิ่งนั้นๆ ตรงกัน จนกลายเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมและเป็นสื่อกลางในการสื่อสารของคนในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ โดยมีการสร้างสรรค์ สังสมและสืบทอด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยวิธีการผลิตซ้ำ (re-production) การประดิษฐ์ซ้ำ (re-invention) และการแพร่กระจาย (diffusion) ซึ่งสื่อพื้นบ้านจะหมายรวมถึง คติความเชื่อ ค่านิยม ขนบประเพณี พิธีกรรม วรรณกรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม เพลง การละเล่น ศิลปะการแสดง เป็นต้น โดยสิ่งเหล่านี้ต้องเป็นปัจจัยให้เกิดการสื่อสาร (สุกัญญา สมไพบูลย์, มปป.)

สื่อพื้นบ้านทั้งที่มาจากพิธีกรรมและการละเล่นที่ชาวบ้านหรือสมาชิกชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้ ไม่ว่าจะในเวลาทำงาน (work) หรือในเวลาว่าง (leisure) ซึ่งจะเกิดขึ้นในกิจกรรมและชีวิตประจำวันและสอดแทรกการสื่อสารและแสดงความคิด ทักษะคิดและค่านิยมของคนในชุมชนไว้ เมื่อสื่อเหล่านั้นได้รับความนิยมหรือพัฒนาให้เป็นการแสดงที่ต้องอาศัยศิลปะหรือความเชี่ยวชาญของศิลปินมากขึ้นก็จะกลายเป็นมรดกเพื่อความบันเทิงของคนในชุมชน (สุกัญญา สมไพบูลย์และชันปกรณ์ แสงจันทร์, 2548)

สำหรับสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านนั้น คือสื่อการแสดงดั้งเดิมที่มีรูปแบบของการสื่อความคิด วิถีชีวิต ภาษา ประเพณี ความเชื่อ โลกทัศน์ และสุนทรียะของชุมชนออกมาในรูปของการแสดงเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ อาทิ การแสดงหรือการเล่นเพลงพื้นบ้าน ลิเก ขอ หมอลำ ละครชาตรี หนังตะลุง รongเงิง โนรา ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งสื่อสารการแสดงเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารกันภายในชุมชน อันเกิดจากวัฒนธรรม แนวคิด มโนทัศน์ คติความเชื่อ ค่านิยมและภูมิปัญญาของคนในชุมชนหรือสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน จนกลายเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมและเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร ซึ่งจะมีการสร้างสรรค์ สังสม และสืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน จึงถือว่าสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญและควรค่าต่อการศึกษา

นอกจากนี้สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2527) ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของสื่อพื้นบ้านในการสื่อสารอันเนื่องมาจากสื่อพื้นบ้านเป็นการสื่อสารแบบบุคคล และยังแสดงค่านิยมและวิถีชีวิตของประชาชน

ระดับพื้นฐานของชาติ สามารถสร้างอิทธิพลหรือจูงใจคนดูได้มาก ศิลปินบางคนเป็นผู้นำทางความคิด เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการสื่อสารในท้องถิ่นนั้น ดังนั้นองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารในสื่อพื้นบ้าน ทั้ง ศิลปิน เนื้อหา รูปแบบการแสดง วิธีการ และคนดู จึงเป็นส่วนเกี่ยวเนื่องกัน และมีความน่าสนใจในการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

เหตุใดการศึกษาเรื่องสื่อพื้นบ้านจึงสำคัญและน่าสนใจ

การตอบคำถามของนักวิชาการชาวเวียดนาม ที่นำเสนอในหัวข้อเรื่อง "The Tay Poetic Tale : A Definition Study of the Origin, Development and Significance of This Traditional Literary form in Tay and Vietnamese Culture"¹ ซึ่งมีคำถามถามในทำนองว่าทำไมเธอจะต้องศึกษาในจุดเริ่มต้นของเรื่องเหล่านี้ ผู้นำเสนอตอบได้อย่างน่าประทับใจว่า เธอไม่เก่งภาษาอังกฤษนัก เพราะเธอเป็นคนเวียดนาม ซึ่งเธอก็ไม่ได้กังวลอะไรและจะพยายามฝึกต่อไป แต่เธอเห็นว่ามีผลสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ชาวเวียดนามอย่างเธอจะต้องรู้จัก เข้าใจและอนุรักษ์เรื่องพื้นบ้านของตนไว้ เพราะมันคืออัตลักษณ์ของชาวเวียดนาม และถ้าคนเวียดนามไม่เรียนรู้ที่จะรู้จักตนเองในมิติต่างๆ ให้เป็นอย่างดีก็คงจะไร้ประโยชน์ที่จะเรียนรู้คนอื่น

จากคำตอบดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความบังคลาใจที่จะศึกษาเรื่องสื่อพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสื่อสารการแสดง สาขาที่ผู้วิจัยประจำอยู่ โดยเฉพาะในยุคสมัยที่สังคมนิยมความทันสมัย (modern) และพยายามทำตนให้กลายเป็นตะวันตก (westernization) ดังนั้นการหันไปมองรากเหง้าของตนเองในด้านประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน จึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับสร้างทัศนคติหรือมุมมองในการสร้างสรรค์หรือพัฒนาประเทศต่อไป เหมือนกับคำกล่าวของขงจื้อที่ผู้วิจัยคิดว่ามีคุณค่ามากกว่า ถ้าเราอยากจะทำดียิ่งขึ้นไปให้ไกลหรือไปข้างหน้ามากๆ เราก็ต้องนำวัฒนธรรมไปข้างหลังให้มากที่สุด เหมือนกับการจะพัฒนาประเทศทั้งด้านกายภาพและสุนทรียภาพให้ไปข้างหน้าได้ไกลๆ ก็ควรที่จะเรียนรู้และเข้าใจรากเหง้าหรือความเป็นตัวตนของตนเองเสียก่อน

อนึ่งผู้วิจัยสนใจการศึกษาเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในทุกสาขาการศึกษา เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ดูแนวโน้มของการศึกษา และการดูทุกสาขานอกเหนือจากนิเทศศาสตร์หรือการสื่อสารเท่านั้น จะช่วยขยายมุมมองเชิงวิชาการและนำสหสาขาวิชาการของศาสตร์สาขาอื่นของการศึกษาเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน มาประยุกต์ใช้ หรือเติมเต็มใน

¹ การนำเสนอผลงานทางวิชาการในการประชุมวิชาการเรื่อง " Impact of Globalization, Regionalism and Nationalism on Minority Peoples in Southeast Asia" ระหว่างวันที่ 15-17 พฤศจิกายน 2547 ณ โรงแรมอมิตี แกรนด์ โฮเทล จังหวัดเชียงใหม่

ช่องว่างที่ยังขาดหายไปในการศึกษาของนิเทศศาสตร์ จะได้เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทั้งเชิงวิชาการ และวิชาชีพของสื่อสารการแสดงผลสื่อพื้นบ้านต่อไป

สำหรับในวงการศึกษาวิจัยเรื่องสื่อสารการแสดงผลสื่อพื้นบ้านนั้น จะมีมากมายและ หลากหลายตามประเด็น จุดมุ่งหมายต่างๆ อาทิ สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา การศึกษาองค์ประกอบ ของประเภทสื่อ ชีวิตและผลงานของศิลปินพื้นบ้าน การเสื่อมสลายและการดำรงอยู่ของสื่อสารการ แสดงพื้นบ้าน การนำรูปแบบและวิธีการประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน เนื้อหาและคุณค่าของบท วรรณกรรมการแสดงผลที่มีต่อสังคม ท่วงท่าร้ายรำและดนตรีประกอบการแสดง เป็นต้น โดยการศึกษา นั้นอาจมีทั้งเชิงอนุรักษ์ เชิงประยุกต์ และเชิงสร้างสรรค์ ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และมองแนวทางในอนาคต ด้วย ดังนั้นสิ่งที่น่าสนใจคือ การศึกษาสื่อสารการแสดงผลสื่อพื้นบ้านในระดับวิทยานิพนธ์นั้นมี การศึกษาประเด็นใดบ้าง และรายละเอียดของกระบวนการศึกษาวิจัยเป็นอย่างไร ประเด็นใดบ้างที่ยัง ขาดตกบกพร่อง ไม่มีการสนใจที่จะศึกษา หรือมีการศึกษาในปริมาณที่น้อย ประเด็นใดควรศึกษา เพิ่มเติมหรือแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการศึกษา เพื่อเป็นการสะสมองค์ความรู้ด้านนี้ อันจะเป็น ประโยชน์ในวงวิชาการและการนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในเชิงปฏิบัติการด้วย

สื่อพื้นบ้านถือเป็นสื่อรากฐานของการสื่อสาร ในงานวิจัยนี้จะศึกษาถึงสื่อพื้นบ้านที่มีลักษณะ เป็นสื่อสารการแสดงผล ดังนั้นผู้วิจัยจะดูองค์ประกอบในลักษณะสื่อสารการแสดงผล อันประกอบไปด้วย ศิลปิน บทการแสดง รูปแบบหรือองค์ประกอบของการแสดงผล รวมทั้งกลุ่มผู้รับชมหรือมีส่วนร่วมในการ แสดงด้วย ซึ่งวิทยานิพนธ์หรือการศึกษาเทียบเท่าในระดับมหาบัณฑิตที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า นั้น จะต้อง มี ชื่อของสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านเป็นคำหลัก ทั้งการแสดงแบบละคร กึ่งละคร และเพลง พื้นบ้าน

สำหรับการศึกษาสื่อสารการแสดงผลสื่อพื้นบ้านในงานวิทยานิพนธ์นั้น ผู้วิจัยได้ค้นคว้า รายชื่อที่ปรากฏอยู่ในทุกสาขา ทุกคณะที่ศึกษา ไม่ได้จำกัดเฉพาะทางสื่อสาร อาทิ นิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์ แต่ยังครอบคลุมถึงศาสตร์สาขาอื่นๆ ด้วย อาทิ ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ อักษรศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และศาสตร์อื่นๆ ที่ปรากฏ เพื่อจะได้ดู แนวทางการศึกษาและประมวลองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวได้ครอบคลุมที่สุด ซึ่งจะทำให้เห็นภาพ แนวโน้มการศึกษาสื่อสารการแสดงผลสื่อพื้นบ้านในสาขาต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการศึกษา การศึกษาสื่อสารการแสดงผลสื่อพื้นบ้าน และสรุปแนวทางที่ควรศึกษาเพิ่มเติมหรือที่ยังไม่มีใคร ศึกษา โดยเฉพาะการประยุกต์หรือการศึกษาโดยตรงในด้านนิเทศศาสตร์ ซึ่งเป็นสหสาขาที่เป็นองค์ รวมของการศึกษาด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เข้าด้วยกัน

กรอบแนวคิด / การศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมงานวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลสื่อพื้นบ้าน และวิเคราะห์ตามกรอบการวิเคราะห์ที่ได้กำหนดไว้แต่ต้น คือ

- ศึกษาสื่อสารการแสดงผลสื่อ (หัวข้อวิทยานิพนธ์และประเภทของสื่อพื้นบ้าน)
- ประเด็นหรือสาระสำคัญที่ศึกษาคืออะไร (วัตถุประสงค์ของการศึกษา)
- มีกรอบแนวคิด ทฤษฎีใดในการศึกษา (แนวคิด ทฤษฎี)
- มีระเบียบวิธีวิจัยอย่างไร
- ข้อค้นพบที่ได้รับคืออะไร (ผลการวิจัย)
- ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาและข้อเสนอแนะแนวทางในอนาคต

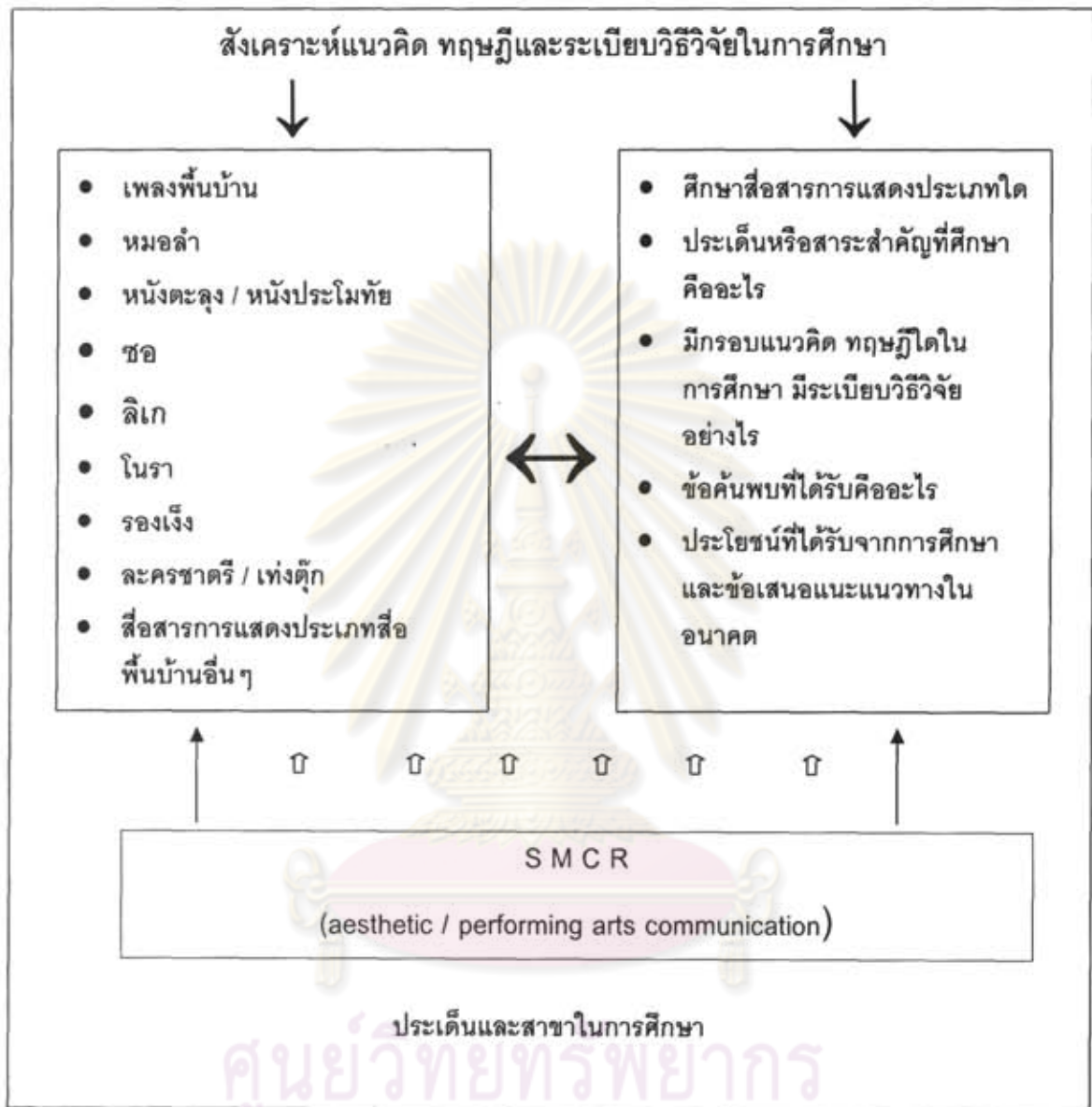
ขั้นตอนที่ 2 ทำตารางแบ่งประเภทสื่อ 9 ชนิด (จากวิทยานิพนธ์ที่รวบรวมได้)

- เพลงพื้นบ้าน
- หมอลำ
- หนังตะลุง / หนังประโมทัย
- ซอ
- ลิเก
- โนรา
- ร้องเงิง
- ละครชาตรี / เเท่งตึก
- สื่อสารการแสดงผลสื่อพื้นบ้านอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 3 สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัย เพื่อให้เห็นภาพรวมของทฤษฎีรวมทั้งกระบวนการทัศน์ในการศึกษา ในส่วนที่ 3 นี้จะเห็นภาพรวมของการใช้ทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยจะแบ่งสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านเป็นประเภทและประมวลว่าแต่ละประเภทศึกษาประเด็นอะไรบ้าง หลังจากนั้นก็จะสรุปเป็นผลของการศึกษาตามประเด็นภาพรวมของผลการวิจัยตามหัวข้อต่างๆ ที่กำหนดขึ้นมา อาทิ องค์ประกอบของการแสดง ศิลปิน การสื่อสารเพื่อการพัฒนา การใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อการเรียนการสอน การวิเคราะห์คุณค่าและความหมายที่สัมพันธ์กับสังคม สื่อพื้นบ้าน

กับสื่อมวลชน การศึกษาเชิงมานุษยวิทยา ดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นต้น โดยจะแสดงให้เห็น
วัตถุประสงค์ในการศึกษาและผลของการวิจัย

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ในการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา
2. เพื่อสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี(และประมวลผลการวิจัย) สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นให้นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาทางด้านสื่อสารการแสดงและที่เกี่ยวข้อง ได้แสวงหาความรู้ในแง่มุมอื่น เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป
3. เพื่อเสนอแนะหัวข้อ ประเด็นเรื่องการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในการทำวิทยานิพนธ์หรือการวิจัยครั้งต่อไปในอนาคต
4. เพื่อพัฒนาสาระสำคัญในหลักสูตรสื่อสารการแสดงระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิตต่อไป

ขอบเขต / ข้อจำกัดในการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาวิทยานิพนธ์ในระดับอุดมศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ตั้งแต่พ.ศ. 2524-2547 และเฉพาะที่สามารถค้นพบตัวเล่มในการศึกษา จากห้องสมุดสภาวิจัยแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะเฉพาะของงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ไม่เน้นปริมาณ แต่จะเน้นคุณภาพจากการสังเกตการณ์ ดังนั้นในส่วนขอแบบสอบถามจากการจัดอาศรมเสวนาสาธิตการแสดงจะนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงทัศนะของผู้ชมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบแห่งการสื่อสาร โดยจะไม่แสดงค่าตารางสถิติเชิงพรรณนาว่ามีความรู้สึกต่อหัวข้อที่ถามเป็นจำนวนเท่าไร แต่ในส่วนองงานวิทยานิพนธ์ที่นำมาเป็นตัวอย่งในการวิเคราะห์และสังเคราะห์นั้น จะมีการทำตารางแจ่งแจ่งให้เห็นลักษณะต่างๆ อาทิ ปี พ.ศ. สาขาที่ศึกษา เป็นต้น

สำหรับการจัดอาศรมเสวนาสาธิตการแสดงทั้ง 2 ครั้งนั้น ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากนักวิชาการ ศิลปินพื้นบ้าน และกลุ่มผู้ชม รวมทั้งนนักแสดง (นิสิต) ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมมาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์องค์ความรู้ในครั้งนี้ด้วย

นิยามศัพท์

สื่อพื้นบ้าน สื่อดั้งเดิมซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของชุมชน อันเกิดจากวัฒนธรรม แนวคิด มโนทัศน์ คติความเชื่อ ค่านิยมและภูมิปัญญาของกลุ่มคนในชุมชน หรือสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน และเข้าใจในสิ่งนั้นๆ ตรงกัน จนกลายเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมและเป็นสื่อกลางในการสื่อสารของคนในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ

สื่อสารการแสดง คือสื่อจินตคติอันหมายถึงสื่อที่มุ่งให้ผลในด้านอารมณ์ ความรู้สึกเป็นสำคัญ ซึ่งก็คืองานประเภทสื่อศิลปะและบันเทิงคดีต่างๆ ที่ให้ความรู้สึกเพลิดเพลิน ไปจนถึงชั้นส่งเสริมปัญญา และพัฒนาจิตวิญญาณของบุคคล อันมีการแสดงเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทั้งแนวจาริตและละครเวทีสมัยใหม่ ทั้งรูปแบบที่มีโครงสร้างเชิงละคร และมีโครงสร้างกึ่งละคร

สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน คือสื่อการแสดงดั้งเดิมที่มีรูปแบบของการสื่อความคิด วิถีชีวิต ภาษา ประเพณี ความเชื่อ โลกทัศน์ และสุนทรียะของชุมชนออกมาในรูปของการแสดงเพื่อ

วัตถุประสงค์ต่างๆ อาทิ การแสดงหรือการเล่นเพลงพื้นบ้าน ลิเก ซอ หมอลำ ละครชาตรี หนังตะลุง รองเงิง โนรา ฯลฯ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับองค์ความรู้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์รวมทั้งการพัฒนารอบการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน
2. เป็นแนวทางในการศึกษาต่อยอดองค์ความรู้และการศึกษาประเด็นใหม่ๆ เกี่ยวกับสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน
3. เป็นข้อมูลและพื้นฐานการพัฒนา รวมทั้งประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีเชิงสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านเพื่อพัฒนาหลักสูตรสาขาสื่อสารการแสดงระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิตต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 นี้ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารการแสดงผลและสื่อพื้นบ้าน เพื่อนำมาใช้ในการเปิดประเด็นแนวทางการศึกษาในบริบทดังกล่าว รวมทั้งใช้สังเคราะห์องค์ความรู้ จากวิทยานิพนธ์ที่นำมาศึกษา โดยจะเน้นที่แนวคิดเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านแต่ก็นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ สื่อสารการแสดงผล เพราะงานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาเฉพาะสื่อพื้นบ้านที่เป็นสื่อสารการแสดงผลเท่านั้น โดย แบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

- แนวคิดสื่อสารการแสดงผล
 - กระบวนการสื่อสาร : การสื่อสารเชิงสุนทรีย์
 - แนวคิดสุนทรีย์ภาพ
 - แนวคิดสื่อสารการแสดงผลตะวันออก
- แนวคิดสื่อพื้นบ้าน
 - สื่อพื้นบ้านกับชุมชน / บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน
 - พัฒนาการสื่อพื้นบ้านในยุคต่างๆ
 - แนวคิด / ทฤษฎีการศึกษาสื่อพื้นบ้านในสาขาต่างๆ
 - แนวคิดการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้าน
 - การวิเคราะห์คุณลักษณะของวัฒนธรรม
 - แนวคิดอื่นๆ เกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน
 - การสืบทอด
 - แนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม
 - แนวคิดการรับนวัตกรรม
 - แนวคิดสิทธิทางวัฒนธรรม
 - นิยามความหมายสื่อสารการแสดงผลประเภทสื่อพื้นบ้าน
- แนวคิดระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษา
- งานวิจัยและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - งานวิจัยเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านแขนงต่างๆ
 - บทความจากวารสารอันเกี่ยวข้องกับสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน

แนวคิดสื่อสารการแสดง

สื่อสารการแสดง : สื่อสารเชิงสุนทรีย์

การสื่อสารเชิงสุนทรีย์ (Aesthetic Communication) หมายถึงกระบวนการสื่อสาร มีความหมายกว้างๆ เทียบเท่ากับการสื่อสารเชิงจินตคติ (Imaginative Communication) ซึ่งจะครอบคลุมการสื่อสารที่มุ่งเน้นทฤษฎีหรือความเพลิดเพลินเจริญใจทั้งปวง โดยสื่อสารการแสดง นับว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารเชิงสุนทรีย์

สื่อสารการแสดง (Performing Arts Communication) คือสื่อจินตคติที่มีการแสดงเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทั้งแนวจารีตและละครเวทีสมัยหรือ และหมายรวมถึงการแสดงละครโทรทัศน์และภาพยนตร์ (ดิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ และคณะ, 2547 : 7) ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะเป็นละครแล้ว การแสดงที่มีโครงสร้างเชิงละครบางประการ เช่น การแสดงเพลงพื้นบ้าน ก็นับว่าเป็นสื่อสารการแสดง ในปัจจุบันสาขาสื่อสารการแสดง (performing arts) ได้รับความสนใจจากสังคมเป็นอย่างมากเพราะนักได้ว่าเป็นวิธีการสื่อสารประเภทหนึ่งที่สามารถสื่อสารได้ทั้งอรรถและรส นั่นก็คือมีสุนทรีย์ควบคู่ไปกับเนื้อหาที่กำลังนำเสนอ

ลักษณะของสื่อสารการแสดงหรือการสื่อสารเชิงละครนั้นถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการสื่อสารซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับธาตุหลักของการสื่อสารอันได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสารแล้ว นั้น รวมทั้งหลักสุนทรียศาสตร์หรือการสื่อสารเชิงศิลปะแล้วนั้นจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังลักษณะต่อไปนี้

รูปแบบของกลุ่มสัญญาณที่เป็นกระบวนการสื่อสาร (อาานันท์ อุแบร์สเฟลด์ อ่างโน วัลยา วิวัฒน์ศร , 2538 : 124) คือ

ผู้ส่งสาร	คือผู้ประพันธ์ ผู้กำกับการแสดง นักแสดง หรือจัดว่าเป็นกลุ่มศิลปิน
สาร	ตัวบท หรือวรรณกรรมหรือการแสดง รูปแบบการแสดง
รหัส / ช่องทาง	รหัสในการดู อาทิ โสตทัศนระ รหัสด้านสังคม วัฒนธรรมหรือรหัสเฉพาะ ได้แก่ จาก สถานที่ เป็นต้น ซึ่งหมายรวมถึง กาลเทศะ โอกาสในการแสดง การดำรงอยู่และการเสื่อมสลาย
ผู้รับ	ผู้ดู ผู้ชมการแสดงนั้นๆ

แนวคิดสุนทรียศาสตร์ที่จำแนก 4 แนวทฤษฎีในการนิยามศิลปะ (ฐิติรัตน์ รัตนจรัสโรจน์, 2542 อ่างถึงโน ดิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ และคณะ, 2547 : 8) มีลักษณะดังนี้

1. ทฤษฎีที่นิยามศิลปะโดยพิจารณาคุณสมบัติของศิลปะ หรือสารในสื่อที่มีคุณสมบัติจำเพาะของความเป็นศิลปะนั้นๆ (สาร)

2. ทฤษฎีที่นิยามศิลปะโดยพิจารณาตัวบุคคลที่สร้างสรรค์หรือศิลปินผู้สื่อสาร (ผู้ส่งสาร / ศิลปิน)
3. ทฤษฎีที่นิยามศิลปะโดยพิจารณาผลที่เกิดแก่ผู้เสพหรือผู้รับสารซึ่งอาจตีความศิลปะอันเนื่องมาจากอัตลักษณ์ทางสังคมของตน (ผู้รับสาร)
4. ทฤษฎีที่นิยามศิลปะโดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างงาน งานศิลปะ และผู้รับสารหรือให้ความสำคัญกับศิลปะที่กระบวนการสื่อสารที่เห็นความสัมพันธ์ของผู้ส่งสารกับสื่อ ผู้รับสาร และบริบทการสื่อสารหรือวัฒนธรรม (ช่องทาง/ กระบวนการ)

ลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็นกรอบสำหรับการวิจัยในการพิจารณาวิถยานิพนธ์ที่จะศึกษาในแง่ของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านด้วย โดยพิจารณาว่าการศึกษาลือพื้นบ้านนั้นๆ จะต้องครอบคลุมหรือปรากฏในส่วนของ ศิลปินหรือผู้ส่งสาร หรือเนื้อหาสารในรูปตัวบทหรือวรรณกรรมการแสดง (content) และรูปแบบการแสดง (form) หรือช่องทางในการสื่อสาร กาลเทศะ โอกาสการดำรงอยู่หรือการเสื่อมสลาย หรือศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสาร ซึ่งก็คือองค์ประกอบของการสื่อสารโดยทั่วไปและการสื่อสารเชิงศิลปะการละครหรือสื่อสารการแสดง

โดยทั่วไปแล้วการศึกษาศิลปะในแง่ของการสื่อสาร จะเป็นการศึกษาว่าการนำเสนอศิลปะนั้นสื่อสารไปยังผู้รับสารอย่างไร การส่งสารเป็นอย่างไร การรับสารเป็นอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องผลที่เกิดขึ้นต่อผู้รับสาร (ทริแนนท์ อันวัชศิริวงศ์และคณะ ,2547 : 11) ดังนั้นศิลปะก็คือการสื่อสารประเภทหนึ่งและการละครก็นับเป็นการสื่อสาร จึงมีคำจำกัดความเกี่ยวกับการละครที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารตามที่โรลองด์ บาร์ธส์ (Roland Barthes) กล่าวไว้ดังนี้ (อ้างถึงในวัลยา วิวัฒน์ศร, 2538 : 13)

“ละครคือเครื่องจักรแห่งการสื่อสารประเภทหนึ่ง ในขณะที่ไม่ได้ทำงาน เครื่องจักรนี้ซ่อนอยู่หลังม่าน แต่เมื่อมีการเปิดตัวเครื่องจักรนี้ มันจะส่งสาร (message) จำนวนหนึ่งมายังเราทันที สารเหล่านี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะ กล่าวคือ มันถูกส่งมาพร้อมๆ กัน แต่ด้วยจังหวะที่ต่างกันในการแสดงแต่ละครณะ เราจะได้รับข่าวสารหกหรือเจ็ดประการในเวลาเดียวกัน (จากฉาก เลือผ้า แสง ตำแหน่งของนักแสดง กิริยาท่าทาง ภาษาใบ้ คำพูด) ข่าวสารบางประการคงที่ (กรณีของฉาก) ในขณะที่ข่าวสารอื่นๆ เปลี่ยนไป (คำพูด กิริยา ท่าทาง) นี่เป็นเรื่องของการประสานข่าวสารอย่างแท้จริง และนี่คือความเป็นละคร : กลุ่มสัญญาณกลุ่มหนึ่ง”

กลุ่มสัญญาณกลุ่มหนึ่งนี้ โดยทั่วไปผู้ชมจะรับได้ด้วยสายตาและหู กลุ่มสัญญาณเหล่านี้จะประสาน ส่งเสริม สื่อซ้ำ ขัดแย้ง หรือกระทำการต่างๆ เพื่อสร้างสารที่ต้องการสื่อมายังผู้ดู ทุกหน่วยที่ปรากฏต่อผู้ดูเป็นสัญญาณที่มีความหมาย เครื่องแต่งกายเป็นสัญญาณบอกฐานะชนชั้น หรืออื่นๆ เป็นรหัสทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้ดูเป็นผู้ถอดรหัสสัญญาณต่างๆ เหล่านี้ ผู้ดูที่อยู่ในกลุ่มวัฒนธรรม

เดียวกับเรื่องราวที่แสดง หรือรู้จักวัฒนธรรมนั้นๆ จะไม่มีปัญหาในการถอดรหัส ผู้ดูต่างกลุ่มวัฒนธรรม อาจเข้าไม่ถึงสารทั้งหมดที่สัญญาณส่งมา แต่การถอดรหัสนี้เป็นสิ่งที่เรียนรู้กันได้

นอกจากนี้กรีนันท์ อนวัชศิริวงศ์ (2547 : 12-13) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้รับสารกับผู้สื่อสารดังในกรณีของการสื่อสารการละครว่า ผู้ดูหรือผู้รับสารกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์กับผู้ส่งสาร (ซึ่งได้แก่ผู้ประพันธ์บทละคร ผู้กำกับการแสดง ฝ่ายการแสดงต่างๆ นักแสดง) ในลักษณะใด ได้แก่ เป็นการแสดงละครต่อหน้าผู้ชม หรือมีการแสดงผ่านสื่อ สื่อชนิดใด นอกจากนี้แล้ว ความสัมพันธ์ของผู้รับสารกับผู้ส่งสาร ยังมีความสัมพันธ์ที่อิงอยู่กับบริบทในเรื่องที่แสดง หรือเป็นความสัมพันธ์นอกเรื่องที่แสดง ล้วนมีอิทธิพลต่อการตีความสัญญาณที่สื่อออกมาได้ทั้งสิ้น โดยอาจกล่าวได้ว่า ศิลปะในฐานะการสื่อสารประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการที่เชื่อมโยงกัน ให้การสื่อสารนั้นเป็นการสื่อสารด้านศิลปะ ได้แก่ การแสดงออก (expression) รูปแบบที่มีนัยสำคัญ (significant form) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสารกับผู้ส่งสาร (relationship) ผ่านสื่อประเภทใด ผู้รับสารรับในลักษณะใด และวัฒนธรรม (culture) ซึ่งหมายรวมความเข้าใจในภาษาหรือสัญญาณของศิลปะ นั้นๆ

องค์ประกอบด้านการแสดงออก (อารมณ์) และองค์ประกอบด้านรูปแบบหรือประเภทของงาน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศิลปะ ส่วนองค์ประกอบด้านลักษณะความสัมพันธ์ของผู้รับสารกับผู้ส่งสาร และองค์ประกอบด้านวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสารใดๆ ในสังคม

สื่อสารการแสดงหรือการละครจะมีภาษาเฉพาะที่มีหน้าที่สำหรับการสื่อสาร ซึ่งจะมีทั้งวจนภาษา (ตัวบท เนื้อหา) และอวัจนภาษา (รูปแบบและการแสดงออก) ซึ่งจะมีศิลปินเป็นผู้ทำการสื่อสารไปสู่ผู้ชมผู้ดูทำให้เกิดหน้าที่ทางภาษาการนแสดงในการสื่อสารดังนี้ (Jakobson, 1966 อ้างถึง ในวัลยา วิวัฒน์ศร, 2538 : 125-127)

1. **หน้าที่ด้านอารมณ์หรือการแสดงออก** เป็นหน้าที่ที่เน้นตัวผู้ส่งสารหรือศิลปิน ผู้กำกับ การแสดง ที่จะใช้ความสามารถทั้งทางกาย ทางเสียง ส่งสารมายังคนดู
2. **หน้าที่ด้านการตอบรับ** จะเน้นที่ตัวผู้รับสาร โดยมุ่งหมายที่จะได้ปฏิกิริยาตอบกลับจาก ผู้รับสารตามที่ผู้ส่งสารส่งไป
3. **หน้าที่ด้านอ้างอิง** เน้นที่ตัวบริบทอันมีลักษณะอ้างอิง ทำให้ผู้ดูไม่ลืบริบทการสื่อสาร ดังกล่าว อาทิ ประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง จิตวิทยา
4. **หน้าที่ด้านความงาม** จะเน้นที่ตัวสาร ได้แก่ น้ำเสียง ลำนำ โครงสร้างของคำพูดที่ใช้ สื่อสารและช่วยเพิ่มความหมายให้แก่คำพูดนั้น
5. **หน้าที่ด้านการตรวจสอบ** จะเน้นที่การติดต่อระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารว่ายังติดต่อ หรือขาดหายไป อาทิ การหัวเราะ การหลั่งน้ำตา การหัวเราะเยาะ ตบมือ การเป่าปาก ของคนดู เป็นการให้เห็นว่าผู้ดูกำลังดูละครอยู่

6. **หน้าที่ด้านยืนยันความเข้าใจ** จะเน้นที่ตัวรหัสเพื่อให้แน่ใจว่าผู้รับสารเข้าใจในรหัสที่ผู้ส่งสารใช้ สำหรับตัวบท จะมีการพูดย้ำ พูดตามความหมายของคำที่อีกฝ่ายใช้ เป็นการยืนยันว่าผู้พูดและผู้ฟังใช้รหัสภาษาเดียวกัน ส่วนในแง่ของการแสดง จะปรากฏหน้าที่นี้เมื่อมีการใช้องค์ประกอบเน้นความเป็นละครให้เด่นชัด เช่น ในกรณีการเสนอละครข้อละคร เป็นการบอกแก่ผู้ดูว่ารหัสที่ใช้เป็นรหัสเฉพาะของละคร

ลักษณะของภาษาละครดังกล่าวข้างต้น เราจะพบได้กับลักษณะของการสื่อความหมายที่ค่อนข้างจะครอบคลุมสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน

ดิเรก อนุวัชศิริวงศ์ (2547) ได้กล่าวว่าการสื่อสารเชิงจินตคติจะมี 2 ลักษณะ คือ กลุ่มที่มีโครงสร้างเชิงละครหรือจินตคติเรื่องเล่า ซึ่งจะมีเรื่องเล่าและการเล่าเรื่อง (มีแก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนาหรือปฏิสัมพันธ์ จาก มุมมองและท่วงทำนองในการนำเสนอ) อาทิ นิยาย เรื่องสั้น การแสดงละครเวที ละครวิทยุ ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น อีกประเภทหนึ่งจะเป็นกลุ่มที่มีโครงสร้างเชิงละครเพียงบางประการ เน้นอารมณ์ ความรู้สึก หรือเสนอความคิดเชิงกลศิลป์ที่ไม่เน้นการเล่าเรื่อง เช่น กวีนิพนธ์ เพลง การแสดงพื้นบ้านหรือเชิงวัฒนธรรมบางชนิด เป็นต้น

ละครนั้นเป็นสื่อสารการแสดง (performing art) ที่มีโครงสร้างของเรื่องเล่าเต็มรูปแบบ นักแสดง พื้นที่แสดง ประเด็นที่จะแสดง และเรื่องราวที่จะแสดง แต่บางครั้งก็จะมีแสดงที่ไม่มีองค์ประกอบเชิงเรื่องเล่าครบองค์ เช่น นักแสดง และการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างดงาม หรืออาจจะมีการใช้อุปกรณ์อื่นๆ เพื่อเสริมการแสดงและสารของตน

แนวคิดสุนทรียภาพ (Aesthetics)

แนวคิดสุนทรียภาพนี้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับความงาม โดยนัยในที่นี้ก็คือความงามที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารการแสดง ซึ่งประกอบไปด้วย การร้อง การเจรจา ท่าทางการรำ สีลา เสียงดนตรี และองค์ประกอบอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่หรือมีการแสดงออกมา ทำให้ผู้ชมเพลิดเพลิน และคล้อยตามไปกับความงามเหล่านั้นจนเกิดสุนทรียรมณ์ได้

ในส่วนแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียภาพในสื่อสารการแสดงนั้น ผู้วิจัยได้สรุปมาจากแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณสมบัติของสุนทรียภาพ (สุกัญญา สมไพบูลย์, 2543 : 19-21) ดังนี้

- **ความเพลิดเพลิน (pleasure)** สำหรับคุณค่าที่สำคัญของศิลปะนั้น ประการหนึ่งต้องเกี่ยวข้องกับความเพลิดเพลินใจและความสนุกสนาน ซึ่งถูกขับออกมาจากความรู้สึกของเรา การศึกษาในคุณค่าของงานศิลปะจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับความเพลิดเพลินและความสำราญใจดังกล่าว ความเพลิดเพลินทางสุนทรียภาพ มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่ปรากฏและแตกต่างจากลักษณะของความเพลิดเพลิน จากมื้ออาหารดีๆ อากาศสดชื่น หรือการอาบน้ำที่มีความสุข (Graham Gordon, 1998)

ความเพลิดเพลินใจนั้นอาจมาจากที่คนเราได้ลึกลงในความจริงมาพักผ่อนอารมณ์และจิตใจ การที่มีเรื่องราวที่ถูกต้องหรือทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ได้หัวเราะ ได้แสดงออกทางอารมณ์ย่อมทำให้เกิดสุนทรียะภายในใจ

นอกจากนี้ในแนวคิดของสื่อสารการแสดงยังเห็นว่าความเพลิดเพลินเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาปัญญาอารมณ์ ไปสู่การเจริญปัญญาและนำพาจิตวิญญาน เพราะถ้าเนื้อหาของการแสดงนั้นเป็นประเด็นที่ชวนคิดหรือให้ปัญญากับผู้ชมนั้น ก็มักต้องเริ่มต้นที่ความเพลิดเพลินก่อน ถ้าไม่มีความเพลิดเพลิน คือเริ่มด้วยการสอนก็คงไม่ต่างอะไรกับการเรียนหนังสือหรือการเรียนรู้เชิงข้อมูลข่าวสาร ไม่ใช่สื่อสารการแสดง

- **ความงาม (beauty)** ความงามคือสิ่งที่สร้างความพอใจ ความชอบให้แก่จิตนั่นเอง ความงามหรือสุนทรียภาพจากการแสดง ส่วนใหญ่จะมาจากเรื่องการแต่งกาย การแต่งหน้า ฉาก เวทีของการแสดง รวมทั้งความงามหรือความไพเราะของบท การร้อง การเอื้อน ดนตรี ท่วงทำลีลาในการแสดง เป็นต้น

- **การแสดงออก (expression)** การแสดงออกนี้คือการสื่อสารของผู้แสดงผ่านทางวัจนภาษาและอวัจนภาษาทั้งหมด การแสดงออกนี้จะช่วยสร้างอารมณ์ ความงาม หรือความเพลิดเพลินใจให้กับผู้ชม ศิลปะแห่งการแสดงออกนี้จึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสุนทรียะให้เกิดขึ้น เพราะ "ศิลปะคืออารมณ์สะท้อนใจแล้วก็ให้อารมณ์นี้ผ่านเข้าไปในความคิดแล้วกำหนดเป็นรูป หมายความว่า เมื่อเกิดอารมณ์สะท้อนใจแล้วก็ให้อารมณ์นี้ผ่านเข้าไปในความคิดและกำหนดให้เป็นรูปขึ้น การแสดงออกให้เป็นรูปขึ้นได้ก็ต้องอาศัยความรู้ที่เรียกว่าเทคนิค ถ้ารูปที่แสดงออกมีความงาม ความไพเราะ รูปนั้นก็จะ เป็นศิลปกรรมขึ้น ลักษณะใดก็ตามเมื่อมีเจตนาแสดงออกเพื่อเราให้คนรู้สึกสะท้อนใจ สิ่งนั้นเป็นศิลปกรรม" (พระยาอนุমানราชธน, 2507 อ้างถึงใน วลัรัตน์ กฤตลักษณ์, 2526 : 114)

- **การสร้างความรู้สึกแห่งการมีส่วนร่วม (sympathy)** องค์ประกอบนี้จะเชื่อมโยงกับการแสดงออก โดยคนดูจะจินตนาการไปตามบทที่ได้ฟังและภาพการแสดงที่ได้เห็น ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกไปกับเหตุการณ์เรื่องราว แม้ว่าจะตลก รัก เศร้า หรือเครียด ซึ่งเมื่อเกิดความรู้สึกนั้นแล้ว ก็จะมี ความเพลิดเพลินและการคิดตามการแสดง ทำให้สามารถที่จะอยู่ตรงหน้าเวทีได้เป็นเวลานาน นอกจากความรู้สึกแห่งการมีส่วนร่วมแล้ว ยังมีข้อที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของการแสดงคือพื้นที่บ้าน นั่นก็คือสุนทรียะแห่งการได้เป็นส่วนหนึ่งหรือมีส่วนร่วมกับการแสดง (participatory) ในขณะที่นักแสดงกำลังแสดงอยู่ ผู้ชมก็สามารถที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงได้ สามารถที่จะพูดโต้ตอบหรือ แลกกันได้ไปมาระหว่างผู้ชมกับนักแสดงและสามารถจะทำกิจกรรมอื่นๆ ขณะชมการแสดงได้ด้วย

แนวคิดสื่อสารการแสดงตะวันออก (Oriental Theatre)

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงตะวันออกจะมีคุณลักษณะที่ตรงกับรูปแบบของการแสดงพื้นบ้าน ดังลักษณะที่ Cabell (1967) ได้นำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

- A Participative Theatre หรือการชมการแสดงที่คนดูมีส่วนร่วม คำว่ามีส่วนร่วมในที่นี้คือความรู้สึกว่าการดูการแสดงหรือการดูละครนั้นเหมือนกับได้อยู่บ้าน (a place to live, not a place to sit) คือสนุกกับละครพร้อมทั้งกับทำกิจกรรมอื่นได้ด้วย และมักไม่ค่อยต้องแยกตัวเป็นผู้ดูที่ตั้งใจมาดูละครอย่างขบคิดหรือมีสมาธิจดจ่อกับการแสดงแต่อย่างเดียวนอกจากนี้การแสดงยังสามารถนำเสนอได้เป็นเวลานาน อาจจะทำกินก็ได้ บางช่วงอาจจะแอบหลับหรืออาจจะกินขนมได้ คุยได้ เพราะไม่ต้องมีสมาธิกับการนำเสนอในทุกช่วงวินาที ผู้คนมาดูการแสดงด้วยความผ่อนคลายและการแสดงก็ช่วยผ่อนคลายด้วย
- Total Theatre ในส่วนนี้จะมีความหมายว่า การแสดงหรือละครแบบตะวันออกนั้นจะมีลักษณะที่นำเสนอหรือดึงดูดคนดูได้ทุกระดับ การแสดงจะพูดหรือสื่อสารกับทุกคน ไม่กำหนดวัตถุประสงค์หรือกลุ่มเป้าหมายในการนำเสนอวัตถุประสงค์ของเรื่องอย่างชัดเจน การแสดงจะมีการผสมผสานกับประสบการณ์ในชีวิตของคนดู ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะคล้ายกับการแสดงพื้นบ้าน ดังนั้นจึงมีลักษณะที่คนดูคุ้นเคย และไม่มีความยากหรือต้องคิด(มาก)ขณะที่รับชม
- A Stylized Theatre สำหรับลักษณะเฉพาะข้อที่ 3 นี้จะหมายถึงวิธีหรือรูปแบบการนำเสนอการแสดง โดยไม่ต้องนำเสนอแบบเหมือนจริง (realism) หรือนำเสนอแบบเป็นตัวแทน (representation) ของชีวิต แต่นักแสดงสามารถที่จะใช้น้ำเสียง ท่าทาง การแต่งกาย การแต่งหน้าที่ต่างออกไปจากชีวิตประจำวัน โดยจะมีความงดงามหรือวิจิตรอลังการมากขึ้น รวมทั้งการแสดงที่แตกต่างจากลักษณะของคนปกติในชีวิตประจำวัน เช่น การแสดงงิ้ว คาบูกิ ลิเก โนรา เป็นต้น แต่การแสดงลักษณะนี้ก็สามารที่จะนำเสนอเรื่องราวหรือมุมมองชีวิตในด้านต่างๆได้

จากลักษณะสำคัญของละครหรือการแสดงตะวันออกนี้จะมีรูปแบบหรือลักษณะคล้ายคลึงกับการแสดงพื้นบ้านของไทย ซึ่งจะมีประโยชน์ในการวิเคราะห์ดูรูปแบบและวิธีการนำเสนอในสื่อพื้นบ้าน จากงานวิทยานิพนธ์ต่อไป

แนวคิดสื่อพื้นบ้าน

สื่อพื้นบ้านกับชุมชน

การละเล่นหรือการแสดงไทยนั้นเป็นวัฒนธรรมหรือกิจกรรมที่คนในชุมชนสร้างขึ้นมา ซึ่งสร้างขึ้นมาจากความสัมพันธ์ที่มนุษย์พึงมีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว อาทิ มนุษย์กับมนุษย์ (man's relation to man) มนุษย์กับธรรมชาติ (man's relation to nature) และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ (man's relation to supernature) (Amara Pongsapich, editor, 1998) ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ก็จะปรากฏในด้านการดำเนินชีวิต cycle of life) และการแสดงเพื่อพิธีกรรม (ritual) และเริ่มคลี่คลายตัวเพื่อความบันเทิง หรืออาจกล่าวได้ว่าจากการละเล่นพื้นบ้านดั้งเดิมพัฒนามาเป็นมหรสพเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิง ซึ่งความหมายของการละเล่นในระดับดั้งเดิมเริ่มแรกเป็นเรื่องของการละเล่นยังไม่ใช้การแสดง ต่อมาภายหลังเมื่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมค่อยๆ คลี่คลายลดลักษณะพิธีกรรมลงเรื่อยๆ เมื่อนานๆ เข้าก็หลงลืมเค้าโครงเดิม ความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ก็อาจลดลง และกลายสภาพเป็นการละเล่นหรือการแสดงเพื่อความสนุกสนานหรือความบันเทิงอย่างเดียว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2542 : 4-5)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่าการแสดงพื้นบ้านในบางอย่างก็มีพัฒนาการหรือการคลี่คลายจากลักษณะดั้งเดิมที่เป็นการละเล่นและมีวัตถุประสงค์ด้านความศักดิ์สิทธิ์ มาเป็นความบันเทิง แต่บางชนิดก็ยังคงเป็นตัวแทนพิธีกรรมหรือความศักดิ์สิทธิ์อยู่ กระนั้นก็ตามยังมีสื่อพื้นบ้านบางชนิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิงหรือเพื่อเป็นมหรสพเลย อาทิ ลิเก

ลักษณะเด่นของสื่อสารการแสดงหรือการละเล่นพื้นบ้านประการสำคัญ คือนอกจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ข้อมูลความคิดเห็น และแสดงทัศนคติหรือคุณค่าด้านต่างๆ ด้วย สื่อพื้นบ้านจะแสดงถึงเอกลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นอย่างชัดเจน นอกจากนี้รูปแบบของสื่อบางชนิดยังเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าร่วมอย่างเต็มที่ ไม่ใช่เป็นผู้ดูเฉยๆ บรรดาการละเล่นในชนบทนั้นส่วนใหญ่แล้วจะก่อให้เกิดการสื่อสารสัมพันธ์กันในกิจกรรมชีวิตประจำวันและการผลิต เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชุมชน

จากการทำวิจัยเรื่อง "ละครชุมชน" (สุกัญญา สมไพบุลย์ และ ชันปนการ แสงจันทร์, 2548 : 7-11) ในโครงการวิจัยเรื่องสิทธิการสื่อสาร : ความเคลื่อนไหวทางสังคมและสื่อภาคประชาชน พบว่าสื่อการแสดงพื้นบ้านบางประเภทถือว่าเป็นละครชุมชนที่แสดงเอกลักษณ์ หรือความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในชุมชน และเป็นลักษณะของชุมชนจริงๆ คือกลุ่มชาวบ้าน คิดเอง ทำเอง เล่นกันเอง และดูกันเอง เช่น "ลิเกขี้เมา" ของจังหวัดจันทบุรี ที่ชาวบ้านเล่นลิเกกันเองสดๆ โดยนำประเด็นต่างๆ ในหมู่บ้าน เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแต่ละบ้าน ในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น เรื่องการทำมาหากิน การทำเกษตรกรรม การแซวเรื่องส่วนตัวกัน เป็นต้น โดยจะเล่นกันในงานบุญ งานศพ โดยที่มีคน

ก่อนหวอดขึ้นมาและชักชวนกันใคร่ที่ได้ที่แล้วอยากจะเล่นด้วยกันมาช่วยกันเล่น และทุกคนก็สนุกสนานร่วมกัน ถือเป็นการเล่นหรือการแสดงที่ช่วยให้เกิดการสื่อสารกัน ช่วยให้คนในชุมชนได้กระชับความสัมพันธ์กัน ลำดับต่อไปจะขอเสนอตัวอย่างสื่อสารการแสดงพื้นบ้านของภาคต่างๆ ที่น่าสนใจ รวมทั้งพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงที่มองเห็นได้ชัดเจน อาทิ ลิเก เพลงพื้นบ้าน ละครขอ หนังสือตะลุง และหมอลำ ดังนี้

การแสดงลิเกเป็นรูปแบบมหรสพจากสื่อพื้นบ้าน (tradition / folk media) แล้วผันเป็นสื่อประชานิยม (popular media) ซึ่งเป็นรูปแบบของนาฏยพานิช มีการแสดงเพื่อการดำรงชีพของศิลปินผู้แสดง มากกว่าเป็นการรวมกลุ่มการเล่นเพื่อชุมชน แต่ต้องหารายได้เพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ดังนั้นจึงทำหน้าที่เป็นสื่อบันเทิงเต็มตัว โดยได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์และความทันสมัยของสังคม ซึ่งจะเห็นในรูปแบบการเพิ่มความงดงามอลังการของเสื้อผ้า การนำการแสดงคอนเสิร์ตหรือการร้องเพลงมาผสมผสานในการแสดง และเรื่องที่แสดงจะเป็นลักษณะชิงรักหักสวาท มิใช่เนื้อเรื่องเพื่อแก้ปัญหา หรือนำเสนอวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน

สื่อพื้นบ้านอีกหนึ่งประเภทที่น่าสนใจคือเพลงพื้นบ้าน ซึ่งคนในชุมชนสามารถจะร่วมร้องร่วมเล่น ร่วมฟังกันได้ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีการเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมสูงอยู่แล้ว ซึ่งเพลงพื้นบ้านนี้ก็อีกหนึ่งการแสดงที่คนในชุมชนสามารถจะสื่อสารหรือใช้เป็นเครื่องมือแสดงความคิดเห็นหรือทรรศนะที่มีต่อสังคมได้ ยกตัวอย่างเพลงอีแซวซึ่งเนื้อหาเป็นลักษณะด้นสด (improvisation) สามารถที่จะนำประเด็นต่างๆ มาใส่ไว้ได้ อาทิ บั้วผัน สุพรรณยศ (2542) ได้ศึกษาเพลงอีแซวในบทความเรื่อง "เพลงอีแซว : สื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคมอดีตถึงปัจจุบัน" พบว่าเพลงอีแซวมีบทบาทที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการแสดงทรรศนะหรือความคิดเห็นต่อเรื่องราวเหตุการณ์และบุคคลในสังคม อาทิ ในช่วงปี พ.ศ. 2535 คนไทยตื่นตัวในเรื่องประชาธิปไตยและการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการเมืองและเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง ทำให้ศิลปินเพลงอีแซวได้แสดงทรรศนะในเรื่องนี้ทั้งในเวทีการแสดงที่เมืองที่ไม่ดี ชาติศีลธรรม มัวเมาอำนาจและหลงใหลในวัตถุ หรือพวกที่มีอุดมการณ์แต่ก็ล้มเหลว ซึ่งถ้าประชาชนอยากได้ประชาธิปไตยประชาชนต้องสามัคคีและปฏิบัติตามหน้าที่ โดยไปเลือกตั้ง

คนดูคนฟังก็จะได้รับความรู้ไปด้วย แต่ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของศิลปิน การแสดงเพลงอีแซว ลำตัดหรือลิเก และการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ นั้นสามารถที่จะเล่นกันได้ในชุมชนหรือเล่นเป็นมหรสพที่มีคุณค่าในการแสดงออกทางความคิดของชุมชน แต่ในปัจจุบันสื่อเหล่านี้เมื่อมีความนิยมมากขึ้นจนถูกส่งเสริมให้แพร่หลายในรูปแบบสื่อมวลชน ทำให้รูปแบบการแสดงบางอย่างถูกตัดออกไป รวมทั้งคำหรือความคิดบางอย่างก็อาจจะถูกเซ็นเซอร์ ซึ่งประเด็นเรื่องสื่อมวลชนกับสื่อพื้นบ้านจะเป็นหัวข้อที่มีผู้สนใจศึกษาอย่างหลากหลายในการศึกษาวิจัยเรื่องสื่อพื้นบ้าน อันจะได้นำกล่าวถึงในขั้นของการวิเคราะห์ในผลการวิจัย

การแสดงพื้นบ้านภาคเหนือที่น่าสนใจที่สะท้อนวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนคือ "ละครขอ" (วิวัฒน์ สุขเจริญ, 2547) ละครขอเป็นสื่อสารการละครของชาวล้านนา อันเป็นสื่อสารการแสดงประเภทหนึ่งของขอพื้นเมือง หรือที่เรียกว่า "การขับขอ" หรือ "เพลงขอ" ซึ่งหมายถึง การขับขานเข้ากับท่วงทำนอง ที่มีการแบ่งเป็นจังหวะ แต่ไม่ได้ยึดถือเป็นหลักตายตัว จะขึ้นอยู่กับจำนวนของคำ โดยอาศัยปฏิภาณของผู้ขับร้องที่เรียกว่า "ช่างขอ" ในลักษณะของการโต้ตอบกันของชายหญิง และมีการบรรเลงของดนตรีพื้นเมืองประกอบ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวล้านนา ละครขอในสมัยก่อนมักจะเล่นเป็นเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ หรือนิทานชาดก แต่ปัจจุบันได้มีการแต่งเนื้อเรื่องให้เกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้น เช่น เรื่องเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว ยาเสพติด เป็นต้น ละครขอจึงเป็นการแสดงรูปแบบหนึ่งของขอที่ถ่ายทอดผ่านละคร โดยใช้การขับขอในบทร้อง และมีบทเจรจาแทรกในบางตอน มีการเล่นเป็นคณะ จากการรวมช่างขอไว้หลายคน เพื่อขับขอเป็นตัวละครตามเนื้อเรื่อง ซึ่งมักจะเล่นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนิทานชาดก หรือเป็นเรื่องในธรรมชาติ ส่วนละครขอสมัยใหม่เป็นรูปแบบของละครขอในยุคปัจจุบัน ที่มีการดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมให้มีลักษณะที่ทันสมัยหรือร่วมสมัยมากขึ้น เช่น เนื้อเรื่องที่สะท้อนภาพสังคมหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน การปรับเปลี่ยนทางด้านภาษา โดยรับอิทธิพลของศัพท์ในภาษาไทยกลางมาปะปน มีการแต่งกายที่เหมาะสมกับบทบาทของตัวละคร มีการแสดงสดบนเวทีที่มีฉากประกอบหรือถ่ายทำนอกสถานที่เพื่อบันทึกเป็นวิดีโอซีดีสำหรับจัดจำหน่าย เป็นต้น ซึ่งจากเดิมที่ละครขอเป็นสื่อที่ใช้สอนชุมชน มีการขับบทธรรมะ ชาดก และเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนที่จะมารวมกันนั้น ก็เริ่มคลี่คลายและปรับตัวมาเป็นมหรสพเพื่อความบันเทิง และสร้างความเป็นสากลมากขึ้น รวมทั้งเผยแพร่ได้ในการเป็นสินค้าสะดวกซื้อไปคู่ที่บ้าน ไม่จำเป็นต้องมารวมตัวกันในสถานที่เล่น การสร้างความสัมพันธ์หรือการสื่อสารของชุมชนก็น้อยลงไป

สื่อสารการแสดงพื้นบ้านลำดับต่อไปที่จะนำเสนอคือหนังตะลุง ซึ่งเป็นศิลปการแสดงของทางภาคใต้ เรื่องราวของหนังตะลุงนั้น ยังไม่สามารถค้นหาหลักฐานที่ชัดเจนได้ มีความเชื่อถือหลายกระแสด้วยกัน บ้างก็ว่าเริ่มที่จังหวัดพัทลุง จึงเรียกอย่างลัด ๆ ตามแบบชาวใต้ว่า "หนังลุง" บ้างก็ว่า ตาลุงแก่ ๆ คนหนึ่งคิดตัวหนังเป็นรูปต่าง ๆ มาเล่นฉายเงา จึงเรียกว่า "หนัง (ของ) ลุง" คนนั้น และบ้างก็ว่ามีขึ้นที่นครศรีธรรมราชก่อนที่อื่น ๆ โดยพวกพรพราหมณ์ประจำเมืองเป็นผู้นำเข้ามา แต่ก็ยังมีเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า "หนังควน" เล่ากันอย่างเชื่อมั่นว่า กระพาทายนายหนึ่งชื่อ น้อย ได้ไปเห็นการแสดงหนังที่เมืองยะโฮร์ ในมลายู เมื่อราว 100 ปีเศษ มานี่เอง แล้วได้นำเอามาทดลองแสดงตามแบบไทยที่ตำบล "ควนมะพร้าว" จังหวัดพัทลุง เลยเรียกกันครั้งนั้นว่า "หนังควน"

สิ่งที่พบทั่วไปในหนังตะลุงก็คือ การสะท้อนโลกทัศน์ของคนบักษีได้ทั้งปัจจุบันและในอดีต โลกทัศน์ที่สะท้อนความสัมพันธ์ทางสังคมในอดีตจะสะท้อนเรื่องความสัมพันธ์ระบบศักดินาดั้งเดิม และสะท้อนเรื่องบาป-บุญของศาสนา วรรณกรรมหนังตะลุงเป็นได้ทั้งการให้คำแนะนำสั่งสอน และความบันเทิง และการเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรม อาทิ วิธีการแก้ปัญหาของสังคมและปัญหาชีวิต หลัก

ปฏิบัติตามศาสนา พลังของสิ่งเหนือธรรมชาติและโลกของภูตผีวิญญาณ อันสะท้อนโครงสร้างอำนาจทางสังคม และวิธีการใช้อำนาจทางสังคม และวิธีการใช้อำนาจทั้งที่ถูกต้องชอบธรรมและไม่ถูกต้องชอบธรรมของเจ้าเมือง ข้าราชการ สมาชิกในครอบครัว นายหรือบ่าว เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ตำนานท้องถิ่น ปลุกจิตสำนึกความเป็นชาติหรือเรียกร่องประชาธิปไตย การกล่าวเตือนเรื่องยาเสพติด และยังสร้างความรู้สึกหรือสามัญสำนึกร่วมของความเป็นคนปักษ์ใต้ แต่หนึ่งตะลุงในปัจจุบันค่อนข้างพัฒนาจากรูปแบบการแสดงดั้งเดิมที่สอนศีลธรรมหรือวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนหรือเรียกว่าหนังโบราณเป็นรูปแบบการแสดงเพื่อความบันเทิงหรือเรียกว่าหนังสมัยใหม่ คนหนุ่มสาวปัจจุบันชอบกลองชุด ดนตรีสมัยใหม่ การเต้นรำ และภาพยนตร์ซึ่งเป็นเหตุให้หนึ่งตะลุงต้องใช้ดนตรีสมัยใหม่ ปัจจุบันการแสดงหนังเป็นธุรกิจ มีการลงทุนและต้องเอาใจตลาดและผลิตเผยแพร่ผ่านสื่อมากขึ้น (เทพ ชีดี)

การแสดงพื้นบ้านของภาคอีสานที่สะท้อนสุนทรียะ เอกลักษณะและลักษณะของชุมชนก็คือการแสดงหมอลำ ซึ่งการแสดงหมอลำก็ไม่ได้แตกต่างจากสื่อพื้นบ้านภาคอื่นๆ ที่ในช่วงแรกมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนในลักษณะสื่อสุนทรียะหรือสื่อบันเทิงที่ผสมผสานการสอนในด้านคุณธรรม วัฒนธรรมของชุมชน เริ่มมีหมอลำที่แสดงการเกี่ยวพาราตีของหญิงและชาย แต่ต่อมาก็เริ่มเปลี่ยนรูปแบบการแสดงเป็นเหมือนคอนเสิร์ต และมีการแต่งกายวิบๆ แวมๆ หรือที่รู้จักกันว่าหมอลำซึ่งในปัจจุบันก็มีการแสดงเป็นมหรสพเพลงหมอลำลูกทุ่งเพื่อความบันเทิงและเก็บสตางค์คนดูเพื่อหารายได้เป็นอาชีพ

การเปลี่ยนแปลงของสังคม โครงสร้างทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอันมาจากอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ ภาพยนตร์ เทคโนโลยี หรือการไหลบ่าของค่านิยมแบบตะวันตกหรือวัตถุนิยมต่างๆ เป็นสิ่งที่มีผลเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือเค้าโครงเนื้อหาการแสดงสื่อพื้นบ้านให้ตอบใจภัยตลาดในฐานะสื่อมหรสพเพื่อการค้ามากกว่าจะเป็นสื่อสารการแสดงของชุมชนที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมหรือช่วยสะท้อนวิถีชุมชนที่เป็นวิถีของชุมชนจริงๆ เพื่อการดำรงคุณค่าของโลกทัศน์ ค่านิยม และอัตลักษณ์ของชุมชน

หน้าที่ของสื่อพื้นบ้านที่สัมพันธ์กับบริบทของสังคม

นักวิชาการหลายท่านได้รวบรวมหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านไว้อย่างหลากหลาย และมากมาย ประการในการที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารของคนในสังคม เมื่อทราบหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านแล้ว ก็จะเป็นแนวทางในการค้นคว้าหรือสร้างสรรค์ประเด็นต่างๆ ในการศึกษาวิจัยได้ต่อไป ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านตามที่ได้ประมวลมา ดังนี้

1. **หน้าที่ให้ความรู้ การศึกษา** ความรู้ที่ผู้ชมหรือผู้ฟังจะได้รับจากสื่อพื้นบ้านนั้นถือเป็นความรู้ในเชิงการศึกษานอกระบบ อาทิ การลับสมองประลองภูมิปัญญา ความรู้เกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม ประเพณีวัฒนธรรม หรือความเปลี่ยนแปลงอันทันสมัยจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยความรู้เหล่านี้จะสอดแทรกอยู่ในบทของการแสดง และลีลาในการนำเสนอของศิลปิน

2. **หน้าที่ให้ความบันเทิง** หน้าที่นี้เป็นหน้าที่หลักของสื่อพื้นบ้านเลย อาทิ การสร้างมุขตลก ผ่อนคลายอารมณ์ การหยอกล้อกัน ลีลาการร้อง การรำ ดนตรี ท่วงทำนองที่ไพเราะหรือสนุกสนาน เร้าใจ รวมถึงความตระการตาขององค์ประกอบต่างๆ (spectacle)

3. **หน้าที่ในการประสานความสัมพันธ์ของกลุ่มคน** ในแต่ละกลุ่ม แต่ละชุมชน ย่อมมีความแตกต่างกันทั้งเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ถึงแม้ว่ากลุ่มเดียวกันจะมีความใกล้เคียงกัน แต่ในความใกล้เคียงก็ย่อมที่จะมีความแตกต่างกันไปตามปัจเจกบุคคล ดังนั้นการละเล่น พิธีกรรม หรือการแสดงพื้นบ้าน ก็สามารถที่จะรวมกลุ่มคนเข้ามาด้วยกันในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน เช่น การแสดงร้องเงี้ยว เป็นการผสมผสานการแสดงของไทยพุทธและมุสลิม ดังนั้นหน้าที่นี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยในการสร้างอัตลักษณ์ทั้งในแง่ตัวบุคคลและชุมชน เพราะการแสดงออกด้านวัฒนธรรมนี้จะช่วยเพิ่มการนับถือตนเอง และเพิ่มพลังในการรวมกลุ่มได้เป็นอย่างดี

4. **หน้าที่ในการสร้างความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์สังคม รวมทั้งเรียกร้องสิทธิของบุคคล ชุมชน** ในประเด็นนี้สามารถที่จะเป็นเวทีหรือพื้นที่ให้เกิดการมีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก ทั้งระดับความสัมพันธ์กับชุมชนหรือระดับการกำหนดนโยบายต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่างๆ ได้ อาทิ ระบบการเมือง รัฐบาล หรือสภาพสังคม ดังกรณีตัวอย่างเพลงอีแซว วิพากษ์วิจารณ์สังคมดังได้ยกตัวอย่างให้เห็นข้างต้นแล้ว หรือกรณีการเก็บภาษีผักบุงในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดต่อไปในช่วงพัฒนาการของสื่อพื้นบ้าน

5. **หน้าที่ในการกระตุ้นความคิดและจินตนาการในการแก้ไขเรื่องราวต่างๆ และสร้างความรู้สึกลอดภัย** เพราะในการสื่อสารนั้นจะเป็นเรื่องของโลกสมมติ การใช้จำนวน อุปมาอุปไมย ทำให้เกิดการนำเสนอการณีสวนตัวมาเปรียบเทียบ และสามารถที่จะเข้าใจและรับรู้ความรู้สึก และความต้องการของคนอื่นผ่านมุมมองที่หลากหลาย

พัฒนาการสื่อพื้นบ้านในยุคต่างๆ

กาญจนา แก้วเทพ (2544 : 483) กล่าวว่าสื่อพื้นบ้านมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา และปรับตัวเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคมระดับกว้าง ดังที่ R. Kidd (1992) ได้ศึกษาละครพื้นบ้าน (popular theatre-เช่น ลิเก ละครชาตรี) ในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สามที่เคยผ่านประสบการณ์ล่าอาณานิคม พบว่า รูปแบบและเนื้อหาของละครพื้นบ้านจะเปลี่ยนไป เช่น

- ละครพื้นบ้านภายใต้ยุคศักดินา จะมีทั้งการซ่อนเร้นรูปแบบต่อต้านศักดินา แต่ในเวลาเดียวกันก็มีจิตสำนึกที่ยอมรับการครอบงำปะปนอยู่ด้วย (false consciousness)
- ละครพื้นบ้านภายใต้ยุคล่าอาณานิคม เนื้อหาของละครมุ่งต่อต้านลัทธิล่าอาณานิคม สร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยม
- ละครพื้นบ้านยุคทำให้ทันสมัย เนื้อหาและรูปแบบของละครจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างมาก โดยทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง (propaganda)

ลักษณะของการใช้สื่อพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องสิทธิของตนหรือแสดงความคิดเห็น นั้น มีมาตั้งแต่อดีต อาทิ ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นมีละครชาวบ้าน ที่ใช้ศักยภาพของศิลปการละครเพื่อเรียกร้องสิทธิของชุมชน และเป็นปากเป็นเสียงให้กับชุมชน ดังกรณี "ภาษีผักบุ้ง" (จิตร ภูมิศักดิ์, 2541) เรื่องมีอยู่ว่า ภาษีผักบุ้งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลพระเจ้าเอกทัศ ซึ่งเป็นสมัยที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในความเหลวแหลก โดยมีคำประพันธ์กล่าวถึงชนชั้นสูงหรือชนชั้นศักดินาว่า "คำเข้าเฝ้าสี่ขอ เข้าแต่หอล่อกามา" ตัวพระเจ้าเอกทัศเองก็ดื่มเหล้าอย่างหนักซ้ำยังเที่ยวชองจนเป็นโรคบวช พระเนตรบอดไปข้างหนึ่ง

เมื่อใช้เงินทองเพื่อเสพสุขกันอย่างฟุ่มเฟือยนี้ ก็ต้องมีการเร่งเก็บภาษีเป็นธรรมดา ซึ่งประชาชนก็ยากจนแสนเข็ญหนักหนาผักบุ้ง ก็ถูกเรียกเก็บภาษีผักบุ้ง ซึ่งนายสังมหาตเล็กเป็นผู้ผูกขาดรับซื้อผักบุ้งแต่เพียงผู้เดียว ใครมีผักบุ้งต้องนำมาขายให้นายสังเจ้าภาษี ถ้าลักลอบไปขายให้กับผู้อื่น จะต้องถูกปรับ 20 บาท ซึ่งนายสังจะกดราคาซื้อไว้ต่ำสุด แล้วนำไปขายราคาแพงลิ่วในท้องตลาด จนชาวบ้านเดือดร้อน แต่ก็ไม่มีใครกล้าช่วยเหลือเพราะนายสังมีพี่สาวและน้องสาวเป็นพระสนมของพระเจ้าเอกทัศ

วันหนึ่งพระเจ้าเอกทัศนั้นนอนไม่หลับเพราะไม่สบายมาหลายวัน จึงให้หาละครมาเล่นแก้รำคาญ ในขณะละครนี้มีศิลปินของประชาชนได้พยายามแทรกตัวเข้ามาปะปนด้วย 2 คน คือ "นายแทน" กับ "นายมี" จำอวด ทั้งสองคนเล่นเป็นผู้หญิงคนหนึ่งผู้ชายคนหนึ่งเล่นจับมัดกันแรงจะเอาเงินเก็บกินเปล่ารายปีปีละ 18 บาท นายมีตัวจำอวดจึงแกล้งร้องว่า "จะเอาเงินมาแต่ไหน จนจะตาย แต่

เก็บผักบุ้งขายยังมีภาชี” แกล้งร้องอยู่ถึง 3 หน พระเจ้าเอกทัศได้ฟังเข้าก็เกิดอาการระอาพระทัย เพราะอยู่ต่อหน้าธารกำนัล เลยพาลพาลจะประหารนายสั่ง แต่เห็นว่าเป็นญาติกับพระสนมเลยคลายพิโรธและสั่งเลิกภาชี และชำระเงินที่นายสั่งกดขี่ปรับเอามานั้นคืนแก่เจ้าของไป

สื่อสารการแสดงพื้นบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Traditional Performing Arts in Southeast Asia)

แนวคิดเรื่องสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้นผู้วิจัยได้รับฟังการกล่าวปาฐกถา นำ โดยศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ผอ.วงกับเอกสารประกอบ ซึ่งมีใจความที่น่าสนใจเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ในแง่ของวิวัฒนาการที่ผันตามบริบทของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ดังนี้

ช่วงล่าอาณานิคม ช่วงประมาณ ปีค.ศ. 1900 สื่อพื้นบ้านถูกนำมาใช้ในความรูสึกรักชาติ หรือการสร้างชาตินิยม โดยมีการเลือกสรรสื่อพื้นบ้านบางชนิดแล้วนำมาดัดแปลงให้มีเนื้อหาเกี่ยวกับชาตินิยม นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาขนบการนำเสนอให้เป็นตามแนวตะวันตกมากขึ้น เช่น มีการนำเสนอเรื่องราวใหม่ ๆ วิธีการเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อให้เข้ากับคนชั้นกลางด้วย ลักษณะดังกล่าว สุภาวงศ์ จันทวานิช ได้กล่าวไว้ใน “บทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคมสมัยใหม่” (แปลและบันทึกเพิ่มเติม, 2527 : 39) ว่าการค้นพบวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เกิดขึ้นพร้อมกับการถูกคุกคามจากวัฒนธรรมอื่นนี้ ถ้าพิจารณาโดยละเอียดจะพบว่า มีขั้นตอน กล่าวคือมีการปรับปรุงบทบาทของตัวเองให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมชนชั้นกลาง เป็นการเปลี่ยนจากการเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมาเป็นสินค้าสำหรับการบริโภคและเครื่องพักผ่อนคลาย ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมพื้นบ้านไม่สามารถจะต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ได้เช่นเดียวกับที่ชาวบางส่วนหนึ่งก็กลายเป็นกระฎุมพีน้อยไป อีกส่วนหนึ่งกลายเป็นกรรมาชีพ สภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นนี้ ไม่เอื้อต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ เพราะทั้งกระฎุมพีน้อยและคนงานกรรมกรไม่อยู่ในสภาพที่จะรักษาขนบเดิมของตนไว้ได้ การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมือง การเปลี่ยนวิธีการผลิตและการเปลี่ยนโครงสร้างส่วนล่างของสังคมได้สร้างเงื่อนไขที่ทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านต้องเสื่อมสลาย

¹ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมฟังและได้รับเอกสารจากงาน Tradition Performing Arts in Southeast Asia”. Seminar and Workshop on Southeast Asian Performing Arts. SEAMEO-SPAFA in collaboration with Department of Performing Arts, Bangkok University. 10-14 November 2003.

ช่วงเผด็จการ / รัฐนิยม ช่วงประมาณ ค.ศ. 1950 ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้พ้นจากการเป็นเมืองขึ้น แต่ก็ต้องเผชิญกับอำนาจของเผด็จการ สื่อพื้นบ้านก็กลายเป็นเครื่องมือของระบอบเผด็จการ เนื้อหาจึงเป็นลักษณะเกี่ยวกับสงครามระหว่างผู้ฝึกฝฝฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวา นอกจากนี้สงครามกลางเมืองของชาติต่างๆ ยังสร้างผลกระทบให้เกิดขึ้นกับสื่อพื้นบ้าน เพราะหมู่บ้านและผู้คนในหลายๆ ที่ถูกทำลายและประชาชนจำนวนมากก็หนีจากบ้านเกิดของตน

ช่วงส่งเสริมการท่องเที่ยว เมื่อสงครามสงบ การเปิดประเทศและการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ปะทุขึ้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวจากต่างชาติหลั่งไหลเข้ามาในประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสื่อพื้นบ้านก็เป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังนั้นวัตถุประสงค์หลายอย่างของสื่อพื้นบ้านก็เปลี่ยนไป พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์บางอย่างก็ต้องกลายเป็นการแสดงในเทศกาลหรืองานประเพณีต่างๆ ที่ให้นักท่องเที่ยวมาชื่นชมและเกิดความตื่นตาตื่นใจ

ปัญญาชนให้ความสนใจ แม้ว่าสื่อพื้นบ้านจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็ตาม เหล่าปัญญาชนก็ให้ความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน และหลักวิธีคิดหรือกระบวนการทัศน์จากทางตะวันตกก็ถูกนำมาใช้กับการแสดงพื้นบ้านมากขึ้น กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมใหม่ๆ มาสู่การแสดงพื้นบ้านด้วย

ในปัจจุบันจะเห็นว่าได้มีการฟื้นฟูสื่อพื้นบ้านหลายชนิดที่กำลังจะสูญหายไป โดยการสร้างสรรค์ในรูปแบบต่างๆ ให้คนรุ่นใหม่ได้ดู ถ้าหากย้อนจากอดีตจะพบว่าครั้งหนึ่งสื่อการแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อของประชาชน ที่แสดง เล่น ดูกันเองในชุมชน แต่ปัจจุบันสื่อเหล่านี้ก็มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม ทั้งรูปแบบ เนื้อหา หรือหน้าที่ บางสื่อก็ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือสังคม เพราะถือเป็นสื่อบันเทิงที่เข้าถึงประชาชนในชุมชนได้ง่าย และมีความใกล้ชิดกับชุมชน

ลักษณะการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยมีการผนวกกับวัฒนธรรมแห่งชาติหรือการปรับบทบาทนั้น สุภางค์ จันทวานิช (อ้างแล้ว : 40-43) ได้แบ่งแนวทางไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

พัฒนาการวัฒนธรรมพื้นบ้าน 3 กระแส

1. วัฒนธรรมพื้นบ้านสะตูดลงขณะที่เกิดวัฒนธรรมอิสระของชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ฉะนั้นการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านเกิดขึ้นโดยการผนวกวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้าไปในวัฒนธรรม

อิสระก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งจะทำให้วัฒนธรรมพื้นบ้านแสดงความเป็นชาติและความเป็นไทย

2. วัฒนธรรมพื้นบ้านจะดำรงต่อไปได้ด้วยการเป็นเครื่องพักผ่อนหย่อนใจ (Entertaining culture) วัฒนธรรมพักผ่อนหย่อนใจมีลักษณะผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวนาและวัฒนธรรมอิสระของชนชั้นกลาง ความสามารถที่จะสื่อสารได้โดยตรงของวัฒนธรรมพักผ่อนหย่อนใจทำให้มันมีลักษณะเหมือนวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในขณะที่การสร้างสรรค์จะทำโดยผู้ชำนาญหรือศิลปินทำให้มันเหมือนวัฒนธรรมอิสระ...วัฒนธรรมพื้นบ้านหลายรูปแบบได้คลี่คลายมาในลักษณะเครื่องบันเทิงใจเช่นนี้ เช่น สิ่งของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว การเล่นดนตรีและพ็อนรำแบบพื้นเมืองตามร้านอาหาร ดังนั้น ในกระแสแนวคิดที่วัฒนธรรมพื้นบ้านถูกประยุกต์เป็นวัฒนธรรมพักผ่อนหย่อนใจนี้หน้าที่ของนักพัฒนาวัฒนธรรมไม่เน้นอยู่ที่การผนวกวัฒนธรรมพื้นบ้านเข้ากับวัฒนธรรมแห่งชาติแต่กลับเน้นที่การจำแนกความแตกต่างระหว่าง "พื้นบ้านแท้" กับ "พื้นบ้านเทียม" (อย่างไรก็ตามประเด็นนี้ไม่ได้มองว่าพื้นบ้านเทียมจะไม่ได้ เพราะถ้าทำแล้วพัฒนาเข้ากับบริบทและให้คงอยู่ได้ก็จะดี ไม่ใช่เทียมแล้วทำลาย-การอนุรักษ์ยังต้องมองในแง่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่หรืออนุรักษ์ให้เหมือนเดิม-ผู้วิจัย)

3. เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับผู้บริโภควัฒนธรรม คือเป็นการนำวัฒนธรรมพื้นบ้านกลับมาใหม่ ในขั้นนี้จะพบว่าศิลปะของชนชั้นผู้ผลิตในอดีตคือชาวนา ได้ตกทอดมาเป็นศิลปะของชนชั้นผู้ผลิตในปัจจุบันคือชนชั้นกรรมากร และมีการพัฒนาต่อไปและบางครั้งอาจจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวกับการเมืองในการใส่เนื้อหาเพื่อเรียกร้องอะไรบางอย่างด้วย

พัฒนาการของวัฒนธรรมพื้นบ้านและการเปลี่ยนหรือแปรรูปสื่อพื้นบ้าน (สุภาวงศ์ จันทวานิช, อ้างแล้ว : 48-50)

แนวแรก วัฒนธรรมพื้นบ้านจะบูรณาการเข้าไปกับวัฒนธรรมของชนชั้นกลาง (วัฒนธรรมพื้นเมืองหรือวัฒนธรรมชาวบ้าน) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับวัฒนธรรมของชนชั้นสูง (วัฒนธรรมมูลนายหรือวัฒนธรรมราชสำนัก) สภาพดังกล่าวเกิดขึ้นในสังคมไทย เช่น การที่ละครชาตรี (แบบพื้นบ้าน) และเพลงพื้นบ้านเป็นต้นแบบของลิเก (ละครชาวบ้าน) (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2523 ในสุภาวงศ์ จันทวานิช, แพลและบันทึกเพิ่มเติม 2527) หรือการนำกลอนฉันท์จากเพลงพื้นบ้านมาใช้ในวรรณกรรมราชสำนัก ได้แก่บทละคร เพลงยาว นิราศ และเสภา (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2525 ในสุภาวงศ์ จันทวานิช, แพลและบันทึกเพิ่มเติม, 2527) ในการผนวกรวมมีการเปลี่ยนสภาพไปบ้าง ทำให้ความเป็นพื้นบ้านมีน้อยลง บางครั้งเราจะพบว่าการที่วัฒนธรรมแห่งชาติผนวกเอาศิลปะพื้นบ้านเข้าไปในั้นกระทำในลักษณะการผสมกลมกลืน (assimilation) มากกว่าบูรณาการ (intergration) ทำให้ศิลปะพื้นบ้านสูญเสียเอกลักษณ์ของตน คือความเรียบง่าย บริสุทธิ์ไป ดังเช่น การนำการละเล่นพื้นบ้านมา

ดัดแปลงเป็นการรำของกรมศิลปากร ในชุดเชิงกระติบ ฟ้อนสาวไหม ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ดูจะมีผลทางลบต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านเสียมากกว่า

แนวที่สอง แปรสภาพวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องฟักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งจะเกิดพื้นบ้านแท้กับพื้นบ้านเทียม ...อย่างไรก็ตาม ถ้าหากบทบาทใหม่เป็นบทบาทที่ครองความสำคัญเท่าเทียมกับบทบาทเดิมและไม่ขัดต่อเอกลักษณ์ดั้งเดิมของวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือเป็นการนำเอกลักษณ์เดิมมาหนุนให้เด่นชัดขึ้น การเปลี่ยนบทบาทนั้นก็อาจควรสนับสนุน แม้จะกลายเป็นพื้นบ้านเทียม แต่ถ้าบทบาทที่เปลี่ยนไปเป็นบทบาทที่ดีอยู่ ซ้ำยังทำลายเอกลักษณ์อันงดงามที่เคยมีอยู่ การเปลี่ยนนั้นก็ไม่น่าถือเป็นพัฒนาการแต่เป็นปลาดินาการเสียมากกว่า

...เราจะพบว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านบางส่วนได้ถูกประยุกต์เป็นวัฒนธรรมแห่งการพักผ่อนหย่อนใจ และได้รับความนิยมอย่างสูงทั้งในหมู่นักงานกรรมกรตลอดจนชาวไร่ชาวนาหรือคนส่วนใหญ่ของประเทศ นั่นคือ เพลงลูกทุ่ง ลีเก ลำเพลิน และหนังไทย เพลงลูกทุ่งพัฒนามาจากเพลงพื้นบ้าน ลีเกพัฒนามาจากละครชาตรี (ผสมละครนอกและละครใน) ลำเพลินพัฒนามาจากหมอลำเรื่องและหนังไทยก็คือละครและลีเกประยุกต์อีกทอดหนึ่ง ยังมีมรดกอีกหลายชนิดที่พัฒนามาจากวัฒนธรรมพื้นบ้านของท้องถิ่นต่างๆ เช่น หนังตะลุง ค่าวซอ หมอลำ ในบรรดามรดกเหล่านี้เพลงลูกทุ่งและหนังไทยดูจะได้รับความนิยมสูงสุด ...

จากลักษณะข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาประมวลประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่รวบรวมมา เพื่อให้เห็นพัฒนาการและแนวโน้มของสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในลำดับถัดไป

แนวคิด / ทฤษฎีการศึกษาสื่อพื้นบ้านในสาขาต่างๆ

ที่ผ่านมาความสนใจในสื่อพื้นบ้านในประเทศไทย เริ่มจากการศึกษาด้านคติชนวิทยาแล้วเริ่มแตกมิติไปสู่ด้านสุนทรียศาสตร์ เช่น ด้านศิลปะการละครและดนตรี ด้านจริยศาสตร์และปรัชญา จากสายมนุษยศาสตร์นำไปสู่การต่อยอดเมื่อมองผ่านมิติทางสังคมวัฒนธรรมของสายมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา จนถึงการมองในสายการสื่อสารในฐานะที่เป็นสื่อ (เจียรชัย อิศรเดช, 2549 ก ใน กาญจนา แก้วเทพ, บรรณาธิการ, 2549 : 123)

ในการศึกษาเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านนั้น นักวิชาการสายต่างๆ ได้นำแนวคิดทฤษฎีในสายของตน มาศึกษาสื่อพื้นบ้านตามแง่มุมและประเด็นต่างๆ ได้อย่างหลากหลายและน่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมลักษณะ วิธีการ ในการศึกษาสื่อพื้นบ้านในสาขาต่างๆ ตามที่นักวิชาการได้เสนอไว้ อันประกอบไปด้วย สมสุข หินวิมาน, 2548 กาญจนา แก้วเทพ, 2549 : 498-503 ศิราพร รุจิตระกูล ณ ถลาง, 2548) และแบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

แนวคิดทางคติชนวิทยา / วรรณกรรมท้องถิ่น คติชนวิทยาเป็นสาขาที่สนใจข้อมูลทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีการบอกเล่า (oral tradition) การศึกษาลักษณะนี้จะเน้นไปที่การรวบรวม การบันทึก สิ่งต่างๆ มองสื่อพื้นบ้านเป็นผลผลิตของสังคมดังนั้นวัตถุดิบที่คติชนวิทยาเน้นจะเริ่มต้นด้วยนิทาน ภาษิต ปริศนา คำทาย ตำนาน และกลายมาเป็นการแสดง เช่น เพลงพื้นบ้านและตามมาด้วยการละเล่นของเด็กๆ การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นหรือพื้นบ้านก็จะเข้าข่ายในลักษณะนี้ด้วยในลักษณะการวิเคราะห์เนื้อหา การตีความสารของสื่อพื้นบ้าน ทั้งเชิงสุนทรียะและจริยธรรม

การศึกษาจะเริ่มตั้งแต่การรวบรวมเก็บไว้ก่อนจะสูญหาย ตรวจสอบ จำแนกประเภท ชำระให้ถูกต้อง รวมทั้งมีการเปรียบเทียบ และจากนั้นก็มีการพัฒนาการศึกษามากขึ้น อาทิ เมื่อจัดประเภทเนื้อหาสารัตถะแล้ว ก็นำทฤษฎีบทบาทและหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านมาใช้วิเคราะห์ การตรวจสอบเนื้อหาของเพลงนั้นว่าสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่เป็นต้นกำเนิดหรือไม่ นอกจากนี้ได้เริ่มมีการฟื้นฟูสื่อพื้นบ้านตั้งแต่อดีตให้คงอยู่ในปัจจุบันและอนาคต

การศึกษาสื่อพื้นบ้านตามแนวคิดคติชนวิทยาในประเทศไทยนั้นสามารถแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้ดังนี้ (ศิริพร ณ ถลาง, 2548)

1. ช่วง พ.ศ. 2510-2520 ช่วงนี้เป็นช่วงของการเก็บรวบรวมและการจัดจำแนกข้อมูลประเภทคติชน ข้อมูลที่เก็บส่วนใหญ่เป็นประเภทมุขปาฐะ (verbal folklore) ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน ภาษิต ปริศนาคำทาย เช่น การจัดหมวดหมู่ปริศนาไทยของนพคุณ คุณาชีวะ (2519) การศึกษาเพลงพื้นเมืองจากพนมทวน ของสุมาลย์ เรืองเดช (2519) เป็นต้น

2. ช่วง พ.ศ. 2520 – 2525 เป็นช่วงของการเริ่มใช้แนวคิด ทฤษฎีทางคติชนวิทยามาใช้กับคติชนไทย เช่น งานวิจัยของฐิตาพร ฐิตะฐาน (2522) ที่ศึกษารามเกียรติ ในแง่การแพร่กระจายของนิทาน โดยเปรียบเทียบรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นอีสานและล้านนา งานของสุกัญญา สุธงษา (2522) ใช้แนวคิดทางสังคมวิทยาอธิบายบทบาทของเพลงปฏิพากย์ในสังคมไทย

3. ช่วง พ.ศ. 2525 – ปัจจุบัน เป็นช่วงของการศึกษาสื่อพื้นบ้านโดยวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมจากข้อมูลทางคติชนและศึกษาคติชนในบริบทสังคม เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคติชนกับสังคมในแง่ของบทบาทหน้าที่และการดำรงอยู่ การศึกษาคติชนตามหน้าที่นิยม (functionalism) เป็นต้น

แนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สายนี้จะศึกษาทั้งตัววัฒนธรรม คือทั้งคน ในวัฒนธรรมและทั้งบริบทของชุมชนที่ให้กำเนิดแก้ววัฒนธรรม ซึ่งมีอิทธิพลให้เกิดทฤษฎีการวิเคราะห์บริบท (contextual analysis theory) ซึ่งเล็งเห็นจุดอ่อนของสายคติชนวิทยาดั้งเดิมว่าแนวคิดเหล่านั้นมักสนใจวิเคราะห์ความหมายของสื่อพื้นบ้าน โดยตัดขาดการเชื่อมโยงกับบริบททางสังคม ซึ่งสื่อ

พื้นบ้านมีหน้าที่ทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จากลักษณะการนี้ ศิวาพร รัฐะฐาน ณ ถลาง (2537: 121 ในวิชา เซาร์ศิลป์, 2543 : 10) กล่าวไว้ว่า "...นักมานุษยวิทยามองว่าศิลปะมีหน้าที่ทางสังคม เพราะฉะนั้นการศึกษาศิลปะพื้นบ้านก็ต้องศึกษาศิลปะในบริบททางสังคม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ดังนั้นในการศึกษาศิลปะแต่ละประเภทก็จะต้องศึกษาเฉพาะรูปร่าง รูปแบบ แต่จะตั้งคำถามว่า ใครทำ ใครใช้ ทำในโอกาสใด เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆในวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างไร..." ลักษณะดังกล่าวตรงกับแนวคิดของเมลวิลล์ เจ. เฮอส์โกวิทส์ (Melville J. Herskovits, 1955 ใน สุเทพ สุนทรภัส, 2519 : 1-2) ที่ว่านักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมศึกษาเกี่ยวกับวิถีทางต่างๆ ของมนุษย์ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพธรรมชาติ ชีวิต และสังคม ตลอดจนการเรียนรู้ ดำรงรักษาไว้และถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง และชีวิตไม่ได้อยู่ด้วยการแบ่งสิ่งต่างๆ ออกเป็นพวกเป็นหมู่แต่จะต้องมีการเกี่ยวโยงต่อเนื่องกัน

นอกจากนี้นักมานุษยวิทยายังมองว่าผลิตผลหรือลักษณะทางวัฒนธรรมนี้มีความเท่าเทียมกัน ไม่มีการตัดสินว่าวัฒนธรรมแบบใดดีกว่าแบบใด ให้ถือว่าทุกวัฒนธรรมมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม

วิถีศึกษาของด้านมานุษยวิทยายังมีจุดเด่นตรงที่แยกแยะระหว่างมุมมองของคนวงนอก เช่น นักวิจัยกับมุมมองของคนวงในผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ข้อเด่นอีกประการคือ การนำเอาทฤษฎีมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล อาทิ ทฤษฎีหน้าที่นิยม ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปวัฒนธรรมกับบริบทหรือโครงสร้างของชุมชนทั้งภายในและภายนอก

ส่วนแนวคิดทางด้านสังคมศาสตร์ก็จะมองความสัมพันธ์ของสื่อกับสังคม ชุมชน และอิทธิพลที่มีต่อกันในด้านต่างๆ

แนวคิดทางศิลปกรรม นาฏศิลป์และดนตรี ในสาขาความรู้สายนาฏศิลป์และดนตรีนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวความคิด จาก ธรรมจักร พรหมพิชัย (เสนอในที่ประชุมเสวนา 3 พฤษภาคม 2549) นักวิชาการทางด้านนาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่กล่าวถึงแนวคิดหรือวิธีการในการศึกษาสื่อพื้นบ้านตามสายนาฏศิลป์และดนตรีว่าจะเน้นการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ มองย้อนในอดีต เช่น ทำไมต้องทำสิ่งของนั้น ทำไมต้องใส่ ใส่เพราะอะไร ส่วนด้านกระบวนการก็จะศึกษาว่า ทำไมต้องรำแบบนี้ มีที่ทาง ที่สำนัก แต่ละสำนักมีรูปแบบที่หลากหลายอย่างไร และประเด็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญก็คือประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับคน ได้แก่ ศิลปินผู้รับการถ่ายทอด หรือครูผู้สร้าง ถึงเกิดแนวทางการสร้างกระบวนการรำแบบนี้ แบบนี้ขึ้นมา ยังอยู่รอด หรือสืบเนื่องกันอย่างไร

นอกจากนี้ก็จะเป็นการศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์ ความงามและรูปลักษณะเฉพาะของ form และ style ของงานศิลปะแต่ละชนิด รูปแบบ พัฒนาการว่าจะไปเป็นแนวใด มาจากสกุลใด เป็นลักษณะดั้งเดิมหรือสร้างสรรค์ใหม่เป็นต้น

แนวทางศึกษามักจะเป็นการลงพื้นที่และผู้ศึกษาจะรับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติในท่ามกลางความจริง และอาจจะมีการเปรียบเทียบกับสายหรือตระกูลอื่นๆ โดยมีการบันทึก ถ่ายภาพ เป็นลักษณะทำได้ด้วย

แนวคิดทางนิเทศศาสตร์ แนวคิดทฤษฎีในสายนิเทศศาสตร์นี้ สามารถจำแนกเป็น ประเภท ได้ดังนี้

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ แนวคิดด้านนิเทศศาสตร์พัฒนาการนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสายนิเทศศาสตร์ ที่ต่างจากสายคติชนวิทยา ภาษาศาสตร์และมานุษยวิทยาที่เป็นผู้บุกเบิกเรื่องสื่อพื้นบ้าน แต่ยังคงค่อนข้างขาดการตั้งคำถามในเชิงการสื่อสาร นักวิชาการสายการสื่อสารจึงสนใจเรื่องการนำสื่อพื้นบ้านมาใช้โดยจะมีพื้นฐานอยู่ที่การนำสื่อมาใช้พัฒนา โดยในอดีตจะสนใจว่าสื่อพื้นบ้านนั้นๆ มีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลเพียงพอหรือไม่ แต่ในปัจจุบันก็เริ่มมีการตั้งคำถามว่า เมื่อนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในงานพัฒนาแล้วจะมีการพัฒนาสื่อพื้นบ้านได้อย่างไร

ในปัจจุบันมีความสนใจในการใช้สื่อพื้นบ้านในงานสื่อสารสุขภาพมากมาย เช่น ของเล่นพื้นบ้าน โนราบิก ฟ็อนเจิงบิก ฯลฯ เพราะเล็งเห็นแล้วว่าการนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในงานพัฒนานั้น มีประสิทธิผลอย่างยิ่งในการเข้าถึงชุมชน ดังนั้นเรื่องสุขภาพและสุขภาพจะจึงเป็นอีกด้านหนึ่งที่อยู่ในงานสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

สื่อมวลชนกับสื่อพื้นบ้าน สายนิเทศศาสตร์ มีลักษณะการเติบโตมากับสื่อมวลชน ดังนั้นวิธีการศึกษามักจะเป็นการเปรียบเทียบสื่อพื้นบ้านกับสื่อมวลชน หรือความสัมพันธ์และบทบาทของสื่อทั้งสองประเภท นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเป็นกระบวนการ (process) คือพยายามมองที่องค์ประกอบของการสื่อสารทั้งกระบวนการ อาทิ ศึกษาผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร

แนวคิดนี้จะมองที่อิทธิพลของสื่อมวลชนซึ่งเข้ามามีผลต่อสื่อดั้งเดิมหรือสื่อพื้นบ้าน โดยจะพิจารณาถึงจุดดี จุดด้อยของทั้งสองสื่อ รูปแบบ เนื้อหา และนำมาอธิบายปรากฏการณ์เชิงเปรียบเทียบว่า สื่อทั้งสองนี้มีการพบกันแบบไหน อาจเจอเกือกลูกกันในเชิงคู่รัก เพราะสื่อพื้นบ้านคือเนื้อหา ส่วนสื่อมวลชนคือช่องทางหรือพื้นที่ในการเผยแพร่สื่อพื้นบ้าน ส่วนความสัมพันธ์ในอีกลักษณะหนึ่งคือเป็นศัตรูกัน และสื่อมวลชนจะถูกมองเป็นตัวร้ายที่เข้าไปยึดพื้นที่ ความนิยม ของสื่อพื้นบ้าน หรืออาจจะเป็นตัวสร้างเงื่อนไขและข้อจำกัดในการจะนำเสนอสื่อพื้นบ้าน จนหลายคนมองว่าทำให้สื่อพื้นบ้านถูกบิดเบือนหรือถูกทำลาย เป็นต้น

สื่อมวลชนถือว่าเป็นสื่อที่สามารถเชื่อมโยงหรือเผยแพร่นวัตกรรมใหม่ๆ หรือความเป็นสมัยใหม่ไปสู่สื่อพื้นบ้านได้ ถ้าทำดีก็จะได้รับการชื่นชม แต่ถ้าผลออกมาไม่ดีก็จะกลายเป็นผู้ร้ายไปทันที อย่างไรก็ตามลักษณะการปะทะกันของการสื่อสารแบบโลกาภิวัตน์หรือสื่อมวลชนกับความเป็นสื่อท้องถิ่นหรือสื่อพื้นบ้านนั้น ก็มีอยู่หลายลักษณะดังที่ประยูทธ์ วรรณอุดม (Prayut Wannaudom,

2004) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "The Collision between Local Performing Arts and Global Communication, in case Mawlum" ได้นำเสนอถึงผลของการปะทะกันระหว่างสื่อการแสดงพื้นบ้านกับการสื่อสารสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาหมอลำว่าจะเกิดข้อดี (advantage) และข้อเสีย (disadvantage) อย่างไรบ้างเมื่อความทันสมัยเข้ามามีบทบาท อิทธิพลกับการแสดงพื้นบ้าน โดยประยุทธ์ ได้สรุปดังนี้

ข้อเสียของโลกาภิวัตน์ต่อหมอลำ

- ทำให้เกิดการบิดเบือนรูปแบบการแสดง เช่น หมอลำสมัยก่อนต้องมีความสามารถในการสร้างกลอนลำ กลอนเกี่ยวกับธรรมชาติ แต่หมอลำรุ่นใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อสมัยใหม่ก็จะไม่ใส่ใจในรากเหง้าของการสร้างกลอนลำขึ้นมา การเลียนแบบศิลปินดังๆ ทั้งการแต่งกาย ที่วับๆ แวมๆ นำเพลงสมัยนิยมมาร้อง มีความน่าสนใจกว่าการที่จะเดินเข้าไปขอวิชาจากครูหมอลำหรือการฝึกซ้อมอย่างเข้มข้น นอกจากนี้หมอลำรุ่นใหม่ยังหวังพึ่งพิงระบบการตลาดและการโปรโมทจากสื่อมวลชนเพื่อให้ตนเองมีชื่อเสียงมากกว่าที่จะฝึกฝนตนเองให้แก่กล้าในวิชา
- การสร้างสรรค์ผลงานก็เป็นไปตามความต้องการของตลาด ในรูปแบบมวลชน สนใจธุรกิจการค้ามากกว่าจะใส่ใจในความงามหรือสุนทรียภาพของหมอลำ นอกจากนี้ยังต้องนำเสนอการแสดงหมอลำด้วยรูปแบบที่ทันสมัย และแข่งขันสูง ถ้าออกอัลบั้มมาแล้วไม่ประสบความสำเร็จมากก็จะเร่งผลิตออกใหม่และอาศัยการโปรโมท การโฆษณา มากกว่าจะเน้นที่คุณภาพของงาน นอกจากนี้งานหลายๆ ชิ้นยังเกิดจากการเลียนแบบกัน โดยเฉพาะหมอลำหรือคณะหมอลำที่ตั้งแล้ว เพื่อจะได้ทำให้ตนเองดั่งบ้าง ผลงานจึงมีความซ้ำซากและขาดแรงบันดาลใจในการปรับปรุงงานของตนเอง
- หมอลำในอดีตมีหน้าที่เป็นสื่อ "สาระบันเทิง" คนฟังนั้นนอกจากจะได้เนื้อหา ยังได้ชื่นชมกับความสามารถของนักแสดงด้วย เพราะนอกจากไป"ดู" ยังได้ไป"ฟัง" กลอนลำที่มาจากหมอลำที่เก่งกาจ ปัจจุบันหมอลำกลายเป็นสื่อบันเทิงอย่างเดียว คนดูรุ่นใหม่ที่ไม่เคยมีประสบการณ์หมอลำแบบในอดีตก็จะคิดว่าหมอลำมีแค่ที่ตนเองดูเท่านั้น
- การนำเสนอผลงานผ่านสื่อมวลชนทั้ง CD DVD ที่มีเรื่องของระยะเวลาเข้ามาเป็นข้อกำหนดที่สำคัญ ทำให้การแสดงต้องถูกตัดลง ทั้งๆ ที่การแสดงสดอาจจะใช้เวลา 6 ชั่วโมงหรือทั้งคืน รายละเอียดหรือสาระสำคัญบางอย่างก็อาจจะถูกตัดทอนออกไป

ข้อดีของการโลกาภิวัตน์ต่อหมอลำ

- การสื่อสารโลกาภิวัตน์ทำให้การแสดงหมอลำเป็นที่รู้จักและแพร่หลายทั้งในภูมิภาค ในประเทศ และต่างประเทศ ทั้งสื่อโทรทัศน์ VCD สื่อสิ่งพิมพ์ หรือแม้กระทั่งเว็บไซต์ที่มีแฟนคลับของศิลปินหมอลำ

- สื่อหมอลำสามารถที่จะเป็นวัฒนธรรมประชานิยม สามารถปรับการแสดงไปตามความต้องการของคนดูและสื่อสารโลกาภิวัตน์ช่วยในการนำเสนออัตลักษณ์ของหมอลำอย่างแพร่หลาย
- การที่โลกาภิวัตน์มีบทบาทกับสังคมมาก ก็จะช่วยเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะของการแสดงแบบทันสมัย กับการแสดงท้องถิ่น ทำให้มีการเปรียบเทียบกันอย่างชัดเจน ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นกระแสของวัฒนธรรมท้องถิ่นนิยมมากขึ้น เมื่อมีหมอลำมาแสดงในกรุงเทพฯ คนอีสานจำนวนมากก็อยากจะแสดงออกถึงวัฒนธรรมที่นำภูมิใจของตนเอง ทั้งผู้ชมและผู้แสดง
- การที่ต้องปรับตัวของหมอลำให้เข้ากับสมัยนิยม ก็ส่งผลดีในเรื่องของการปรับปรุงเนื้อหาในบางเรื่อง เช่น อาจจะไม่สอดใส่เรื่องราวปัจจุบันในลักษณะของการทำตัวให้เป็นคนดี เป็นพลเมืองดี ทำให้คนดูทุกเพศทุกวัยเข้าใจได้เหมือนกันหมด และเป็นการแสดงที่ให้ทั้งสาระและบันเทิง เป็นต้น
- อีกประการที่สำคัญคือ หมอลำที่มีชื่อเสียงก็ได้รับเชิญให้ออกสื่อบ่อยครั้ง ซึ่งเป็นตัวอย่างให้กับเด็กอีสานที่ยากจนจำนวนมาก ได้มีแรงบันดาลใจ และค้นหาพรสวรรค์ในตัวเองให้ได้ นอกจากนี้ ศิลปินหมอลำนั้นจะเป็นตัวอย่างของคนสู้ชีวิต ทำงานหนัก เพราะส่วนใหญ่มีจุดตั้งต้นจากคนที่ยากจน

จากการแสดงให้เห็นลักษณะของดีข้อดีของกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อสื่อที่บ้านประบาทหมอลำดังกล่าวนี้ ประยุทธ์ยังได้เสนอข้อสรุปสำหรับการปะทะกันไว้ว่า ในการสร้างสรรค์ให้คำนึงถึงความต้องการของคนดูในด้านสุนทรียะด้วย อย่าเน้นย้ำแค่ผลประโยชน์ทางธุรกิจเท่านั้น และในทางกลับกันก็ควรมีการหาทางให้คนดูมีส่วนร่วมในความภูมิใจ หรืออยากที่จะรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติไว้ ซึ่งรัฐบาลก็ควรจะเป็นความสำคัญและผลักดันให้หมอลำได้เป็นวิชาเรียนสำหรับเด็กและเยาวชน และอีกประการที่สำคัญก็คือตัวศิลปินหมอลำเองก็ควรที่จะพัฒนาฝีมือตนเอง ตระหนักในบทบาท หน้าที่ พร้อมทั้งพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อปรับปรนการแสดงของตนให้คงอยู่ได้ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร

สื่อสารการแสดงกับสื่อพื้นบ้าน แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงนั้น จะเน้นเรื่องการมอละครหรือการแสดงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและเรื่องสุนทรียะ ทั้งสุนทรียรูปของตัวสื่อและสุนทรียทัศน์ของผู้ชม ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาในด้านการสื่อสาร โดยพิจารณาในประเด็นที่ว่าเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลง คนเปลี่ยนแปลง สื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในองค์ประกอบเหล่านั้น ทั้งนี้จะมองบริบทเป็นที่ตั้ง นอกจากนี้ยังมองการสร้างสรรค์ หรือการศึกษาเชิงทดลอง การผลิตซ้ำในแนวการผสมผสาน โดยอาศัยความร่วมมือทั้งศิลปิน ผู้ศึกษาและกลุ่มผู้ชม

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา / ครุศาสตร์ แนวคิดนี้ จะมองสื่อพื้นบ้าน ในลักษณะของการนำมาปรับประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก ของผู้เรียน ของผู้ใหญ่ และของชุมชนโดยภาพรวม ดังนั้น แนวคิด ทฤษฎี วิธีการศึกษา รวมทั้งผลที่คาดว่าจะได้รับ มักเป็นการนำรูปแบบ หรือเนื้อหาของสื่อพื้นบ้านไปบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ และวัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่จะได้รับ ทั้งในแง่ของความรู้ ทักษะคิด ความพึงพอใจ และการปฏิบัติ

สำนักคิดในการศึกษาและวิเคราะห์สื่อพื้นบ้าน

หลักแนวคิด ทฤษฎี หรือสำนักคิด ต่างๆ นี้ จะช่วยให้เห็นถึงการสร้างฐานคิดในการนำสื่อพื้นบ้านมาศึกษา โดยเป็นโครงสร้างใหญ่ในการมอง ซึ่งแต่ละสำนักคิดจะมีความเกี่ยวเนื่อง พัฒนาการ หรือการโต้แย้ง จุดต่อๆ เพิ่มเติมในจุดแข็งของกันและกัน ซึ่งเป็นมุมมองอันหลากหลายที่การศึกษา สื่อสารการแสดงผลประเภทสื่อพื้นบ้านจะนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสังเคราะห์งานนั้น

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อเขียนเชิงทฤษฎี จากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องดังกล่าว (กาญจนา แก้วเทพ, 2544 : 95-103 กาญจนา แก้วเทพ, 2545 : 202-222) และประมวลออกมาดังหัวข้อต่อไปนี้

สำนักหน้าที่นิยม สำนักนี้จะมองว่าสถาบันต่างๆ ของสังคมจะเป็นประจักษ์วัตถุวิวัฒนาการของร่างกาย ที่ทำหน้าที่ของตนเพื่อความคงอยู่ของร่างกายโดยรวม ซึ่งจะมีเรื่องของระบบค่านิยมมาเกี่ยวข้องและนักวิชาการในสำนักนี้จะค้นหาวิธีการทำหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน เช่น การมี "ตำนาน" เพื่ออธิบายถึงต้นกำเนิดของชนชาติตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือลักษณะที่สำคัญของหน้าที่นิยม คือ การรักษาเสถียรภาพให้สังคมโดยรวม

ประเด็นต่อมาคือสื่อพื้นบ้านมีหน้าที่อบรม (socialization) หรือการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม (cultural transmission) อาทิ การละเล่นพื้นบ้านของเด็ก ธีรชาวจิต หอมเก็บ มอญซ่อนผ้า หรือเนื้อหาในเพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น อีกด้านหนึ่งที่สำคัญคือการควบคุมทางสังคม อาทิ ข้อห้ามและความเชื่อต่างๆ เช่น จิ้งจกร้องทักไม่ให้ออกจากบ้าน นอกจากนี้ยังมีหน้าที่อื่นๆ อีกมากมาย ปลดปล่อยแรงผลักดันทางเพศ ช่วยให้เกิดความสามัคคี พัฒนาภูมิปัญญา วิพากษ์วิจารณ์สังคม ให้ความบันเทิงรื่นเริง เป็นต้น

นอกจากนี้ถ้าพิจารณาตามมิติทัศนคติ G.C. Chu และ Ai-li Chu (1978 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2545) ได้แบ่งเป็น 3 มิติคือ

1. สื่อพื้นบ้านมีหน้าที่ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้รับสาร (cognitive dimension) คือบอกว่าอะไรเป็นอะไร อะไรถูกอะไรผิด

2. สื่อพื้นบ้านมีหน้าที่สร้างอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ (affective dimension) เป็นวิธีการของศิลปินที่ใช้ความสามารถในการสร้างงามงดงามหรือสะเทือนใจให้เกิดกับผู้ฟัง

3. สื่อพื้นบ้านมีหน้าที่ชี้แนวทางปฏิบัติแก่ผู้คนในสังคม (cognitive dimension) เช่น สุภาษิต "ข้างสาร งูเห่า ข้าเก่า เมียรัก อย่าได้วางใจ" หรือลิเกเรื่องจันทโครพที่ให้อคติว่าการไม่เชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ ครูบาอาจารย์ จะทำให้เกิดผลเสียอย่างไร

อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญในการดูหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านที่มีต่อคน ชุมชน สังคม นั้นต้องพิจารณาถึงบริบทของเวลา สังคมด้วย เพราะภาวะวิกฤติกับภาวะปกติสื่อพื้นบ้านก็จะทำหน้าที่แตกต่างกัน อีกทั้งในการพิจารณาเรื่องหน้าที่นี้ก็ไม่ควรบอกว่าสื่อใดสูงส่งหรือต่ำด้อยกว่ากัน เพราะสื่อแต่ละชนิดมีหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายต่างกันออกไป

สำนักโครงสร้างนิยม สำนักนี้สืบทอดมาจากสำนักหน้าที่นิยม หากมีการเสนอใหม่ว่าหน้าที่ไม่ใช่สิ่งถาวร แปรเปลี่ยนไปตามบริบท ถ้าจะศึกษาสิ่งที่ถาวรคงถนคือ "โครงสร้าง" อาทิ หากเราศึกษาการทำหน้าที่ของสถาบันทหาร ในสภาวะที่ไม่มีสงครามทหารย่อมเปลี่ยนหน้าที่จากการทำสงครามปกป้องบ้านเมือง มาเป็นการพัฒนาประเทศ แต่ทว่าโครงสร้างของทหารยังคงเดิมอยู่เนื่องจาก "โครงสร้าง" เป็นแบบแผน ของการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันย่อยๆ หรือส่วนประกอบย่อยๆ ของระบบใหญ่ทั้งหมด และโครงสร้างเป็นหัวใจของระบบต่างๆ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจึงมีผลสะท้อนอย่างแท้จริงมากกว่าเปลี่ยนแปลงหน้าที่

ดังนั้นสิ่งที่สำนักนี้ให้ความสนใจจึงมิใช่แค่เนื้อหาหากแต่เป็นโครงสร้างภายในของสื่อเหล่านั้น เมื่อมีการวิเคราะห์ myth ตำนาน นิทาน หรือเรื่องเล่าพื้นบ้านจะพบว่ามีส่วนประกอบย่อยๆ อยู่ชุดหนึ่ง ส่วนประกอบย่อยนี้มาเรียงต่อกันด้วยลำดับขั้นตอนที่มีไวยากรณ์ (grammar) ของเรื่อง เช่น ถ้าเราวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านหลายๆ เรื่อง ก็จะพบมีองค์ประกอบที่คล้ายกัน เช่น ตัวเอก / อยู่ที่เดิม / มีเหตุให้ต้องพลัดพราก / ไปพบของวิเศษ / ย้อนกลับมาใหม่ เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวจะตรงกับที่เกรมาส (Griemas) ที่สุภัญญา สมไพบูลย์ (2543 :173-181) ได้สรุปของซูสคักดี ภัทรกุลวณิชย์ (ใน อุบลรัตน์ ศิริวิฑูศักดิ์และคณะ , บรรณานิติการ, 2537) ไว้ว่า โครงสร้างของเรื่องเล่าเหล่านั้นจะมี actant (actor) อยู่ 3 คู่สัมพันธ์ คือ subject-object โดย subject คือตัวเอกของเรื่องที่ต้องการทำอะไรที่เป็น object หรือเป้าหมายของเรื่อง และมี helper / opponent (ผู้ช่วยกับผู้ต่อต้าน) และมี donor – receiver (ผู้ให้กับผู้รับ) ซึ่งเขียนเป็นแผนผังจะได้ผังแสวงหา หรือ Quest Model เป็นต้น นอกจากนี้ CL. Strauss ได้พัฒนาวิธีวิเคราะห์โครงสร้างความคิดมนุษย์ออกมาอย่างเป็นระบบและชี้ให้เห็นว่า ความคิดเหล่านี้มีลักษณะเป็นสากล คือมีลักษณะเป็นคู่ตรงข้าม (binary) เช่น ดี-ชั่ว ตัวอย่างนางเอื้อย นางอ้อ ในปลาบู่ทอง หรือ สวย-น่าเกลียด / ข้างใน-ข้างนอก เช่น สังข์ทอง หรือแก้วหน้าม้า เป็นต้น

ในปัจจุบันจะมีสาขาใหม่ของโครงสร้างนิยม คือ สัญญวิทยา (Semiology) คือการค้นหาความหมายระดับต่างๆ ในสัญญาว่าก่อตัวมาอย่างไร ซึ่งมี 2 ลักษณะความหมายคือความหมายเชิงอรรถหรือนัยตรง แปลตามความหมายตรง (denotative) กับความหมายโดยนัย (connotative) ซึ่งจะมีเรื่องของบริบทต่างๆ มาประกอบด้วย เช่น โฉมน้อยเรณูงาม ในระดับความหมายโดยนัยนี้เรณูงามอาจจะไม่ได้หมายถึงบ้านเรือนไทยเท่านั้น แต่มีความหมายลึกซึ้งในบริบทสังคมไทย ซึ่งสะท้อนความเป็นเจ้าของคือโฉมน้อย (ซึ่งคำว่าเรณูนั้น ในคำไทยยังใช้ในความหมายเกี่ยวกับองค์ประกอบแห่งความเป็นหญิง เช่น เรณูกาย เรณูร่าง เรณูผม เป็นต้น) และเรณูงามยังเชื่อมโยงกับกิจกรรมที่โฉมน้อยต้องพิสูจน์ตนเองว่าเป็น "ตัวจริง" นั่นก็คือกิจกรรมที่แสดงความเป็นกุลสตรี เช่น เย็บกระดุม ทอผ้า ซึ่งนางกุลอาอันเป็น "ตัวปลอม" ย่อมจะทำไม่ได้ ในทำนองนี้

สำนักปรากฏการณ์นิยม จากการสำรวจแนววิธีคิดหน้าที่นิยมและโครงสร้างนิยมจะเห็นว่ามีความสนใจบรรดาสถาบันต่างๆ ของสังคมว่าทำงานหล่อหลอมคนได้อย่างไร แต่สำนักปรากฏการณ์นิยมจะสนใจว่าคนรับรู้สถาบันสังคมต่างๆ อย่างไร คนคิดอย่างไรกับกฎระเบียบต่างๆ และจะต้องรู้ไปทำไม โดยไม่สนใจว่าความรู้ที่นั้นถูกหรือผิด แต่คนเราเข้าใจสิ่งนั้นๆ อย่างไร

นอกจากนี้ยังเน้นถึงการที่ต้องมีประสบการณ์กับสิ่งเหล่านั้นและเป็นประสบการณ์แบบเรียนรู้และมีจิตสำนึก การศึกษาจึงเน้นวิธีการที่คนมีประสบการณ์กับโลก มีการรับรู้โลกและมีสำนึกกับโลก และเห็นว่าต้องมาจากมุมมองของผู้ที่รับและรู้ประสบการณ์นั้นโดยตรง และต้องไม่เอาเกณฑ์จากภายนอกอื่นๆ ไปตัดสิน

นักวิชาการสำนักคิดนี้ได้อธิบายหน้าที่และความจำเป็นของโลกแห่งความหมายโดยขยายเนื้อหาของทฤษฎีต่อมาว่า โลกแห่งความเป็นจริงและโลกแห่งความหมายของคนเรานั้นขัดแย้งกันอยู่เสมอ ในโลกแห่งความคิดเราต้องการวีรบุรุษที่เก่งกาจแบบเหิรเดินอากาศได้ แต่ในโลกแห่งความเป็นจริงมนุษย์ส่วนมีความสามารถจำกัด ดังนั้น ในการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อที่พื้นบ้าน เราจึงสามารถจะเข้าใจความคิดและจินตนาการในโลกแห่งความหมายได้ เช่น ถ้าวิเคราะห์เพลงพิษฐานในแถบจังหวัดสุโขทัยก็จะทราบว่าคนแถบนั้นมีปัญหาอะไรบ้างที่เกินกำลังความสามารถจะแก้ไขได้

ประการที่สำคัญอีกอย่างคือสำนักคิดนี้จะสนใจความต่อเนื่องและความขาดตอน (Continuity + Discontinuity) ของสื่อพื้นบ้านที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่อาจเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบต่างๆ เช่น หลักความเชื่อธรรมะย่อมชนะอธรรม ที่เคยปรากฏในนิทานพื้นบ้านยังปรากฏในหนังไทยหรือไม่ ซึ่งถ้ามองถึงปรากฏการณ์ที่สำคัญของสื่อพื้นบ้านที่มีความต่อเนื่องอยู่ในยุคสมัยใหม่ หรือยุคสื่อสารมวลชน (ที่เป็นได้ทั้งเพื่อนสนิทและศัตรูของสื่อพื้นบ้าน) นั่นก็คือความต่อเนื่องของโลกอุดมคติ ความงามแบบอุดมคติของนางเอก พระเอก ในวรรณคดีหรือนิทานพื้นบ้าน ในทำนอง คนตีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ เช่น ตอนที่นางสีดากำลังจะตาย แต่นางก็หาได้ทรุดโทรมไม่ นางยังคงงามปากยังสี

แดงระเรื่ออยู่ ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538) ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "ความล้าลึกของ "น้ำเน่า" ในหนังสือ "ไทย" ซึ่งลักษณะดังกล่าวเราจะพบในละครหลังข่าวที่แม้ว่าถึงเวลาเข้านอนแล้ว นางเอกก็ยังสวยอยู่ หรือมีชีวิตที่ตกอับเกิดมาในสลัม แต่ก็แต่งหน้าสวย ผิวพรรณผุดผ่องกว่าใคร หรือแม้กระทั่งตกไปอยู่ในสถานที่อโคจร เช่น ช่องโศภณี กรณี "ดาวพระศุกร์" ก็ไม่มีใครทำร้ายหรือล่วงเกินได้ จนพระเอกมาช่วยออกไป

สำนักวัฒนธรรมนิยม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง (mediator) ในการพัฒนาการดำรงอยู่ (social being) ของคนคนหนึ่งให้กลายเป็นมนุษย์ที่มีจิตสำนึกทางสังคม (social consciousness) ด้วยเหตุนี้ลักษณะของวัฒนธรรมแต่ละสังคมจึงขึ้นอยู่กับบริบทสภาพความเป็นจริงของสังคมนั้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นปฏิบัติการทางสังคมทุกอย่าง (social practice) โดยปฏิบัติการนั้นจะก่อตัวมาจากสภาพความเป็นจริงของแต่ละแห่ง และเน้นว่าจะต้องเป็นปฏิบัติการที่ประชาชนกำลังใช้ชีวิตอยู่ในปัจจุบัน (lived experience) วิธีการศึกษาของสำนักนี้จึงไม่ใช่เพียงวิธีการวิเคราะห์ตัวบท (text analysis) เท่านั้น แต่ต้องลงไปดูสภาพความจริงว่าสิ่งเหล่านั้นมีวิธีการหรือปฏิบัติการอย่างไรบ้าง เช่น การศึกษาเพลงกล่อมเด็ก ก็จะไม่ใช่แค่วิเคราะห์เนื้อหาของในเพลงกล่อมเด็กประกอบด้วยความหมายอะไรบ้าง แต่ต้องลงไปดูสภาพความเป็นจริงว่าประชาชนมีวิธีการกล่อมเด็กด้วยเพลงกล่อมเด็กอย่างไร

อนึ่งแนวความคิดของ R. Williams จากสำนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองเห็นว่าจะต้องศึกษากระบวนการผลิตวัฒนธรรม (production) และการผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดวัฒนธรรม (reproduction) ซึ่งในลักษณะนี้เมื่อมีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือการเลือกเอาสื่อพื้นบ้านบางอย่างมาใช้ประโยชน์ เราก็จะต้องศึกษาความสัมพันธ์ของปฏิบัติการทางสังคมย่อยๆ ซึ่งประบทกันตลอดเวลา เช่น การรื้อฟื้นการผูกเสี่ยวหรือการลงแขก ถ้าขาดองค์ประกอบย่อยๆ ที่จะสัมพันธ์กันจนเป็นปฏิบัติการนั้น ก็ย่อมไม่ครบองค์และไม่ได้ความหมายและคุณค่าเหมือนเดิม และเมื่อมีการผลิตสิ่งใดแล้ว จำเป็นต้องมีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดเสมอ จึงเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยืนยาวของสิ่งนั้น

สำหรับปฏิบัติการทางวัฒนธรรมนั้น จะมีการจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ วัฒนธรรมหลัก (dominant) วัฒนธรรมที่ตกค้างมาจากอดีต (residual) ซึ่งจะมีความตรงข้ามกับวัฒนธรรมหลักหรือวัฒนธรรมทรงอิทธิพลขณะนั้น และ วัฒนธรรมที่กำลังก่อตัวขึ้นใหม่ (emergent) โดยเป็นผลรวมของสองประเภทแรก โดยแบบหลังสุดนี้จะพบได้มากในการศึกษาสื่อพื้นบ้าน นั่นก็คือมีการเลือกสรรมาผลิตซ้ำ ซึ่งการผลิตซ้ำนั้นก็อาจเป็นได้ทั้งเหล่าเก่าในชุดใหม่ เหล่าใหม่ในชุดเก่า หรือใหม่ทั้งเหล่าทั้งชุด

ลักษณะดังกล่าวนี้ Paul S.N. Lee (อ้างถึงใน มิตรารภรณ์ อยู่สถาพร, 2541 : 101-102) ได้กล่าวถึงการดัดแปลงวัฒนธรรมซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น ซึ่งในที่นี้ก็คือวัฒนธรรมต่างชาติ กรณีศึกษาประเทศฮ่องกง พบว่าในการรับและดัดแปลงนี้แบ่งรูปแบบ (pattern) ออกเป็น 4 รูปแบบคือ

1. นกแก้ว (Parrot Pattern) รูปแบบนี้เสมือนนกแก้วที่เลียนแบบการพูดของมนุษย์โดยปราศจากความเข้าใจในสิ่งที่ตนกำลังเลียนแบบอยู่ เช่น นำรายการของต่างประเทศมาใส่ในรายการของตน

2. อะมีบา (Ameoba Pattern) ตัวอะมีบาจะเปลี่ยนรูปร่างภายนอกเสมอแต่เนื้อในยังคงไว้ อาทิ การนำเอารายการจากต่างประเทศมาดัดแปลงให้เข้ากับรสนิยมของคนท้องถิ่นแต่ยังคงเนื้อหาของรายการไว้

3. ปะการัง (Coral Pattern) ปะการังมักจะคงรูปร่างเดิมไว้เสมอแม้กระทั่งเนื้อมันได้ตายไปแล้วก็ตาม เหมือนกับบางรายการที่นำมาเปลี่ยนแต่เพียงเนื้อหาภายในมิได้เปลี่ยนรูปแบบภายนอก เช่น เพลงทำนองต่างชาติมาใส่เนื้อหาชาตตนเอง

4. ผีเสื้อ (Butterfly Pattern) การเติบโตของผีเสื้อจะกินเวลาค่อนข้างนานกว่าจะเป็นตัวด้กด้ และเปลี่ยนเป็นผีเสื้อแสนสวย ดังเช่น รูปแบบการซึมซับวัฒนธรรมที่ใช้ระยะเวลาหนึ่งและเมื่อมีวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ก็ไม่มีใครแยกออกว่าระหว่างวัฒนธรรมต้นฉบับกับวัฒนธรรมใหม่ มีที่มาจากแหล่งเดียวกัน เนื่องจากลักษณะต่างๆ อาจจะไม่เหมือนกันเลย เช่น ภาพยนตร์ฮ่องกงช่วงแรกนำเอาโครงเรื่อง เจมส์ บอนด์ มาดัดแปลง แต่อาจตัดเรื่องเพศ อารูธร้ายแรงต่างๆ แต่มาเพิ่มเนื้อหาด้านคุณธรรม กตัญญู แก่แค้น ความรักระหว่างเพื่อน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมจีนลงไปแทน

ในสำนึกนี้ยังมีแนวคิดเรื่อง วัฒนธรรมในการเลือกสรร (Tradition of Selection) ด้วย นั่นก็คือในแต่ละกลุ่มชน สังคม ก็จะมีวัฒนธรรมในการเลือกหรือตัดทิ้งสิ่งบางอย่างออกไป อาทิ เรื่องราวต่างๆ ในสื่อของไทยจะผลิตซ้ำโครงสร้างเรื่องในทำนองอโหสิ ให้อภัยกัน เป็นต้น

นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังเป็นเรื่องของความเท่าเทียมที่แตกต่าง ดังที่สุภัฏญา สมไพบูลย์ (2546 : 30-31) ได้กล่าวว่าการศึกษาเพื่อทำความรู้จักคนในวัฒนธรรมที่ต่างกันมีหัวใจอยู่ที่การมองเห็นความเท่าเทียมซึ่งกันและกัน ไม่มองว่าวัฒนธรรมใครเหนือหรือดีกว่าใคร ยอมรับในพหุลักษณะหรือพหุวัฒนธรรมในสังคม เพื่อจะสื่อสารกันอย่างเข้าใจและไม่ดูถูกหรือเหยียดหยามวัฒนธรรมของคนอื่นๆ ลดการมองคนในสังคมว่าเป็น "คนอื่น" (otherness) เพราะจะสร้างอุปสรรคในการสื่อสาร อันจะก่อให้เกิดอคติและการเลือกรับเฉพาะสารที่เราเห็นด้วยเท่านั้น ถ้าเทียบกับเราเองก็คงจะไม่ชอบให้ใครมาดูถูกหรือเหยียดวัฒนธรรมเรา เพราะทุกคนย่อมจะภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวจะช่วยให้การทำงานและการลงพื้นที่ในการศึกษาวิจัยเป็นไปได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ศึกษากับผู้ที่ให้ข้อมูลหรือผู้ถูกศึกษามีความเท่าเทียมกัน

การวิเคราะห์คุณลักษณะของวัฒนธรรม (Attribute Analysis)

แนวคิดการวิเคราะห์คุณลักษณะของวัฒนธรรมนี้ จะเป็นตัวช่วยสำคัญ สำหรับการเลือกสรร เพื่อสืบทอด หรือผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะเน้นเรื่องการทำความรู้จัก ธรรมชาติสื่อ ว่ามีองค์ประกอบ คุณลักษณะ คุณสมบัติอะไรบ้าง โดยมีหลักการดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2547 : 142-150)

1. การรู้จักคุณลักษณะของวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ การนำเอาคุณลักษณะของ วัฒนธรรมไปวางทาบในพื้นที่นั้น จะนำมาสู่เรื่องการค้นพบ "อัตลักษณ์" ของวัฒนธรรมนั้นๆ เนื่องจาก อัตลักษณ์คือส่วนเสี้ยวที่แตกต่างเป็นตัวตนเฉพาะของเรา เช่น แม้ว่าคนภาคกลางจะพูดเสียง เหน่อ แปร่ง ไปจากคนกรุงเทพฯ (จตุรวัณ) แต่ทว่าเสียงเหน่อแบบสุพรรณ เมืองกาญจน์ อ่างทอง ฯลฯ ก็จะมีลักษณะต่างกัน

อัตลักษณ์มีความสำคัญ 2 ประการ ประการแรกคือ เป็นบ่อเกิดของความหลากหลายทาง วัฒนธรรมซึ่งนำไปสู่ความมั่งคั่งร่ำรวยทางวัฒนธรรม อีกประการคือเป็นบ่อเกิดของความมั่นใจทาง วัฒนธรรม ความรู้สึกว่าตนเองมีศักดิ์ศรี ภาคภูมิใจ

2. การรู้จักคุณลักษณะของวัฒนธรรมในแต่ละกาลเวลา เนื่องจากคุณสมบัติที่ปรับเปลี่ยน ตลอดเวลาของวัฒนธรรม วิธีหนึ่งที่จะศึกษาคือการเปรียบเทียบระหว่างอดีตกับปัจจุบัน เพื่อดูว่า คุณลักษณะอะไรบ้างที่ยังคงเหมือนเดิม และมีอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่ยังคงเดิมและแปรเปลี่ยน ไปนั้นเป็นสิ่งอันพึงประสงค์หรือไม่และเวลาลงมือทำงานก็ต้องยืนอยู่กับความเป็นจริงในปัจจุบัน

3. การค้นหาคุณลักษณะของวัฒนธรรม ในการนี้สามารถใช้หลักหรือแนวคิดแบบวิธีวิทยา วิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งคุณลักษณะอันหลากหลายและสภาพการณ์จากอดีตถึงปัจจุบัน อาทิ การค้นคว้า จากเอกสาร การเข้าสังเกตการณ์หรือร่วมกิจกรรมในพื้นที่จริง การจัดเวทีเสวนาระดับต่างๆ ภายใน กลุ่มผู้รู้ต่างๆ และการสัมภาษณ์เจาะลึก เป็นต้น

แนวคิดอื่นๆ

แนวคิดการสืบทอด วัฒนธรรมที่เป็นศิลปะการแสดง เช่น โขน โนรา หมอลำ ลิเก คำวอ ฯลฯ นั้นในอดีตอาจจะเป็นการอนุรักษ์ที่เน้นเฉพาะตัวศิลปินหรือรูปแบบการแสดง แต่ปัจจุบันโดยจะ เห็นได้ว่า จะมีการรื้อฟื้นหรือสืบทอดทั้ง 2 ฝ่าย นั่นก็คือฝ่ายศิลปินและฝ่ายผู้ชม โดยมีลักษณะดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2547 : 154-158)

ศิลปิน ในส่วนศิลปินนั้นจะมีการสืบทอดโดยการฝึกหัดเด็กๆ ให้ร้อง รำ แต่ถ้าจะทำในระดับ ฝีมือแล้ว จะต้องมีการขัดเกลากันอย่างเข้มข้น เป็นลักษณะการสืบทอดทางสายตระกูล ซึ่งในลักษณะ

นี่ตัวผู้วิจัยเองสังเกตเห็นทุกครั้งที่ไปชมการแสดงที่บ้าน จะเห็นทายาทของศิลปินออกมานั่งดูข้างๆ หลับเวทีหรือแอบดูอยู่บริเวณใดบริเวณหนึ่งของเวที ในไม่ช้าเขาเหล่านั้นก็ได้ฝึกร้อง ฝึกรำ และมีโอกาสมาแสดง

ส่วนที่ฝึกกันตามสถาบันการศึกษา อาจจะเป็นบางคนเท่านั้นที่จะไปเป็นศิลปินคุณภาพ แต่สิ่งหนึ่งที่จะได้ตามสถาบันการศึกษาอาจจะเป็นบางคนเท่านั้นที่จะได้เป็นศิลปินคุณภาพ แต่สิ่งหนึ่งที่จะได้คือจะได้คนดูชั้นดี

ผู้ชม ในส่วนของผู้ชมนี้ ในการสร้างเพื่อสืบทอดอาจแบ่งได้ตามแนวคิดดังนี้

- **การขยายปริมาณ** เป็นลักษณะการสร้างตลาดผู้ชม (แบบไม่ได้ตั้งใจ) เช่น มีการเรียนการสอน อาทิ หมอลำ โนรา ลิเก ตามสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในท้องถิ่น เพื่อให้เด็กได้รู้จัก สัมผัสจริง และสนใจที่จะดูต่อไปแต่อาจไม่ถึงขั้นที่จะเป็นคนแสดงในอาชีพจริง

- **การขยายคุณภาพ** เมื่อมีการเรียนการสอนหรือสร้างประสบการณ์จริงให้ ก็จะทำให้เกิดผู้ชมที่ดูเป็น เข้าใจและชื่นชม (appreciate / smart audience) เช่น รู้ว่าในการแสดงลิเกนั้น รำอย่างไรเรียกว่าสวย รำอย่างไรดี ร้องกลอนลิเกได้ไม่ใช่ร้องแต่เพลงลูกทุ่ง

- **ทฤษฎีบันไดปลาโจนทางวัฒนธรรม** เริ่มต้นจากความชื่นชอบและรสนิยมของผู้ชมเสียก่อน เช่น ถ้าเป็นกลุ่มวัยรุ่นมาเล่นตีกอล์ฟสะบัดไชย ในขั้นต้นก็อาจจะต้องใช้เพลงที่สนุกไปก่อน และค่อย ๆ หากลยุทธ์ให้เด็ก ๆ ค่อย ๆ ไต่บันไดรสนิยมทางศิลปะไปที่ละขั้น วิธีการใช้กลยุทธ์แบบนี้มีเทคนิคหลายประการ เช่น เริ่มจากง่ายไปหายาก หรือใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้มาเป็นศิลปินเองบ้าง เช่น ให้ทดลองแต่งเนื้อเพลงเอง กรณีที่น่าสนใจคือ "ลิเกเด็ก" (ดวงแข บั้ว ประโคน, เสวนา, สิงหาคม 2549) ที่ได้จัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับเด็ก ๆ ที่เป็นทายาทลิเก และสนใจในการแสดง มาร่วมกันฝึกฝนเทคนิคการแสดง ทั้งการเขียนบท การร้อง การรำ และการแสดงละคร หลังจากนั้นก็ได้ให้เด็กเหล่านี้ได้เขียนบทลิเกและนำเสนอการแสดงออกสู่สาธารณะซึ่งก็คือโรงเรียนของพวกเขา เรื่องที่ได้ก็อาจจะเป็นเจ้าของโดเรมอน ซึ่งก็เหมาะสมกับวัยของผู้แสดงและคนดู ไม่จำเป็นต้องชิงรักหักสวาทเหมือนกับที่ผู้ใหญ่แต่งให้เล่นเสมอไป และเมื่อเขาเข้าถึงศิลปะได้ ในอนาคตเมื่อโตขึ้นก็สามารถที่จะเพิ่มเติกรหรือคุณภาพเชิงศิลปะให้ตนเองได้อย่างไม่ยาก ทั้งฐานะนักแสดงและผู้ชม

แนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม (กาญจนา แก้วเทพ, 2547 : 162-165) การผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการสืบทอดหรือดำรงวัฒนธรรมไว้

1. การแทนที่ (substitute) ของเก่าจะถูกแทนที่ด้วยของใหม่ทั้งหมด
2. การเพิ่มเข้ามา (addition) เป็นการเก็บทั้งของเก่าและของใหม่เอาไว้ด้วยกัน

3.การปรับประสาน (*articulation / hybridization*) เป็นลักษณะแบบลูกผสม คือนำเอาคุณลักษณะบางอย่างจากของเก่า มาบวกผสมกับคุณลักษณะบางอย่างจากของใหม่ แล้วผสมออกมาเป็นลูกผสม ซึ่งต้องแยกแยะคุณลักษณะของวัฒนธรรมทั้งหมดออกมาแล้วตัดสินใจว่า จะเอาคุณลักษณะใดจากของเก่าและของใหม่มาผสมกันตามแนวคิดการวิเคราะห์คุณลักษณะ

ตัวอย่างในลักษณะดังกล่าวที่น่าสนใจ คือ การสร้างของใช้พื้นบ้านขึ้นมาใหม่ในสมัยสุโขทัย เป็นการนำกระชู่ กับโองมาปรับประสานกัน โดยวิเคราะห์คุณลักษณะและจุดเด่นที่คิดว่าเป็นข้อดีของ 2 ภาษะมารวมกัน จนได้ภาษะใหม่ เรียกว่า "กระออม" (สุกัญญา สมไพบุลย์ มปป.) โดยกระชู่เป็นภาษะจักสานที่เบา เป็นข้อดีแต่น้ำสามารถรั่วออกมาได้ ส่วนโองนั้นแม้จะใส่น้ำได้ แต่ก็หนักมาที่จะยก เมื่อนำความเบาของกระชู่ โดยการยาแนวรั้วเพื่อให้ใส่น้ำได้แบบโอง จึงเกิดเป็นกระออมที่น่าคุณสมบัตินั้นของสิ่งสิ่งมารวมกัน เป็นต้น

แนวคิดการรับนวัตกรรม การรับหรือสร้างนวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมหรือการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ขึ้นนั้น บางครั้งคนในชุมชนก็สามารถรับได้อย่างรวดเร็ว บางครั้งก็ช้า และบางครั้งก็อาจไม่ได้เลย ลักษณะดังกล่าวสามารถแยกได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้ (Allen, 1971 : 292 อ้างถึงใน วิวัฒน์ สุขเจริญ, 2547 : 30)

1. **ผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง (*Relative advantage*)** หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ใหม่หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีคุณภาพเหนือกว่าสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยเป็นประโยชน์ที่เห็นได้ชัด จึงจะได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว

2. **การเข้ากันได้กับวัฒนธรรม (*Compatibility*)** ถ้าสิ่งนั้นมีความกลมกลืนกับค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ และเข้ากันได้กับประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้รับรู้ การยอมรับจะเป็นไปได้โดยง่าย

3. **ความซับซ้อน (*Complexity*)** ที่ยากต่อการเข้าใจและการใช้ โดยทั่วไปแล้วอัตราการยอมรับจะช้าหรือเร็วขึ้นเป็นไปตามที่คนในสังคมจะพิจารณาว่ามีความซับซ้อนมากหรือน้อย

4. **ความสามารถในการแยกนำไปใช้ (*Divisibility*)** คือ ระดับหรือขนาดของสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นั้นได้นำมาทดลองใช้ในวงจำกัด โดยสามารถทดลองใช้เพียงบางส่วนได้ แต่บางอย่างจะนำมาแยกเป็นส่วนย่อยๆ ไม่ได้ ซึ่งถ้าสามารถนำเอาสิ่งใหม่ๆ มาทดลองใช้เพียงบางส่วนจะช่วยให้การยอมรับได้ง่ายขึ้น

5. **ความสามารถในการสื่อสาร (*Communicability*)** ซึ่งถ้าสามารถสังเกตเห็นหรือแพร่หลายได้ง่ายแล้ว การยอมรับของคนในสังคมจะเป็นไปได้เร็วขึ้น

แนวคิดสิทธิทางวัฒนธรรม

แนวคิดนี้ อุดลย์ ดวงดีวีรัตน์ (2548 : 172-210) ได้เสนอว่า สิทธิทางวัฒนธรรมของเจ้าของวัฒนธรรมหมายความว่า ให้ชาวบ้านเป็นคนตัดสินใจว่าจะเลือกซื้อพื้นบ้านชนิดใด ที่จะทำการทดลองหรือพื้น พัฒนา ปรับเปลี่ยนบ้านโดยจะปรับอย่างไรและปรับเพื่อใคร เพื่อรับใช้ชุมชน โดยชุมชน และเป็นของชุมชน เพราะมีความเชื่อว่า เจ้าของวัฒนธรรมจะเป็นผู้ที่รู้ เข้าใจ และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมตัวเอง ดีกว่าคนนอกวัฒนธรรม เพียงแต่ขาดโอกาสและกระบวนการบางอย่างเท่านั้น

นิยามความหมายสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน

ละครชาตรี

ละครชาตรี เป็นละครราชชนิดหนึ่งที่อยู่ร่วมกันในลักษณะละครแก้สลับบน เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าการเล่นละครชาตรีจะก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ โดยสังเกตจากพิธีกรรมต่างๆ ระหว่างการแสดง เช่น การใช้มนต์เสกเป่า และมีเครื่องป้องกันอาคมต่างๆ การแสดง ในสมัยโบราณจะใช้ผู้ชายแสดงล้วน มีตัวละครเพียง ๓ ตัว คือ ตัวนายโรง ตัวนาง และตัวตลกหรือตัวเบ็ดเตล็ด แต่มาถึงยุคปัจจุบันมักนิยมใช้ผู้หญิงเป็นผู้แสดงเสียส่วนใหญ่ แสดงกันกลางแจ้งโดยใช้ผ้าซิ่นทำฉาก มีเตียงสำหรับนั่ง เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า "เข้าเครื่องหรือยืนเครื่อง" นิยมแสดงเรื่องจักรวาลต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องพระสุธนนางมโนห์รา กับรถเสน (นางสิบสอง) นอกจากนี้ยังมี บทละครชาตรีที่นำมาจากบทละครนอก (สำนวนชาวบ้าน) ได้แก่ ลักษณะวงศ์ แก้วหน้าม้า ตะเพียนทอง สังข์ทอง อุณรุท ฯลฯ

ละครชาตรีเป็นละครรำที่ผู้กำกับการแสดงทำหน้าที่บอกบทร้องและเพลงหน้าพาทย์ ผู้แสดงเป็นต้นเสียงร้อง ด้นทำรำและคำเจรจาเอง เมื่อเล่นจบบทของตนก็ถอดเครื่องประดับศีรษะแล้วมาทำหน้าที่เป็นลูกคู่ตีกรับรับบท

เครื่องดนตรีหลักของละครชาตรีได้แก่ กลองชาตรีและกรับ วงปี่พาทย์ที่ใช้กระบอกมีกลองเล็ก (เรียกว่า "กลองชาตรี") ๒ และฆ้อง ๑ คู่ แต่ละครชาตรีที่มาแสดงกันในกรุงเทพฯ นี้ มักตัดเอาฆ้องคู่ ออกใช้ฆ้องคู่แทน ซึ่งเป็นประเพณีสืบทอดกันมา และบางครั้งก็ยังใช้กลองแขกอีกด้วย

เท่งต๊ก

เท่งต๊กหรือละครชาตรีที่เจ้าภาพมักหามาเล่นแก้บน หรือเล่นในงานทิ้งกระจาดตามศาลเจ้า และศาลหลักเมื่อนั้น เป็นมหรสพที่เรียกเสียงฮือฮาด้วยบทตลกของตัวละคร หรือเร้าอารมณ์เคียดแค้นด้วยนางกระแหง หรือตัววิชายาที่แสดงได้อย่างถึงบทถึงอารมณ์ ที่เรียกว่าละครเพราะเป็นการแสดงที่เป็นเรื่องราว ที่เรียกว่าเท่งต๊กอาจเป็นชื่อที่ตั้งตามเสียงดนตรีที่ประกอบการแสดงซึ่ง

ได้แก่ โทน 2 โใบ และกลองตุ๊ก 1 โใบ นอกจากนั้นก็มีฉาบและฉิ่งที่ใช้สอดแทรกระหว่างการเล่นร้องเท่านั้น ต่างจากละครชาตรีในจังหวัดภาคกลางซึ่งใช้เครื่องดนตรีมากขึ้นกว่า ทั้ง ระนาด ฉิ่ง ปี่ ฉาบ เป็นต้น ผู้แสดงส่วนใหญ่ใช้ผู้หญิงแสดง ยกเว้นตัวตลกอาจใช้ผู้ชายแสดงก็ได้ เรื่องที่ใช้แสดงส่วนมากนำเรื่องเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน หรือเรื่องจักรๆวงๆ มาแสดง ในปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นเรื่องอิงชีวิตประจำวันเกี่ยวกับความอิจฉาริษยา ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้าน หรืออาจดัดแปลงเนื้อเรื่องให้เป็นไปตามบุคคล หรือตามความต้องการของผู้จัดหาไปแสดง

การแสดงจะเริ่มด้วยตัวละครเอกเกือบทุกตัวออกมากล่าวร้อง จากนั้นจึงดำเนินเรื่องเป็นฉากสั้นๆ และรวดเร็วต่อเนื่องกันไปจนจบการแสดง ตัวละครแต่ละตัวร้องเป็นต้นเสียงพร้อมกับรำท่าทำหรับด้วยลูกคู่หลังโรง ระหว่างนั้นตัวละครรำซัดท่าและเจรจาข้อความ

ความน่าสนใจของเท่งตุ๊กหาใช่อยู่เพียงชื่อที่ฟังดูแปลก และเครื่องดนตรีที่มีเพียงน้อยชิ้นเท่านั้น ทว่าอยู่ที่การเล่นร้องชวนให้คิดถึงการแสดงมโนห์ราของทางภาคใต้ แม้แต่ท่ารำ การร้อง และการแต่งองค์ทรงเครื่อง ก็มีอิทธิพลของมโนห์ราบักษีได้ปรากฏอยู่เสมอไม้น้อย

ลำตัด

คำว่า "ลำ" คือ เพลงกลอน ส่วน "ตัด" คือ แยกยก เอามาเป็นบางตอน ลำตัดจึงหมายความว่า ลำที่ยกหรือแยกออกมาเป็นบางตอนบางส่วนจากบทเพลง เป็นการแสดงที่มาจากการเล่นดนตรีของแขกมลายู ลำตัดจะมีลักษณะตัด และเชื่อมกันด้วยเพลง การว่าลำตัดจึงเป็นการว่าเพลงลับมีปากของฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงโดยตรง มีทั้งบทเกี่ยวพาราสี ต่อว่า เสียดสี แทรกลูกซัด ลูกหยอด ให้ได้ตลกเฮฮา กัน ลำนวนกลอนมีน้อยยะออกเป็นสองแง่สองง่าม ลักษณะบทกลอนที่ใช้เป็นกลอนหัวเดียว แยกเป็นส่วนของสร้อยเพลงกับบทร้อง

วิธีแสดงนั้น ผู้แสดงจะนั่งเป็นวง มีกลองรำมะนาดตีครบทุกคน จะมีต้นเสียงร้องก่อน ร้องลำแรกเรียกว่า "ร้องบันตน" โดยส่งสร้อยให้ลูกคู่ร้องรับ เมื่อลูกคู่ หรือ "พื้น" ร้องรับกันดีแล้ว ก็ร้องต้นกลอนเดินความกันคนละบทไปจนครบทุกคน เมื่อร้องจบลงคนหนึ่ง ลูกคู่หรือพื้นก็ร้องรับด้วยสร้อยเดิมพร้อมกับตีรำมะนาด นักแสดงในปัจจุบันไม่จำกัดจำนวน แต่ส่วนใหญ่มักเป็น 4-5 คน หรือแล้วแต่ความเหมาะสม โดยมีทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย

วงดนตรีที่ใช้ประกอบการละเล่นลำตัด เป็นเพียงดนตรีประเภทเครื่องประกอบจังหวะเท่านั้น ได้แก่ รำมะนาดลำตัด, ฉิ่ง, ฉาบ, กรับ และโหม่ง การแต่งกายฝ่ายชายนุ่งโจงกระเบนสีสด ใส่เสื้อคอพวงมาลัยหรือคอกลม มีลวดลายสดใส เรียกว่า "เสื้อมัสกรี" และมีผ้าขาวม้าคาดพุง ขณะที่ฝ่ายหญิง

นุ่งโจงกระเบนเช่นเดียวกัน แต่ใส่เสื้อหลายแบบ เช่น คอกลม คอแหลม มักมีเครื่องประดับประเภทแหวน กำไล สร้อยคอ มีผ้าคาดเอวเหมือนฝ่ายชายแต่ไม่ใช่ผ้าขาวม้า

รองเง็ง

รองเง็งเป็นการเล่นพื้นบ้านของภาคใต้ที่มีการผสมผสานระหว่างลักษณะเพลงพื้นบ้าน และการเต้นรำพื้นบ้าน สันนิษฐานว่าชาวโปรตุเกส หรือชาวสเปนได้นำมาเผยแพร่ การแสดงรองเง็งเป็นการแสดงหมู่ ประกอบด้วยผู้เต้นชาย - หญิง เต้นคู่กันไปไม่น้อยกว่า 5 คู่ เข้าแถวแยกกันเป็นแถวตอน เมื่อดนตรีขึ้นเพลงแต่ละเพลงคู่เต้นจะสละมซึ่งกันและกัน และเมื่อจบเพลงจะสละมอีกครั้ง ท่าเต้นของรองเง็งแต่ละเพลงจะมีลีลาไม่เหมือนกัน ผู้แสดงจะต้องจำเพลงและลีลาการเต้นประจำเพลงให้ได้ จุดเด่นของการเต้นคือ การเปลี่ยนจังหวะช้า - เร็ว ของเพลงประกอบการเต้น ซึ่งลีลาการเต้นจะเปลี่ยนไปด้วย ท่ารำมีลักษณะเด่นคือ การวางตัวของผู้รำ ได้แก่ส่วนต่างๆ ของร่างกายจะต้องสัมพันธ์กันทั้งหมด เช่น เท้าก้าวไปด้านขวา ลำตัวและหน้าก็ต้องเอียงไปด้านขวา

รองเง็งในประเทศไทยนิยมเต้นกันในบ้านขุนนางมุสลิมไทยดังกล่าวข้างต้น ต่อมาได้แพร่หลายสู่ชาวบ้านโดยอาศัยการแสดงมะโย่ง หรือ มโนราไทยมุสลิม ระหว่างที่พักนั้นจะสลับจากด้วยรองเง็ง เมื่อดนตรีขึ้นเพลงรองเง็งฝ่ายหญิงที่แสดงมะโย่งจะลุกขึ้นเต้นจับคู่ กันเอง เพื่อให้เกิดความสนุกสนานยิ่งขึ้น จึงเชิญชายผู้ชมเข้าร่วมวงด้วย ในที่สุดรองเง็งเป็นการเต้นรำที่ถูกต้องถูกใจของชาวบ้าน ภายหลังมีการจัดตั้งคณะรองเง็งรับจ้างเล่นในงานต่าง ๆ ทำนองรำวง ซึ่งแพร่หลายอยู่ปัจจุบัน การเต้นรองเง็งของไทยมุสลิม เป็นการเต้นที่สวยงาม ถือไม่มีการถูกเนื้อต้องตัวกัน ผู้ชายสมัครเต้นมีสิทธิ์โค้งผู้หญิงได้ทุกคน การเต้นแต่ละเพลงมีลีลา ไม่เหมือนกัน เพลงหนึ่งก็เต้นไปอย่างหนึ่ง ฉะนั้นผู้เต้นรองเง็งต้องฟังเพลงได้ด้วยว่า เพลงนั้นจังหวะเต้นอย่างไร ฝ่ายชาวบ้านบางคนแม้จะไม่สัดทัดก็สามารถออกไป เต้นได้ เพราะไม่ต้องพาคู่เต้นแบบลีลาศ ต่างคนต่างเต้นไปตามจังหวะ ไม่ต้องกลัวเหยียบเท้ากัน

ผู้เต้นรองเง็งส่วนใหญ่แต่งกายแบบพื้นเมือง ผู้ชายสวมหมวกไม่มีปีกหรือที่เรียกว่า หมวกแขกสีดำ บางทีศีรษะสวมชะตางันหรือโพกผ้าแบบเจ้าบ้านมุสลิม ถัดมานุ่งกางเกงขาวขาวกว้างคล้ายกางเกงจีน สวมเสื้อคอกลมแขนยาวผ่าครึ่งอก สีเดียวกับกางเกง แล้วใช้โลง์แคบ ๆ ยาวเหนือเข้าสวมทับ กางเกง เรียกว่าสิลินัง หรือ ผ้าซาเลนดง มักทำด้วยผ้าชอแกะ ถ้าเป็นของเจ้านายหรือผู้ดีมีเงินมักเป็นผ้าไหมยกดินทองดินเงิน ฐานะรองลงมาใช้ผ้าไหมเนื้อดีตาโต ๆ ถัดมาใช้ผ้าธรรมดาส่วน ผู้หญิงสวมเสื้อแขนกระบอก เรียกลือบันดง ลักษณะเสื้อแบบเข้ารูปปิดสะโพกผ่าอกตลอด ติดกระดุมทองเป็นระยะ สีเสื้อสดสวยและเป็นสีเดียวกับผ้าปาเต๊ะยาวอ หรือ ผ้าชอแกะ ซึ่งนุ่งกรอมเท้า นอกจากนั้นยังมีผ้าคลุมไหล่บาง ๆ สีสดกับเสื้อ

เครื่องดนตรี ที่ใช้ประกอบการแสดงมี ไวโอลิน แมนโดลิน รำมะนา และฆ้อง บทเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงรองเง็งแต่เดิมใช้ "ปันทน" ซึ่งเป็นคำประพันธ์เก่าแก่ประเภทหนึ่งของชาวมลายูและชาวไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย แต่ปัจจุบันไม่นิยมร้องเพลงประกอบการแสดง

รองเง็งต้นหยง

การเล่นรองเง็งต้นหยงจะต้องมีบทร้องที่เรียกว่า "เพลงต้นหยง" ร้องประกอบการเดินด้วย การร้องจะมีลักษณะร้องโต้ตอบในทำนองเพลงปฏิพากย์ระหว่างนางรำกับคู่เต้น ซึ่งเป็นผู้ชมที่เข้าไปร่วมเต้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย โดยนางรำและคู่เต้นจะคิดเนื้อเพลงขึ้นร้องสดๆ ในขณะที่เต้นอยู่ด้วยกัน จึงต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบสูงจึงจะสามารถเล่นได้ดี

การเล่นนั้น นางรำและคู่เต้นจะยืนหันหน้าเข้าหากันเต้นอยู่กับที่ ใช้ท่าเคลื่อนไหว ทำมือ การโอนอ่อนหรือการโยกตัวและย่อตัวเป็นหลัก การเต้นจะเต้นเป็นรอบๆ เมื่อรำเสร็จ นางรำจะไปนั่งยังที่ที่จัดเตรียมไว้ เมื่อถึงรอบใหม่หรือเพลงใหม่ ผู้ที่ต้องการเต้นต้องขอบัตรมาขอเต้นใหม่ โดยนางรำจะเป็นชาวมุสลิม ขณะที่คู่เต้นจะมีทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม

หนังตะลุง

เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ แสดงเรื่องราวด้วยการใช้หนังวัวหรือหนังควายมาสลักเป็นรูปตัวละครเล็กหรือเป็นรูปอื่นๆ ก็ได้ โดยนอกจากต้องใช้ความประณีตบรรจงในการแกะหนังแล้ว ตัวหนังบางตัวยังลงสีเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์สวยงามด้วย แล้วนำมาเชิดบนจอผ้าขาวที่มีไฟส่องจนเกิดภาพเงาปรากฏบนจออีกด้านซึ่งเป็นด้านที่มีผู้ชม ในการแสดงเรื่องราวหรือเนื้อเรื่องนั้นจะมีทั้งบทกลอน บทบรรยาย และบทเจรจาประกอบ โดยบทขับร้องเป็นสำเนียงท้องถิ่น ผู้เชิดหรือที่เรียกว่านายหนังตะลุงจึงต้องอาศัยความสามารถทั้งในการบังคับตัวหุ่นซึ่งมีแบบแผนและท่าในการเชิดอย่างเป็นระบบ รวมไปถึงความสามารถในการพากย์หนังซึ่งมีทั้งบทร้องและบทเจรจาด้วยตัวเองทั้งสิ้น

เรื่องที่ใช้เชิดนั้น เดิมทีเชิดเรื่องรามเกียรติ์ ต่อมามีการนำเอาวรรณคดีไทยเรื่องอื่นๆ นิทานพื้นบ้าน นวนิยาย เรื่องที่ดัดแปลงมาจากละครโทรทัศน์ รวมถึงการแต่งเรื่องขึ้นใหม่โดยปรับเนื้อหาให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมบ้านเมือง เพื่อให้เรื่องเข้ากับยุคสมัยและตอบสนองความต้องการของผู้ชมมากที่สุด

ในการแสดงประเภทอื่นๆ ตัวละครที่โดดเด่นและติดตามตรึงใจผู้ชมที่สุด มักจะเป็นพระเอกนางเอก แต่สำหรับหนังตะลุง ตัวละครที่จะอยู่ในความทรงจำของคนดูได้นานที่สุดก็คือตัวตลก ซึ่งอาจเป็นเพราะตัวตลกทุกตัวเป็นคนท้องถิ่นภาคใต้ พูดภาษาปักษ์ใต้ เชื่อกันว่าตัวตลกเหล่านี้สร้าง

เลียนแบบมาจากบุคลิกของบุคคลที่เคยมีชีวิตอยู่จริง นายหนังตะลุงคนใดที่สามารถสร้างตัวตลกได้มีชีวิตชีวาและน่าประทับใจ สามารถทำให้ผู้ชมนำบทตลกนั้นไปเล่าขานต่อได้ไม่รู้จบ ก็ถือว่าเป็นนายหนังที่ประสบความสำเร็จในอาชีพโดยแท้จริง

โรงหนังตะลุงใช้พื้นที่ราว 2-3 เมตร และปลูกเป็นโรงยกพื้น ซึ่งด้วยจอผ้าขาวและใช้แสงส่องภายในโรงหนังเพื่อให้ความสว่างกับตัวหนังที่สะท้อนผ่านฉาก แต่เดิมการแสดงหนังตะลุงใช้เครื่องดนตรีประกอบเป็นเครื่องดนตรีไทยทั้งหมด มีลักษณะคล้ายวงปี่พาทย์ชาติตรี โดยมีเครื่องดนตรีเฉพาะของตนเองคือ ทับ โหม่ง กลองตุ๊ก ฉิ่ง และปี่ แต่ปัจจุบันหนังตะลุงบางคนะได้นำเอาเครื่องดนตรีสากลเข้ามาผสมผสาน เช่น ออร์แกน ไวโอลิน กีตาร์ไฟฟ้า กลองชุด เป็นต้น

หนังประโมทัย

หนังประโมทัยเป็นมหรสพพื้นบ้านของภาคอีสาน ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับหนังตะลุงซึ่งนิยมเล่นกันมากในภาคใต้ แต่มีชื่อเรียกต่างกันหลายชื่อ เช่น หนังปราโมทัย หนังบักตื้อ และหนังบักปองบักแก้ว ซึ่งมาจากชื่อตัวตลก

ตัวหนังประโมทัยมีขนาดสูงประมาณ 1-2 ฟุต เช่นเดียวกับขนาดรูปหนังตะลุงของภาคใต้ แต่ลักษณะของรูปหนังจะแตกต่างกัน การลงสีรูปหนังก็ไม่สดใสสวยงามเหมือนหนังตะลุงของภาคใต้ บทเจรจามี 2 ชนิด คือเจรจ่าเป็นภาษากลาง ซึ่งใช้กับตัวละครพระ นาง ยักษ์ ลิงที่เป็นพระยาภคคีริย์เมืองต่างๆ กับ บทเจรจ่าภาษาอีสานซึ่งใช้กับตัวตลกและเสนาข้าทาสบริวาร ตัวยักษ์และลิงตัวรองๆ มีการใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสาน เช่น แคน พิณ โหวด เป็นต้น ทั้งนี้ การเชิดหนังประโมทัยจะให้ผู้เชิดหลายคน ยืนเชิดตลอดเรื่องและจะเชิดตัวไหนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเชิดตัวเดิม

หมอลำ

เป็นรูปแบบของเพลงลาวโบราณในประเทศลาวและภาคอีสานของประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายอย่าง ตามลักษณะทำนองของการลำ คำว่า "ลำ" หมายถึง การขับร้องหรือการบรรยายเรื่องราวต่างๆ ด้วยทำนองอันไพเราะ ส่วนคำว่า "หมอ" นั้น ใช้เรียกใช้เรียกผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เมื่อรวมกันแล้ว หมอลำจึงหมายถึง ผู้ชำนาญในการขับลำหรือเพลงพื้นบ้านภาคอีสาน แต่อีกความหมายหนึ่งที่คนทั่วไปเข้าใจนั้น หมอลำหมายถึง การแสดงเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่ง การขับลำยุคแรกๆ ใช้รับทำด้วยกระบอกไม้ไผ่หรือซีกไม้ไผ่ เป็นเครื่องเคาะจังหวะ ตีกระทบกัน ประกอบจังหวะขับลำ ต่อมามีการนำแคนมาเป่าเป็นเครื่องดนตรีประกอบเพื่อเพิ่มความสนใจให้กับผู้ฟัง หมอลำมีหลายประเภทได้แก่

1. หมอลำพื้น หมายถึง หมอลำเรื่องนิทาน ตำนานชาดก พุทธทำนาย ตลอดจนเรื่องราวต่างๆ อันอาจให้นมน้ำวจิตใจคน ให้โน้มเอียง เชื่อถือไปตามกลอนลำนั้นได้
2. หมอลำกลอน หมายถึง หมอลำผู้หญิงและผู้ชายที่ลำเกี่ยวกับเรื่องราวความรักโต้ตอบกัน
3. หมอลำหมู่ หมายถึง หมอลำที่ลำกันเป็นหมู่คณะ ลำเป็นเรื่อง มีคนลำมาก มีเครื่องดนตรีเพิ่มนอกจากแคนตัวเดียว และมีท่วงเจรจา
4. หมอลำเพลิน เป็นหมอลำหมู่ประเภทหนึ่ง แต่ลำในลีลาจังหวะที่เร้าใจ ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบการแสดงไปจากเพลงลูกทุ่ง ใช้เครื่องดนตรีสากลที่บรรเลงเพลงลูกทุ่งประกอบการแสดง
5. หมอลำซิ่ง เป็นการลำที่พัฒนาไปจากหมอลำกลอน เป็นการลำกลอนในแนวใหม่ซึ่งมีรูปแบบการแสดงที่ประกอบด้วย การลำ การร้อง การฟ้อน และการเต้น เป็นการลำที่ใช้ลีลา จังหวะ ในการลำ การเต้น ที่รวดเร็ว เดิมทีเคยเกิดขึ้นในลำเพลินก่อน เนื่องจากมีการนำดนตรีสากล พวกกลองชุดเข้ามาบรรเลงประกอบการแสดง พร้อมทั้งใช้ทำนองลำเพลิน ลำเดิน ลำเต้ย และเพลงลูกทุ่งประกอบ มีทางเครื่องดนตรีประกอบซึ่งมีทั้งชายและหญิง นอกจากแคนซึ่งเป็นเครื่องดนตรีหลักแล้ว ยังมีดนตรีสากล เช่น กลองชุด กลองทอม เบส กีต้า เข้ามาร่วมบรรเลงประกอบการแสดงด้วย

โนรา

โนราเป็นละครอย่างหนึ่งของภาคใต้ การแสดงประกอบด้วย การร้อง การรำ และการแสดง เป็นเรื่องทั้งเก่าและใหม่ มีนายโรงเป็นหัวหน้า พร้อมด้วยนักแสดงอื่นๆ และนักดนตรี แต่งกายด้วยเครื่องประดับอย่างหรูหรา ทั้งกายท่อนบนด้วยลูกบิด ตาข่าย และเครื่องเงิน สวมเครื่องประดับศีรษะเรียกว่า "เทริด" และประดับร่างกายท่อนบนด้วยลูกบิด ตาข่าย และเครื่องเงิน สวมเล็บข้างละ 4 นิ้ว ยกเว้นนิ้วโป้ง มีหางทำด้วยเขาควางประดับก้าน ในขณะที่แสดง ตัวโนราจะร้องด้นกลอน 4, 6 และ 8 มีดนตรีบรรเลงและลูกคู่ร้องรับ รำตีบทตามแบบแผนหรือตามแนวทางเฉพาะตน โนรามักแสดงบนเสื่อปูบนพื้นดิน บางครั้งจะแสดงบนเวทียกพื้น มีฉากหลังเขียนเป็นภาพ นิยมแสดงในงานเทศกาล และงานวันนักขัตฤกษ์ต่างๆ ยกเว้นช่วงเข้าพรรษา ดนตรีประกอบของโนราจะใช้วงปี่พาทย์ชาติตรี เครื่องดนตรีมีปี่นอก กลองชาติตรี ฆ้องคู่ โทนฉิ่ง

การแสดงโนราแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ การโหมโรง การภาคครูหรือเชิญครู การกล่าวคำพรัด ซึ่งหมายถึงการร้องบทกลอนที่อยู่หลังม่านเพื่อเป็นการบอกกล่าวถึงเวลาแสดงแล้ว ต่อด้วยการออกตัวแสดงโนรา ที่เริ่มออกมารำ และการแสดงเป็นเรื่องราว เช่น เรื่องนางมโนราห์ หรือแสดงเรื่องจากนิยายสมัยใหม่ก็ได้

ลิเก

เป็นการแสดงพื้นบ้านประเภทหนึ่ง โดยในยุคแรกเป็นการแสดงเชิงศาสนาอิสลามประกอบดนตรีเพื่อความเป็นสิริมงคล ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนมาใช้รูปแบบและเนื้อหาการแสดงละครร้องและละครรำเป็นพื้นฐานสำคัญ และได้รับเอาการด้นกลอนสดของการแสดงภาคกลางเข้ามาผสมผสาน

การแสดงลิเกมีลักษณะการดำเนินเรื่องคล้ายการแสดงละคร รูปแบบการแสดงประกอบด้วย การรำ การร้อง และการเจรจา การแสดงจะเริ่มต้นด้วยการออกแขก หรือการออกภาษา ซึ่งมักจะเริ่มด้วยคำว่า "สะลามมะน่า..." เพลงหลักที่ใช้ในการดำเนินเรื่องคือเพลงราชานิเกลิง รวมทั้งเพลงไทยสองชั้น สามชั้น ในปัจจุบันมีเพลงลูกทุ่งมาผสมด้วย โดยเนื้อเรื่องที่แสดงมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับเจ้า การสู้รบ ชิงเมือง หรือชิงผู้หญิง โดยนำข่าวหรือเหตุการณ์ปัจจุบันต่างๆ เข้าไปสอดแทรกในการแสดงด้วย ซึ่งนับเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของลิเก ผู้แสดงมีการร้องด้นกลอนสด ดังนั้น ผู้แสดงนอกจากต้องมีความสามารถในการร้องและรำแล้ว ยังต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบที่ดี สามารถนำเหตุการณ์รอบตัวมาผสมผสานกับการแสดง และสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนดูได้ ทำให้เกิดความลุ่มพุ่มรั้งระหว่างผู้แสดงและผู้ชมที่เรียกว่า "แม่ยก" ซึ่งเป็นคนดูที่ชอบการแสดงลิเกเป็นชีวิตจิตใจ และติดตามไปดูทุกหนทุกแห่ง เพื่อให้กำลังใจและให้การสนับสนุนเป็นพิเศษ

การรำของลิเกคือการรำใช้บท เวลาร้องและเจรจา จนถึงการเฝ้าแหนและการใช้ท่าทาง ธรรมชาติระหว่างเจรจา ท่ารำของลิเกอาศัยวงแขนและเหลี่ยมขาของละครรำอยู่บ้าง แต่ไม่เคร่งครัด หรือมีแบบแผนตายตัว ผู้แสดงโดยมากก็ไม่ได้มีรำอย่างจริงจังและสามารถคิดท่านอกครู่ได้

เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและการแต่งหน้าของลิเกเน้นที่ความสวยงามและวิจิตรอลังการ การแต่งกายประดับด้วยเพชรงดงาม บอกความเป็นลิเก ไม่ว่าจะเป็นตัวละครใดก็ตาม ตั้งแต่ชาวบ้าน ทหาร ไปจนถึงชั้นเจ้า

เนื่องจากลักษณะเด่นของการแสดงลิเกคือการปรับตัวและยืดหยุ่นได้ดี จึงสามารถสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมแก่ผู้ชมได้หลากหลายอารมณ์ จึงเป็นสื่อพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมสูงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2423

ลิเกป่า

การแสดงลิเกป่าเป็นการแสดงที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ การทำคุณไสย การแสดงประกอบด้วยผู้แสดงตัวเอก 3 คน คือ ยานฮี แขนงแดง และเสนาเป็นตัวชูโรง จบการแสดงเป็นชุดเป็นตอน แบ่งออกเป็น พิธีกรรมก่อนรำซึ่งเป็นพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เช่นการไหว้ครูและการปลุกเสกคาถา, การออกแขกแดงเพื่อบอกถึงเรื่องราวเนื้อเรื่องของการแสดงและการดำเนินเรื่องจบการแสดงด้วยเพลง

บอกชุด การร้องรับลูกคู่ การแสดงและการใช้ภาษา การแต่งกายของนายโรงหรือผู้ประกอบการแสดง
ตัวอื่น จะแต่งกายเลียนแบบชายไทยมุสลิมแบบพื้นบ้านธรรมดา

ลิเกกลองยาว

เกิดจากการรับเอาวัฒนธรรมของลิเกภาคกลางมาผสมผสานกับการแสดงพื้นบ้านหมอลำ เดิม
ที่ผู้แสดงเป็นชายล้วน ต่อมาพัฒนาให้ผู้หญิงมาแสดงร่วมด้วย ผู้แสดงทุกคนสามารถแสดงได้หลาย
บทบาทและยังเป็นนักดนตรีได้อีกด้วย เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงได้แก่ กลองยาว กลองใหญ่
แคน โปงกลาง ฉาย พิณ และซอ โดยใช้ชื่อเครื่องดนตรีหลักมาตั้งชื่อการแสดง คือ ลิเกกลองยาว เครื่อง
แต่งกายเป็นแบบพื้นบ้านผสมผสานกับลิเกภาคกลาง สวมหน้ากากในการแสดง มีสำเนียงการร้องที่
แปลกด้วยการผสมผสานวัฒนธรรม เช่น สำเนียงร้องลิเก สำเนียงร้องของการออกแขก และสำเนียง
ร้องหมอลำ

ลิเกฮูลู

เป็นสื่อพื้นบ้านที่มีความสำคัญและมีชื่อเสียงของชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ มีลักษณะขึ้นบท
เป็นเพลงประกอบดนตรีและจังหวะตบมือ มีการขับร้องโต้ตอบหรือร้องเดี่ยวโดยใช้ปฏิภาณอย่างลำตัด
ภาคกลางหรือเพลงบอกภาคใต้ ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นหลัก ทำให้พื้นที่การเล่นส่วนใหญ่ของลิเกฮูลูจึง
อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การแต่งกายขึ้นอยู่กับโอกาสในการแสดง หากแสดงตามบ้าน เช่น งาน
แต่งงานจะใช้เสื้อผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน แต่หากแสดงในงานใหญ่ เช่น งานประจำปี จะแต่งกาย
สวยงามเป็นพิเศษด้วยเครื่องแต่งกายแบบมลายู เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง ได้แก่ รำมะนา
ใหญ่ รำมะนาเล็ก และซอ ลูกแซ็ก เทมบูริน ลำดับการแสดงจะเริ่มด้วยการโหมโรง การร้องเพลง การ
ขับกลอนสด (กาโระ) และการอ้อลา

มะโย่ง

เป็นละครอย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิม การแสดงมีการผสมผสานพิธีกรรม ความเชื่อ นาฏศิลป์
และดนตรีเข้าด้วยกัน ผู้แสดงส่วนมากเป็นผู้หญิง ยกเว้นตัวตลก ตัวนางเอกเรียกว่า "มะโย่ง" การแสดง
ใช้ภาษามลายูถิ่นปัตตานี วงดนตรีมะโย่งประกอบด้วยซอหรือบับ กลองมือแน ปี่ชุนา ฆม ฆม ฉิ่ง ฉาบ
ไวโอลิน และรำมะนา เรื่องที่นำมาแสดงมีทั้งเรื่องในท้องถิ่น รับมาจากชวา มลายู อินเดีย เนื้อเรื่อง
เกี่ยวกับความรัก มีคติสอนใจ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ การแต่งกายส่วนมากจะเลียนแบบการแต่งกาย

ของผู้หญิงและผู้ชายมุสลิม ตัวพระเอกหรือที่เรียกว่า "เปาะโย่ง" จะมีทวยแฉ่งเป็นองค์ประกอบ ซึ่งจัดเป็นลักษณะเด่นของการแสดงมะโย่ง

ขั้นตอนการแสดงมี 6 ขั้นตอน คือ พิธีบูชาครู, การโหมโรง, รำเบิกโรง, แสดงเป็นละคร, ปิดการแสดง และพิธีแก้สับบน

ขอ

ขอเป็นเพลงพื้นบ้านของล้านนาที่มีสัมผัส จังหวะและทำนองเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เพลงขอแต่เดิมที่เป็นการขบร้องหรือขบลำนำของชาวบ้านทั่วไป เพื่อดำยทอดอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ออกมาเป็นบทร้องที่มีสัมผัสคล้องจองกันอย่างไพเราะ ต่อมาพัฒนาเครื่องดนตรีประเภทปี่เข้าไป บรรเลงคลอกับการขอ การขบขอจะมีทำนองในการขบอยู่หลายทำนอง ซึ่งแต่ละทำนองจะใช้เพื่อให้เข้ากับเนื้อเรื่อง และอารมณ์ของการขอ

รูปแบบของการขอแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ขอเดี่ยวโดยช่างขอเพียงคนเดียว ส่วนใหญ่จะเป็นการอบรมสั่งสอน รำพึงรำพัน, ขอคู่ เป็นการขบร้องโดยช่างขอชาย-หญิง มักเป็นการขอเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราตี การถาม-ตอบปัญหาต่างๆ และขอเป็นคณะ หรือที่เรียกว่าละครขอ ซึ่งเป็นการแสดงขอที่ออกมาในรูปแบบของละคร

ขอล่องน่าน

เป็นชื่อเรียกทำนองขอทำนองหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์และมีความนิยมมากในพื้นที่จังหวัดน่าน และจังหวัดใกล้เคียงโดยมีศูนย์กลางและต้นกำเนิดของทำนองอยู่ที่จังหวัดน่าน

ละครขอ

เป็นการแสดงรูปแบบหนึ่งของชาวล้านนาที่วิวัฒนาการมาจากการขบขอ ซึ่งเป็นการขบขานเข้ากับท่วงทำนอง ที่มีการแบ่งเป็นจังหวะ แต่ไม่ได้ยึดถือเป็นหลักตายตัว ขึ้นอยู่กับจำนวนคำ โดยอาศัยปฏิภาณของผู้ขบร้องที่เรียกว่า ช่างขอ ในลักษณะของการโต้ตอบกันของชายหญิง และมีการบรรเลงดนตรีพื้นเมืองประกอบ เมื่อพัฒนามาเป็นละครขอจึงเป็นการถ่ายทอดผ่านละคร โดยใช้การขบขอในบทร้องและมีบทเจรจาแทรกในบางตอน มีการเล่นเป็นคณะ จากการรวมช่างขอไว้หลายคน เพื่อขบขอเป็นตัวละครตามเนื้อเรื่อง ซึ่งมักจะเล่นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนิทานชาดก หรือเป็นเรื่องในธรรมะ ปัจจุบันละครขอมีการพัฒนาให้มีลักษณะร่วมสมัยมากขึ้น เช่นใช้เนื้อเรื่องที่สะท้อนสภาพสังคมหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนภาษาโดยรับอิทธิพลของศัพท์ในภาษาไทยกลางมาปะปน มีการ

แต่งกายที่เหมาะสมกับบทบาทของตัวละคร เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงประกอบมีทั้งพิณเป็ยะ ซลุ่ย ปี่ ซึง และสะล้อ ขึ้นอยู่แต่ละท้องถิ่น

ละครเสภา

เป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีการผสมร่วมศิลปะ 3 ลักษณะ คือ บทขับเสภา, การร่ายรำ และการสนทนาโต้ตอบระหว่างตัวละครในขณะเดียวกันมีการขับเสภาบรรยายโวหารเกี่ยวกับความงามของฉาก และเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ เป็นการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ บทขับเสภามีลักษณะเป็นกลอนแปดหรือกลอนสุภาพ มีสัมผัสนอก สัมผัสในอย่างแพรวพราว แสดงได้ทั้งงานมงคลและอวมงคล มักเล่นเป็นเรื่องเป็นราวต่างๆ มีเอกลักษณ์คือ ใช้รับเป็นเครื่องดนตรีในการกำหนดจังหวะเพื่อช่วยให้ความไพเราะขึ้น เนื้อหาหรือตอนที่ใช้แสดงมักจะเลือกตอนที่สนุกสนานเร้าใจ อาทิเช่น ชุนช้างชุนแผน ตอนหลายแก้วได้นางพิม, ตอนชุนแผนขึ้นเรือนชุนช้างได้นางแก้วกิริยา, ตอนชุนแผนหานางวันทองหนี เป็นต้น

เพลงพื้นบ้าน

เป็นเพลงของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็ประดิษฐ์แบบแผนการร้องเพลงของตนไปตามความนิยมและสำเนียงภาษาพูดที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่มักเกิดจากปฏิภาณของชาวบ้านในการขับร้องที่เรียกว่าปฏิภาณกวี ถ่ายทอดต่อกันแบบมุขปาฐะและไม่มีลายลักษณ์อักษร เป็นเพลงที่ไม่รู้ต้นเดิมที่มาของเพลงและเป็นเพลงที่มีมาแต่ก่อนในสังคมแบบเก่า นิยมร้องกันในเทศกาล หรืองานที่มีการชุมนุมผู้คนมาร่วมรื่นเริงกัน

เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่มุ่งเพื่อความสนุก ไม่ต้องฝึกฝนเชี่ยวชาญ ลักษณะของทำนองและจังหวะเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมของท้องถิ่น เนื้อร้องมักเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน การงาน ความรัก ความสนุกสนานเฮฮา การเกี่ยวพาราตี ทำนองเพลงมักมีลักษณะสั้นๆ ซ้ำๆ วกไปเวียนมา ใช้เนื้อร้องบรรยายเรื่องราวโดยเปลี่ยนเนื้อร้องไปเรื่อยๆ ในลักษณะ "ร้อยเนื้อทำนองเดียว" เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นหรือเผ่าพันธุ์

แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาสื่อสารการแสดง ประเภทสื่อพื้นบ้าน

ในการศึกษาวิจัยในด้านสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านนั้น สามารถที่จะนำแนวคิดระเบียบวิธีวิจัยมาใช้ได้อย่างหลากหลาย ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะเรียบเรียงลักษณะของประเภทของการวิจัยและวิธีเก็บข้อมูลในเชิงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่การศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านนำมาใช้ซึ่งจะมุ่งเน้นที่ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางเบื้องต้นก่อนการวิเคราะห์การนำไปใช้จริงของวิทยานิพนธ์ที่เลือกมา

วิวัฒนาการของการวิจัยการสื่อสาร

ดิเรกพันธ์ อนวัชศิริวงศ์ (มปป.) ได้เรียบเรียงวิวัฒนาการของการวิจัยการสื่อสารไว้เป็นยุค ดังนี้
ยุคแรก ประมาณ ค.ศ. 1920 -1930 ยุคอิทธิพลของสื่อวิทยุและภาพยนตร์ / การโฆษณาชวนเชื่อ / เน้นทฤษฎีแนวพฤติกรรมศาสตร์ เช่น ใช้ทฤษฎีเข็มฉีดยาหรือกระสุนปืน

ยุคที่สอง ประมาณ ค.ศ. 1930 -1950 ยุคระเบียบวิธีวิจัยแบบวิทยาศาสตร์ / การวิจัยเชิงสำรวจ / ใช้ทฤษฎีผู้นำความคิดและการสื่อสารสองชั้นตอน, ผู้กลั่นกรองข่าวสาร ทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับหรือรับรู้ และเลือกจดจำของปัจเจกบุคคล

ยุคที่สาม ประมาณ ค.ศ. 1950-1960 ยุคผลกระทบของสื่ออย่างจำกัด / เน้นการใช้แบบจำลองและกระบวนการทัศนอื่นๆ เช่น ทฤษฎีกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีการกำหนดวาระทางสังคมและการเมือง

ยุคที่สี่ ประมาณ ค.ศ. 1960-1980 ยุคแห่งทฤษฎีวิพากษ์และวัฒนธรรมศึกษา / ตอบโต้แนวคิดของยุคที่สาม ด้วยการศึกษาวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ การวิจัยเนื้อหาและการวิจัยเอกสาร ทฤษฎีในยุคนี้ได้แก่ทฤษฎีเชิงวิพากษ์ ทฤษฎีการปลุกฝังทางสังคมและวัฒนธรรม และทฤษฎีแนวประกอบสร้างทางสังคม ทฤษฎีใหม่ที่ศึกษาเนื้อหาสาระของสื่อในเชิงโครงสร้างนิยม

ยุคที่ห้า ประมาณ ค.ศ. 1980-1990 ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร / การหลอมรวมการสื่อสาร / เน้นการวิจัยที่อิงทฤษฎีใหม่เชิงระบบเครือข่ายในด้านพลังผู้รับสาร จัดเป็นยุคพลังผู้รับสื่อในบริบทใหม่ของอำนาจสื่อมวลชน มีการเสนอทฤษฎีเพื่อสร้างคุณภาพของอิทธิพลสื่อและผู้รับสาร ได้แก่ทฤษฎีผู้รับ / การรับสารโดยมุ่งเน้นที่วัฒนธรรมของกลุ่มสังคม

ยุคปัจจุบัน เป็นยุคพหุลักษณะของสังคมและการสื่อสาร การเติมช่องว่างระหว่างศาสตร์ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในการวิจัยทางนิเทศศาสตร์ / สหวิทยาการในการวิจัย / การวิจัยเชิงบูรณาการ / การวิจัยแบบมีส่วนร่วม

ประเภทของการวิจัยตามลักษณะของข้อมูล

ในการแบ่งประเภทนี้เป็นที่นิยมใช้ในการแสดงหรือนิยามลักษณะของระเบียบวิธีวิจัยในงานวิทยานิพนธ์ ซึ่งปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2545 : 14,146-147) ได้ให้นิยามดังนี้

• การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

คือการวิจัยที่มุ่งเน้นเก็บข้อมูลเชิงสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ การวิเคราะห์ ตีความ หรือวิพากษ์ เพื่อจัดกลุ่มหาคุณสมบัติร่วมกันของปรากฏการณ์ที่ศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะเด่นที่มีร่วมกัน ตลอดจนตีความข้อมูลและบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการดำเนินการในสถานการณ์ที่เป็นจริง ข้อมูลที่ปรากฏมักเป็นรูปแบบของข้อความ ตัวอักษร หรือภาพต่างๆ โดยนักวิจัยที่ต้องการข้อมูลเชิงคุณภาพ มักจะมุ่งเน้นการศึกษาความหลากหลายของปรากฏการณ์ โดยเน้นข้อมูลเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ การรับรู้ของบุคคล เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเลือกเหตุการณ์ร่วมขึ้นมาเป็นประเด็นหลัก สำหรับการตีความหมาย และเชื่อมต่องเหตุการณ์ดังกล่าวกับเหตุการณ์อื่นๆ ตลอดจนมุ่งเน้นการพิจารณาคำพูด ตัวอักษร หรือภาพต่างๆ ที่กลุ่มเป้าหมายนำเสนอ ตลอดจนการค้นหาสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏ และการตีความหมายข้อมูล ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเข้าใจข้อมูลในระดับลึก ภายใต้บริบทที่เกิดขึ้นจริง

• การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

คือการดำเนินการวิจัยโดยมุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลในด้าน "ตัวเลข" จากกลุ่มประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างและนำสถิติมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ทดสอบและรายงานข้อมูลดังกล่าว โดยมีการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ ภายใต้การควบคุมสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ นักวิจัยที่ต้องการข้อมูลเชิงปริมาณ มักสนใจปรากฏการณ์ที่สามารถสังเกต สอบถาม หรือวัดได้ในเชิงรูปธรรม และพยายามดำเนินการพิสูจน์และทดสอบความถูกต้องของปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านั้น ตลอดจนพยายามกำหนดสมมติฐาน เพื่อคาดเดาคำตอบล่วงหน้า เป็นต้น โดยนักวิจัยกลุ่มนี้จะพยายามพัฒนาเครื่องมือโดยนำหลักเกณฑ์ด้าน "หมายเลข" มาเป็นแนวทางสำหรับการวิจัย และประยุกต์ทฤษฎีการวัดในการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย ตลอดจนนำกระบวนการทางสถิติมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล อันจะนำไปสู่การนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการบรรยาย อธิบาย เปรียบเทียบตัวแปร ตลอดจนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ

ประเภทของการวิจัย

ในส่วนนี้จะเป็นการจำแนกวิธีการในการได้มาซึ่งข้อมูล โดยวิธีการเหล่านี้ในวิทยานิพนธ์ต่างๆ นิยมใช้ ซึ่งแต่ละวิธีการก็จะให้ข้อมูลเชิงกว้าง เชิงลึก ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research)

คือวิธีวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เรียกว่า "ประชากร" ในหลากหลายด้าน อาทิ ความรู้ ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ การกระทำ รสนิยม โดยดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการให้บุคคลดังกล่าว หรือกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนทำหน้าที่รายงานข้อมูลด้วยตนเอง ในการสำรวจเชิงพรรณนาเกี่ยวกับประชากรนั้น จะมุ่งเน้นข้อมูล อาทิ อายุ เพศ สถานภาพทางการสมรส อาชีพ รายได้ ศาสนา ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม การสื่อสาร การสำรวจทัศนคติ การสำรวจถึงความนิยมในเรื่องต่างๆ การเปิดรับข่าวสาร สภาพการณ์หรือความพึงพอใจในบริบทต่างๆ นอกจากนี้จะมีการวิจัยประเมินผล การวิจัยตลาด เป็นต้น

การวิจัยเชิงวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสาร โดยมุ่งเน้นการค้นหาข้อสรุปและการตีความเกี่ยวกับคุณลักษณะต่างๆ ของสาร ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร บริบทในการสื่อสาร ผลจากการสื่อสาร พฤติกรรมทางสังคมที่สะท้อนผ่านสาร ตลอดจนเพื่อทดสอบสมมติฐานต่างๆ ที่กล่าวไว้ในทฤษฎี

การวิจัยเชิงทดลอง (experimental research)

การวิจัยเชิงทดลอง เป็นการวิจัยที่เหมาะสมในการนำไปใช้ทดสอบตัวแปรต่างๆ หรือทดสอบสมมติฐาน และทำนายสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัยหรือผลของตัวแปรนั้น การวิจัยเชิงทดลองจะมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

ตัวแปร (variable) มีตัวแปรต้น (independent variable) หรือตัวแปรอิสระ เป็นเหตุที่ทำให้ตัวแปรอื่นเปลี่ยนแปลง และตัวแปรตาม (dependent variable) หรือตัวแปรที่เป็นผล การเปลี่ยนแปลงจากอิทธิพลของตัวแปรต้น

การควบคุม (control) คือ การจัดการตัวแปรต้นอย่างเป็นระบบเพื่อให้เห็นอิทธิพลของตัวแปรต้นที่มีต่อตัวแปรตามอย่างชัดเจน และยืนยันได้ว่าผลที่เกิดขึ้นกับตัวแปรตามนั้นมิใช่เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอื่นๆ

กลุ่มผู้เข้าร่วมการทดลอง (participants) และสถานที่ในการทดลอง (setting) นั่นคือการกำหนดหรือระบุกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายในการวิจัย โดยอาจดำเนินการในสถานที่ที่สะดวกในการควบคุมตัวแปร เรียกว่าการทดลองในห้องแล็บ หรืออาจจะทดลองในสถานที่จริงเรียกว่าการวิจัยเชิงทดลองภาคสนาม เป็นต้น

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnography research)

เป็นการวิจัยที่ได้รับการพัฒนามาจากพฤติกรรมพื้นฐานของมนุษย์ อันได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับตนเอง สภาวะแวดล้อม ตลอดจนความพยายามในการดำเนินชีวิต พฤติกรรมการสื่อสาร ด้วยวิธีการต่างๆ อาทิ การสังเกต พูดคุย ซักถาม หรือเข้าไปอยู่อาศัยประจักษ์ว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้นๆ สำหรับการวิจัยด้านการสื่อสาร มักมุ่งเน้นการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการสื่อสารของกลุ่มสมาชิกสังคม-วัฒนธรรมหนึ่ง ทั้งด้านรูปแบบวิธีการสื่อสาร ตลอดจนระบบวิธีคิดที่อยู่เบื้องหลัง

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (creative research)

เป็นรูปแบบการวิจัยที่ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี หรือแนวทางปฏิบัติการบางอย่างมาผสมผสานหรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เพื่อสร้างรูปแบบ วิธีการ หรือเนื้อหาของการสื่อสารและสื่อไปยังกลุ่มเป้าหมายที่ตนเองกำหนด ซึ่งลักษณะดังกล่าวบางครั้งก็อาจจะเรียกว่าการวิจัยเชิงทดลอง และมักจะมีการสร้างงานขึ้นมา เพื่อให้เป็นวัตถุดิบในการวัดความรู้ ความเข้าใจ ความชอบ ความพึงพอใจ หรือรสนิยมของผู้รับสารที่มีต่องานนั้นๆ

การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory action research)

การวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ ผู้วิจัยจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งและให้คนในชุมชนร่วมกันแสดงทัศนะ ออกแบบการวิจัย มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า นักวิจัยไม่ได้จัดเก็บข้อมูลจากชุมชน เพื่อตัวนักวิจัยและงานวิจัยมากกว่าการช่วยชุมชนได้คิดและพัฒนาตนเอง แต่เป็นการร่วมกับชุมชนศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ เพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนตัวเอง วิธีที่สำคัญคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

คือไปอาศัยกับชุมชน สังเกตพฤติกรรมในขณะร่วมกิจกรรมโดยทำตัวเป็นสมาชิกคนหนึ่งๆ ของชุมชน และเก็บข้อมูลแบบสื่อสารสองทางในลักษณะการแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นกัน

จากลักษณะดังกล่าวนี้ มีประเด็นที่ตรงกับที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมประชุมวิชาการ "International Conference : Impact of Globalization, Regionalism, and Nationalism on Minority Peoples in Southeast Asia" ระหว่างวันที่ 15-17 พฤศจิกายน 2547 ณ โรงแรม อิมิตี แกรนด์ โฮเทล จังหวัดเชียงใหม่" ซึ่งมีการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มชุมชนที่มักเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา และได้สรุปข้อคิดเห็นประการสำคัญจากเจ้าของวัฒนธรรมสำหรับการลงพื้นที่หรือกลุ่มชาติพันธุ์ คนพื้นเมืองในการวิจัยคือ "Be equal partners with us, learn from us as we learn from you. Make us subjects of your research." ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคนนั้น อย่าทำให้เขากลายเป็นแค่กลุ่มตัวอย่างเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ให้การทำวิจัยสำเร็จเท่านั้น ควรจะศึกษา

และเรียนรู้กันอย่างเท่าเทียม ไม่ดูถูกกัน เป็นการค้นคว้าร่วมกันของเพื่อนร่วมงานวิจัย ทั้งการเก็บข้อมูลและการเรียนรู้ ซึ่งผลของการวิจัยจะสะท้อนภาพที่แท้จริงออกมา

วิธีวิจัยจำแนกตามวิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

การสังเกตการณ์ (observation)

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (*participant observation*) คือการที่นักวิจัยจะเข้าไปร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยอาจจะร่วมในบางกิจกรรม มีการแนะนำตัวและบอกว่าตนเองมาทำอะไร แต่ไม่บอกวัตถุประสงค์จนกว่าการสังเกตจะสิ้นสุด อีกประเภทคือเข้าร่วมหรือสังเกตทุกกิจกรรม โดยทำตัวเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยอาจจะแจ้งให้กลุ่มรู้ว่าตนคือนักวิจัยหรือไม่แจ้งว่าตนเป็นนักวิจัยเพื่อให้ได้ใกล้ชิดมากขึ้น แต่ลักษณะที่สองนี้อคติก็จะมีมากขึ้น

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (*non-participant observation*) จะเป็นลักษณะที่นักวิจัยเข้าไปสังเกตการณ์ในกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ โดยไม่ติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายแต่จะบันทึกข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่ได้จากการสังเกตการณ์ ข้อดีคือนักวิจัยจะเป็นกลาง และกลุ่มเป้าหมายก็ไม่ต้องคอยระวังพฤติกรรมหรือแสวงงทำพฤติกรรมต่างๆ โดยไม่เป็นธรรมชาติ แต่ข้อด้อยก็คือ เมื่อนักวิจัยไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ขาดโอกาสในการเข้าใจสถานการณ์หรือบริบทเฉพาะบางอย่างที่อาจจะมีขึ้นได้

จาก 2 ลักษณะดังกล่าว Frey และคณะ (1991) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการสังเกตการณ์ไว้ 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

Complete observer หมายถึงเป็นผู้สังเกตการณ์อย่างเดียว ไม่เข้าไปร่วมกิจกรรมใดๆ และผู้ถูกสังเกตการณ์ก็ไม่รู้ว่าเป็นนักวิจัยและมาทำอะไร

Participant observer หมายถึงนักวิจัยเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมบางอย่างและบอกกับกลุ่มตัวอย่างด้วยว่าตนเป็นใคร มาทำอะไร

Observer participant หมายถึงการที่ผู้วิจัย บอกกับกลุ่มเป้าหมายว่าตนเองมาทำอะไร และเข้าร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิกของกิจกรรมต่างๆ

Complete participant หมายถึงการที่ผู้วิจัยเข้าร่วมเป็นหนึ่งในสมาชิก โดยไม่บอกอะไรทั้งสิ้นกับกลุ่มเป้าหมาย เป็นลักษณะการปลอมตัวเข้ามา เช่น ลักษณะในละครเรื่อง

"ปัญญาชนกันครัว" ที่ตัวละครปลอมมาเป็นคนทำงานบ้าน โดยไม่บอกว่าตัวเองเป็นใคร

จากทั้ง 4 ลักษณะนี้ก็มีข้อดี ข้อด้อยต่างกันออกไป ถ้ามีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่าง อาจทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่เป็นธรรมชาติในด้านพฤติกรรมหรือการสื่อสาร เพราะรู้ว่ามีส่วนศึกษาวิจัยอยู่ แต่ถ้าไม่

รู้จักหรือไม่มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่างเลย ก็อาจจะไม่รู้ในเรื่องเฉพาะบางเรื่องหรือสถานการณ์ บางอย่างเช่นกัน

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)

การสัมภาษณ์นั้นเป็นลักษณะการได้ข้อมูลที่ทำให้นักวิจัยและผู้ให้ข้อมูลได้สื่อสารกันโดยตรง สามารถสังเกตอวัจนภาษา ท่าทาง วิธีการสื่อสาร รวมถึงทวนประเด็นที่ยังไม่เข้าใจหรือรายละเอียดยังไม่เพียงพอได้ โดยอาจจะมีการเตรียมคำถามมาล่วงหน้า แต่การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้มักจะดึงประเด็นจากคำตอบของผู้ถูกสัมภาษณ์มาเป็นประเด็นนำถามต่อไป หรือขยายรายละเอียดอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ผู้สัมภาษณ์หรือผู้วิจัย ควรมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์อย่างพอสมควร เพื่อจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ ถ้าคำถามเป็นประเภท สัมภาษณ์ว่าเป็นใคร ทำอะไรบ้าง คงไม่ใช่การเจาะลึกเพียงแค่นี้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเท่านั้น

ในการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยอาจจะเตรียมแนวคำถามหลักไว้ล่วงหน้า แล้วเปิดประเด็นคุยกว้างๆ ก่อนแล้วค่อยลงรายละเอียดหรือตั้งคำถามให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้เล่าหรือระลึกถึงรายละเอียดของตน ประสบการณ์ต่างๆ แล้วค่อยเชื่อมต่อเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการ เป็นต้น

การอภิปรายกลุ่ม (focus group discussion)

การอภิปรายกลุ่มนั้นบางครั้งก็อาจจะเรียกว่าการจัดกลุ่มสนทนา (focus group interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกบุคคลกลุ่มเป้าหมายที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่วิจัยหรือวัตถุประสงค์การวิจัยขึ้นมาแล้ว จัดกระบวนการสนทนา โดยมีผู้ดำเนินรายการซึ่งอาจจะเป็นผู้วิจัยเองเป็นคนเปิดประเด็นในการสนทนา อภิปราย หรือนำเสนอภาพ เสียง ละคร ภาพยนตร์ หรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้ในการวิจัยขึ้นมาแล้วตั้งประเด็นในการคุยกับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ประเด็นที่ใช้ในการสนทนามักประกอบไปด้วยประเด็นคำถามตรงที่เจาะลึกลงไปในงานวิจัย และคำถามที่สร้างบรรยากาศ ความคุ้นเคย ความเป็นกันเอง เช่น เหตุบ้านการเมืองในขณะนั้น เป็นต้น

การสนทนากลุ่มนี้จะได้ข้อมูลอย่างละเอียด และหลากหลายจากกลุ่มคนที่มีความเห็นต่อประเด็นนั้นๆ ซึ่งอาจจะเหมือนหรือต่างกันได้ อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับผู้ดำเนินการสนทนาหรืออภิปรายด้วยว่ามีคุณภาพขนาดไหน สามารถสร้างประเด็น หรือจังหวะในการสนทนาได้อย่างดีหรือไม่ หรือคอยชี้นำจนเกินไป และถ้าเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ผู้ดำเนินการก็ต้องมีความสามารถในการจะคลี่คลายปัญหาได้เพื่อให้ได้คำตอบสอดคล้องกับความต้องการหรือวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ประเด็นที่ค่อนข้างอ่อนไหว (sensitive) บางเรื่อง ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มก็อาจจะไม่ตอบตามความจริงก็ได้ ผู้วิจัยต้องสังเกตและวิเคราะห์ให้ดี และการสนทนากลุ่มนี้ก็ควรมีการจัดมากกว่า 1 กลุ่ม เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงและตรงในระดับสูง

การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

เป็นการมุ่งเน้นหาข้อสรุปและตีความเกี่ยวกับคุณลักษณะต่างๆ ของสาร ผู้รับสาร บริบทในการสื่อสาร พฤติกรรมทางสังคมที่สะท้อนผ่านสาร (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2545 : 227-234) ในการวิเคราะห์เนื้อหา นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อ *การบรรยายคุณลักษณะต่างๆ* ในสารที่สามารถสังเกตได้อย่างชัดเจน เนื้อหาที่นำเสนอขึ้นเกี่ยวข้องกับอะไร กล่าวถึงใคร อย่างไร เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยสะท้อนให้นักวิจัย ทราบถึงคุณลักษณะของเนื้อหาสารตามความเป็นจริง เพื่อนำเป็นข้อมูลพื้นฐานไปใช้ต่อไป ประเด็นต่อมาคือ *การอธิบาย* โดยนักวิจัยจะมุ่งวิเคราะห์ ตีความ หรืออธิบายตัวสารที่เลือกมาศึกษา ในด้านต่างๆ และประเด็นสุดท้ายในที่นี้คือ *การเปรียบเทียบ* เช่น เนื้อหาสารโดยผู้ส่งสารคนเดียวกัน แต่บริบทต่างกัน เปรียบเทียบของจริงกับการนำเสนอในละคร เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์เนื้อหาก็มีจุดเด่นและด้อย ทั้งสองด้าน ในจุดเด่น เช่น ผู้วิเคราะห์ เนื้อหาสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ปราศจากการแทรกแซง ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ก็เป็นข้อมูลจริง สามารถรวบรวมข้อมูลดิบจากที่ต่างๆ มาดำเนินการวิเคราะห์ได้ นอกจากนี้ยังค้นข้อมูลในอดีตได้ด้วย แต่ข้อด้อยก็คือ การวิเคราะห์เนื้อหานั้นเสียเวลา ซับซ้อน และสามารถเกิดอคติได้ง่าย เพราะการตีความนั้นเป็นของนักวิจัยคนเดียว การผนวกเทคนิควิธีการอื่นในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล จะช่วยให้ข้อด้อยลดลงได้

การสุ่มตัวอย่าง (sampling)

การสุ่มตัวอย่างเป็นการหาตัวแทนของกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยหากกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด และนำข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว ไปแทนข้อมูลของประชากรได้อย่างสมบูรณ์ หลักในการสุ่มตัวอย่างนี้ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2545 : 134-141) ได้กล่าวถึงหลักการสุ่มตัวอย่างไว้ 2 หลักใหญ่คือ การสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยหลักความน่าจะเป็น (probability random sampling) และ การสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (nonprobability random sampling) ดังนี้

การสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยหลักความน่าจะเป็น (probability random sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างที่ให้ความคลาดเคลื่อนน้อยแต่มีการเตรียมพร้อมมากและค่าใช้จ่ายสูง เช่น

- การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างที่จำนวนประชากรไม่มากนักและผู้วิจัยมีรายชื่อประชากร แต่ถ้าผู้วิจัยไม่มีรายชื่อสมาชิกทุกคนที่เป็นประชากร ก็อาจทำให้สมาชิกบางคนพลาดโอกาสในการเป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นต้น วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายที่นิยม อาทิ การใช้ตารางสุ่ม การจับสลาก การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์
- การสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างที่ทำขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายในบางส่วน โดยเน้นการสุ่มหมายเลข

โดหมายเลขหนึ่ง แล้วเว้นช่วงเป็นระยะห่างที่เท่ากันจนได้จำนวนที่ต้องการ การสุ่มตัวอย่างลักษณะนี้นิยมใช้ในกรณีที่กลุ่มประชากรมีขนาดใหญ่ เป็นต้น

- การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งกลุ่มย่อย (stratified random sampling) การสุ่มตัวอย่างแบบนี้จะช่วยรับประกันว่าสมาชิกในกลุ่มย่อยจะมีโอกาสได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนประชากรในสัดส่วนที่เหมาะสม เช่น ผู้วิจัยต้องการศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการสื่อสารของนักศึกษาที่เกรดเฉลี่ยต่างกัน เช่น เกรดสูง กลาง ต่ำ จากนั้นผู้วิจัยก็สุ่มตัวอย่างบุคคลที่มีลักษณะเช่นเดียวกันกับกลุ่มย่อยเข้าไปในกลุ่มตามสัดส่วนที่เป็นจริงแล้วดำเนินการสุ่มด้วยการ สุ่มตัวอย่างแบบง่ายหรือสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบต่อไป
- การสุ่มตัวอย่างแบบจัดกลุ่มตามลำดับขั้น (multistage cluster sampling) วิธีนี้ผู้วิจัยจะสุ่มจากกลุ่มย่อยๆ ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะประกอบไปด้วยสมาชิกซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นตัวอย่างได้ เช่น ผู้วิจัยต้องการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมปลายในประเทศไทย จะต้องดำเนินการ โดย เลือกกลุ่มย่อยลำดับขั้นที่ 1 โดยการแบ่งนักเรียนมัธยมปลายเป็นกลุ่มตามจังหวัด แล้วเลือกกลุ่มย่อยลำดับขั้นที่สอง โดยสุ่มรายชื่อโรงเรียนจากจังหวัดที่สุ่มมาแล้ว ถัดมาคือการเลือกกลุ่มย่อยลำดับสุดท้าย โดยสุ่มรายชื่อนักเรียนจากโรงเรียนที่คิดไว้แล้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตามการสุ่มตัวอย่างลักษณะนี้อาจมีปัญหาได้ หากกลุ่มที่ได้รับคัดเลือกไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ เป็นต้น

การสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (nonprobability random sampling)

คือการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่คำนึงถึงกรอบประชากรที่จะศึกษา แต่อาศัยความง่าย สะดวก ประหยัด ไม่ต้องเตรียมตัวล่วงหน้ามากนัก มักใช้กับงานวิจัยกว้างๆ ทั่วไป ที่ต้องการคำตอบเฉพาะหน้าอย่างรวดเร็ว อาทิ

- การสุ่มตัวอย่างโดยอิงความสะดวก (convenience sampling) อาจเรียกว่าการสุ่มโดยบังเอิญ เลือกบุคคลที่พร้อมและยินดีให้ข้อมูลกับนักวิจัย แต่ก็ไม่สามารถรับประกันได้ว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นตัวแทนของประชากร
- การสุ่มตัวอย่างโดยใช้หลักอาสาสมัคร (volunteer sampling) กลุ่มตัวอย่างนี้เป็นบุคคลที่สนใจเรื่องที่วิจัย และกลุ่มตัวอย่างก็อาสาสมัครที่จะเข้ามาเป็นกลุ่มตัวอย่าง
- การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้วิจัยจะระบุลงไปเลยว่าจะเลือกประชากรกลุ่มใด บุคคลใด โดยคำนึงถึงคุณสมบัติที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเป็นเกณฑ์
- การสุ่มตัวอย่างแบบจัดส่วน (quota sampling) คือการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มแล้วเลือกบุคคลเข้ามาในกลุ่มโดยบังเอิญหรือเจาะจง ตามสัดส่วนหรือปริมาณของประชากรในกลุ่มนั้น

- การสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยหลักเครือข่าย (network sampling) หรืออาจเรียกว่า snowball technique โดยผู้วิจัยจะขอให้ผู้ให้ข้อมูลแนะนำรายชื่อบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัย เป็นต้น

การแจกแบบสอบถาม (questionnaires)

แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่มีความเหมาะสมในการต้องการข้อมูลจากประชากรเป็นจำนวนมาก และไม่ต้องการเปิดเผยรายละเอียดส่วนบุคคลต่างๆ แต่ถ้าผู้ตอบแบบสอบถามไม่เข้าใจหรืออยากสอบถามเพิ่มเติมก็นับว่าเป็นข้อจำกัด ดังนั้นนักวิจัยควรพิจารณาถึงการสร้างแบบสอบถามที่มีคุณภาพ ทั้งตอบวัตถุประสงค์การวิจัยและสื่อสารกับผู้ตอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง อาทิ การตั้งประเด็นคำถาม ว่าเป็นคำถามตรง อ้อม ปลายเปิดหรือปลายปิด คำถามปลายเปิด (open-ended question) นั้น ผู้ตอบสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ แต่ก็จะมีปัญหาในเรื่องเวลา และความเต็มใจที่จะตอบ รวมทั้งการนำเกณฑ์หรือมาตรฐานมาวัดในการที่จะนำไปประเมิน ส่วนคำถามปลายปิด (close-ended question) จะเป็นคำถามที่กำหนดตัวเลือกของคำตอบไว้แล้ว โดยอาจจะเลือกที่ถูกเพียงคำตอบเดียว การเรียงลำดับ ถูก ผิด เป็นต้น นอกจากนี้ประเด็นอื่นๆ ที่ควรคำนึงถึง เช่น การจัดเรียงประเด็นคำถาม เช่น จัดเรียงประเด็นคำถามในระบบเดียวกันสักหนึ่งชุดประเภทต่อมาคือการเริ่มจากคำถามนำเพื่อดูประเด็นที่ต้องการวัด และอีกประเภทคือ การเรียงคำถามจากกรณีเฉพาะ แล้วค่อยๆ ขยายประเด็นคำถามให้กว้างขึ้นจนถึงประเด็นที่ต้องการวัดตัวแปร เป็นต้น

ข้อมูลของแบบสอบถามนั้นสามารถประกอบด้วยข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของนักวิจัย ถ้าต้องการข้อมูลเชิงปริมาณ มักตั้งคำถามปลายปิด ถ้าต้องการเชิงคุณภาพก็มักเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อนำข้อมูลที่หลากหลายไปวิเคราะห์ต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัยนั้นมีได้หลายแบบ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับงานวิจัยชิ้นนั้นๆ ซึ่งแต่ละประเภทก็จะมีข้อดีและข้อด้อยแตกต่างกันออกไป

อย่างไรก็ตาม การใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบสหวิธีวิจัยหรือ multiple methodology ก็จะทำให้งานวิจัยมีมิติมากขึ้นทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก

งานวิจัยสื่อพื้นบ้านทางสื่อสารการแสดง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ที่ไม่ใช่วิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ โดยสำรวจเป็นภาพรวมได้ดังนี้

หมอลำ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำ มีอยู่หลายประเด็น ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไป โดยเริ่มจากงานวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาเรื่อง "คนซึ่งอีสาน : ร่างกาย กามารมณ์ อัตลักษณ์ และเสียงสะท้อนของคนทุกชนในหมอลำซิ่ง" โดย สุรียา สมุทคุปต์ และคณะ (2544)งานวิจัยชุดนี้เป็นการนำวิธีการเชิงมานุษยวิทยามาใช้ในการศึกษาชีวิตและภาพสะท้อนของหมอลำซิ่งในอีสานพร้อมทั้งศึกษาพัฒนาการของการแสดงด้วย คำถามสำคัญที่คณะผู้วิจัยต้องการหาคำตอบก็คือ หมอลำซิ่งอีสานคืออะไร มีความสำคัญอย่างไรต่อวิถีชีวิตของแรงงานลูกอีสานและสังคมวัฒนธรรมอีสานแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งข้อค้นพบประการสำคัญก็คือ หมอลำซิ่งอีสานเป็นศิลปะการแสดงที่เกิดขึ้นจากความสามารถและวิสัยทัศน์ในการปรับเปลี่ยนและปรับเปลี่ยนหมอลำพื้นบ้านให้ทันสมัย ภายใต้อิทธิพลของดนตรีป๊อปรีดคสมัยใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับรสนิยมความบันเทิงและวิถีชีวิตของคนอีสานรุ่นใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว หมอลำซิ่งอีสานเป็นภาพสะท้อนของการต่อสู้ดิ้นรนความในใจ และความทุกข์ความสุขของ "คนซึ่งอีสาน" หรือแรงงานลูกอีสานแห่งยุคโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้หมอลำซิ่งยังได้สร้างวาทกรรมชุดหนึ่งเรียกว่า "วาทกรรมหมอลำซิ่ง" เพื่อให้ตอบโต้และต่อรองกับวาทกรรมอนุรักษ์นิยมในบริบทของวงวิชาการและวงราชการที่ทำงานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นงานวิจัยที่มองสภาพปัจจุบันของสื่อสารการแสดง การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่พบ โดยตอบจุดมุ่งหมายของยุคสมัยที่เปลี่ยนไปและเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง และสนองความต้องการของคนดูในยุคโลกาภิวัตน์

ลำดับต่อไปคือ "การศึกษารูปแบบการเรียนรู้และสืบทอดการสร้างสร้งงานศิลปวัฒนธรรมหมอลำ ของศิลปินแห่งชาติในภาคอีสาน " ของ รุ่งอรุณ บุญสายันต์ ประยูร ลาแสง และสายชล สิงห์สุวรรณ (2543) เป็นการศึกษาตัวศิลปิน (แห่งชาติ) หมอลำ ในด้านของความเป็นศิลปิน คือการสร้างสร้งงาน รวมทั้งผลงานชิ้นสำคัญของศิลปิน นอกจากนี้ยังศึกษารูปแบบการเรียนรู้และสืบทอดศิลปะหมอลำสู่ศิลปินรุ่นใหม่หรืออนุชนรุ่นหลัง

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยภายในและภายนอกมีผลต่อการสร้งสร้งงานของศิลปิน ปัจจัยภายในคือพรสวรรค์และความสามารถของแต่ละบุคคล ส่วนภายนอกก็คือสภาพแวดล้อมของครอบครัว ชุมชน ภายนอกชุมชน เป็นต้น แต่ถ้าพิจารณาถึงกลุ่มคนฟังนั้น กลอนลำที่คนฟังชอบก็จะหลากหลายและมีความแตกต่างกันตามกลุ่มของคนฟังเอง

สำหรับประเด็นการสืบทอดนั้นจะเป็นการถ่ายทอดแบบครูสู่ศิษย์เหมือนที่ศิลปินเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากครูของตน แต่เมื่อวัยของแต่ละท่านสูงขึ้นก็ปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ชุมชนเปลี่ยนแปลงจากอดีต ทำให้กระบวนการเรียนรู้สืบทอดเปลี่ยนไป จากเพื่อเป็นหมอลำอาชีพก็เป็นเพียง

ส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอน นอกจากนี้ผลของกระแสโลกาภิวัตน์และการรับวัฒนธรรมตะวันตกก็มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทั้งเนื้อหาและกระบวนการ

งานวิจัยเกี่ยวกับหมอลำลำดับต่อมาคือการพิจารณาสื่อสารการแสดงหมอลำในมุมมองนิเทศศาสตร์หรือการสื่อสาร โดยมองหมอลำในฐานะสื่อสาระบันเทิงที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่ง ประยูทธ วรรณอุดมและมงคล คำดวง (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง **“ศักยภาพและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแบบสาระบันเทิงของหมอลำ”** ลักษณะของงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงหมอลำว่ามีศักยภาพและกลยุทธ์การสื่อสาร ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง 4 อย่างคือ ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทาง และผู้รับสาร โดยผู้วิจัยกล่าวว่าเป็นงานวิจัยที่เปิดพื้นที่การศึกษา ช่องทาง และผู้รับสาร ให้มีมากขึ้น จากการทบทวนวรรณกรรมหรืองานวิจัยของผู้วิจัยโดยค้นคว้าจากบทความที่เกี่ยวข้องกับหมอลำนั้น ผลปรากฏว่าส่วนใหญ่จะเน้นที่ผู้ส่งสาร และเนื้อหาสารเท่านั้น และยังเป็นการศึกษาแบบมานุษยวิทยามากที่สุด ในทางด้านนิเทศศาสตร์มีเพียงเล็กน้อย

ผลการวิจัยพบว่า ในการนำศักยภาพของหมอลำในการเป็นผู้ให้สาระบันเทิง (edutainer) มาใช้เพื่อการพัฒนาต้องคำนึงถึงว่าจะใช้ในบริบทใด กลุ่มเป้าหมายใด เพราะหมอลำแต่ละประเภทก็มีจุดแข็งจุดอ่อนในการเป็นผู้ให้สาระบันเทิงต่างกันออกไป

ด้านการใช้กลยุทธ์แบบสาระบันเทิง จะประกอบด้วย 4 ด้านคือ

- ด้านผู้ส่งสาร เช่น กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนการแสดงของหมอลำ เพื่อความอยู่รอดและตอบสนองความต้องการของตลาด
- ด้านเนื้อหา จะผลิตและคัดเลือกเนื้อหาสาระต่างกัน เช่น ถ้าเน้นสาระมากกว่าบันเทิง สาระนั้นก็จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
- ด้านช่องทาง พบว่า หมอลำมีความยืดหยุ่นในช่องทางการแสดงและจะแสวงหาช่องทางใหม่ ๆ เสมอ
- ด้านผู้รับสาร มีวิธีสร้างการยอมรับและความนิยมชมชอบ เช่น ให้ผู้ชมมีส่วนร่วมและสร้างความผูกพันทางใจ

อย่างไรก็ตามแม้เนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาจะทำให้ผู้ชมเข้าใจได้ในระดับมากพอสมควร และยังช่วยทำให้ซาบซึ้งในคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน แต่ความบันเทิงที่ประกอบด้วยเรื่องเพศมากเกินไปก็ทำให้ถูกมองในภาพที่ไม่ดีได้

ปัจจัยอุปสรรคในการใช้หมอลำเพื่อการพัฒนาคือการขาดผู้สืบทอด ทั้งผู้ชมและตัวหมอลำที่มีคุณภาพ รวมทั้งยังขาดช่องทางและพื้นที่ในการแสดง

งานวิจัยเกี่ยวกับหมอลำลำดับสุดท้ายในที่นี่จะพูดถึงรายได้และอาชีพของศิลปิน เพราะการจะสืบทอดนั้นนอกจากจะพิจารณาที่ตัวของศิลปินแล้ว การทำให้ศิลปินเป็นอาชีพก็เป็นประเด็นหนึ่งที่

จะต้องคำนึงถึง ดังนั้น ทวี ภาวโร (2541) จากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การสร้างงานและการกระจายรายได้ของหมอลำ" โดยงานวิจัยเรื่องนี้เน้นการมองโครงสร้างของคณะหมอลำและการสร้างงานรวมทั้งรายได้ที่ศิลปินจะได้รับ ผลการวิจัยแสดงออกมาเป็นตัวเลขเกี่ยวกับการลงทุนและผลการตอบแทนที่ได้รับ รวมทั้งความถี่ บ่อย ในการว่าจ้างทำงาน ส่วนด้านกระบวนการทำงานนั้นจะประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การรับงาน การเตรียมสถานที่การแสดง การเตรียมตัวของนักแสดง การแสดง การพักระหว่างแสดง และการกินเมื่อเสร็จสิ้นการแสดงแล้ว

จากตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมอลำนี้จะประกอบไปด้วยลักษณะการแสดงหมอลำในองค์ประกอบ แต่ยังมีการศึกษาเพิ่มเติมในด้านอื่นๆ ที่จะทำให้ศิลปินและศิลปะอยู่ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์เป็นอย่างดี

จากตัวอย่างงานวิจัยเกี่ยวกับหมอลำแล้วนั้น ผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างของงานวิจัยเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน โดยเริ่มจากเพลงพื้นบ้านภาคอีสานที่มีผู้นิยมศึกษาวิจัยมากเป็นลำดับต้นๆ นั่นก็คือ เพลงโคราช

เพลงโคราช

งานวิจัยแรกเป็นการวิจัยของ ภาวโร สุปงกชและคณะ (มปป.) โดย ศึกษาเรื่อง "เพลงโคราช : การศึกษาในเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์" คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเพลงโคราชโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเพลงโคราชให้ได้มาที่สุดในเชิงปริมาณ คือรวบรวมเพลงก๋อ่ม (มีวิวัฒนาการเป็นเพลงโคราช) ได้ 115 กลอนเพลง เพลงโคราช 1,297 กลอนเพลง โดยแบ่งเป็นแบบมูขปาฐะ 943 กลอนเพลง และแบบลายลักษณ์อักษร 354 กลอนเพลง และนำมาวิเคราะห์เนื้อหาในด้านความสัมพันธ์ของเพลงโคราชกับวิถีชีวิตชาวโคราชในลักษณะต่างๆ โดยเริ่มที่กล่าวถึงวิวัฒนาการขององค์ประกอบในการแสดงเพลงโคราช อาทิ รูปแบบ เนื้อหา ภาษา การเล่นเพลง และการดำเนินชีวิตของศิลปินหรือหมอลำเพลง นอกจากนี้ยังมีการแบ่งประเด็นในการวิเคราะห์ลงไปในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาเพลงโคราชในเชิงสังคมวิทยา ที่วิเคราะห์เนื้อหาเพลงโคราชอันสะท้อนถึงศาสนา อาชีพ การศึกษา สิ่งแวดล้อม ในเชิงปรัชญานั้นก็จะวิเคราะห์โลกทัศน์จากเพลงโคราชในด้านต่างๆ เช่น มนุษย์ต่อมนุษย์ มนุษย์ต่อธรรมชาติ และมนุษย์ต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และด้านต่อไปที่ศึกษาคือด้านจิตวิทยา จะศึกษาประเด็นวรรณกรรม โดยวิเคราะห์และวิจารณ์ ดูลำดับการเล่นการแสดงออก ลักษณะของหมอลำและผู้ฟัง

ลักษณะการวิจัยดังกล่าวจะเป็นเชิงการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาบริบทสังคมจากสื่อพื้นบ้าน

เรื่องต่อมาคือ **“โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : เพลงโคราช”** ของพร สุวรรณภาณุ (2544) เป็นการศึกษาถึงโลกทัศน์ของชาวไทยโคราช ผ่านวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านคือ กลอนเพลงและการเล่นเพลงโคราชดั้งเดิม ที่มีรูปแบบ เนื้อหา สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรมของชาวไทยโคราช นอกจากนี้ยังเป็นการวิเคราะห์วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านตามแนวทางมานุษยวิทยาการดนตรี เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ของชาวไทยโคราช โดยชี้ให้เห็นว่าเพลงโคราชได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม อาทิ การพัฒนาลีลาการร้อง การรำ การเล่นเพลง การแต่งกาย ประยุกต์รูปแบบการแสดงที่ผสมผสานวัฒนธรรมตะวันตกกับดนตรีพื้นบ้าน ผลการวิจัยพบว่าเพลงโคราชแบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ เพลงโคราชดั้งเดิม เพลงโคราชแก้บน และเพลงโคราชประยุกต์หรือเพลงโคราชซิ่ง โดยมีการวิเคราะห์ทั้งกลอนเพลง ทำนอง รูปแบบ เนื้อร้อง

ส่วนโลกทัศน์จากเพลงโคราชดั้งเดิมก็จะเป็นเรื่องศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน ประเพณี วิถีชีวิต และคุณธรรมอันดีงาม ส่วนเพลงโคราชประยุกต์ก็จะมีในแง่สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ลักษณะงานวิจัยนี้จะดูทั้งรูปแบบในองค์ประกอบของสื่อสารการแสดงหรือศิลปะการแสดง รวมทั้งพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงที่ผันตามบริบทของสังคมจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

เพลงพื้นบ้าน

ถัดจากเพลงโคราช จะเป็นตัวอย่างงานวิจัยเพลงพื้นบ้านอื่นๆ ทั้งทางภาคกลางและภาคเหนือ อาทิ งานวิจัยของเสน่หา บุญรักษ์ (2545) เรื่อง **“การศึกษาภาพสะท้อนสังคมจังหวัดพิษณุโลก และคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากบทเพลงพื้นบ้าน”** ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคติชนวิทยา (folklore) โดยรวบรวมข้อมูลมุขปาฐะ พิจารณาเพลงพื้นบ้าน 69 เพลง จาก 6 อำเภอ และดูภาพสะท้อนสังคมของจังหวัดพิษณุโลกจากเพลงพื้นบ้านเหล่านั้น โดยดูจากเนื้อหาที่ปรากฏในเพลงและวิเคราะห์ความหมายออกมา ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าสังคมจังหวัดพิษณุโลกเป็นสังคมเกษตร มีวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เครื่องครัดในธรรมเนียมนิยม เช่น การบวชเรียนของผู้ชาย การแต่งงานตามประเพณี เชื้อเรื่องบุญวาสนาและมีค่านิยมหลายประการ อาทิ ผู้หญิงต้องรักษานวลสงวนตัว หรือเรื่องความกตัญญูเป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็จะคล้ายกับการศึกษาเพลงโคราชของถาวร สุกงกช และคณะ ที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น

จุฑพร ประชาเดชสุวัฒน์ (2539) ได้ศึกษาเรื่อง**“ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้าน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับลำนากับสิบสองปันนา”** โดยศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับเพลงและดนตรีพื้นบ้านของชาวลำนากับสิบสองปันนา โดยเปรียบเทียบหาความคล้ายคลึงและแตกต่าง ผลการวิจัย

พบว่าเพลงและดนตรีพื้นบ้านของทั้งสองพื้นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และมีหน้าที่ต่อสังคมหลายประการ อาทิ

- เครื่องมือหล่อหลอมสังคม ได้แก่ การขอและการขบถ มีสารัตถะในการอบรมสั่งสอน ชัดเจนแก่คนในสังคมต่อจากสถาบันครอบครัวและวัด ในการสืบทอดคำสอนในพระพุทธศาสนา
- ให้ความบันเทิงแก่คนในสังคมและเป็นตัวกลางให้หนุ่มสาวรู้จักกัน ทั้งการไปแ้วสาวในยามค่ำหรือระหว่างการทำงานในป่าในไร่

ประเด็นของผลการวิจัยที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของเพลงและดนตรีพื้นบ้านนี้จะพบว่า ถ้าพิจารณาในรูปแบบการนำมาใช้เชิงพิธีกรรมจะพบว่าทั้งล้านนาและสิบสองปันนาไม่ได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ทำหน้าที่เหมือนอดีต แต่ถ้าเป็นด้านมหรสพนั้นจะพบว่าการเล่นแ้วสาวล้านนา จะนำเครื่องดนตรีมาเล่นเป็นวงจากที่เคยเล่นเดี่ยว และบางครั้งอาจนำดนตรีสากลมาใช้ด้วย เช่น คีย์บอร์ด กลองชุด

จะเห็นได้ว่า เป็นการศึกษาเชิงหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านต่อสังคมและลองเปรียบเทียบของสองพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกันว่าเหมือนหรือต่างกันอย่างไร และดูว่าในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างไร

“การอนุรักษ์การแสดงพื้นบ้าน จังหวัดปทุมธานี” ของ รจนา สุนทรานนท์ (2547) เป็นลักษณะงานวิจัยเชิงอนุรักษ์ โดยจะแสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะและเอกลักษณ์ของเพลงพื้นบ้านในจังหวัดปทุมธานี อันบ่งบอกถึงค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีที่เรียบง่าย ทั้งการร้อง การรำ ลีลาประกอบการแสดง โดยบ่งบอกความเป็นศิลปวัฒนธรรมตามประเด็นดังนี้

- บ่งบอกที่มาและศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตน
- บ่งบอกความเรียบง่าย เป็นกันเอง และมีความกตัญญูรู้คุณ
- บ่งบอกภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรม
- บ่งบอกปฏิภาณไหวพริบของพ่อเพลง แม่เพลงที่สร้างสรรค์เนื้อร้องจากสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
- บ่งบอกความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม

สมพร แพ่งพิพัฒน์ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง**“เพลงพื้นบ้านเพชรบูรณ์:การศึกษาเชิงวิเคราะห์”** ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์เพลงช้อย บ้านสะเดียง เพื่อดูชั้นลักษณะ ลีลา ความหมาย และคุณค่าของเพลง พบว่า เป็นเพลงปฏิพากย์ทำนองเดียวกับเพลงปฏิพากย์ภาคกลาง สะท้อนสภาพชีวิต

และสังคมด้านศีลธรรม มีความเคารพเทพ บิดามารดา ครูอาจารย์ นิยมผัวเดียวเมียเดียว ลักษณะของการวิจัยดังกล่าวยังเป็นลักษณะของการวิเคราะห์เนื้อหาอยู่

เพลงพื้นบ้านภาคกลางที่มีรูปแบบการแสดงชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของผู้ชมและการศึกษาวิจัยอีกประเภทหนึ่งก็คือลำตัด โดย วิชา เชาว์ศิลป์ (2543) ได้ศึกษา **“ทำนองเพลงลำตัดและเพลงพื้นบ้านอื่นๆ ที่ปรากฏในลำตัด”** ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการศึกษาในเชิงมานุษยวิทยาการดนตรี โดยศึกษาท่วงทำนอง กลวิธีการร้อง ไม่ได้เน้นการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยจึงรวบรวมทำนองเพลงลำตัดและเพลงพื้นบ้านอื่นๆ ที่ปรากฏในลำตัด และบันทึกเป็นโน้ตสากล การดำเนินการวิจัยประเภทนี้การบันทึกเสียงในการเก็บข้อมูลจึงเป็นสิ่งสำคัญ การวิเคราะห์ก็ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ทางด้านดนตรีเป็นอย่างดี

ผลการวิจัยในเรื่องดนตรีพบว่า ทำนองจะปรากฏในบันตนและลำร้อง อาทิ ทำนองแขกมลายูแขกอินเดีย เพลงไทยเดิม เพลงพื้นเมือง เพลงลูกทุ่ง ส่วนลำร้องก็จะมีสร้อยเพลงและบทร้อง เพลงพื้นบ้านอื่นๆ ที่พบในลำตัดได้แก่ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงขอทาน เพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงพวงมาลัยและเพลงอีแซว และเนื่องจากเป็นการศึกษาในลักษณะนี้แล้วผู้วิจัยยังได้กล่าวถึงการตั้งเสียงในการร้องด้วย

ลักษณะดังกล่าวเป็นการวิจัยแบบเชิงศิลปะล้วน คุณลักษณะเฉพาะของศิลปะนั้น ผู้ที่จะทำต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน ผลการวิจัยลักษณะนี้จะมีคุณค่าในเชิงความรู้ด้านนั้นๆ และอีกประการคือเป็นการบันทึกวรรณกรรมมุขปาฐะให้เป็นลายลักษณ์ แต่ไม่ได้บันทึกแค่เนื้อร้อง แต่บันทึกทำนองจากเพลงพื้นบ้าน ที่เล่นกันอย่างด้นสดตามขนบนิยม ให้กลายเป็นโน้ตสากล

หนังตะลุง

ไพฑูริย์ พัฒนโณทัย ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ อุทัย เอกสะพัง และ อ้อมใจ วงษ์มณฑา (2547) ได้ศึกษาเรื่อง **“จริยธรรมในการดำเนินชีวิตโดยภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้ กรณีศึกษาจากวรรณกรรมหนังตะลุง”** โดยศึกษาถึงจริยธรรมในการดำเนินชีวิตจากวรรณกรรมหนังตะลุง ผลการวิจัยพบว่าจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้จากหนังตะลุงมาจากจริยธรรมจากหลักพุทธธรรม และจริยธรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งของสตรีและบุรุษ นอกจากนี้ยังมีการสะท้อนภาพสังคม เศรษฐกิจการเมือง และวิจารณ์ผู้มีอิทธิพล โดยอาศัยตัวละครเจาะสะท้อนสภาพความจริงในสังคม

การวิจัยเรื่อง **“ปัญหาและอุปสรรคของหนังตะลุงในสังคมไทยยุคปัจจุบัน”** โดย สติติย์ นิยมญาติ ได้มองภาพการเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงแบบวิตกกังวล เช่น กลัวค่านิยมทางสังคม

เปลี่ยน ความเชื่อด้านไสยศาสตร์เปลี่ยน ดนตรีเปลี่ยน สีลาเปลี่ยน และวิตกว่าศิลปินหนังตะลุงภาคใต้ จะอยู่ได้นานเท่าไร ดังนั้นจึงเสนอปัญหาและอุปสรรคที่จะทำให้ศิลปินดำเนินชีวิตอย่างไม่ราบรื่น พร้อมทั้งพยายามจะทำให้ศิลปะแขนงนี้อยู่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ตลอดไป

ผลการวิจัยได้ค้นพบเกี่ยวกับสภาพของหนังตะลุงหรือนายหนัง เช่น ภัย การศึกษา อาชีพ โอกาสในการแสดง สิ่งจูงใจ ค่าใช้จ่าย ส่วนแนวทางที่จะให้ศิลปะหนังตะลุงอยู่รอดต่อไปอาทิ การปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย ลดค่าหยาบโลน จริงใจต่อเจ้าภาพ และให้หน่วยงานรัฐมาเกี่ยวข้องในการพัฒนาและให้สื่อมวลชนมาช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

พิทยา บุขรรัตน์ (มปป.) วิจัยเรื่อง "การแสดงพื้นบ้าน : การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรม บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีศึกษาหนังตะลุงและโนรา ช่วงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปัจจุบัน"

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงหนังตะลุงและโนราบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาในมิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในช่วงประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่การนำเทศาภิบาลมาใช้ปกครองหัวเมือง แทนระบบการกินเมือง การเปลี่ยนแปลงปกครอง พ.ศ. 2475 การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การต่อสู้แย่งชิงประชาชนและการต่อสู้กับอำนาจรัฐของพรรคคอมมิวนิสต์ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 25416 อิทธิพลโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าของสื่อมวลชน โดยงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของศิลปวัฒนธรรมนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของตัวมันเองอย่างเดียว ทว่าผลกระทบของปัจจัยภายนอกมีความสำคัญมาก โดยจากเหตุปัจจัยหลายๆ ประการนั้น สามารถแบ่งการเปลี่ยนแปลงเป็นยุคสมัยได้ 4 ยุค คือ ยุคที่ 1 ช่วงการปฏิรูปการปกครอง ถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือทศวรรษที่ 2470 ยุคช่วงที่ 2 คือหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทศวรรษที่ 2485 ถึงทศวรรษที่ 2510 ยุคที่ 3 เป็นต้นทศวรรษที่ 2510-2525 และยุคที่ 4 คือ ทศวรรษ 2526 ถึงปัจจุบัน

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าในด้านอัตลักษณ์ ศักยภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนหนังตะลุงและโนรา พบว่า เป็นภูมิปัญญาชุมชนในการผสมผสานคติความเชื่อดั้งเดิมหรือลัทธิผีสงเทวดา ศาสนาพราหมณ์ พุทธ เข้าด้วยกัน โดยการสะท้อนผ่านการแสดง ส่วนอัตลักษณ์และศักยภาพที่ปรากฏและแนวคิดต่อสังคมและวัฒนธรรมพบว่า ทั้ง 2 สื่อ มีส่วนในการสร้าง เสริม และปฏิบัติ ให้ระบบสังคมดำรงอย่างมั่นคง

ส่วนด้านการธำรงและเผยแพร่ นั้น ถ้าพิจารณาจากสถานภาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง การปรับสภาพของศิลปิน และบทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือกันในการกำหนดทิศทาง ทั้งศิลปิน ผู้ชม นักวิชาการ หน่วยงานราชการ เอกชน สื่อมวลชน เป็นต้น

โนรา

เมื่อพูดถึงโนรา ก็จะขอนำเสนองานวิจัยเกี่ยวกับโนราอีกเรื่องหนึ่งคือ “**โนราแขก : การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน**” โดย ธรรมนิศย์ นิคมรัตน์ (2542) ศึกษาวิจัยโดยดูรูปแบบและการปรับเปลี่ยนการแสดงโนราแขก ผลการวิจัยพบว่า การแสดงจะมีเอกลักษณ์และรูปแบบการแสดงเป็นของตนเองโดยเฉพาะ โดยปรับการแสดงมาจากโนราของชาวไทยพุทธและการแสดงมะโย่งของชาวไทยมุสลิม มีการร้อง รำ และการแสดงเป็นเรื่อง ทั้งเพื่อพิธีกรรมและความบันเทิง และมีบทบาทในสังคมภาคใต้ อาทิ เป็นเครื่องบันเทิงนันทนาการ และเป็นสื่อมวลชนชาวบ้าน เป็นสื่อในการติดต่อกับสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ และสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม พัฒนาคุณภาพประชากร เศรษฐกิจ และความมั่นคงของชาติ

รองเง็ง

รายงานการวิจัยเรื่อง “**การปฏิรูปการเรียนนาฏศิลป์พื้นเมืองสำหรับเด็กปฐมวัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงพื้นเมืองภาคใต้ : กรณีศึกษาโนรา รองเง็ง และซีละ**” โดยกมลรัตน์ คนองเดช (2547) เป็นตัวอย่างของการใช้สื่อพื้นบ้านในลักษณะสื่อการสอนวัตถุประสงค์ของการวิจัยก็เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงพื้นเมืองภาคใต้ ศึกษารูปแบบ ปัจจัย เงื่อนไขที่หนุนเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้นาฏศิลป์พื้นเมืองภาคใต้ และศึกษาถึงผลของการปฏิรูปการเรียนรู้นาฏศิลป์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคน สร้างเยาวชน สร้างรายได้ จากผลิตภัณฑ์การแสดงพื้นเมือง 1 ผลิตภัณฑ์ 1 โรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่าการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงพื้นเมืองภาคใต้มีปัญหาเพราะมีการรับวัฒนธรรมตะวันตก ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดระบบการพัฒนาหลักสูตร เป็นต้น แต่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เมื่อมีความร่วมมืออย่างจริงจังของภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะทำการพัฒนาหลักสูตรได้

ส่วนรูปแบบการปฏิรูปการเรียนนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคใต้นั้น ใช้รูปแบบยึดหลักภูมิปัญญาพัฒนาให้มีแนวร่วมชุมชนรวมพลัง วัฒนธรรมเกิดความยั่งยืน ส่วนปัญหาที่พบคือขาดแคลนงบประมาณ

นอกจากนี้งานวิจัยเรื่องนี้ยังเน้นสภาพศิลปะการแสดง ด้านการอนุรักษ์ ดูว่ามีปัจจัยหรือเงื่อนไขใดบ้างที่หนุนการปฏิรูปการเรียนการสอน และดูผลของการปฏิรูปการเรียนด้านนี้ส่งผลต่อการพัฒนาคน เยาวชน และการสร้างรายได้

“รายการการสำรวจการใช้สื่อที่บ้านและสื่อบันเทิง ฝ่ายพัฒนาสื่อและนวัตกรรมกองพัฒนา การศึกษานอกโรงเรียน”

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นลักษณะการใช้สื่อที่บ้านเพื่อการพัฒนา โดยสำรวจสถานภาพการใช้สื่อที่บ้านและสื่อบันเทิงเพื่อศึกษาถึงรูปแบบ กระบวนการ ปัญหาอุปสรรคในการนำสื่อเหล่านี้มาใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล เพื่อการพัฒนา โดยให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดได้นำสื่อที่บ้านมาเผยแพร่สาระความรู้เพราะมีคุณสมบัติที่ง่ายในการฝึกอบรม ค่าใช้จ่ายหรือการลงทุนในการจัดน้อย โดยแบ่งการใช้สื่อตามภาคต่างๆ คือ ภาคเหนือใช้ละครขอ ภาคกลางใช้เพลงที่บ้าน ภาคใต้ใช้หนังตะลุง ในรา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้หมอลำ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ปัญหาอุปสรรคที่งานวิจัยพบจะแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายแรกคือศิลปิน ซึ่งพบว่าไม่มีเวลา ขาดความรู้เกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียน และพบว่าประสานงานยาก ฝ่ายถัดมาคือหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่องและขาดการติดตาม

จะเห็นว่าลักษณะงานวิจัยเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงที่บ้าน ส่วนใหญ่โดยเฉพาะเพลงที่บ้านจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาและค่านิยม หรือการศึกษาเชิงนาฏยศิลป์ก็จะพูดถึงกระบวนการ หรือในแง่การศึกษาก็จะประยุกต์สื่อสารการแสดงที่บ้านกับการเรียนการสอน หลังจากวิเคราะห์และประมวลภาพรวมแล้ว ผู้วิจัยจะนำแนวคิดใหม่ๆ ที่มีแนวทางแตกต่างหรือเพิ่มเติมจากวิทยานิพนธ์ 86 เล่ม มานำเสนอในการอภิปรายและเสนอแนะต่อไป

บทความจากวารสาร

นอกจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยยังได้ค้นคว้าบทความอันเกี่ยวข้องกับสื่อสารการแสดงประเภทสื่อที่บ้านอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งจะเห็นมุมมองเชิงวิชาการและวิชาชีพที่หลากหลายมากขึ้นดังหัวข้อและประเด็นต่อไปนี้ (จากการค้นคว้าพบว่าสื่อสารการแสดงยอตนิยมที่จะมีการเขียนลงวารสารและนิตยสารก็คือ หนังสือตะลุง หมอลำ ลิเก และเพลงที่บ้าน โดยเฉพาะลำตัด) จะเห็นได้ว่างานที่ได้รับค่านิยมในการเขียนลงวารสารและนิตยสารจะเข้าขั้นสื่อสารการแสดงที่บ้านที่เป็นมหรสพ และเป็นลักษณะ pop culture ด้วย

ผู้วิจัยนำข้อมูลปฐมภูมิจากการค้นคว้าของ สื่อที่บ้านสุขภาพ ที่สำรวจมากกว่า 100 ชื่อเรื่อง และผู้วิจัยก็ได้นำในส่วนที่ค้นคว้าได้มาเรียบเรียงให้เห็น โดยไม่เน้นปริมาณ แต่เรื่องที่ซ้ำกันก็จะดูความหลากหลาย และใช้เกณฑ์ที่ต้องมีตัวเล่มที่อัดสำเนาได้ จากหอสมุดแห่งชาติ และสถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีบทความเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงที่บ้าน ดังนี้

บทความเกี่ยวกับลิเก

สำหรับบทความเกี่ยวกับลิเกนั้นจะมีการพูดถึงตั้งแต่ประวัติศาสตร์การเกิดของลิเก รูปแบบการแสดง ศิลปิน รวมไปถึงการปรับปรุงหรือสร้างสรรค์ให้เข้ากับบริบทในปัจจุบัน ดังนี้

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2538) ได้กล่าวถึงประวัติและพัฒนาการในยุคเริ่มแรกของการแสดงลิเกว่าเป็นการนำเอาประเพณีทั้ง "ของราชบุรี" และ"ของหลวง"ไปพัฒนา โดยยึดจากลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในสาส์นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในสาส์นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และมีรามะนาเป็นเครื่องดนตรีให้จังหวะกับการ"สวดไทย" คือ"การเล่นลูกหมัด สิบสองภาษา" ในการสวดศพของไทย ซึ่งการออกภาษาต่างๆ แปลกหู เป็นที่ถูกใจของคนดูคนฟังทั่วไป คาดว่าลิเกจะเอาอย่างไร้เพื่อให้นักดูฟังพอใจเช่นกัน แล้วจึงมีการเล่นเป็นเรื่อง และแต่งตัวคล้ายละคร ใช้ปีพาทย์เครื่องใหญ่ เหลือเค้าความเป็น"แขก"ตรงพิธีกรรมเบิกโรง แขกรดน้ำมนต์ หรือ ออกแขกในปัจจุบัน ลิเกโรงแรกคือ โรงยี่เกของพระยาเพชรปาดิน เล่นเป็น"วิก"และเก็บเงินค่าดู โดยการแสดงเน้นความพึงพอใจของคนดู อันได้แก่การแต่งตัวสวยงาม เล่นตลกขบขัน และรวดเร็วทันใจ

สรุปย่อสาเหตุที่ทำให้ลิเกเริ่มมาจากแขก คือ แขกเป็นชนชาติหนึ่งที่มีส่วนสร้างสรรค์ความเป็นไทยมาช้านาน ในยุคที่วรรณกรรมและการละเล่นต่างๆที่เคยเป็นของหลวงถูกเสียดสีและทำลายจากชนชั้นกระฎุมพี แต่ก็ยังมี"กรอบ"ที่เป็นของหลวงครอบงำอยู่นั้น การนำสวดแขกมาผสมกับสวดไทยของชาวบ้าน ทำให้เกิดการฟั่งหลายกรอบที่ครอบงำและเกิดเป็นการแสดงใหม่คือ ลิเกขึ้น แต่ถึงลิเกจะเกิดจากการหลายกรอบของละคร แต่ในที่สุดลิเกก็สร้างกรอบของตัวเองขึ้นมาอย่างละครที่ตัวเองหายไป ซึ่งลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ได้ทรงอ้างอิงบอกว่า "อะไรๆลงเล่นเป็นละครเข้าเมื่อไรก็เป็นสิ้นอายุขัยเมื่อนั้น เพราะสู้ละครไม่ได้"

นอกจากนี้ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2518) ได้กล่าวถึงลิเกในเชิงประวัติศาสตร์และพัฒนาการของการแสดงลิเกตั้งแต่ยุคแรก จนถึง ปีพ.ศ.2518 ว่า ลิเกเริ่มจาก ดิเกร์ เป็นการสวดลำน้าของแขก โดยใช้ภาษามลายู ก่อนที่จะพัฒนาเป็นภาษาไทยและเล่นอย่างละคร เป็นที่นิยมของประชาชนมาตลอดจนถูกนำไปเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ในยุคจอมพลป. พิบูลสงคราม ในปีพ.ศ.2514 เริ่มมีการประกวดลิเกทางโทรทัศน์ พ.ศ.2518 ลิเกคณะสมศักดิ์ ภัคดี ได้เข้าไปแสดงในโรงละครแห่งชาติ เป็นครั้งแรกที่ลิเกได้รับการยอมรับจากสถาบันนาฏศิลป์ระดับชาติ(กรมศิลปากร)

พัฒนาการของลิเกมิได้มีแค่ในกรุงเทพหรือภาคกลางเท่านั้น ทว่ายังได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ จนมีชื่อเรียกต่างๆ กัน แต่ก็ยังมีคำขึ้นต้นว่า "ลิเก" อยู่ดี ดังผลงานของพินดา สงวนเสวีวานิช (2538) ที่ได้สังเขปพัฒนาการของลิเกว่ามีที่มาจากพิธีกรรมการสวดของแขกนิกายสุหนี่ ที่เรียกว่า "ซิกรุ/ซิกิร" ก่อนที่จะแยกออกเป็นสองสาย คือ "ฮันดาเลาะ"ต้นทางของลิเก และ"ละดูเยา" ต้นทางของลำตัด ซึ่งมีลิเกในปัจจุบันที่มีลักษณะใกล้เคียงกับสองสายนี้ คือ "ลิเกฮูลู" ทางภาคใต้ ที่ผู้แสดงจะแบ่งเป็น 2 ฝ่าย

ร้องโต้ตอบกันด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน แต่งกายพื้นบ้าน ล่นบนลานดิน หรือเวทียกพื้น ไม่มีฉาก เป็นการแสดงของชาวมุสลิมในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้รำมะนา และร้องด้วยภาษายาวี ส่วน "ลิเกป่า" เป็นการละเล่นของไทยพุทธ เล่นทั้งเรื่องของไทยและมุสลิม แต่จะเริ่มด้วยเรื่องของพี่น้องชาวมุสลิมก่อน มีตัวละครหลัก 4 ตัว คือ แยกแดง เจ้าเมือง เสนา และยาหยี(ภรรยาของแยกแดง) แล้วจึงเข้าเรื่องพื้นบ้าน จักรวงศ์ๆ หรือแต่งขึ้นใหม่ ใช้ภาษาปากชได้ และอาจมีเครื่องดนตรีสมัยร่วมบรรเลงด้วย มักแสดงในแถบชายฝั่งอันดามัน

ลิเกเมื่อไปผสมผสานกับศิลปะพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น จะเกิดเป็นลิเกประเภทใหม่ขึ้น "ลิเกล้านนา หรือ ลิเกพายัพ" แสดงแถบจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ปัจจุบันมีการนำละครขอมาผสมผสานด้วย นางเอกแต่งกายแบบสาวเหนือ หากแสดงในเวลากลางวันจะใช้ภาษาเหนือ เวลากลางคืนนิยมใช้ภาษากลาง "ลิเกกลองยาว" เป็นลิเกอีสาน ผสมผสานระหว่างลิเกกับกลองยาว เครื่องดนตรีมีแคน รำมะนา กลองยาว และเครื่องดนตรีประกอบอื่นๆ ลักษณะการแสดงคล้ายหมอลำ ต่างตรงทำนองการร้องรำ ปัจจุบันแต่งตัวแบบง่ายๆคล้ายการแสดงกลองยาว "ลิเกอีสาน" เป็นการผสมผสานระหว่างลิเกกับหมอลำ เนื้อเรื่องมาจากวรรณกรรมท้องถิ่น ดำเนินเรื่องซ้ำ ซ้ำปล้ำนำแบบหมอลำ ให้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน

ลักษณะข้างต้นจะเห็นลักษณะของลิเกเชิงประวัติศาสตร์โดยภาพรวม แต่ยังมีผู้ที่สนใจนำเสนอศิลปนี้ว่าเป็นบิดาของวงการลิเกเลยทีเดียว นั่นก็คือครูดอกดิน เสือสง่า และ ครูหอมหวล นาคศิริ ดังผลงานของเจนพบ จบกระบวนวรรณ (2526ก และ 2526ข) ที่กล่าวไว้ว่าครูดอกดิน เสือสง่า เป็นลิเกที่มีชื่อเสียงสูงสุดในราวสมัยรัชกาลที่ 5-6 เกิดที่นครชัยศรี ในครอบครัวศิลปินหนังตะลุงรูปร่างหน้าตาผิวพรรณไม่ดงามและมีสองข้างยังคงเหลือความพิการในวัยเด็ก แต่ครูดอกดินได้หัดลิเกกับครูท่านหนึ่งจนมีความสามารถเปิดคณะลิเกของตัวเองได้ และเมื่อทรงเครื่องลิเกแล้วจะสวยงามจนผู้หญิงต้องหลงไหล

ลิเกดอกดินเป็นลิเกเร่ โดยมีกองคาราวานในเรื่องข่าวขนาดใหญ่ โด่งดังในระแวกแม่น้ำนครชัยศรี ไปจนถึงแม่น้ำสุพรรณบุรี มีลักษณะการแสดงที่โดดเด่นหลายประการ คือ เป็นคณะแรกที่ใช้ตัวแสดงเป็นชายจริงหญิงแท้ จากลิเกแต่เดิมที่ใช้ชายล้วนเล่นแบบละครนอก และต่างจากลิเกของพระยาเพชรปानी ที่ใช้หญิงล้วน และมีตัวตลกเป็นชายเท่านั้น ลิเกคณะดอกดินยึดถือแบบแผนการรำตายตัว รำได้ดี และร้องได้ดี โดยใช้เพลง "รานีเกลิง" หรือเพลงร้องทำนองดอกดิน ที่สันนิษฐานว่าดัดแปลงมาจากเพลงมอญครวญ แทนเพลงอย่างละคร มีการแสดงเป็นลิเกทรงเครื่อง เล่นเรื่องนารีสีไล และใช้เทคนิคการแสดงที่สมจริงสมจัง น่าตื่นตาตื่นใจ เช่น ฉากผ้าท้องนางบัวคลี่ หรือ การใช้ลวดสลึงในฉากศรพุ่งปักอก ทำให้คนดูชื่นชมและสร้างชื่อเสียงให้คณะเป็นอย่างมาก

ส่วนประวัติชีวิตและลักษณะการแสดงของพ่อครูหอมหวล นาคศิริ ผู้ปฏิวัติการแสดงลิเกในยุคใหม่ให้พ้นจากกรอบของละคร และลิเกทรงเครื่อง มีอยู่ว่าพ่อครูหอมหวลเกิดในครอบครัวแม่เพลงที่

อยุธยา และถูกหลอกให้มาอยู่และหัดลิเกที่กรุงเทพฯ เชี่ยวชาญทางกระบวนการด้นกลอนและกระบวนการรำ หลังจากนั้นจึงเปิดคณะหอมหวลเป็นของตนเอง เป็นลิเกเร่ เดินเท้าแสดงจนมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วประเทศ ครูหอมหวลเป็นผู้ปฏิวัติการแสดงลิเกในหลายด้าน ได้แก่ การนำกลอนราชนิเกลิงของครูดอกดินมาขยายคำให้ยาวออกไป โดยใช้ทางกลอนแบบลำตัด เพื่อให้ร้องได้ง่ายขึ้น และประยุกต์นำเพลงพื้นบ้านประกอบการแสดง ด้านการแต่งกาย ไม่แต่งแบบลิเกทรงเครื่อง แต่แต่งแบบลิเกลูกทุ่งหรือลิเกลูกบท แต่งตัวให้เข้ากับเนื้อเรื่องคล้ายละครพื้นทาง เนื้อเรื่องก็นำเอานิยายชื่อดังเช่น ผู้ชนะสิบทิศ มาดัดแปลงเล่น มีเนื้อเรื่องฉับไว ตัดการรำละครให้เหลือไว้แต่พอควร เน้นการด้นกลอนเป็นหลัก เป็นคณะแรกที่มีการเปลี่ยนจากตามท้องเรื่อง รวมทั้งเป็นคณะแรกที่ริเริ่มทำลิเกวิทยุ คณะหอมหวลมีชื่อเสียงโด่งดัง และมีลูกศิษย์เปิดคณะลิเกแสดงอยู่ทั่วประเทศจนทุกวันนี้

บทความข้างต้นนี้พอจะเป็นเค้าลางให้เห็นการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงการแสดงลิเกให้ทันสมัยและตอบสนองต่อคนดูมากขึ้น ซึ่งตรงกับการแสดงลิเกที่สร้างสรรค์ใหม่ให้เข้ากับยุคชั้นกลางมากยิ่งขึ้นของกลุ่มมะขามป้อม ดังที่ นฤมล ธรรมพุกษา (2544) ได้สัมภาษณ์ประดิษฐ์ ประสาททอง แห่งกลุ่มละครมะขามป้อม ถึงการเล่นลิเกแบบดั้งเดิมจากประสบการณ์ที่เคยร่วมเล่นลิเกอาชีพและแนวคิดซึ่งนำไปสู่การสร้างสรรคิเลกรำลีเกร้อยปีชาตกาล ปรีดี พนมยงค์ ชงประดิษฐ์ ประสาททอง ได้ให้สัมภาษณ์อย่างน่าสนใจว่าลิเกเป็นการแสดงที่ไม่มีการซ้อม มีแต่โครงเรื่อง การแสดงจะอาศัยปฏิภาณของผู้แสดงออกไปด้นกลอนสดทำนองราชนิเกลิง ผู้กำกับหรือผู้เล่าเรื่องจะคิดเรื่องที่ปรับไปตามคุณสมบัติของผู้แสดงแต่ละวัน ทุกอย่างสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม ตามสถานการณ์ แต่การแสดงต่างๆ ของมะขามป้อม จะผ่านการซ้อมจนสมบูรณ์แบบ เป็นมาตรฐาน ซึ่งจะมีข้อเสียคือแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่ได้ การทำลิเกจะเตรียมบทมาประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือคือการเล่นสด ถ้าคล่องแล้วอาจจะมีการสลับตอน สลับตัวเล่นกันได้ แต่จะเล่นสดทั้งหมดไม่ได้ เนื่องจากนักแสดงมีศักยภาพไม่เท่ากัน คนดูอาจจะได้เพียงอรรถรส แต่ไม่ได้สำลึน

ลิเกศตวรรษปรีดีศรีอยุธยา เกิดจากความต้องการทำงานให้เป็นที่ฉบับ(Original) จึงเขียนบทขึ้นใหม่หมด โดยดึงบุคลิกภาพและแนวคิดของท่านอ.ปรีดี คือ การกล้าริเริ่ม และความซื่อสัตย์มาสร้างเป็นตัวละครหลวงประดิษฐ์ มีการสร้างตัวละครอื่นๆที่เป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลต่างๆ และใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นเนื้อเรื่อง แนวคิดหลักของเรื่องเน้นที่ความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง มีการกำหนดโครงเรื่อง เรียบเรียงบทร้องจากที่เขียนเองและขัดเกลาจากการด้นสดของนักแสดง มีการกำหนดท่ารำเป็นมาตรฐาน ใช้เทคนิคของละครเวที ทั้งระบบแสง เสียงประกอบ และการจัดวางตำแหน่งของนักแสดง โดยมีจุดมุ่งหมายทั้งในแง่ ศิลปะ และความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์

จากกลุ่มละครร่วมสมัยที่มาจับงานพื้นบ้าน โดยการสร้างสรรค์หรือผสมผสานลักษณะการละครตะวันตกเข้าไปอย่างน่าสนใจนั้น ลิเกอาชีพเองก็มีการพัฒนาหรือหารูปแบบให้ตนเองได้อย่างไม่หยุดยั้ง ตัวอย่างเช่น ลิเกคณะสายทอง ภูธร ที่สร้างสรรค์การแสดงได้อย่างน่าสนใจ ดังบทความของ

เพทหาย อรรถศิลป์ (2538) ที่ศึกษาสภาพของลิเกคณะสายทอง ภูธรในปีพ.ศ. 2538 ว่ามีลักษณะการ แสดงที่โดดเด่น การริเริ่มสร้างเวทีเลียนแบบเวทีโรงละครแห่งชาติ เป็นเวที 3 ชั้น มีตั้งเป็นชั้นๆสำหรับ ตัวละครตามฐานันดร ติดตั้งแสงแบบดิสโก้แธค ใช้ดนตรีแบบคาราโอเกะ แต่ยังคงใช้วงดนตรีปี่พาทย์ บรรเลงอยู่ชั้นบนสุดของเวที เพิ่มสีสันของการแสดงโดยใช้ลวดสลิงในฉากเหาะ และที่ใช้ในปัจจุบันคือ ชุดไฟของตัวพระ ใช้ไฟกระพริบมาพันรอบตัวพระ รวมทั้งลีลาการแสดงที่เร้าใจ ทำให้ลิเกคณะสายทอง ภูธรถูกเรียกว่าเป็นลิเกไฮเทคคณะเดียวของประเทศไทย

และบทความสุดท้ายในที่นี้ ผู้เขียนได้แสดงความเป็นห่วงในเชิงอนุรักษ์ ซึ่งลักษณะความคิด เช่นนี้ จะพบเห็นได้จากบทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยอยู่ทั่วไป โดยวิภาท คัญทัพ (2540) ได้ เสนอแนะว่าควรพิจารณาความงามในการแสดงลิเกเสียใหม่ โดยมุ่งเน้นที่ความอลังการหรือความ "เกินไป" ในการแสดงลิเกที่ทำให้ลิเกได้รับการดูถูกว่าเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป เพื่อให้ลิเกมีความหลากหลายในการตอบสนองรสนิยมของคนเฉพาะกลุ่มและในระดับนานาชาติ เพราะลิเกจัดอยู่ในแนวศิลปะการแสดงด้านความจริง (Anti-Realism) มีศิลปะหลายแขนงมาประกอบ กัน ทั้งนาฏกรรมในการแสดง และร่ายรำ คีตกรรม หมายถึงทำนองร้องและวงปี่พาทย์ วรรณกรรม หมายถึงเรื่องราวที่ผูกขึ้น และบทร้อง จิตรกรรม หมายถึงรวมถึง ฉาก การแต่งหน้าและการแต่งกายที่ แพรพพราว และสถาปัตยกรรมของโรงลิเก ที่ล้วนมีความอลังการเหนือกว่าชีวิตธรรมดาทั่วไป เพื่อ ตอบสนองเรื่องราวที่โลดโผนซับซ้อน ต้องอาศัยจินตภาพ หรือเรื่องราวในระดับลึกของจิตใจ ที่ผูกเรื่อง อย่างซับซ้อน เหนือธรรมดา ผู้ชมต้องใช้ทั้งสมอง และหัวใจเข้าไปสัมผัส โดยที่การแสดงรูปแบบอื่นไม่ สามารถนำเสนอได้ครบเท่า ศิลปะทุกด้านในลิเกที่มีความโดดเด่นเฉพาะควรได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อสร้างสุนทรียภาพให้กับการแสดง โดยเฉพาะวรรณศิลป์ในบทร้อง ที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมทาง ภาษา เสียงสัมผัส และเนื้อความคมคาย รวมถึงความสามารถเชิงปฏิภาณกวี ในการด้นกลอนสด ซึ่ง ผู้เขียนหรือวิภาท คัญทัพเห็นว่าผู้แสดงในปัจจุบันไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

บทความเกี่ยวกับการแสดงหมอลำ

จากรวณ ธรรมวัตร (2526) ได้ศึกษาเรื่อง "หมอลำ". โดยศึกษาการกำเนิดของหมอลำ ที่มี แนวคิดที่แตกต่างกัน บ้างก็ว่ามาจากการอ่านผูกหนังสือ บ้างก็ว่ามาจากวรรณกรรมมุขปาฐะที่สืบเนื่อง กับการนับถือผี บ้างก็ว่าเกิดจากการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว เคยได้รับความนิยมอย่างสูง จนถึงกับ มีการประกาศห้ามฟังแอ่วลาว หรือหมอลำในสมัยรัชกาลที่ 4

การแบ่งประเภทของหมอลำ ตามจุดมุ่งหมายได้แก่ การลำเพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และ การลำเพื่อความบันเทิง หรือเพื่อเป็นมหรสพ ซึ่งการลำเพื่อรักษาโรคภัยไข้เจ็บ สืบเนื่องจากการนับถือ ผี โดยเชื่อว่าการลำเป็นการรักษาโรค หมอลำคือสื่อกลางในการติดต่อระหว่างคนป่วยและผี เช่นการ ลำผีฟ้า เป็นต้น

ส่วนการล่าเพื่อความบันเทิง แยกย่อยเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. ลำพื้น การล่าแบบดั้งเดิม เล่าเรื่องราวตามพงศาวดาร หรือ นิทานพื้นบ้าน โดยรักษาเรื่องราวในหนังสือไว้ให้มากที่สุด
2. ลำกลอน เป็นการประชันกันระหว่างหมอลำสองคน โดยเลือกกลอนลำที่มีประโยชน์ จำนวนลีลา คมคายมาหักล้างกัน รวมถึงจำนวนในการเกี่ยวพาราตี
3. ลำชิงชู้ ให้ผู้แสดงสามคน ส่วนใหญ่เป็นหนึ่งในหญิงสองชาย หมอลำสองฝ่ายต้องแสดงความรู้ ความสามารถ ความดีประชันกันโดยใช้กลอนลำ เพื่อให้ฝ่ายหญิงตัดสินใจว่าจะเลือกใคร
4. ลำหมู มีผู้แสดงเป็นหมู่ สวมบทบาทตามท้องเรื่อง แต่งกายแบบลิเก แต่ร้องแบบหมอลำ
5. ลำเพลิน จังหวะลำเพลินจะรวดเร็ว หมอลำหญิงแต่งกายคล้ายนักร้องลูกทุ่ง
6. ลำพะญา ลำกลอนที่หมอลำฝ่ายชายและหญิงโต้ตอบกันด้วยพะญา (จำนวนอีสาน ที่หลักแหลม และไพเราะงดงาม)

บทบาทของหมอลำในท้องถิ่นอีสาน ทั้งให้ความบันเทิง และให้สติปัญญา ความรู้ และข่าวสาร

บทความข้างต้นจะแสดงให้เห็นจุดเริ่มต้นและรายละเอียดของการแสดง แต่ต่อมากการแสดงดังกล่าวก็มีการเปลี่ยนแปลง ดังบทความของ สว่าง เลิศฤทธิ์ (2527) ที่ได้นำเสนอถึงการเปลี่ยนแปลงของการแสดงหมอลำที่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา สภาพสังคม และกระแสวัฒนธรรมตะวันตกใน "หมอลำ การเปลี่ยนแปลงที่น่าจับตามอง" โดยศึกษาจุดกำเนิด และลักษณะพื้นฐานของการแสดงหมอลำ เครื่องดนตรี จำนวนคน การแต่งกาย และโอกาสที่ใช้แสดง

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงหมอลำ ซึ่งเป็นภาวะการที่ผู้เกี่ยวข้องควรพิจารณาเพื่อหาทางอนุรักษ์ และพัฒนาการแสดงหมอลำ ได้แก่ ปัจจัยทางเทคโนโลยี การนำเอาอุปกรณ์ทันสมัยมาใช้เพื่อเพิ่มความสนใจให้คนดู เช่น เครื่องดนตรีตะวันตก ระบบแสงเสียง ปัจจัยทางด้านการเข้ามาของอารยธรรมตะวันตก มีการแสดงรวิวประกอบเพลง ลีลาการเต้นจังหวะเร็ว และสอดแทรกเพลงลูกทุ่ง ปัจจัยทางสังคม การปรับตัวให้เข้ากับแนวโน้มความสนใจของผู้ชมที่สนใจภาพยนตร์ จึงต้องมีการปรับระบบการทำงานของแสงสี และการแสดง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เปลี่ยนแปลงจากการเล่นเพื่อความบันเทิงโดยตรง มาเป็นการแสดงเพื่อหาเงิน โดยมีนายทุนอยู่เบื้องหลัง

ส่วนบทความสุดท้ายในการแสดงหมอลำ จะเป็นเรื่องของรูปแบบการแสดงหมอลำแบบประยุกต์ในเชิงการสร้างอาชีพ ซึ่งผันไปตามความนิยมของผู้ชม โดยสุพรรณษา สุวรรณรังษี (2545) ได้เสนอบทความเรื่อง "หมอลำหมู ลิเกอีสานที่สร้างงานสร้างเงิน" ที่กล่าวว่าหมอลำหมู การแสดงหมอลำแบบประยุกต์ อันเนื่องมาจากสภาพการณ์ปัจจุบันที่หมอลำพื้น หรือ หมอลำแบบดั้งเดิมไม่ได้รับ

ความนิยมหมอลำจึงต้องมีการประยุกต์ตามความนิยมในการชมการฟังดนตรีสมัยใหม่

ลักษณะของหมอลำหมู่ได้รับอิทธิพลจากลิเกใช้ผู้แสดงเป็นหมู่คณะ สวมบทบาทตามท้องเรื่อง โดยเรื่องมักเป็นนิทานพื้นบ้าน วรรณคดีอมตะ หรืออาจเป็นเรื่องแต่งขึ้นใหม่ แสดงบนเวที มีฉากตามท้องเรื่อง ผู้แสดงแต่งกายเหมือนลิเก แต่ร้องขับลำนำเป็นภาษาอีสาน

หมอลำหมู่ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างเงิน ทั้งสำหรับคณะหมอลำหมู่และตัวนักแสดง สร้างอาชีพอื่นๆตามมาเช่น อาชีพตัดเย็บชุดหมอลำ ชุดหางเครื่อง รวมทั้งเป็นงานในช่วงปิดเทอมของหนุ่มสาวอีสาน ที่จะมาเป็นนักร้อง นักแสดง หรือหางเครื่อง มีส่วนในการสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง

ลักษณะการแสดงหมอลำดังกล่าวจะเห็นว่าจะเริ่มต้นจากประวัติ พัฒนาการ และการปรับตัวไปตามสมัยนิยม โดยลักษณะข้างต้นนี้ถือเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะมีการแยกประเด็น หรือลักษณะเฉพาะตามความสนใจของผู้ศึกษา ซึ่งสิ่งหนึ่งที่จะมีการพูดถึงเสมออีกประการก็คือตัวของศิลปิน

บทความเกี่ยวกับหนังตะลุง/หนังประโมทัย

จำลอง ฝั่งชลศิลป์(2545) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการดูหนังตะลุงของตนเอง และถ่ายทอดรายละเอียดของการแสดงผ่านประสบการณ์ของตน "ประสบการณ์คนแลหนังตะลุง" โดยเล่าถึงประสบการณ์ด้านโอกาสในการดู สภาพหนังตะลุงในปัจจุบัน และสิ่งที่ได้จากการดูหนังตะลุง ดังนี้

ประสบการณ์การชมหนังตะลุงในวัยเด็กนั้นเขากล่าวถึงวาระที่ชาวบ้านจังหวัดนครศรีธรรมราชเมื่อประมาณปี 2490 จะได้มีโอกาสชมหนังตะลุง คือ

1. งานรับ คือมีเจ้าภาพมารับหนังไปเล่นในโอกาสต่างๆ ค่าตัวนายหนังและลูกคู่เรียกว่า "ค่าราดโรง" หนังโรงดังๆมักจะถูกต้องการตัวมากที่สุด แต่หนังโรงนั้นจะ "ติดชั้นหมาก" หรือรับงานได้คืนละเจ้าเดียวเท่านั้น โดยจะคำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวกับคนรับ(เจ้าภาพ)มากกว่าอำนาจบารมีของคนรับ และนายหนัง"เขายังใหญ่เหมือนสังฆราช เหมือนเทพ อะไรประมาณนั้น"

2. งานวัด งานของสถาบันการศึกษาต่างๆ

3. งานเทศกาล งานเทศกาลใหญ่ๆจะรวบรวมเอาหนังตะลุงที่กำลังโด่งดังเอาไว้ เพื่อดึงดูดให้คนมาเข้าชมมากๆ

4. งานแข่งหนัง โดยกิจการวิทยุในช่วงปี 2508-2509 ช่วยเป็นสื่อโปรโมตให้การแข่งหนังตะลุงต่างๆมีความสำคัญยิ่งใหญ่มากขึ้น การวัดผลว่าหนังโรงไหนชนะเลิศจะนับจากบัตรผ่านประตู แต่ก็มีความครั้งที่บางโรงบัตรมากกว่า แต่คนดูน้อยกว่า เพราะคนถือบัตรหนังอำเภอก็ไปดูหนังคณะโปรดแทน ต่อมาจึงมีการวัดผลแบบการวัดจำนวนผู้ชมเพิ่มขึ้นมา

ในประเด็นของสภาพของหนังตะลุงในปัจจุบัน คือ หนังตะลุงได้รับความนิยมไม่ก็คณะ และมีสังกัดค่ายเทป ระยะเวลาในการแสดงสั้นลง การแสดงส่วนมากเปิดเรื่องแล้วทิ้ง จะเล่นทอล์คโชว์มากกว่า นำสื่อพื้นบ้านมาใช้บ่อย มุขตลกลอกเลียนกัน วิชาทศวรรษวิจารณ์การเมืองและสังคมเผด็จการน้อยไป เน้นรูปแบบภายนอก เช่น ใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้า จอหนังตัวหนังใหญ่กว่าเดิม ทำให้ต้นทุนสูง คนไม่กล้ารับไปเล่น บางคนมีคอนเสิร์ตก่อนแสดง บริษัทเทปตัดตอนส่วนที่ตลกไปทำเทปหรือซีดีทอล์คโชว์จำหน่าย ผู้ฟังอาจไม่รู้จักรับหนังตะลุงเต็มรูปแบบ นายหนังเรียนจบสูงแต่ไม่มีพรสวรรค์ในการขับกลอนเหมือนแต่ก่อน หนังไม่สามารถสร้างบทกลอนใหม่ๆตามไม่ทันสังคม รัฐไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร

แนวทางอนุรักษ์หนังตะลุง เช่น ให้เจ้าภาพหรืองานวัดงานเทศกาลต่างๆ รับหนังไปเล่นเหมือนเดิม แต่ละอบต. ควรรับหนังฝึกใหม่ไปเล่น ให้ได้มีโอกาสพัฒนาฝีมือและสร้างชื่อเสียง รวมทั้งส่งเสริมการแข่งขันให้มีมากขึ้น มีรางวัล และประชาสัมพันธ์ๆ เพื่อให้แต่ละโรงค้นหาเรื่องดีๆ และเตรียมตัวมาพร้อม ให้คนดูได้ดูหนังที่แสดงอย่างจริงจัง

และสิ่งที่ได้จากการชมหนังตะลุงคือ

1. ได้รับความสนุกสนานโดยเฉพาะจากมุขตลกในงานรับที่บางครั้งนายหนังจะล้อเลียนเจ้าภาพ หรือลูกหลาน ซึ่งอาศัยเก็บเรื่องราวระหว่างรับประทานอาหาร หรือแอบฟังเจ้าบ้านสนทนากัน
2. ความจากเนื้อเรื่อง แนวจักรวาลต่างๆ ที่สอดแทรกคติสอนใจให้ชาวบ้านได้เก็บไปใช้ เพราะนายหนังเปรียบเหมือนพหูสูตร
3. ความไพเราะของบทกลอน ซึ่งอาจมีการว่าโนรา เพลงบอก เพลงเรือ ลำตัดประกอบไปด้วย
4. ความไพเราะของเครื่องดนตรี
5. ความงดงามของรูปหนัง

เรื่องต่อมาจะอธิบายแนวทางการแพร่กระจายและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของหนังตะลุงไปสู่หนังประโมทัย คือบทความของ นาคล ทิพย์รัตน์. (2542 : 32-37) เรื่อง "หนังตะลุงสู่หนังประโมทัย : การแพร่กระจายและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม" โดยกล่าวว่าหนังตะลุงปักซีได้นั้นเป็นต้นกำเนิดของหนังประโมทัยในภาคอีสาน ซึ่งได้เกิดปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม 2 ประการ คือ

1. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม หมายถึงการกระจายหรือการสื่อสารข้ามพื้นที่ของลักษณะทางวัฒนธรรม องค์ประกอบที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายจากหนังตะลุงสู่หนังประโมทัย ได้แก่ วัฒนธรรมเดิม คือหนังตะลุง สื่อที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม คือประชากรทางภาคอีสานที่เข้ามาทำงานโดยเฉพาะ อาชีพประมง ในภาคใต้ ได้เข้ามาสัมผัสและปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมทางภาคใต้ แล้วนำวัฒนธรรมที่ตนพบเห็นกลับไปยังภาคอีสานด้วย และวัฒนธรรมใหม่ คือเมื่อประชากรภาคอีสานนำวัฒนธรรมต่างถิ่นกลับไป ก็ไปปรับวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้น

2. การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม หมายถึง ผลจากกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ เมื่อมีการรับหนังตะลุงเข้ามาในภาคอีสานก็เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับ ประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนค่านิยมและความเชื่อที่มีอยู่เดิม เรียกว่า เกิดกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) จนเกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ (Innovation) เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมภาคอีสาน

การแสดงหนังประโมทัย จะแตกต่างจากการแสดงหนังตะลุง แต่ก็ยังคงความคล้ายคลึง อยู่บ้าง ส่วนบทบาทและการรับใช้สังคมก็เริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม ขั้นตอนการแสดงก็แตกต่างออกไป เรื่องที่ใช้แสดงคล้ายกับหนังตะลุงคือเรื่อง รามเกียรติ์ ลักษณะวงศ์ และมีการแต่งเรื่องใหม่เพื่อให้ สอดคล้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ลักษณะที่เด่นชัดคือ การเชิดหนังประโมทัยเป็นการยืนเชิด ไม่ได้นั่ง เชิดอย่างหนังตะลุง และเครื่องดนตรีก็ปรับใช้เครื่องดนตรีอีสาน เช่น แคน ซึง พิณ เป็นต้น

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง "ว้ายังเซียม". โดยศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะและองค์ประกอบในการแสดงว้ายังเซียม พบว่าว้ายังเซียม คือหนังตะลุงพื้นบ้านปัตตานีและ มาเลเซีย ได้รับอิทธิพลจากหนังตะลุงชวา หรือว้ายังชวา คาดว่าเกิดจากการย้ายถิ่นฐานของชาวชวาสู่ แหลมมลายู ต่อมาพัฒนาเลียนแบบหนังตะลุงไทยปักษ์ใต้ ที่ตัวหนังขนาดพอเหมาะ และลดลาย สีล้นสดสวย ภาษาเจรจาเปลี่ยนจากภาษาชวาและมลายูโบราณ เป็นภาษามลายูท้องถิ่น เดิมเล่น เรื่องมหาภารตยุทธ รามเกียรติ์ และอิเหนาก็มีเรื่องจักรวาลศาสตร์และการผูกเรื่องขึ้นเองแบบหนังตะลุง ปักษ์ใต้ ซึ่งคาดว่าสมัยก่อนคงมีทั้งว้ายังเซียม และว้ายังยาวอ แต่ชาวบ้านเลื่อมความนิยม ว้ายังยาวอ จึงค่อยๆสูญหายไป ทั้งหนังตะลุงปักษ์ใต้และว้ายังยาวอต่างมีที่มาจากหนังตะลุงอินเดีย ที่เรียกว่า ฉายานาฏกะ เห็นได้จากการนับถือพระศิวะซึ่งเป็นเทพแห่งศิลปะเหมือนกัน และเรื่องที่ใช้แสดงต่างมา จากมหากาพย์อินเดีย

ตัวหนังว้ายังเซียมแทบทุกตัวมีลักษณะคล้ายหนังตะลุงปักษ์ใต้ แต่ตัวตลกจะต่างไป โดยว้ายังเซียมมีตัวตลก 4 นาย คือ เวาะโชะห์ (ชื่อตรง จงรักภักดี) ชามะ(อวดไม้ แต่ฉลาดกลัว) ชาอิ(กล้าหาญ แต่ชอบล้อเลียนผู้อื่น) และเวาะเยาะห์ (พูดจริงทำจริง แต่ไม่โง่งาย) เครื่องดนตรีที่ใช้จะต่างไป จากหนังตะลุงไทยเพียงอย่างเดียว คือ ฆ้อง การเก็บรูปหนังในหีบหรือในแผง มีความเชื่อเหมือนหนัง ตะลุงไทยคือ วางรูปสำคัญไว้บน รูปชั้นต่ำไว้ล่าง

บทล้มภาษาณ์แตะแม สาแมนายหนังว้ายังเซียม การเล่นว้ายังเซียมจะมีทั้งในงานบุญของไทย พุทธและไทยมุสลิม ภาษาที่ใช้เล่นทั้งภาษามลายูและภาษาไทย โคร่งเรื่องผูกขึ้นเองบ้างหรือซื้อมา บ้าง ถ้าเล่นในตลาด หรือในตัวอำเภอจะสอดแทรกการเมือง แต่ถ้าเล่นตามหมู่บ้านจะเป็นเรื่องนิทาน เพื่อความบันเทิงเท่านั้น ถ้าเป็นคนไทยมุสลิมจะไม่ชอบหนังหยาบคายหรือลับدن ชอบตลกสุภาพ ต่าง

จากคนไทยที่ไม่ถือสา และภาษาไทยมีคำสัพคนมาก ปัจจุบันวैयाังเขียนหรือหนังสือไทยมุสลิมแบบโบราณหาได้ยาก เพราะที่มีอยู่มักเปลี่ยนไปแบบหนังสือบักษได้ทั้วไป

ภัทรภรณ์ สำราญสุข (2539) ได้ศึกษาความเป็นมาของ "หนังสือ". ลักษณะและองค์ประกอบ หน้าที และปัญหาอุปสรรคในปัจจุบันของหนังสือ ซึ่งพบว่าจากการค้นคว้าของผู้เชี่ยวชาญไทยหลายท่านได้ข้อคิดเห็นตรงกันว่าไทยได้รับอิทธิพลหนังสือมาจากชาว ซึ่งชาวรับมาจากอินเดียตอนใต้ เหตุผลประกอบสมมุติฐานว่าหนังสือสืบทอดมาจากอารยธรรมอินเดีย เช่น การออกรูปฤาษีและพระอิศวรทรงโค บทพากย์ขึ้นด้วยคำว่า "โอม" อันเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์ หรือการที่มักเล่นเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งเป็นเรื่องของอินเดีย ส่วนเหตุผลที่ว่าหนังสือได้รับอิทธิพลจากชาวก็เช่น ขนาดของตัวหนังสือมีรูปร่างใกล้เคียงกับรูปร่างของหนังสือ มาเลเซีย เขมร หรือรูปตัวตลกหลักมีลักษณะคล้ายตัวตลกของหนังสือ เป็นต้น จึงเชื่อได้ว่าหนังสือไทยมีกำเนิดจากอินเดียโดยผ่านทางชาว และแหลมมลายู

หนังสือในฐานะที่รับใช้สังคม คือนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว หนังสือยังทำหน้าที่เป็นครู เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ได้ผลในการอบรมความประพฤติของผู้ชม เช่น การจับลิง หัวคำ ที่เด็ก ๆ จะให้ความสนใจฟังเป็นอย่างดี นายหนังสือจะพยายามเลือกบทส่งสอนในเรื่องที่เด็ก ๆ ของชุมชนนั้นๆ ควรแก้ไขความประพฤติของตน หนังสือยังเป็นส่วนประกอบสำคัญในงานสำคัญต่างๆ และเป็น การแสดงเพื่อแก้บน นอกจากนี้ หนังสือยังสามารถเป็นปากเสียงเป็นตัวแทนของสังคมได้ โดยจะเรียกร้องความยุติธรรมให้คนในสังคม ออกมาในรูปตลก เสียดสี ล้อเลียนต่างๆ

การแสดงหนังสือเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม 3 ประการคือ ฟังบทกลอนที่ไพเราะคมคาย ฟังเรื่องแทรกคติธรรม และฟังบทตลก ถ้านายหนังสือไหนตอบสนองความต้องการได้ สมบูรณ์ก็จะได้รับความนิยมจากผู้ชม

เหตุแห่งการเสื่อมสลายของหนังสือ คือ เนื่องจกภาวะเศรษฐกิจ ทำให้การเช่าหนังสือมาขายถูกกว่าการจ้างคณะหนังสือ ภาครัฐและเอกชนไม่ให้ความสนใจหนังสือมากเท่าที่ควร คณะหนังสือมักตามใจผู้ชมมากเกินไป ทำให้รูปแบบการแสดงแปรเปลี่ยนไป ขนบธรรมเนียมในการแสดงดั้งเดิมถูกละเลย ไปค้ำนึ่งถึงแต่บทตลกเท่านั้น และภาษาที่ใช้เป็นภาษาถิ่นได้ ทำให้คนภาคอื่นฟังไม่เข้าใจ

ภิญโญ จิตต์ธรรม(2528) ได้นำเสนอเรื่อง "หนังสือกับสังคมไทยบักษได้" โดยแสดงให้เห็นถึงบทบาทของหนังสือต่อสังคมบักษได้ และทางเสื่อมของหนังสือ โดยได้อธิบายว่า ผู้ชมหนังสือจะได้รับประโยชน์ คือ ประโยชน์ด้านความบันเทิง สมัยก่อนไม่มีมหรสพอะไรมากนัก หนังสือซึ่งมีลักษณะของนิทานเรจรมย์ ผู้ดูได้รับความเพลิดเพลิน ขาบซึ่งกับบทกลอน อาจจัดหนังสือเข้าใน

ประเภทละคร (Folk Drama)เพราะใช้รูปหนังเป็นตัวละคร เล่นเรื่องจักรวาลๆ การแสดงสมัยก่อนเป็นรูปแบบวรรณคดีและวรรณกรรมท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะที่ยกระดับจิตใจของผู้ดูให้สูงส่งขึ้น เช่น การทำดีได้ดี ธรรมะย่อมชนะอธรรม เป็นต้น ส่วนประโยชน์ทางธรรม คือการที่นายหนังทำหน้าที่สั่งสอนประชาชนไปพร้อมๆกับความบันเทิง การออกสิงห์คำในสมัย ที่เป็นเรื่องของสิงห์ขาว ไล่จับสิงห์ดำที่ทำผิดไปให้พระฤๅษีสั่งสอน สิงห์ขาว หมายถึงฝ่ายดี สิงห์ดำ หมายถึงฝ่ายชั่ว ในที่สุดธรรมะก็ชนะอธรรม การที่ฤๅษีสั่งสอนสิงห์ดำก็เป็นการสนธิธรรมไปในตัว ถือเป็นการสอนให้เด็กและเยาวชน เพราะหัวคำเด็กจะชอบมาก หากเด็กโตก็จะดูเนื้อเรื่อง ซึ่งจะมีคติธรรม คติสอนใจแทรกอยู่ในบทเจรจา ตัวตลก เป็นต้น

ทางเสื่อมของหนังตะลุงเกี่ยวข้องกับคน 3 กลุ่ม คือ นายหนังหรือคณะหนัง ผู้ดูและเจ้าภาพหรือเจ้าของงานที่รับหนังตะลุงไปเล่น โดยมีเป็นข้อๆดังนี้

1. ค่าราคาโรงสูงขึ้นมา เพราะเครื่องดนตรีสากลที่เพิ่มมา เครื่องขยายเสียง และลูกคู่จำนวนมาก เจ้าภาพยังต้องเสียค่าเลี้ยงดูคนในคณะ และค่าปลุกโรงต่างๆ ซึ่งการจ้างหนังมาฉายจะถูกกว่า
2. เวลาที่แสดงดึกมากเกินไป จากที่เคยแสดง 3 ทุ่มเป็นอย่างช้า และเล่นกันจนสว่าง ซึ่งไม่เหมาะกับคนสมัยนี้ที่ต้องตื่นไปเรียน ทำงาน หรือกรีดยางแต่เช้า รวมทั้งหนังตะลุงถูกบังคับให้เล่นหลังเลิก หรือดนตรีลูกทุ่งเล็กแล้ว ทำให้เด็กเยาวชน รวมทั้งผู้ใหญ่และคนต่างถิ่นไม่มีโอกาสได้ดู

นอกจากนี้ ภิญโญ ศรีจำลอง (2525) ได้ศึกษาเรื่อง “หนังตะลุงมาจากไหน?” ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อถกเถียงถึงที่มาของหนังตะลุงปักซี่ได้ ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่าหนังตะลุงปักซี่ได้มาจากไหนแยกออกได้เป็น 3 แนวทางคือ

1. เป็นการละเล่นมหรสพดั้งเดิมของเผ่าชนในภาคใต้ยุคโบราณ แต่ข้อนี้ยังคลุมเครือไม่แน่ชัด จึงตัดออกไป
2. ได้รับอิทธิพลมาจากชวาและมลายู การเล่นหนังตะลุงในชวา และมลายูโบราณมีชื่อเรียกว่า วายัง และว้ายังกุลิต คนไทยเชื้อสายมลายูซึ่งจังหวัดภาคใต้ก็มีเล่นเช่นกัน เรียกว่า วายังเซียม แต่อย่างไรก็ตามวายังก็แตกต่างกับหนังตะลุงปักซี่ได้ เพราะจุดมุ่งหมายการแสดงของวายังเป็นเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ตัวหนังรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ไม่สวยงามอย่างหนังของไทย แต่ก็มีเรื่องน่าคิดว่า ไทยเราได้รับอิทธิพลเรื่อง อิเหนา มาจากชวาและมลายู ทั้งอิเหนาใหญ่ และดาหลัง ซึ่งดาหลังนี้แปลว่า นายหนัง หรือนักเชิดหนังตะลุง และจากการสอบสวนเรื่องอิเหนาพบว่า พงศาวดารเรื่องอิเหนาส่วนใหญ่เป็นเรื่องแต่ขึ้นเพื่อใช้เล่นหนังตะลุง แนวความคิดนี้จึงต้องสอบสวนค้นคว้ากันต่อไป

ได้รับอิทธิพลจากหนังใหญ่สมัยกรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น การประมวลเรื่องราวเกี่ยวกับหนังใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บ่งบอกว่าเล่นเรื่องรามเกียรติ์เป็นหลัก แต่สำหรับสมัยกรุงศรีอยุธยาน่าจะมีการเล่นเรื่องอื่นๆ เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ ที่แต่งขึ้นเพื่อเล่นหนังโดยเฉพาะ เป็นต้น การอ้างอิงที่มาของหนังตะลุงจากหนังใหญ่น่าเชื่อถือ แต่ก็ยังสรุปไม่ได้ชัดเจน เพราะหนังตะลุงในสมัยเก่าก่อนหรือปัจจุบันก็ตามมีวิธีการพากย์บรรยายเป็น กลอน ไม่ใช่ กาพย์ ร่าย หรือฉันท์อย่างหนังใหญ่ จึงต้องสืบค้นต่อไปว่า วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลายที่เป็นกลอนกลบท เรื่อง สิริวิบุลกิจ หรือ ยศกิจ ซึ่งเป็นแม่แบบในการพากย์กลอนหนังตะลุงครั้งดั้งเดิมของนายหนังชาวนครศรีธรรมราชันั้น แต่งขึ้นเพื่ออะไร ผู้แต่งเป็นชาวภาคใด เกี่ยวข้องกับหนังตะลุงอย่างไร

นอกจากภาคใต้แล้ว ยังมีการค้นพบหนังตะลุงในภาคกลางและภาคตะวันตกด้วย ดังบทความต่อไปนี้

เอนก นาวิกมูล (2523) ได้ค้นคว้าการแพร่กระจายของหนังตะลุงทางภาคกลาง โดยกล่าวถึงประวัติการหัดหนังของนายหนังต่างๆในภาคกลางเพื่อประกอบการพิจารณาว่า หนังตะลุงภาคกลางมาจากไหน

จากที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเขียนไว้ในเชิงอรอดตำนานเรื่องอิเหนา พอสรุปได้ว่า หนังตะลุงภาคกลางเพิ่งมีการเล่นแพร่หลายเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 และแนวคิดเรื่องหนังตะลุงภาคกลางรับมาจากภาคใต้นั้น น่าจะเป็นความจริง ดังประวัติการหัดหนังของนายหนังต่างๆ เช่น นายเจริญ หรือตาเรณุนายหนังที่มีชื่อเสียงของเมืองเพชร หัดหนังจากครูฉาย หรือเตี้ยฉาย หรือแจ็กฉาย ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดัง ซึ่งเตี้ยฉายไปหัดหนังมาจากทางปักษ์ใต้อีกที โดยครูฉายนี้เข้าใจว่าเป็นนายหนังรุ่นแรกของเมืองเพชรบุรี ตัวอย่างเหล่านี้ทำให้เชื่อได้ว่าหนังภาคกลางนอกจากจะได้รับจากหนังตะลุงปักษ์ใต้มาโดยตรงแล้ว ครูหนังจากเมืองเพชรก็ดูจะเป็นแบบอย่างให้หนังจังหวัดอื่นด้วย

นอกจากนี้ เอนก นาวิกมูล (2532) ยังได้ค้นคว้า ลักษณะหนังตะลุงคณะดาป่วน จ.เพชรบุรี ซึ่งมีความน่าสนใจ คือ คณะหนังตะลุงภาคกลางเคยมีกระจัดกระจายอยู่ในหลายจังหวัด ทั้งกรุงเทพฯ เพชรบุรี ราชบุรี ไปจนเหนือสุดถึงอุทัยธานี ตัวหนังตะลุงปักษ์ใต้นั้นจะมีรูปร่างหน้าตาท่าทางแตกต่างกันออกไป เครื่องแต่งกายของหนังตัวเดียวกันแต่ต่างสมัยก็ต่างกัน เช่น นางเอกบางยุคอาจสวมหมวกแบบรัฐนิยม เรียกว่าตัวหนังตะลุงช่วยแสดงความเป็นไปของสังคมได้ หนังตะลุงดาป่วนก็เช่นกัน มีรูปเรือบิน จักรยานยนต์สำหรับตัวตลก เป็นต้น ตัวหนังจะใช้สีที่บอกว่าหนังตะลุงปักษ์ใต้ ตัวตลกก็มีเป็นของตนเอง คือ ไ้แก ไ้หน่วย ไ้กา ไ้แก้วหัวล้าน และมีวิธีพูดเป็นสำเนียงชาวบ้าน ตะลุงปักษ์ใต้จะเล่นทางหวาน แต่ตะลุงเพชรบุรีจะเล่นอีกทีก็เข้าใจว่า

หนังตะลุงคณะตาปวน สืบสายโดยตรงมาจากผู้นำหนังตะลุงปักซี่ได้มาเผยแพร่ในเพชรบุรี เป็นคนแรก คือครูชาย แจ่มกระจ่าง ตาปวนเล่าว่าบิดาไปหัดหนังตะลุงมาจากปักซี่ได้ ส่วนตาปวนหัดหนังจากพ่อและพี่ชายต่างมารดา นอกจากนี้ตาปวนยังสามารถเป่าขลุ่ย และเล่นเครื่องดนตรีต่างๆได้รอบตัว บิดาของตาปวนสั่งสอนไว้ว่าหนังจะขาดอย่างไรก็ตาม ถ้ามีคนมาซื้ออย่าขาย แต่ถ้าเทพมาซื้อร้องให้ให้ไป อย่าคิดร่ำรวยจากการขายหนัง แต่ถ้าจะเลิกเมื่อไหร่ ให้ให้เขาไปเลย โดยตาปวนยึดถือคำสอนนี้อย่างเคร่งครัด

หนังประโมทัย

ในลำดับต่อมาเป็นบทความเกี่ยวกับหนังประโมทัย หรืออาจเรียกว่าหนังตะลุงภาคอีสาน ซึ่ง เกยูร กมลเสวีรัตน์ (2543) ได้นำเสนอ ประวัติความเป็นมาของหนังประโมทัยคณะประกาศลามัคคี องค์ประกอบต่างๆในการแสดง และสภาพของหนังประโมทัยในปัจจุบัน(พ.ศ.2543) ดั่งเนื้อความที่ว่า นายนวน พลคาม ชาวจ.ร้อยเอ็ดเป็นหัวหน้าหนังประโมทัยคณะประกาศลามัคคี มีความสนใจหนังประโมทัยตั้งแต่วัยหนุ่มโดยเห็นว่าคนที่จะหัดเล่นหนังนั้นต้องมีคุณสมบัติอันดับแรกคือมีเสียงดี นอกจากนั้นต้องมีปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบทลสดๆ

สมาชิกในคณะหนังโดยทั่วไปมีประมาณ 10 คน คือ นายหนัง ลูกคู่ และนักดนตรี นายหนังเป็นหัวหน้าคณะ ทำหน้าที่เป็นคนพากย์ และคนเชิด และมีคนเชิดตัวอื่นๆอีก 4 คน เครื่องดนตรีจากที่เคยมีเพียงระนาด ฉิ่ง กลอง แคน ก็มีการเพิ่มเครื่องดนตรีไฟฟ้าเข้ามาให้สนุกสนานขึ้น ซึ่งคนดูก็ชื่นชอบ โรงหนังประโมทัยจะปลุกยกพื้นสูง พื้นเวทีด้านหลังยกสูงกว่าส่วนหน้าเพื่อให้เชิดหนังได้อย่างสบาย แต่คณะประกาศลามัคคีไม่มีการยกพื้น แต่จะยืนเล่นบนพื้นดินแทน เพื่อความสะดวกในการตั้งโรง จากที่เคยเดินทางโดยการเดินเท้าก็พัฒนามาจ้างรถสองแถว แต่ถ้ามองเทียบกันแล้วค่าจ้างในสมัยก่อนดีกว่าสมัยนี้เนื่องจากค่าครองชีพไม่สูงเท่ากับสมัยนี้และค่าเงินก็แตกต่างกัน

ตามธรรมเนียมหนังประโมทัยจะเล่นในการประเพณีต่างๆเช่น งานบุญกฐิน งานศพ งานบุญแจกข้าว และงานบุญกองข้าว แต่ปัจจุบันคณะประกาศลามัคคีรับเล่นหมดทุกโอกาส ไม่ถือเหมือนแต่ก่อน อันเนื่องมาจากเศรษฐกิจตกต่ำ คนจึงใช้จ่ายอย่างประหยัดจึงไม่จ้างมหรสพที่เป็นของฟุ่มเฟือย และหนังประโมทัยได้รับความนิยมเฉพาะในชนบทเท่านั้น คนในชานเมืองจะนิยมภาพยนตร์มากกว่า เรื่องที่นิยมใช้แสดงคือเรื่องจักรวาลวิทย์ เรื่องในวังเช่น รามเกียรติ์ และวรรณกรรมพื้นบ้าน เช่น ชูลุนางอ้ว การพากย์และการเจรจาจะเป็นแบบหมอลำเรื่อง ร้องและพูดเป็นภาษาอีสาน แต่คณะประกาศลามัคคีเล่นเพียงเรื่องรามเกียรติ์ เพราะไม่สามารถทำตัวหนังใหม่ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงได้

ส่วน ลักษณะ จินตาวงษ์ (2545) ได้รวบรวมลักษณะของการแสดงหนังประโมทัยอ้างอิงจากหนังประโมทัยคณะบ้านแต่ จ.ร้อยเอ็ดว่าหนังประโมทัย เป็นมหรสพพื้นบ้านภาคอีสานที่อาศัยการเล่นเงาของตัวหนังหรือเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นหนังตะลุงภาคอีสานนั่นเอง สันนิษฐานว่างคงได้รับการถ่ายทอดมาจากหนังตะลุงภาคใต้ เรื่องที่นิยมแสดงคือรามเกียรติ์เพราะมีเนื้อหาสนุกสนาน หลายรส โดยจะแสดงแบบไซลละคร มีบทพากย์บทเจรจาเป็นกลอนบทละคร เครื่องดนตรีหลักคือระนาด ส่วนอีกเรื่องหนึ่งคือ สังข์สินไช เป็นนิทานพื้นบ้านคล้ายๆ นิทานจักรวาลค์ สอดแทรกคุณธรรมตามหลักฮีตท้องถิ่น มีการแสดงแบบหมอลำหมู่ บทพากย์บทเจรจาเป็นกลอนลำ เครื่องดนตรีหลักคือแคน ทำนองพากย์หนังประโมทัย ทำนองร้องเป็นภาษากลาง มีเอื้อนเก๋รินำและทำนองเรื่องแบบหมอลำ บทเจรจา ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ใช้ภาษากลาง ตัวเสนา ตลก บริวารใช้ภาษาอีสาน

การยกครูคายหมายถึงการไหว้ครูหนังประโมทัย เพื่อแสดงความกตัญญูของศิษย์ โดยอัญเชิญรูปฤๅษีลงมายกครูคาย และอัญเชิญเทวดามาคุ่มครอง บอกกล่าวครูให้ดลบันดาลให้การเล่นหนังคืนนี้เป็นที่ชื่นชอบของคนดู เมื่อเริ่มการแสดงต้องไหว้ครูในจออีกครั้ง ยกเว้นการแสดงเรื่องสังข์สินไช และในช่วงเทศกาลสงกรานต์ชาวคณะจะนำตัวหนังรูปพระฤๅษีมาสงฆ์น้ำด้วย ช่วงเช้าพรรษาเป็นช่วงหน้าฝนไม่ค่อยมีการแสดง ชาวคณะจะอัญเชิญรูปพระฤๅษีขึ้นหิ้ง ถ้ามีคนมาจ้างจริงๆ จะรับแต่ไม่ค้างคืน เพราะถือว่าเป็นช่วงที่พระฤๅษีจำศีล

ปัจจุบันหนังประโมทัยกำลังเสื่อมความนิยม เพราะการรับวัฒนธรรมบันเทิงรูปแบบใหม่เข้ามา ประกอบกับหนังประโมทัยไม่พัฒนาด้านตัวหนังและเนื้อหาการแสดง ลูกหลานของคนเล่นหนังเองก็ไม่สนใจจะสืบทอดเพราะรายได้ไม่แน่นอน ไม่พอเลี้ยงชีพ

สายพิน ปฐมบรรณ (2542) ได้ศึกษาถึงศิลปะในตัวตลกหนังตะลุง โดยแสดงถึงความสำคัญของตัวตลกไว้ว่า หนึ่งในศิลปะ 8 ประการที่ผู้ชมรุ่นเก่าใช้พิจารณาการแสดงหนังตะลุง คือ ศิลปะในการสร้างมุขตลก ปัจจุบันคนดูให้ความสำคัญเรื่องนี้มาก นายหนังจะต้องปรับตัวให้ความสำคัญกับบทตลกมากขึ้น เช่น การสร้างตัวตลกมาเป็นเอกลักษณ์ของคณะ และเพื่อให้ทันมุขที่นิยมกันในสังคม

การแกะรูปตัวตลก รูปตลกหรือรูปกาก เป็นรูปหนังที่แกะง่ายที่สุดในบรรดารูปอื่นๆ โดยตัวตลกหลักๆ มี 4 ตัว คือ อ้ายหนู่น้อย อ้ายเท่ง อ้ายยอดทอง และอ้ายพูนแก้ว ซึ่งจะมีลักษณะร่างกายผิดสัดส่วน เส้นและลายโค้งงอไม่ได้ส่วน ระบายสีด้วยสีทึบ ท่อนบนเปลือยนุ่งเพียงผ้าใสร่ง หรือผ้าขาวม้า ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียบง่ายเป็นตัวแทนของชาวบ้านภาคใต้ แต่มักได้รับบทที่เลียดคนสนิทหรือที่ปรึกษาของตัวพระตัวนาง จึงเป็นการตอกย้ำความอัปมงคลเพื่อสร้างความชวนหัวมากกว่าจะคำนึงว่าตัวตลกมีบทบาทใด หรือเป็นคนชนชั้นใด การร้อยประกอบอวัยวะของตัวตลกจะถูกทำให้เคลื่อนไหวทำกิริยาท่าทางได้มากและไม่จำกัดโอกาส

การแสดงของนายหนังตะลุง นายหนังจะให้ตัวตลกล้อเลียนลักษณะหรือพฤติกรรมของแม่ค้าในตลาด ซึ่งได้ข้อมูลมาจากวงสนทนา เป็นต้น มุขตลกของหนังตะลุงจะเอาตัวเรื่องเป็นหลักแล้วมุขตลกจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ นายหนังจึงต้องจำและเข้าใจบุคลิกของแต่ละตัวให้ได้(เรียกว่า การกินรูป) การผิบทของตลกทางโทรทัศน์ถือว่าเป็นมุข แต่การผิบทในหนังตะลุงถือว่าแสดงถึงความไร้ฝีมือ

สถานภาพของตัวตลกในหนังตะลุง ในหนังตะลุงชาวและมลายู ตัวตลกถือเป็นภาคหนึ่งของเทวดา แต่หนังตะลุงปักษ์ใต้ตัวตลกมาจากแบบฉบับของคนในท้องถิ่นจริงๆ ตัวตลกมีสถานภาพเป็นข้าของตัวเอกในท้องเรื่อง และเป็นข้าของคนดูหน้าโรง สามารถดึงเอาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหน้าโรงไปเป็นส่วนหนึ่งของบท ตลกจึงเหมือนผู้ชมคนหนึ่งที่ได้เข้าไปร่วมแสดงด้วย "ความนิยมในตัวตลกจึงน่าจะเป็นเพราะสถานะของมันเป็นตัวกลางระหว่างโลกสองโลก คือโลกจริงกับโลกสมมุติในท้องเรื่อง"

เพลงพื้นบ้าน

ในส่วนของเพลงพื้นบ้านนี้ จะเน้นการศึกษาที่ตัวศิลปิน อาทิ จรินทร์ สิริ (2542) ได้นำเสนอ บทบาทของเอกชัย ศรีวิชัย นักร้องลูกทุ่งชื่อดัง ที่โด่งดังจากเพลงหมากัด ในปี พ.ศ.2540ในฐานะศิลปินลูกทุ่งที่อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านทางภาคใต้ให้เป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจ ผ่านบทเพลงและการแสดงของวงดนตรีเอกชัย ศรีวิชัย โดยกล่าวว่าเอกชัย ศรีวิชัย มีการใช้ภาษาถิ่นประกอบการร้องเพลงลูกทุ่งสำเนียงใต้ ใช้ทำนองเพลงพื้นบ้านภาคใต้ และบทกลอนต่างๆ เช่น กลอนหนังตะลุง กลอนโนรา และเพลงแหล่ รวมทั้งการนำวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ที่เป็นคำผวน หยาบโกลน และในอดีตห้ามเปิดเผยในที่สาธารณะ มาแต่งเป็นเพลงแหล่จนโด่งดัง ทำให้ผู้คนหันมาสนใจวรรณกรรมเรื่องนี้ การนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่ใช้ประกอบการแสดงหนังตะลุงและโนราเข้ามาบรรเลงประกอบในเพลงลูกทุ่ง การนำศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้มาประกอบจาก เช่น เรือกอและ ตัวตลกหนังตะลุง(หนูน้อย) เทริดโนรา การใช้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้มาแสดงสลับกับการร้องเพลง เช่น หนังตะลุง โนรา เพลงบอก บทกลอน วรรณกรรมท้องถิ่น จนเป็นเอกลักษณ์ที่ดึงดูดให้ผู้ชมรอชมการแสดงพื้นบ้านต่างๆจนถึงฉากสุดท้าย

เอนก นาวิกมูล (2534) รวบรวมความรู้เกี่ยวกับประวัติและชีวิตในวัยเด็กของบัวผัน จันทรศรี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน) โดยแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศการเล่นเพลงพื้นบ้านของชาวบ้าน อ.วิเศษชัยชาญ จ.อ่างทอง การจดจำเพลงพื้นบ้านจากการติดตามพ่อซึ่งเป็นนักเลงเพลงที่ไปเล่นเพลงในโอกาสต่างๆ เช่น เล่นเพลงเรือในหน้าน้ำ หรือ เล่นเพลงเต้นกำในการลงแขกเกี่ยวข้าว และกระบวนการหัดเพลงพื้นบ้านจากโรงเรียนหัดเพลงวงหรือเพลงอ้อยของผู้เป็นอา ที่ปลุกเวทียขนาดใหญ่สำหรับร้องรำหน้าบ้าน และเรียกเด็กในหมู่บ้าน 36 คนมารวมกัน เพื่อหัดทั้งร้อง

และรำ เพลงวงหรือเพลงช้อย เพลงทรงเครื่อง(เพลงช้อยที่เล่นเข้าเรื่อง มีฆนข้างฆนแผนเป็นเกณฑ์) รวมทั้งเพลงเรือ เดินกำ จนทำให้นางบัวผันจดจำเนื้อร้องเพลงพื้นบ้านโดยเฉพาะเพลงช้อย เพลงอีแซว ได้เป็นหมื่นวรรค

ในส่วนของลำตัดนั้น อพิสิทธิ์ ธีระจาวรรณ (2538) ได้นำเสนอบทสัมภาษณ์ประวัติและชีวิตของแม่ประยูร ยมเยี่ยม ศิลปินแห่งชาติพ.ศ.2537 สาขาศิลปะการแสดง(ลำตัด) จากที่เกิดในครอบครัวที่ไม่ใช่ศิลปิน และไม่ชื่นชอบลำตัดเท่าไรนัก แต่ได้รับการผลักดันจากตาให้ฝึกลำตัด เนื่องจากมีแววเป็นคนช่างจำ อ่านอาชยานคล่องแคล่วเสียงดัง วิธีการหัดลำตัดจากครู เริ่มจากการไปฝากตัวกับครู ที่ต้องมีการทดสอบความจำ โดยให้ท่องบท เพื่อดูเสียงและไหวพริบ เมื่อเริ่มหัด ต้องจดเพลงกลับไปท่องออกเสียง และทบทวนของเก่าทั้งหมด หลังจากนั้นจึงเข้ามาร่วมแสดงและเรียนรู้จากครูลำตัดคณะต่างๆในกรุงเทพ ครูแต่ละท่านจะมีความเชี่ยวชาญและให้ความรู้ที่แตกต่างกันออกไป ทั้งการพูดจา เนื้อหาสาระ และวิธีการแสดงออกท่าทาง

พัฒนาการการแสดงลำตัดของแม่ประยูรตั้งแต่สมัยอยู่กับลำตัดคณะห้วงเตี๊ยะ เป็นสื่อในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ.2502 การแสดงลำตัดสดทางวิทยุ และเดินสายแสดงลำตัดกับห้างขายยาในช่วงปี พ.ศ.2512-2514 การแสดงลำตัดสดออกทางโทรทัศน์ และเป็นคณะที่ริเริ่มทำวิดีโอบันทึกการแสดงลำตัดที่ได้รับความนิยมมาก จนต้องนำเสียงจากวิดีโอลงเทปคาสเซ็ทเพื่อผู้มีรายได้น้อยได้มีโอกาสฟัง

เมื่อพูดถึงแม่ประยูร แล้ว ก็จะต้องกล่าวถึงพ่อเพลงลำตัดคู่บุญ นั่นก็คือ ห่วงเตี๊ยะ บทสัมภาษณ์ ห่วงเตี๊ยะ กล่าวถึง ลักษณะการเล่นลำตัดในแบบของห่วงเตี๊ยะ ที่มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ด้วยแนวคิดที่ว่า "ทุกวันนี้ศิลปะพื้นเมืองจะสูญเพราะพวกที่ต้องการให้สะใจอย่างเดียว ไม่นึกถึงการแสดง..." "การแสดงต้องระวังถ้อยคำทำที่ตั้งแต่ตอนต้น คนฟังไม่เอามันแบบหยาบๆนะ เดี่ยวนี้คนดูไม่ใช่คนบ้านี้ ปัญญาทรมานไม่ก็คน ปัญญาชนเยะ..." ซึ่งเอกลักษณ์ของลำตัดห่วงเตี๊ยะที่ทำให้ดึงดูดได้มากกว่าลิเก ได้แก่ เนื้อร้องที่ต้องให้เข้ากับยุคสมัย เอาสถานการณ์ที่เป็นข่าวมาเขียน ล้อเลียน อาจมีเรื่องจักรๆวงๆมาแทรกบ้าง หรือนำของครูรุ่นเก่ามาแก้ไขไม่ให้หยาบคาย ตลกขบขัน ถ้อยคำคมคาย สละสลวย แต่ต้องไม่หยาบคาย

นอกจากนี้ยังกล่าวถึง วิธีการเล่นลำตัด ทั้งการเขียนบทก่อนล่วงหน้าไม่มีการต้นสด การซักซ้อม การประชันโดยรู้เนื้อหาของฝ่ายตรงข้ามโดยคร่าวๆ และการร้องให้เป็นจังหวะโดยใช้กลอนสิบ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของลำตัด การทำงานและพัฒนาการของการเล่นลำตัดคณะห่วงเตี๊ยะ จากลำตัดต่อต้านคอมมิวนิสต์ ไปจนถึงการอัดการแสดงลำตัดเป็นวิดีโอเทป

ลำดับสุดท้าย อมรา กล้าเจริญ (2527) ได้กล่าวถึง ที่มาและลักษณะการแสดงลำตัด โดยนำเสนอให้เห็นว่าที่มาของลำตัดจากการสวดแขก หรือการแสดงติเกร์ของมลายู ที่เข้ามาในไทยต้น สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นลัอมวงร้องรับกันเป็นภาษามลายู โดยมีรำมะนาเป็นเครื่องประกอบจังหวะ เมื่อการร้องที่เรียกว่า "บันตน"จบ จะมีการแสดงแยกเป็นสองสาขา สาขาหนึ่งแสดงเป็นชุดเป็นเรื่อง เบ็ดเตล็ด เป็นต้นทางของลิเกในปัจจุบัน ส่วนอีกสาขาหนึ่ง คือ "ละดูเยา" มีการว่ากลอนด้นแก้กัน เป็นที่มาของ ลำกล้าตัด หรือ ลำตัดในปัจจุบัน

ลักษณะของการแสดงที่เป็นการเล่นลับฝีปากกันระหว่างชายหญิง มีบทเกี่ยวพาราตี และสำนวนกลอนมีนัยเป็นสองแง่ ลักษณะการแสดงอื่นๆ ได้แก่ผู้แสดง เครื่องดนตรี การแต่งกาย ลักษณะของบทร้องกลอนของลำตัด ถ้าจะให้ครบกระบวนการต้องออก 12 ภาษา กลอนลำตัดมีการร้องนำสร้อยเพื่อส่งให้ลูกคู่รับ

ลำดับชั้นการแสดงเริ่มด้วยการโหมโรงด้วยการตีรำมะนาทำนองพม่า แขก มอญ การร้องไหว้ครู ขอบคุณเจ้าภาพ ทักทายผู้ชม ออกตัวเกี่ยวกับการแสดง แล้วจึงเชิญชวนว่ากลอนกัน โดยฝ่ายชายจะเริ่มก่อน ระหว่างแสดงอาจมีการทำต่อกลอนด้วย "กลอนต่อ"หรือ "เพลงต่อ" ร้องสลับกันไป อาจแทรกเพลงออกภาษาหรือการแสดงความสามารภของผู้แสดง หรือการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ ตอนจบจึงร้องอำลาให้พรแก่เจ้าภาพ และผู้ชม

จากตัวอย่างงานวิจัยและบทความเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ช่างต้นนี้ แม้จะไม่ครอบคลุมสื่อสารการแสดงพื้นบ้านทุกประเภท แต่ก็ป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาใช้ประกอบกับการวิเคราะห์ สังคะหะงานวิทยานพนธ์ที่รวบรวมมา เพื่อให้เห็นภาพรวม แนวโน้ม รวมทั้งสิ่งที่ยังขาดในการศึกษาวิจัยต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร ประกอบกับได้จัดอาศรมความคิดและสาธิตการแสดงพื้นบ้านในรูปแบบที่ต่างกันด้วย อีก 2 ครั้ง เพื่อจะได้ข้อมูลจากนักวิชาการ ศิลปินพื้นบ้าน และผู้ดูแลสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านมาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อประมวลสถานการณ์ภาพสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในวิทยานิพนธ์ปัจจุบันและสร้างข้อเสนอแนะการศึกษาในอนาคต

รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเอกสาร (Document Research) ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเอกสารที่นำมาวิเคราะห์ประกอบไปด้วย

- เอกสารวิทยานิพนธ์ 85 เรื่องที่นำมาเป็นตัวตั้งในการวิเคราะห์
- เอกสารงานวิจัยอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- บทความด้านสื่อพื้นบ้านในวารสารและนิตยสารต่างๆ

นอกจากนี้ยังได้จัดเสวนาระดมความคิดและสาธิตการแสดง 2 ครั้ง เพื่อนำข้อสรุปในความรู้และข้อคิดเห็นมาใช้ในการประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ขององค์ความรู้ในวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งงานเสวนาฯ ประกอบไปด้วย

- การแสดงลิเกและเพลงอีแซวเด็กนักเรียนจากโรงเรียนอนุบาลศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี และการแสดงลิเกเด็กคณะหอมหวานจิว ประกอบการเสวนาโดยนักวิชาการทางด้านนิเทศศาสตร์ผู้สนใจสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน นักวิชาชีพการละครและศิลปิน
- การแสดงลิเกแนวทดลองของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "ฉันรักเธอเสมอมาทุกนาที" ประกอบการเสวนาจากนักวิชาการการละคร นักวิชาการนิเทศศาสตร์ ครูผู้ฝึกลิเกเด็ก และศิลปินลิเก

แหล่งข้อมูล ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

- แหล่งข้อมูล

จากการสำรวจของผู้วิจัยโดยอาศัยการรวบรวมรายชื่อสื่อพื้นบ้านเบื้องต้นในหนังสือ ของเล่นพื้นบ้านสื่อเพื่อชีวิต สื่อเพื่อสุขภาพ ในโครงการการพัฒนาองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาพ และคัดสรรรายชื่อวิทยานิพนธ์สื่อพื้นบ้านที่เป็นสื่อสารการแสดง และค้นหาเพิ่มเติมจากฐานข้อมูลต่างๆ เมื่อได้รายชื่อแล้วจึงค้นคว้าตัวเลขที่มีปรากฏจากแหล่งค้นคว้าที่สำคัญคือ

ห้องสมุดของสภาวิจัยแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติ

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- เกณฑ์การคัดเลือกเอกสาร

ผู้วิจัยเลือกวิทยานิพนธ์ที่มีองค์ประกอบของการแสดงในฐานะเป็นการสื่อสาร ได้แก่ ตัวศิลปิน บทหรือวรรณกรรมการแสดง รูปแบบ องค์ประกอบ วิธีการแสดง และผู้ชมการแสดง (S-M-C-R) ด้านใดด้านหนึ่งหรือทุกด้าน เพื่อให้เข้ากับลักษณะของคำว่าสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

วิธีการศึกษา

- วิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารวิทยานิพนธ์ระดับอุดมศึกษา (thesis) ระดับปริญญาโท
- สรุปรงานวิจัยที่ไม่ใช่วิทยานิพนธ์ non – thesis เพื่อให้เป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องหรือภาพรวมของการศึกษา
- การจัดอาศรมเสวนา+สาธิตการแสดง และแจกแบบสอบถามจากคนดู เพื่อให้เป็นส่วนประกอบในการอธิบายข้อค้นพบ หรือตั้งข้อสังเกต

การอภิปรายครั้งที่ 1 การแสดงลิเกเด็ก และเพลงอีแซวเด็ก

วิทยากรที่มาร่วมให้ความรู้และแลกเปลี่ยนทัศนะและความคิดเห็นประกอบไปด้วย ศิลปิน นักวิชาการ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

รศ. ดร. กาญจนา แก้วเทพ (นักวิชาการนิเทศศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อพื้นบ้าน)

อ. สมฤทธิ์ ลือชัย (นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญเรื่องขอของภาคเหนือ)

อ. วิโรจน์ วีรวัฒนานนท์ (ศิลปินลิเกทนายทลิกะหอมหวล)

คุณประดิษฐ์ ประสาททอง (ศิลปินศิลปาธรและผู้กำกับลิเกร่วมสมัย)

อ. ประยุทธ์ วรรณอุดม (นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านหมอลำ)

- อ. วรณวิไล (อาจารย์และผู้ฝึกสอนเพลงอีแซว อนุบาลศรีประจันต์)
อ. ธรรมจักร พรหมพวย (นักวิชาการและศิลปินด้านนาฏศิลป์ไทย)

การอภิปรายครั้งที่2 การแสดงลิเกหนุ่มสาวมหาวิทยาลัย

วิทยากรประกอบไปด้วย

1. คุณดวงแข บัวประโคน (นักวิจัยและผู้ผลิตสื่อเพื่อการพัฒนาเยาวชน)
2. พระเอกเจชาย เลิศพร (ศิลปินลิเกและผู้ฝึกสอนลิเกหอมหวลจิ๋ว)
3. รศ. อวยพร พานิช (นักวิชาการนิเทศศาสตร์)
4. รศ. ถิรพันธ์ อนุวัชรวิวงศ์ (นักวิชาการนิเทศศาสตร์)

การเสวนาท้งสองครั้งดำเนินรายการโดย อ. สุกัญญา สมไพบูลย์

• เครื่องมือการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

- ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลนั้นมีการวิเคราะห์ดังนี้
 - ศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทใด
 - ประเด็นหรือสาระสำคัญของสื่อคืออะไร
 - มีกรอบแนวคิด ทฤษฎีใดในการศึกษา
 - มีระเบียบวิธีวิจัยอย่างไร
 - ข้อค้นพบที่ได้รับคืออะไร
 - ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาและข้อเสนอแนะและแนวทางในอนาคต
- เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน ดังนั้นจึงนำประเภทหรือรูปแบบของสื่อเป็นหัวข้อหลักในการวิเคราะห์ โดยจะศึกษาถึงองค์ประกอบทางด้านการสื่อสาร อันได้แก่ S M C R
 - S ศึกษาศิลปิน
 - M เนื้อหา สาระในสื่อ ค่านิยมที่ปรากฏอยู่
 - C ศึกษาตัวสื่อพื้นบ้าน อาทิ รูปแบบ องค์ประกอบ กลวิธี ลีลาในการแสดง และ การใช้สื่อพื้นบ้านเป็นช่องทางในการสื่อสาร
 - R ผู้ชมการแสดง

เมื่อรวบรวมข้อมูลได้แล้วผู้วิจัยจะแบ่งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน

คือ

1. ตารางการวิเคราะห์สื่อสารการแดงประเภทสื่อพื้นบ้านทั้ง 9 ประเภท
2. การวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยในงานวิทยานิพนธ์ทั้ง 85 เล่ม
3. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นการศึกษาและผลของการวิจัย
4. สรุปผลและข้อเสนอแนะสำหรับการสร้างประเด็นในการศึกษาหรือการทำวิทยานิพนธ์ต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการถอดเทปจากการเสวนาทั้ง 2 ครั้งมาเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานภาพขององค์ความรู้สื่อสารการแดงประเภทสื่อพื้นบ้านในวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน (The Analysis of the State of Knowledge on Traditional Performing Arts) นี้ ก็เพื่อสำรวจสำรวจและรวบรวมสถานภาพองค์ความรู้จากงานวิทยานิพนธ์ โดยศึกษาจาก ประเด็นหรือหัวข้อสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านที่มีการศึกษาวิจัย แนวคิด ทฤษฎีที่นำมาศึกษา ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาใช้ในการเก็บข้อมูล และข้อค้นพบจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ต่างๆ เพื่อเป็นการสรุปและมองภาพรวมของสถานภาพ และหาข้อเสนอนแนะเพิ่มเติมที่ยังขาดหายในงานวิจัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อยอดทางด้านนี้สำหรับนักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้ที่สนใจโดยเฉพาะในด้านสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ผู้วิจัยจะเรียกชื่อของผู้ทำวิทยานิพนธ์และผลการวิเคราะห์หรือข้อค้นพบด้วยชื่อจริงของบุคคลเหล่านั้น แต่เมื่อมีข้อสังเกตหรือการวิเคราะห์เพิ่มเติมด้วยตัวเองจะใช้แทนว่า ผู้วิจัย เท่านั้น

ผู้วิจัยได้รวบรวมวิทยานิพนธ์ในหัวข้อดังกล่าวทั้งสิ้น 85 เล่ม โดยใช้รูปแบบการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ เพื่อตอบปัญหานำวิจัยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้จัดงานอาศรมเสวนาสถาปัตยกรรมสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านอีก 2 ครั้ง โดยแต่ละครั้งได้มีการเสวนาของนักวิชาการ นักวิชาชีพ ศิลปิน และแจกแบบสอบถามจากผู้เข้าร่วมงาน โดยข้อมูลในส่วนนี้จะนำมาใช้ประกอบการวิพากษ์ หรือเป็นแนวข้อเสนอนแนะในการศึกษาต่อไปในอนาคต ซึ่งมีข้อมูลจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานภาพความรู้เป็นตัวตั้ง

สำหรับในบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1-2 ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ในการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา
2. เพื่อสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและประมวลผลการวิจัย สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นให้นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาทางด้านสื่อสารการแสดงและที่เกี่ยวข้อง ได้แสวงหาความรู้ในแง่มุมอื่น เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป

- ส่วนวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 3-4 ผู้วิจัยจะสรุปไว้ในบทที่ 5 คือการอภิปรายผลและข้อเสนอแนะในอนาคต ซึ่งวัตถุประสงค์ของการวิจัยอีก 2 ข้อ คือ
- 3 เพื่อเสนอแนะหัวข้อ ประเด็นเรื่องการสื่อสารการแสดงผลสื่อบ้านในการทำวิทยานิพนธ์หรือการวิจัยครั้งต่อไปในอนาคต
 - 4 เพื่อพัฒนาสาระสำคัญในหลักสูตรสื่อสารการแสดงผลระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิตต่อไป

ในบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 4 ตอนด้วยกัน คือ

1. สรุปภาพรวมวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลบ้านตามสาขาที่ศึกษาและมหาวิทยาลัย
2. ประมวลภาพรวมของแนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลบ้าน
3. ประมวลภาพรวมในการวิเคราะห์ข้อค้นพบและผลการวิจัยแบ่งตามสื่อทั้ง 9 ชนิด
4. ประมวลภาพรวมในการสังเคราะห์ข้อค้นพบตามประเด็นการศึกษาในองค์รวม

ตอนที่ 1

สรุปภาพรวมวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลบ้านตามสาขาที่ศึกษาและมหาวิทยาลัย

ตารางแสดงประเภทและจำนวนสื่อสารการแสดงผลบ้านในวิทยานิพนธ์

อันดับ	ประเภทสื่อสารการแสดงผลบ้าน	จำนวน (เล่ม)
1.	เพลงพื้นบ้าน	16
2.	หมอลำ	16
3.	หนังตะลุง / ประโมทัย	12
4.	ซอ	10
4.	ลิเก	10
6.	โนรา	9
7.	การแสดงอื่นๆ	7
8.	ร้องเงิง	3
9.	ละครชาตรี / เเทงตึก	2
	รวม	85

ตารางที่ 2 ประเภทและจำนวนสื่อสารการแสดงผลบ้านในวิทยานิพนธ์

จำนวนมหาวิทยาลัยที่มีการศึกษาสื่อสารการแสดงผลงานในวิทยานิพนธ์

อันดับ	มหาวิทยาลัย	จำนวน (เล่ม)
1.	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	30
2.	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	16
3.	มหาวิทยาลัยมหิดล	10
4.	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	9
5.	มหาวิทยาลัยรามคำแหง	4
6.	มหาวิทยาลัยศิลปากร	4
7.	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	3
8.	มหาวิทยาลัยทักษิณ	3
9.	มหาวิทยาลัยนเรศวร	2
10.	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช	1
11.	(สถาบัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต	1
12.	(สถาบัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม	1
13.	(สถาบัน) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	1
	รวม	85

ตารางที่ 3 แสดงรายชื่อมหาวิทยาลัยและจำนวนเล่มวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาสื่อสารการแสดงผลงาน

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการศึกษาเรื่องสื่อสารการแสดงผลงานมากที่สุด จำนวน 30 เล่ม และถ้าเทียบกับสาขาที่ศึกษาจะพบประกอบไปด้วยคณะนิเทศศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และครุศาสตร์ รองลงมาคือมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหิดล เชียงใหม่ 16, 10, 9 เล่ม ตามลำดับ

จำนวนสาขาวิชาที่ศึกษา

อันดับ	สาขาวิชา	จำนวน (เล่ม)
1.	ไทยคดีศึกษา / ไทยศึกษา	20
2.	นาฏยศิลป์	11

3.	นิเทศศาสตร์พัฒนาการ	10
4.	วัฒนธรรมศึกษา	5
6.	สื่อสารมวลชน	4
7.	ดนตรี	4
8.	การศึกษานอกระบบ	3
9.	ภาษาไทย	3
10.	วาทวิทยาและสื่อสารการแสดง	3
11.	มานุษยวิทยา	2
12.	ภาษาและวรรณกรรมล้านนา	2
13.	อาชีพศึกษา	2
14.	ประวัติศาสตร์	1
15.	การศึกษานอกระบบโรงเรียน	1
16.	สาธารณสุขศาสตร์	1
17.	ศึกษาศาสตร์	1
18.	การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง	1
19.	หลักสูตรและการนิเทศ	1
20.	มัธยมศึกษา	1
21.	หลักสูตรและการสอน	1
22.	พื้นฐานการศึกษา	1
23.	การสอนภาษาไทย	1
24.	ไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา	1
25.	วารสารศาสตร์	1
26.	ปรัชญา	1
27.	ศิลปศึกษา	1
28.	ศาสนาเปรียบเทียบ	1
27.	สถาปัตยกรรมไทย	1
	รวม	85

ตารางที่ 4 สาขาการศึกษาของงานวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การศึกษาสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน จะศึกษากันในสาขาไทยศึกษาหรือไทยคดีศึกษามากที่สุดถึง 20 เล่ม รองลงมาคือ นาฏยศิลป์ 11 เล่ม และนิเทศศาสตร์พัฒนาการ 10 เล่ม ตามลำดับ แต่ถ้าใช้ชื่อสาขาที่เป็นศาสตร์ใหญ่จะเห็นว่าทางนิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์ก็มีจำนวนไม่น้อยคือ นิเทศศาสตร์พัฒนาการ สื่อสารมวลชน และวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง รวม 18 เล่ม ในทำนองเดียวกัน ถ้าพิจารณาในแง่เพื่อการศึกษาหรือเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาแล้ว จะสามารถรวมสาขา การศึกษานอกระบบ การศึกษานอกระบบโรงเรียน อาชีวศึกษา ศึกษาศาสตร์ การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง หลักสูตรและการนิเทศ ศิลปศึกษามัธยมศึกษา หลักสูตรและการสอน การสอนภาษาไทย พื้นฐานการศึกษา รวม 14 เล่ม

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าสถานภาพในการศึกษาสื่อสารการแสดงพื้นบ้านนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มสาขา ไทยคดีศึกษา นิเทศศาสตร์และการสื่อสาร ครุศาสตร์และการศึกษา และนาฏยศิลป์ไทย

ตอนที่ 2

ประมวลภาพรวมของแนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ตอนที่ 2 นี้ จะเป็นผลของการประมวลภาพรวมของการใช้แนวคิด ทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัย ในการทำวิทยานิพนธ์ด้านสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ผู้วิจัยจะประมวลให้เห็นถึงสถานภาพปัจจุบันเพื่อจะนำไปอภิปรายในการมองแนวโน้มหรือภาพอนาคตต่อไป

ประมวลแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการทำวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

แนวคิดทฤษฎีที่พบนั้นสามารถแบ่งได้เป็นหัวข้อใหญ่และมีประเด็นย่อยที่หลากหลาย คือ

- 1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
- 2.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้าน
- 3.แนวคิดและทฤษฎีทางด้านนิเทศศาสตร์ / การสื่อสาร
- 4.แนวคิดและทฤษฎีด้านสังคมศาสตร์
- 5.แนวคิดและทฤษฎีทางด้านศึกษาศาสตร์และจิตวิทยา
- 6.แนวคิดและทฤษฎีด้านมานุษยวิทยา
- 7.แนวคิดและทฤษฎีด้านดนตรีศึกษา
- 8.แนวคิดและทฤษฎีด้านวรรณกรรม การประพันธ์ และวรรณศิลป์
- 9.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพ
- 10.แนวคิดและทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

11.แนวคิดและทฤษฎีด้านศาสนาและศีลธรรม

12.แนวคิดทฤษฎีอื่นๆ

ผู้วิจัยขอนำเสนอเป็นตารางและเพิ่มเติมในแนวคิด ทฤษฎีย่อยของแต่ละแนวคิด ดังต่อไปนี้

แนวคิดและทฤษฎีทางด้านวัฒนธรรม

แนวคิด หรือ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานวัฒนธรรม	5
2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	5
3. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	3
4. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรม	3
5. แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม	3
6. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม	3
7. แนวคิดเกี่ยวกับการคงอยู่ทางวัฒนธรรม	2
8. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม	2
9. แนวคิดเรื่องการเกิดของวัฒนธรรม	2
10. แนวคิดวิถีสงสารของวัฒนธรรม	2
11. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับองค์ประกอบและหน้าที่ของวัฒนธรรม	1
12. ทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย	1
13. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	1
14. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน	1
15. แนวคิดในการศึกษาวัฒนธรรม	1
16. แนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดและปรับปรุงวัฒนธรรมสมัย	1
17. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมสมัยนิยม	1
18. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมของประเด็นการเลือกสรร	1
19. แนวคิดเรื่องวิถีชีวิต	1
20. ทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมย่อย	1
21. แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทางวัฒนธรรม	1

22. แนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน	1
23. ทฤษฎีภาพรวมทางวัฒนธรรม	1
24. แนวคิดวิเคราะห์วัฒนธรรมพื้นบ้าน	1

ตารางที่ 5 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีทางด้านวัฒนธรรม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้าน

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดเกี่ยวกับเพลง บทเพลง (ตามลักษณะเฉพาะของเพลงที่ศึกษา)	7
2. แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน	5
3. แนวคิดเรื่องบทบาทสื่อพื้นบ้าน	3
4. แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา	3
5. แนวคิดเรื่องศิลปินเพลง	2
6. แนวคิดเรื่องการพัฒนาสื่อพื้นบ้าน	2
7. แนวคิดเกี่ยวกับการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน	2
8. แนวคิดเกี่ยวกับความคงอยู่ในอาชีพการแสดงพื้นบ้าน	2
9. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพลงพื้นบ้าน	1
10. แนวคิดเรื่องการถ่ายทอดความรู้ของสื่อพื้นบ้าน	1
11. บทบาทของหมอลำเพื่อการพัฒนา	1
12. แนวคิดเกี่ยวกับการสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของการแสดงพื้นบ้าน	1

ตารางที่ 6 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้าน

หมายเหตุ ในส่วนของแนวคิดเกี่ยวกับตัวสื่อแต่ละประเภทเองนั้น จะพบได้ในวิทยานิพนธ์แทบทุกเล่ม โดยเฉพาะทางนาฏศิลป์ ที่ในบทที่ 2 จะกล่าวถึงประวัติและที่มาของการแสดงนั้นๆ ในเชิงประวัติศาสตร์และนิยามความหมาย รวมทั้งรูปแบบที่มี แทนการอ้างอิงในส่วนแนวคิด ทฤษฎีอื่นๆ เหมือนกับการศึกษาในสาขาอื่นๆ อาทิ การแสดงโนราในสังคมใต้ ประวัติความเป็นมาของโนรา ภูมิหลังของรองเง็ง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงไม่ได้นำมาใส่ไว้ในตาราง

แนวคิดและทฤษฎีทางด้านนิเทศศาสตร์ / การสื่อสาร

-แนวคิดการสื่อสาร

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร	3
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร	2
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับสื่อและข่าวสาร	1
4. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารด้วยสื่อพื้นบ้าน	1
5. แนวคิดเรื่องความหมายและองค์ประกอบ การติดต่อสื่อสาร	1
6. ทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โล	1

ตารางที่ 7 ชื่อแนวคิดการสื่อสาร

-แนวคิดนิเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนา

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อพัฒนาวัฒนธรรม	3
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนา	2
3. แนวคิดเรื่องสื่อสาระบันเทิง	2

ตารางที่ 8 ชื่อแนวคิดนิเทศศาสตร์เพื่อการพัฒนา

-แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสารมวลชน

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดเรื่องการผลิตรายการส่งเสริมสื่อพื้นบ้าน ทางโทรทัศน์	1
2. แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ระหว่างลึกับสื่อโทรทัศน์	1
3. แนวคิดเรื่องการผลิตละครโทรทัศน์	1
4. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อพื้นบ้านและสื่อมวลชนร่วมกัน	1
5. แนวคิดเรื่องการนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ในทาง สื่อมวลชน	1
6. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน	1
7. แนวคิดเรื่องเวลา / พื้นที่กับสื่อ	1

ตารางที่ 9 ชื่อแนวคิดสื่อสารมวลชน

-แนวคิดสื่อสารการแสดง

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างอิง (เล่ม)
1. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญและการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของการแสดง	4
2. แนวคิดเรื่องตลกและอารมณ์ขัน	2
3. แนวคิดการวิเคราะห์เรื่องซ้ำชั้น	1
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการละครประเภทตลกขบขัน	1
5. แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์บทละครกับการประยุกต์ใช้	1
6. แนวคิดสื่อสารการแสดง	1
7. แนวคิดเรื่องละครเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร	1

ตารางที่ 10 ชื่อแนวคิดสื่อสารการแสดง

แนวคิดและทฤษฎีด้านสังคมศาสตร์

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างอิง (เล่ม)
1. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน	3
2. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่	2
3. ทฤษฎีการหน้าที่นิยม	2
4. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	2
5. ทฤษฎีว่าด้วยอิทธิพล	1
6. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยา	1
7. แนวคิดเรื่องสังคม	1
8. แนวคิดเรื่องชุมชนปฏิบัติ	1
9. แนววิเคราะห์ด้านภาวะแวดล้อม	1
10. แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองระบอบประชาธิปไตย	1
11. แนวคิดทางสัญวิทยาวิทยา	1
12. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสถาบันของไทย	1
13. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสภาพสังคมไทย	1
14. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามรดกทางด้านวัฒนธรรม	1
15. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	1

16. แนวคิดเกี่ยวกับสภาพครอบครัวและเครือญาติ	1
17. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยสภาพสังคมเมืองขนาดใหญ่และสังคมเมืองขนาดเล็ก	1
18. แนวคิดปัจจัยทางเศรษฐกิจ	1
19. แนวคิดปัจจัยความมีอิสระทางเพศ	1

ตารางที่ 11 ชื่อแนวคิด ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์

แนวคิดและทฤษฎีทางด้านศึกษาศาสตร์และจิตวิทยา

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. ทฤษฎีการเรียนรู้	4
2. ทฤษฎีการจูงใจ	2
3. แนวคิดกระบวนการถ่ายทอดความรู้	2
4. แนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ	1
5. แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาและการสอนดนตรี	1
6. ทฤษฎีพัฒนาการ	1
7. แนวคิดในการสอนทักษะการร้อง	1
8. หลักสูตรประถมศึกษา	1
9. การพัฒนาหลักสูตร	1
10. หลักสูตรท้องถิ่น	1
11. แนวคิดการปรับตัว	1
12. ทฤษฎีวิวัฒนาการ	1
13. แนวคิดเรื่องการรับรู้	1
14. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน	1
15. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมต้น	1
16. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนผู้ใหญ่	1
17. แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านกับงานการศึกษานอกโรงเรียน	1
18. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีสอนภาษาไทย	1
19. ระบบการเรียนรู้ที่มีท้องถิ่น	1

ตารางที่ 12 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีทางด้านศึกษาศาสตร์และจิตวิทยา

แนวคิดและทฤษฎีด้านมนุษยวิทยา

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. ทฤษฎีเกี่ยวกับมานุษยดนตรีวิทยา	4
2. ทฤษฎีทางมนุษยวิทยา	2
3. แนวคิดในการศึกษาด้านคติชนวิทยาและมนุษยวิทยา	2
4. การวิจัยทางมนุษยวิทยา	1
5. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษามานุษยวิทยาวัฒนธรรม	1
6. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาภูมิปัญญา	1
7. แนวคิดเกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์ทางมนุษยวิทยาและคติชนวิทยา	1

ตารางที่ 13 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีด้านมนุษยวิทยา

แนวคิดและทฤษฎีด้านดนตรีศึกษา

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์ดนตรี	2
2. ทฤษฎีดนตรีสากล	1
3. แนวคิดเรื่องการถ่ายทอดดนตรีนาฏศิลป์ไทย	1
4. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของศิลปินด้านดนตรี	1
5. สุนทรียศาสตร์ในดนตรีไทย	1
6. แนวคิดเกี่ยวกับหลักการขับร้อง	1
7. แนวคิดในการศึกษาเพลง	1
8. แนวคิดเกี่ยวกับระบบเสียง	1
9. ทฤษฎีทางดนตรีวิทยา	1
10. แนวคิดการเรียนรู้ดนตรี	1

ตารางที่ 14 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีด้านดนตรีศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีด้านวรรณกรรม การประพันธ์ และวรรณศิลป์

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์วรรณกรรม	6
2. แนวคิดเกี่ยวกับหลักการประพันธ์	1
3. แนวคิดเกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น	1
4. แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา	1

ตารางที่ 15 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีด้านวรรณกรรม การประพันธ์ และวรรณศิลป์

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพ

แนวคิด และทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ	1
2. แนวคิดเกี่ยวกับลีลาชีวิตและสุขภาพ	1
3. แนวคิดเกี่ยวกับการให้สุขศึกษา	1
4. แนวคิดเรื่องการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ ตามกฎบัตรออกตาวา	1

ตารางที่ 16 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพ

แนวคิดและทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

แนวคิด และทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดด้านสุนทรียภาพและการวิเคราะห์สุนทรียภาพ	3

ตารางที่ 17 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีสุนทรียศาสตร์

แนวคิดและทฤษฎีด้านศาสนาและศีลธรรม

แนวคิด และทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม	1
2. โครงสร้างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	1
3. แนวคิดเพื่อวิเคราะห์สาระคุณค่าด้านสติปัญญา และด้านศีลธรรม	1

ตารางที่ 18 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีด้านศาสนาและศีลธรรม

แนวคิดและทฤษฎีอื่นๆ

แนวคิด และ ทฤษฎี	วิทยานิพนธ์ที่อ้างถึง (เล่ม)
1. แนวคิดและทฤษฎีปรากฏการณ์ศาสตร์สถาปัตยกรรม	1
2. แนวทางการศึกษาชีวประวัติ	1
3. แนวคิดแบบประวัติศาสตร์เฉพาะกรณี	1
4. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์	1
5. แนวคิดเรื่องการวางแผนกลยุทธ์การตลาด	1
6. แนวคิดเรื่องสินค้าเอกชนและสินค้าสาธารณะ	1
7. ทฤษฎีว่าด้วยการเกี่ยวพาราสี	1
8. แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถพิเศษ	1

ตารางที่ 19 ชื่อแนวคิดและทฤษฎีอื่นๆ

โดยภาพรวมจะเห็นว่าแนวคิดทางด้านวัฒนธรรม และการสื่อสารจะมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งจากการสำรวจแล้วนั้นจะเห็นว่า ผู้ทำวิทยานิพนธ์เรื่องหนึ่ง มักจะใช้แนวคิด ทฤษฎีเชิงสหสาขา โดยจะเน้นแนวคิด ทฤษฎีหลักตามประเด็นและวัตถุประสงค์การวิจัยของตนเอง แล้วมีการใช้ทฤษฎีอื่นๆ เสริมให้การวิเคราะห์หามีมิติที่หลากหลายขึ้น วิทยานิพนธ์บางเล่มก็ใช้วิธีเลือกแนวคิด ทฤษฎีที่จะใช้ในการศึกษาวิจัย แต่จะกล่าวถึงเพียงชื่อโดยไม่ให้รายละเอียด หรือบางเล่มก็จะสรุปผลการวิจัยที่เคยทำมาแล้วมาสรุปและนำเสนอเป็นกรอบแนวคิด ทฤษฎี หรือเป็นเพียงเอกสารที่เกี่ยวข้องในรูปแบบการทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) ในบทที่ 2 หรืออาจจะเป็นเพียงกรอบแนวคิดหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 1 เท่านั้น ซึ่งลักษณะที่แตกต่างกันนี้ก็ขึ้นอยู่กับสาขาวิชา และเกณฑ์ของแต่ละมหาวิทยาลัยที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์สังกัดอยู่

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาสื่อใด ประเด็นใด หรือตามศาสตร์สาขาใดก็ตาม ผู้ทำวิทยานิพนธ์จะให้ข้อมูลความรู้ด้านรูปแบบ เนื้อหา หรือนิยามความหมาย ที่มา ของสื่อสารการแสดงผลที่บ้านที่ตนเองศึกษาเสมอ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านภาคกลาง ประวัติความเป็นมาของเพลงอีแซว ประวัติการแสดงโนรา ลิเก ขอประเภทต่างๆ องค์ประกอบของการแสดงหนังตะลุง ประวัติของละครชาตรี เป็นต้น

ลำดับต่อไปผู้วิจัยได้สรุปและสังเขปตัวอย่างแนวคิด ทฤษฎีที่มีการเลือกมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา เพื่อเป็นการประมวลภาพรวม

ผู้วิจัยได้คัดเลือกและประมวลเฉพาะแนวคิด ทฤษฎีที่มีการใช้ค่อนข้างซ้ำกันในวิทยานิพนธ์ทั้ง 85 เล่ม แล้วนำมาสรุปให้เห็นในแง่ของนิยาม ความหมาย และลักษณะของแนวคิดเหล่านั้นพอสังเขป จากแนวคิด ทฤษฎีที่เจ้าของวิทยานิพนธ์ทั้ง 85 เล่มได้เขียนไว้ ซึ่งในการอ้างถึงเจ้าของแนวคิด ผู้วิจัย จะใส่ชื่อของเจ้าของผลงานลำดับแรก ที่ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ได้ค้นคว้าหรืออ้างอิงไว้

ในส่วนนี้ผู้วิจัยต้องการให้เห็นเป็นเพียงตัวอย่างของแนวคิด ทฤษฎี และวิทยานิพนธ์ที่นำมาใช้ ดังนั้นจึงไม่ครอบคลุมทุกแนวคิดและวิทยานิพนธ์ทุกเล่ม แต่จะช่วยให้อธิบายในส่วนของตารางให้ชัดเจนขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานวัฒนธรรม

โดยธรรมชาติของวัฒนธรรมย่อมมีการส่ง สืบทอด ถ่ายโอนกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะในสังคมที่ใช้ การคมนาคมติดต่อกันอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหรือผสมผสานทางวัฒนธรรมไม่ จำกัดเฉพาะท้องถิ่นหรือภายในประเทศ หรือแนวคิดของ Thomas Ford Hoalt ที่กล่าวถึงการยืม วัฒนธรรมหรือชุดกลิ่นวัฒนธรรมเกิดจากบุคคลและกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งไม่ใช่ของตนโดย การติดต่อสังสรรค์ระหว่างกัน

อาจกล่าวได้ว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นการรับเอาวัฒนธรรมอื่นมาเป็นส่วนหนึ่งของ เราและปฏิบัติสืบทอดกันมา อย่างไรก็ตามกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เสมอไป บางคนอาจจะถ่ายทอดและรับง่ายกว่าคนอื่น หรือมีบ้างที่จะต่อต้าน

ปีทมาวตี (2542) จะใช้วิเคราะห์พัฒนาการและองค์ประกอบของหมอลำหมู่วาดซอนแก่นจาก อดีตถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับศิริภรณ์ (2542) ที่ใช้ศึกษาศิลปะและการอนุรักษ์การแสดงแสดงหมอลำ ผ่านบทบาทของหมอลำ จวีวรรณ ดำเนิน สำหรับธิดาวรรณ (2547) ก็ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ พัฒนาการของลิเกกลองยาว

แนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Re-production)

แนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมมาจากแนวคิดของ ของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) เขาได้รับอิทธิพลด้านแนวคิดจากสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองซึ่งกล่าวถึงเรื่องการผลิต (Production) และการผลิตซ้ำ (Reproduction) ว่าเมื่อมีการผลิตสิ่งใดขึ้นมาแล้วจำเป็นต้องมีการผลิต ซ้ำสืบทอดอยู่เสมอจึงจะเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยืนยาวของสิ่งนั้น หากขาดการผลิตซ้ำสิ่ง เหล่านั้นก็จะสูญสลายไป การศึกษาวัฒนธรรมนั้นจะต้องพิจารณาอย่างเป็นรูปธรรม คือต้องศึกษา กระบวนการผลิตวัฒนธรรม และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมนั้น

ลักษณะของวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นนั้น คือปฏิบัติการทางวัฒนธรรมซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ วัฒนธรรมหลัก (Dominant), วัฒนธรรมที่ตกค้างจากอดีต (Residual), และวัฒนธรรมที่ก่อตัวขึ้นใหม่ (Emergent) โดยเป็นผลรวมของสองประเภทแรก

ในบริบทของการศึกษาสื่อพื้นบ้าน กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวไว้ในทำนองว่า ในขณะที่ทุกวันปฏิบัติการทางสังคมจะก่อให้เกิดวัฒนธรรมผ่านสื่อต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แต่ในระยะยาวแล้ว จะมีบางวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะมีชีวิตยืนยาวเพราะได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้แล้วการผลิตซ้ำสื่อพื้นบ้านอย่างต่อเนื่องจะทำให้สื่อพื้นบ้านนั้นเป็นวัฒนธรรมประชานิยม (Popular Culture) และเมื่ออาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็จะกลายเป็นสื่อมวลชนต่อไป

แนวคิดวัฒนธรรมประเพณีการเลือกสรร (Culture of selective Traditions)

การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมสามารถแบ่งเป็น Live culture และ Record culture ซึ่งวัฒนธรรมสองประเภทนี้จะมีความแตกต่างกัน โดยสิ่งที่เคยบันทึกไว้กับสิ่งที่มีการปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน กระบวนการคัดเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อเอาสิ่งที่ไม่สามารถปฏิบัติหรือไม่เข้ากันทิ้งไปและเก็บเอาบางอย่างที่เข้ากันหรือใช้ได้ไว้

ประยูร (2540) จะนำแนวคิดประเภทของปฏิบัติการทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ประเภท มาศึกษาหมอลำในปัจจุบันที่เป็นลักษณะวัฒนธรรมที่ก่อตัวขึ้นใหม่และมองแนวคิดวัฒนธรรมแห่งกรเลือกสรรมาใช้ในกระบวนการของสื่อมวลชนที่มีต่อหมอลำ เช่นเดียวกับหุตุย (2545) ที่นำแนวคิดนี้มาศึกษากระบวนการผลิตลิเกทางโทรทัศน์ ซึ่งถือว่าเป็นการผลิตซ้ำที่ผ่านสื่อสารมวลชน ส่วนนิธิมา (2544) ก็ใช้เป็นกรอบในการมองปัจจัยแห่งการดำรงอยู่ของการแสดงโนรา ส่วนวุฒิชัย (2547) ใช้ศึกษาลำตัดกับสื่อมวลชน เป็นต้น

แนวคิดการถ่ายทอดวัฒนธรรม

วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นมักจะมีการถ่ายทอดกันแบบปากต่อปาก ทั้งจากคนรุ่นเดียวกันหรือจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง การถ่ายทอดนั้นจะอาศัยการบอกเล่าด้วยถ้อยคำ โดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร อาทิ นิทานพื้นบ้าน สุภาษิต เพลงพื้นบ้าน ในการถ่ายทอดประกอบไปด้วยคน 2 กลุ่ม คือผู้ทำการถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

กลไกการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น จะมีลักษณะใกล้เคียงกับแนวคิดการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคม อันประกอบไปด้วย การค้นพบ การประดิษฐ์ และการแพร่กระจาย ส่วนกลไก การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะประกอบไปด้วย

1. การประดิษฐ์คิดค้น
2. การแพร่กระจาย
3. การละทิ้งวัฒนธรรมเดิม
4. การรับวัฒนธรรมใหม่

ผู้ที่ใช้แนวคิดลักษณะนี้อาทิ กษมา (2544) สิรินุช (2544) วิวัน (2547)

แนวคิดเกี่ยวกับการคงอยู่ทางวัฒนธรรม

วิลโลกษณ์ (2544) สิรินุช (2544) รัตติยา (2546) ได้นำแนวคิดนี้มาใช้เพื่อศึกษาความคงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน หนึ่งประโมทัยและขอ ตามลำดับ

ตัวอย่างแนวคิด

การที่วัฒนธรรมหนึ่งๆ จะคงอยู่ในสังคมหรือชุมชนได้หรือไม่ จะต้องมีส่วนสำคัญต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมนั้นจะต้องมีบทบาท หน้าที่ รับใช้คนในสังคม ชุมชน หรือยังมีคุณค่าและความสำคัญในสังคมหรือชุมชนนั้นๆ
2. วัฒนธรรมนั้นมีการปรับปรุง ดัดแปลง หรือประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับยุคสมัย สามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน
3. วัฒนธรรมนั้นยังมีการผลิตซ้ำอยู่เสมอและมีการถ่ายทอดไปสู่คนในสังคมจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

แนวคิดวิงงสารของวัฒนธรรม

มีคำถามพื้นฐาน 4 คำถามที่ใช้วิเคราะห์ วิงงสารของวัฒนธรรม (กาญจนา แก้วเทพ, 2528) หรือปัจจัยแห่งการเวียนว่ายตายเกิด มีดังนี้

1. การวิเคราะห์ต้นกำเนิดและรากเหง้า (genesis) ได้แก่การตั้งคำถาม ความเป็นมาและรากเหง้าของแนวคิดแต่ละอย่างในวัฒนธรรมนั้น เกิดขึ้นมาได้อย่างไร
2. การวิเคราะห์การทำหน้าที่ (function) วิชาสังคมวิทยา สำนักหน้าที่นิยม (functionation) และวิชาจิตวิเคราะห์ (psychoanalysis) มักถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายหน้าที่ของวัฒนธรรม
3. การวิเคราะห์กระบวนการรักษาตัว (maintenance) วัฒนธรรมที่ถือกำเนิดมาแต่ชาติ กระบวนการรักษาตัวก็จะล้มหายตายจากไปในที่สุด วัฒนธรรมที่จะมีชีวิตรอดอยู่ได้จะต้องผ่านกระบวนการผลิตซ้ำ (reproduction) ฉะนั้นกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงต้องดำเนินไปด้วยกลไกต่างๆ นานา เช่น เอาเหล่าเก่าไปใส่ในขวดใหม่ เป็นต้น

4. การสูญสลาย (destruction) เป็นการวิเคราะห์ขั้นสุดท้ายในการค้นหาเหตุปัจจัย และกระบวนการที่วัฒนธรรมหนึ่งๆ ได้สูญสลาย

แนวคิดนี้จะช่วยให้เป็นแนวในการศึกษาเกี่ยวกับการคงอยู่และเสื่อมสลายของสื่อสารการ แสดงพื้นบ้าน

แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาและการพัฒนาสื่อพื้นบ้าน

แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

Daniel Lerner (1972) กล่าวว่า การสื่อสารกับการพัฒนาเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกัน ได้ เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมไม่สามารถดำเนินไปได้ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนจาก เครือข่ายการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้หากมีการนำการสื่อสารมาใช้ให้ถูกต้องเพียงพอก็จะสามารถช่วย พัฒนาประเทศได้อย่างมาก อาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือหรือวิถีของการพัฒนาสังคม

Berelson (1972) ให้นิยามของสัมฤทธิ์ผลของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารบางชนิดจะเหมาะกับ ประเด็นปัญหาบางประเด็น โดยจะให้ความสนใจแก่บุคคลเพียงบางประเภทภายใต้เงื่อนไขบาง ประการ การสื่อสารที่จะให้การเรียนรู้ สัมฤทธิ์ผลทางด้านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบในกระบวนการสื่อสารในแต่ละกรณี เสมอ

Wilbur Schramm (1964) กล่าวถึงการสื่อสารกับการพัฒนาว่า การสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อ การพัฒนาประเทศในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ 3 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง ประชาชน ต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ นั่นก็คือความสนใจของประชาชนต้องถูกนำไปสู่ทัศนะ ของความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ ทำให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลง และถ้าเป็นไปได้ควรจะ มีการยกระดับความคาดหวังของประชาชนของประเทศให้สูงขึ้น ลักษณะที่สอง ประชาชนควรมีโอกาส เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ อาทิ การอภิปรายถึงประเด็นปัญหาต่างๆ ข่าวสารจะต้องถูก ส่งผ่านทั้งจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนและเบื้องบนสู่เบื้องล่าง ลักษณะที่สาม ทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการ อบรมสั่งสอน ผู้ใหญ่ต้องถูกสอนให้รักการอ่าน เด็กต้องได้รับการศึกษา ชวนาต้องได้รับรู้ถึงวิธีการทำ นาสมายใหม่ ครู หมอ วิศวกรต้องได้รับการฝึกอบรม คนงานต้องชำนาญเทคนิคของตน ประชาชนทั่วไป ต้องรู้จักเรียนรู้การรักษาสุขภาพอนามัยของตนให้แข็งแรง

จะพบแนวคิดนี้ในวิทยานิพนธ์ที่มีลักษณะสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา อาทิ ขวัญชัย (2539) นิธิ มา 2544 นารีนารถ (2539) ปารีชาติ (2538)

แนวคิดเรื่องสื่อสาระบันเทิง (Edutainment)

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล (2543) กล่าวว่า Edutainment คือการนำคำว่า Education รวมกับคำว่า Entertainment ซึ่งหมายความว่าสาระบันเทิง ซึ่งเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีเจตนาผสมผสานข้อมูลข่าวสารและสาระความรู้ในด้านต่างๆ เข้ากับความบันเทิง โดยมีเป้าหมายให้บุคคลได้คิด คำนึง รับรู้และมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม

จึงกล่าวได้ว่าสื่อสาระบันเทิงคือเครื่องมือเชื่อมโลกของสาระและบันเทิงเข้าด้วยกัน โดยทำให้สาระความรู้ซึ่งเป็นแก่นของสิ่งที่นำเสนอผสมผสานเข้ากับความบันเทิงและความสนุกสนานได้อย่างกลมกลืน ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารเพลิดเพลินใจและได้รับสาระความรู้อย่างเต็มที่ คนางค์ (2547) ได้นำมาเป็นแนวในการศึกษาหนังสือ

แนวคิดเรื่องการพัฒนาสื่อพื้นบ้าน

ตามแนวคิดของเสรี พงศ์พิศ (2536) กล่าวถึงเรื่องการพัฒนาสื่อพื้นบ้านไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. การอนุรักษ์ เป็นการเก็บรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุไว้ทั้งจากส่วนกลาง ชำราชการและผู้ที่มิใช่รัก

2. การฟื้นฟู เป็นการนำวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีประโยชน์และเหมาะสมกลับมาใช้ใหม่ โดยอาจเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้สมสมัยแต่ยังคงเนื้อหาหรือเป้าหมายเดิมที่มีคุณค่า ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ โดยชาวบ้านได้มีโอกาสถ่ายทอดกันเอง

3. การประยุกต์ เนื่องจากวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไม่หยุด การประยุกต์วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีมาตลอด ซึ่งการประยุกต์นี้ต้องเชื่อมั่นในชาวบ้านและให้เขาเป็นผู้ริเริ่มและสานต่อ นักวิชาการหรือคนนอกเป็นเพียงผู้ประสานเท่านั้น

4. การสร้างใหม่ คล้ายการประยุกต์ เพียงแต่มีส่วนเก้าน้อยกว่าส่วนใหม่ แต่ต้องพิจารณาความต้องการของชาวบ้านหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการประยุกต์นั้นเป็นหลัก

แนวคิดนี้จะเป็นกรอบในงานของครุณยาที่ใช้พิจารณาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสื่อ

แนวคิดเกี่ยวกับการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน

จากการทำวิทยานิพนธ์เรื่องการเสื่อมสลายของรองเง็งต้นหยง โดย จิตตนา (2534) ทำให้ข้อค้นพบของเธอกลายเป็นแนวคิดที่นิยมใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มอื่นๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการคงอยู่หรือการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน ซึ่งมีรายละเอียดคือ

1. การเข้ามาแทนที่ของสื่อใหม่ โดยเฉพาะการแสดงอื่นๆ ที่ทันสมัยและอิทธิพลของสื่อมวลชน

2. ข้อจำกัดของสื่อพื้นบ้านเอง ทั้งข้อจำกัดในกระบวนการสืบทอดและช่องทางโอกาสในการแสดงรวมทั้งรายได้ที่ลดลง

3. การเสื่อมความนิยมของผู้ชม เพราะโอกาสในการเลือกมหรสพอื่นๆ มีมากขึ้น รวมทั้งการขาดการบันทึกที่เป็นหลักฐาน ทำให้คนไม่รู้จัก ขาดความสนใจที่จะติดตาม

ผู้ที่ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการคงอยู่หรือเสื่อมสลายของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านที่ทำหลังปี พ.ศ. 2533 (ปีที่จัดتناสำเร็จการศึกษา) ก็มักจะอ้างแนวคิดของจิตตนาในเรื่องนี้เสมอ

แนวคิดการสื่อสาร

การสื่อสารคือกระบวนการที่ผู้ส่งสารส่งข้อมูลหรือสารจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร อาจจะโดยตรงหรือผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจตรงกันกับผู้ส่งสาร ก่อให้เกิดการเรียนรู้และมีพฤติกรรมตอบสนองอย่างเหมาะสม ตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารหรือตรงกับเนื้อหาสารนั้นๆ

องค์ประกอบและวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

แนวคิดเหล่านี้เป็นแนวคิดการสื่อสารที่ค่อนข้างคลาสสิก และมักจะถูกอ้างถึงในวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารเป็นหนึ่งในกรอบการวิจัย

แนวคิดของ Harold Lasswell (1948) พิจารณาการสื่อสารด้วย ใคร (who) พูดอะไร (say what) โดยสื่อไหน (in which channel) ถึงใคร (to whom) และได้ผลอย่างไร (with what effect)

David Berlo (1960) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์และขอบเขตของการสื่อสาร ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร บทบาทของภาษา หรือความหมายในพฤติกรรมสื่อสารของมนุษย์ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ทางการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ คือ แหล่งสาร (Communication Source) ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder) เนื้อหาข่าวสาร (Message) ช่องทาง (Channel) ผู้ถอดรหัสสาร (Decoder) ผู้รับสาร (Communication Receiver)

Wilbur Schramm (1963) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารและวัตถุประสงค์ของผู้รับสารในการสื่อสารดังนี้

วัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

1. เพื่อแจ้งให้ทราบ
2. เพื่อสอนหรือให้การศึกษา
3. เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง
4. เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ

วัตถุประสงค์ของผู้รับสาร

1. เพื่อทราบ
2. เพื่อศึกษา
3. เพื่อหาความบันเทิง
4. เพื่อกระทำหรือตัดสินใจ

E.M. Rogers (1971) ให้ความหมายของการสื่อสารว่า เป็นกระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาจะเปลี่ยนพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร โดยผลของการสื่อสารจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ประการคือ

1. เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้รับสาร (knowledge)
2. เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้รับสาร (attitude)
3. เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของผู้รับสาร (practice)

นารีนารถ (2539) จะเน้นแนวคิดการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อวิเคราะห์การเผยแพร่ความรู้โรคเอดส์ผ่านเพลงขอ

รูปแบบการสื่อสาร

การสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) เป็นการส่งข่าวสารหรือสื่อความหมายไปยังผู้รับเพียงฝ่ายเดียว โดยที่ผู้รับไม่สามารถตอบสนองได้ทันทีกับผู้ส่ง แต่อาจจะมีการส่งผลป้อนกลับไปยังผู้ส่งภายหลังได้

การสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) เป็นการสื่อสารที่ผู้รับสามารถตอบโต้ผู้ส่งสารได้ทันที และทั้งสองฝ่ายสามารถตอบโต้กันได้

การสื่อสารแบบสองขั้นตอน (Two –Step Flow of Communication Theory) ของ Paul F. Lazarsfeld จะอธิบายการแพร่กระจายของข่าวสารที่ผ่านสื่อมวลชนนั้นจะต้องผ่านขั้นตอนสองขั้นตอนคือ ข่าวสารจะไปถึงกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะได้รับการยอมรับให้เป็นกลุ่มผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leaders) ในขั้นแรก และกลุ่มผู้นำความคิดเห็นจะเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารต่อไปยังประชาชนอื่นๆ

สมฤทธิ์ (2534) ได้พิจารณาว่าช่างขอจะนำข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐไปสู่ประชาชนและมีบทบาทเป็นผู้นำความคิดเห็นด้วยจึงใช้แนวคิดนี้เป็นหนึ่งในกรอบการวิจัย

ช่องทางการสื่อสาร

1. สื่อมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิธีการที่สารผ่านจากแหล่งข่าว ซึ่งอาจเป็นคนเดียว กลุ่มเดียวหรือสถาบัน ไปยังผู้รับสารซึ่งเป็นกลุ่มคนจำนวนมาก ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมไปถึงสื่อมวลชนที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย เช่น ลิเก ลำตัด หนังตะลุง เพลงขอ เป็นต้น

2. สื่อระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นช่องทางที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ส่งสารแบบเห็นหน้ากันระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่านั้น เช่น การ เยี่ยมบ้าน การประชุมกลุ่ม เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร

บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารจากคณะกรรมการแมคไบรด์ ค.ศ. 1980 (McBride Commission)

1. การให้ข่าวสาร (Information) หมายถึงการเก็บ การรวบรวม การประมวลและ เผยแพร่ ข่าว ข้อมูล ข้อเท็จจริง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ
2. การสังคมประภิต (Socialization) หรือการขัดเกลาทางสังคม คือการให้ความรู้ให้คน ในสังคมดำเนินชีวิตได้อย่างดี อยู่ร่วมกับคนอื่นได้และนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจกัน
3. การกระตุ้นเร้า (Motivation) หมายถึงการส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้นให้คนเกิดความมานะ พยายามและตัดสินใจเลือกแนวทางและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมาย
4. การถกเถียงอภิปราย (Debate and Discussion) คือการให้มีการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ ในสังคม เพื่อให้เกิดความร่วมมือในระดับต่างๆ
5. การให้การศึกษา (Education) คือการสื่อสารที่เข้ามาช่วยถ่ายทอดวิชา เพื่อสร้างและ พัฒนาสติปัญญาให้คนในสังคม
6. การส่งเสริมวัฒนธรรม (Cultural Promotion) หมายถึงการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและ อารงรักษา เพื่อส่งเสริมจินตนาการและสุนทรียภาพทางความคิด
7. การให้ความบันเทิง (Entertainment) หมายถึง การถ่ายทอดแพร่กระจายผลงานทางการ ละครฟ้อนรำ วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น และศิลปะต่างๆ เพื่อความสนุกสนานและพักผ่อนหย่อนใจ
8. การบูรณาการ (Integration) คือการให้บุคคล กลุ่มและประชาชนได้รับรู้ข่าวสารที่ หลากหลาย ทั้งความรู้ ความเข้าใจชีวิต เพื่อการเข้าใจทัศนคติและความใฝ่ฝันของผู้อื่นในสังคม

แนวคิดเรื่องบทบาทสื่อพื้นบ้าน

นักวิชาการหลายท่านได้รวบรวมหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านไว้อย่างหลากหลาย และมากมาย ประการในการที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารของคนในสังคม เมื่อทราบหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านแล้ว ก็จะเป็นแนวทางในการค้นคว้าหรือสร้างสรรค์ประเด็นต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. **หน้าที่ให้ความรู้ การศึกษา** ความรู้ที่ผู้ชมหรือผู้ฟังจะได้รับจากสื่อพื้นบ้านนั้นถือเป็นความรู้ในเชิงการศึกษานอกระบบ อาทิ การลับสมองประลองภูมิปัญญา ความรู้เกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม ประเพณีวัฒนธรรม หรือความเปลี่ยนแปลงอันทันสมัยจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยความรู้เหล่านี้จะสอดแทรกอยู่ในบทของการแสดง และลีลาในการนำเสนอของศิลปิน

2. **หน้าที่ให้ความบันเทิง** หน้าที่นี้ถือเป็นหน้าที่หลักของสื่อพื้นบ้านเลย อาทิ การสร้างมุขตลกผอ่น คลายอารมณ์ การหยอกล้อกัน ลีลาการร้อง การรำ ดนตรี ท่วงทำนองที่ไพเราะหรือสนุกสนานเร้าใจ รวมถึงความตระการตาขององค์ประกอบต่างๆ (spectacle)

3. **หน้าที่ในการประสานความสัมพันธ์ของกลุ่มคน** ในแต่ละกลุ่ม แต่ละชุมชน ย่อมมีความแตกต่างกันทั้งเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ถึงแม้ว่ากลุ่มเดียวกันจะมีความใกล้เคียงกัน แต่ในความใกล้เคียงก็ย่อมที่จะมีความแตกต่างกันไปตามปัจเจกบุคคล ดังนั้นการละเล่น พิธีกรรม หรือการแสดงพื้นบ้าน ก็สามารถที่จะรวมกลุ่มคนเข้ามาด้วยกันในการประกอบกิจกรรม

4. **หน้าที่ในการสร้างความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์สังคม** รวมทั้งเรียกร้องสิทธิของบุคคล ชุมชน ในประเด็นนี้สามารถที่จะเป็นเวทีหรือพื้นที่ให้เกิดการมีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก ทั้งระดับความสัมพันธ์กับชุมชนหรือระดับการกำหนดนโยบายต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถวิพากษ์วิจารณ์สิ่งต่างๆ ได้ อาทิ ระบบการเมือง รัฐบาล หรือสภาพสังคม

5. **หน้าที่ในการกระตุ้นความคิดและจินตนาการในการแก้ไขเรื่องราวต่างๆ และสร้างความรู้สึกปลอดภัย** เพราะในการสื่อสารนั้นจะเป็นเรื่องของโลกสมมติ การใช้สำนวน อุปมาอุปไมย ทำให้เกิดการนำประสบการณ์ส่วนตัวมาเปรียบเทียบ และสามารถที่จะเข้าใจและรับรู้ความรู้สึก และความ ต้องการของคนอื่นผ่านมุมมองที่หลากหลาย

แนวคิดบทบาทสื่อมวลชน

ส่วนสื่อมวลชน จะมีหน้าที่ที่สรุปได้ 3 ประการคือ เสนอข่าวสาร เสนอความเห็น บริการด้านการศึกษา และบริการบันเทิง

สมศรี (2544) ใช้แนวคิดเรื่องการสื่อสารทั้งรูปแบบ วิธีการและองค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนเป็นช่องทางการสื่อสารในการใช้สื่อพื้นบ้านผ่านสื่อมวลชน ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่ชาวจังหวัดสุรินทร์

คนอื่นๆ ที่นำแนวคิดการสื่อสารมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ของตนคือ รัชนุช (2539) จิตตนา (2543) สร้อยสุตา (2548) ธีรเดช (2538) นิทรภาพร (2539)

การเปิดรับข่าวสาร

โดยทั่วไปผู้รับข่าวสารมีพฤติกรรมในการเลือกสื่อหรือการรับข่าวสารแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยและความต้องการของแต่ละบุคคล สภาพแวดล้อม เหตุผล ความจำเป็น อย่างไรก็ตามคนย่อมจะเลือกรับสื่อที่ให้ประโยชน์สูงสุด ปัจจัยอื่นๆ ในการเลือกรับสื่อ เช่น ความพร้อม ความสะดวก ค่าใช้จ่าย นิสัย ประเพณีนิยม พฤติกรรมทางสังคม

นอกจากนี้แรงผลักดันที่ทำให้เกิดการเปิดรับสื่อของบุคคลยังสามารถแบ่งได้อีกหลายประการ อาทิ ความเหงาและเกิดการمينเฉยจากสังคมจึงอยู่กับสื่อ ประการต่อไปคือความอยากรู้อยากเห็น พิจารณาจากประโยชน์ใช้สอยของตนเอง และลักษณะเฉพาะของสื่อ ซึ่งส่งผลต่อความต้องการและการตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันไปในแต่ละคน รวมทั้งการสร้างความพึงพอใจด้วย

กระบวนการเลือกรับข่าวสาร (Festinger, 1957; Allport, G. W. และ Postman, 1947) จะประกอบไปด้วย

1. การเลือกรับหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention) ผู้รับสารมีแนวโน้มจะเลือกสนใจข่าวสารตามความสนใจของตนเพื่อสนับสนุนทัศนคติเดิมที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติเดิม

2. การเลือกรับรู้และการตีความหมาย (Selective Perception and Interpretation) ผู้รับสารจะเลือกรับรู้และตีความข่าวสารแตกต่างกันไปตามความต้องการ ประสบการณ์ ทัศนคติของตน รวมทั้งแรงจูงใจและอารมณ์ บางครั้งผู้รับสารอาจจะบิดเบือนข่าวสารเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตนเอง

3. การเลือกจดจำ (Selective Retention) เป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสารเฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติ ของตนและมักจะลืมในเรื่องที่ตนไม่สนใจหรือขัดแย้ง

ปาริชาติ (2538) ใช้พิจารณาการเปิดรับข่าวสารสาธารณะสุขของประชาชนผ่านหนังสือส่วนนารีนารถ (2539) ใช้ศึกษาการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ผ่านเพลงขอ

แนวคิดเรื่องการนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ในทางสื่อมวลชน (Usefulness of Folk Media for Mass Media)

สื่อมวลชนมีการนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ประโยชน์ใน 2 ลักษณะ

1. เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยประยุกต์ให้เข้ากับกลุ่มเป้าหมายและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชนในท้องถิ่นมากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ โดยเฉพาะการรณรงค์หรือให้ข่าวสารในด้านต่าง

- นำมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ คือการที่เอกชนหรือผู้ผลิตนำเอาเนื้อหา รูปแบบการ
แสดงพื้นบ้านมาผลิตเพื่อการขาย ในรูปแบบต่างๆ อาทิ วีดิโอ เทปคาสเซ็ท มีการเผยแพร่
โฆษณา และมีการซื้อเวลาในการออกอากาศ

ประยูทธ (2540) จะนำมาพิจารณาถึงการดำเนินกลยุทธ์การผลิตและเป็นช่องทางในการ
เผยแพร่สื่อสารการแสดงพื้นบ้านหมอลำอย่างไร

แนวคิดการใช้สื่อพื้นบ้านและสื่อมวลชนร่วมกัน

UNESCO ได้สรุปเกี่ยวกับการนำสื่อพื้นบ้านกับสื่อมวลชนมาใช้ร่วมกันว่าการเลือกใช้สื่อ
พื้นบ้านต้องดูบริบทเนื้อหาและดูว่าสื่อกับเนื้อหาไปด้วยกันได้ ดูความสามารถในการปรับตัวของสื่อ
หรือประสิทธิภาพของรูปแบบที่จะบรรจุเนื้อหาใหม่ๆ

ในการผลิตสื่อพื้นบ้านเพื่อใช้กับสื่อมวลชนต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบสื่อพื้นบ้านบ้างตามที่
สื่อมวลชนกำหนด สื่อพื้นบ้านไม่ทุกประเภทที่จะใช้ได้กับสื่อมวลชน ถ้าหากจะถ่ายทอดสื่อพื้นบ้านผ่าน
สื่อมวลชนต้องทำด้วยความระมัดระวัง พิถีพิถัน ไม่ใช่เปลี่ยนความหมายหรือรูปแบบของประเพณีซึ่ง
อาจมีผลลบได้

อินทิรา (2540) ได้ใช้แนวคิดนี้เป็นหนึ่งในแนวคิดเพื่อศึกษาหนังตะลุงทางโทรทัศน์เพื่อ
ถ่ายทอดความรู้

แนวคิดละครกับการสื่อสาร

อานันท์ อุเบร็สเฟลด์ แสดงความเห็นว่าจะละครเป็นสัญลักษณ์กลุ่มหนึ่ง ประกอบไปด้วยตัวบทหรือ
บทเจรจากับส่วนการแสดง สัญลักษณ์กลุ่มนี้จะอยู่ในกระบวนการของการสื่อสารอันประกอบไปด้วย
ผู้ประพันธ์ ผู้กำกับ นักแสดง ตัวบท การแสดง สถานที่ จาก คนดู

สุกัญญา (2543) วิวัฒน์ (2547) นำแนวทางนี้มาศึกษาลิเกและขอในลักษณะองค์ประกอบของ
การแสดง

แนวคิดเรื่องตลกและอารมณ์ขัน

หม่อมหลวงดุษฎี ชุมสาย (2545) กล่าวถึงเรื่องตลกและอารมณ์ขันว่า เป็นสิ่งธรรมดาสามัญ
ที่สุดที่ทำให้มนุษย์เกิดความสำราญ หลังจากที่ได้รับรู้เรื่องตลกและมีอารมณ์ขันแล้ว คนจะรู้สึกผ่อนคลาย
คลายและจิตใจสงบ

การเล่าอารมณ์ขันโดยเรื่องตลกสามารถทำได้ 3 ทาง คือ การแสดงมุขตลกบนเวที วิธีนี้สิ่งเล่า
อารมณ์จะเล่าทางนัยน์ตาและทางหู โดยอาจต้องมีจินตนาการหรือความคิดอื่นเข้าผสมด้วย ต่อมาคือ
การอ่านหรือฟังบทตลก ตัวการที่ทำให้เกิดอารมณ์ขันคือภาษา ซึ่งอาจจะเป็นเสียงหรือตัวหนังสือ วิธีนี้

ผู้มีอารมณ์ขันจะต้องอาศัยจินตนาการและความคิดมาก สุดท้ายคือการเร้าอารมณ์ขันให้เกิดขึ้นจากภาพ อย่างไรก็ตามอารมณ์ขันมิได้เกิดขึ้นโดยขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าเพียงอย่างเดียวแต่ขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจของผู้ที่จะมีอารมณ์ขันและสภาพแวดล้อมอื่นอีกหลายประการ

พรพรรณ (2544) และคนางค์ (2547) นำแนวคิดเรื่องตลกมาใช้วิเคราะห์งานของตน

แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสื่อพื้นบ้าน

ศรัณยา (2546) พิจารณาจากงานวิจัยเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในศิลปะการแสดงหนังตะลุง ของ ปรีดดา เจริญเผ่า กอนันตกุล (2525) ที่ได้แยกแยะองค์ประกอบของหนังตะลุงในฐานะเป็นผลผลิตของสังคม เพื่อพิจารณากลไกของการเปลี่ยนแปลงว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ประเด็นในการพิจารณาคือ เปรียบเทียบหนังสมัยใหม่กับหนังโบราณ ว่าอะไรเป็นลักษณะเด่นของการเปลี่ยนแปลง และความไม่เปลี่ยนแปลงในการแสดงทั้งสองแบบ และประเด็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในองค์ประกอบสังคมอื่นๆ โดยเทียบประเด็น ตัวละคร เนื้อเรื่อง แนวความคิด เทคนิคการแสดง และข้อสังเกต

งานวิจัยที่ศรัณยาก็ขึ้นมานี้ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบพื้นบ้านของหนังตะลุง ตั้งอยู่บนรากฐานเดิมและลักษณะบางประการก็สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบางส่วนได้รับอิทธิพลจากสื่ออื่น ศรัณยา (2546) นำแนวคิดนี้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของลิเกฮูลูเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบและสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน

สังคมและชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงบางครั้งก็นำมาซึ่งคุณประโยชน์ แต่บางครั้งก็สร้างปัญหาให้ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจนผู้คนปรับตัวไม่ทัน การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีมากเกินไปหรือมาแทนที่วิถีชีวิตเดิมอย่างรวดเร็วเกินไปจนก่อให้เกิดปัญหามีดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี และความเจริญทางด้านเทคโนโลยี
3. การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคม เช่น ระบอบการปกครอง
4. การล้าหลังทางวัฒนธรรม หมายถึงมีเทคโนโลยีใหม่ๆ แต่คนในชุมชนใช้ไม่เป็น

สิ่งเหล่านี้จะส่งผลกับค่านิยมของคนในสังคมด้วย โดยเฉพาะถ้าวัฒนธรรมตะวันตกหรือความทันสมัยเข้ามาอย่างรวดเร็วจนทำให้เกิดการเปลี่ยนวัฒนธรรมขึ้นในระดับสังคมเมือง ค่านิยมในเรื่องของวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นต่างๆ ก็อาจจะเปลี่ยนไป ซึ่งวนิดา (2545) ได้ใช้เป็นหนึ่ง

แนวคิดนอกเหนือจากแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและแนวคิดเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านในการอธิบายเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของการละเล่นขอ ล้านนา

จากตัวอย่างข้างต้น วนิดาจะกล่าวถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ส่วนพีระศิลป์ (2541) ได้ยกแนวคิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกลักษณะหนึ่ง คือ เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่

1. การค้นพบ (Discovery) คือการค้นพบสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน
2. การประดิษฐ์ (Invention) คือการผสมผสานดัดแปลงสิ่งที่ค้นพบให้มีประโยชน์ใช้สอยได้ใหม่หรือแบบใหม่ขึ้น
3. การแพร่กระจาย (Diffusion) หมายถึงการแพร่หลายของวัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งไปอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะเกิดในสังคมที่ติดต่อกัน เป็นกระบวนการสองทาง (two-way process) เป็นกระบวนการคัดเลือก (selective process) คือบางอย่างรับ บางอย่างไม่รับ เป็นต้น

แนวคิดโครงสร้าง หน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้างนิยม (Structural - Functionalism) สนใจสังคมวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นอยู่ เพื่อใช้อธิบายบทบาทของพิธีกรรมต่อคนในสังคม ผู้ให้กำเนิดคนสำคัญคือ A.R. Radcliffe - Brown, (1881-1955) และ Malinowski (1883-1942) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีเชิงมานุษยวิทยา

นักทฤษฎีทางด้านโครงสร้างหน้าที่ยังมีคนอื่น ๆ อาทิ Talcott Parsons, Robert Merton, Wilbert E. Moore แนวคิดนี้พยายามชี้ให้เห็นว่าสังคมเป็นระบบอันหนึ่งที่ต้องดำรงอยู่ต่อไป การที่สังคมจะดำรงอยู่ได้ จะต้องมีโครงสร้างเพื่อทำหน้าที่ต่างๆ ให้กับสังคม สังคมต้องสร้างองค์กรหรือสถาบันต่างๆ ขึ้นมาเพื่อจัดระเบียบในเรื่องต่างๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ลักษณะดังกล่าว เรียร์ชัย (2542)จะนำมาใช้กับแนววิเคราะห์ด้านภาวะแวดล้อม เพื่อวิเคราะห์บรรยากาศในแง่ของพิธีกรรมด้านอารมณ์ และความรู้สึกจากพิธีโนราโรงครู

พีระศิลป์ (2541) ก็จะศึกษาความสัมพันธ์ของสำนักส่งเสริมหมอลำกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่และกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

แนวคิดการเรียนรู้ การสอนและพัฒนาหลักสูตร

แนวคิดเหล่านี้จะเป็นการอธิบายขั้นตอนและวิธีการที่แตกต่างกันไปของแต่ละบุคคล โดยพิจารณาและอธิบาย อย่างละเอียดในส่วนต่างๆ ที่ใช้วิเคราะห์มากกว่าเป็นภาพกว้างหรือการสรุปรวมแนวคิดที่จะนำมาใช้ เช่น ความหมายของชุดการสอน ประเภทชุดการสอน ขั้นตอนการผลิต วิธีการสอนภาษาไทย องค์ประกอบการสอนภาษาไทย แนวทางการสอนภาษาไทย เป็นต้น

ในส่วนการสรุปแนวคิดนี้ผู้วิจัยจึงไม่นำรายละเอียดแนวคิดของวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาใช้ในการเรียนการสอน มาเสนอไว้ ด้วยรายละเอียดของแต่ละเล่มแต่ละส่วนจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะที่ใช้ศึกษา

วิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดเหล่านี้ อาทิ อุบลรัตน์ (2544) มาลัย (2546) กาญจนา (2547) จันทรา (2542) นิภา (2533) เป็นต้น

แนวคิดการรับรู้และเรียนรู้

การรับรู้และเรียนรู้มีความสัมพันธ์กัน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนได้ผ่านประสบการณ์ในการรับรู้ ดังนี้

1. **ขั้นสนใจปัญหา (Motivation)** ผู้เรียนมีความสนใจและเกิดความพร้อมที่จะเรียน โดยได้พบกับสิ่งที่ยั่วยุความสนใจ
2. **ขั้นศึกษาข้อมูล (Information)** ผู้เรียนสนใจที่จะศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมในสิ่งที่ตนเองสนใจ
3. **ขั้นพยายาม (Application)** ผู้เรียนจะพยายามใช้ข้อมูลที่ได้ศึกษาเพื่อที่จะแก้ปัญหาที่ประสบอยู่
4. **ขั้นสำเร็จผล (Progress)** พฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อได้แก้ปัญหาด้วยข้อมูลที่พยายามศึกษา เป็นการยืนยันได้ว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ทฤษฎีเกี่ยวกับมานุษยดนตรีวิทยา (Ethnomusicology)

จะเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นอธิบายเกี่ยวกับการทำการวิจัยทางมานุษยดนตรีวิทยา คือการปฏิบัติงานภาคสนามที่นำเอาหลักของมานุษยวิทยามาใช้กับการศึกษาดนตรีด้วย ดังนั้นจึงไม่ได้มุ่งศึกษาที่ดนตรีอย่างเดียว แต่ต้องศึกษาบริบทของดนตรีด้วย

มานุษยดนตรีวิทยาเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับผลผลิตของมนุษย์ทางวัฒนธรรม คือให้ความสนใจทั้งผลผลิตและผู้ผลิต ในกรณีที่เข้าไปศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับดนตรีของมนุษย์ จำเป็นจะต้องมีความรู้เรื่องดนตรีเสียก่อน เพื่อจะได้เข้าใจในด้านความสัมพันธ์ของดนตรีและวัฒนธรรมได้ดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากดนตรีเป็นผลผลิตที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นผลงานของมนุษย์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Unique) ซึ่งดำรงอยู่ได้เฉพาะเมื่อมีการใช้ร่วมกันระหว่างผู้คนในสังคม ไม่ใช่เฉพาะตัวดนตรีเองเพียงอย่างเดียว

การศึกษาด้านมานุษยดนตรีวิทยาจำเป็นต้องเน้นศึกษาตัวของดนตรีและบริบทหรือสิ่งที่อยู่รอบตัวดนตรีว่ามีผลซึ่งกันและกันอย่างไร อาทิ อิทธิพลของดนตรีกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นจึงต้องศึกษานักดนตรี เครื่องดนตรี และผู้ฟังดนตรี เป็นต้น ผู้ใช้แนวคิดนี้ ได้แก่ พชร (2543) ศรีจันทร์ (2544) นกดล (2544) บูรพันธ์ (2545)

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์ดนตรี

ในการวิเคราะห์ดนตรีตะวันตกหรือดนตรีพื้นบ้านสิ่งที่เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หลักที่สำคัญคือ การศึกษากันไดเสียงและเสียงขั้นคู่ ส่วนการศึกษาวิเคราะห์เพลงร้อง สิ่งสำคัญในการวิเคราะห์คือทำนองเพลงและเนื้อหาของเพลง

Mentle Hood กล่าวถึงการวิเคราะห์ดนตรีตะวันออกว่าทำนองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญกว่าแนวประสาน เนื่องจากดนตรีตะวันออกมีโครงสร้างของดนตรีในลักษณะแนวนอน มีใช้แนวตั้ง และในการศึกษาแนวทำนองที่จำเป็นต้องศึกษากันไดเสียงของเพลง ซึ่งหมายถึงการแยกแยะเสียงต่างๆ ในบทเพลงเพื่อให้ได้มาซึ่ง Theoretical scale ทั้งนี้เพราะบันไดเสียงของแต่ละเพลงเกิดขึ้นจากเสียงต่างๆ ที่ใช้ในบทเพลงนั้น ส่วนการศึกษาเรื่ององค์ประกอบเสียงสำคัญในบทเพลงที่เรียงลำดับ ซึ่งเรียกว่าบันไดเสียงและเสียงจริงที่ใช้ในการบรรเลงหรือขับร้อง การศึกษากันไดเสียงมีความสำคัญในการให้เข้าใจ style ของเพลง และลักษณะของกลุ่มเพลง

Nettl Bruno (1964) กล่าวว่าการศึกษาวิเคราะห์บทเพลงจะแยกแยะองค์ประกอบเพลงเป็นส่วนๆ คือ ทำนอง (Melody) จังหวะ (Rhythm) ทำนองหลัก (Themetic Material) แนวประสาน (Polyphony) และพื้นผิว (Texture)

สุกรี เจริญสุข (2538) กล่าวถึงทำนองเพลงพื้นบ้านว่าประกอบด้วยระบบเสียงที่เรียกว่า Mode หรือ Scale หรือบันไดเสียง แต่ก็มีลักษณะเป็นระบบเสียงของดนตรีตะวันตก โดยนำเสียงมาเรียงกันเหมือนขั้นบันไดมี A B C D E F G แม้เพลงพื้นบ้านไม่อยู่ใน Scale นี้แต่ก็มีบันไดเสียง 5 เสียงที่ใกล้เคียงกับเพลงพื้นบ้าน มีเสียงเรียงกัน 5 เสียง คือ C D E G A

สำหรับวิทยานิพนธ์ที่ใช้แนวคิดด้านมานุษยดนตรีวิทยา และการวิเคราะห์ดนตรีได้แก่ พชร (2543) ศรีจันทร์ (2544) บูรพันธ์ (2545)

ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการวิเคราะห์วรรณกรรม

แนววิเคราะห์วรรณกรรมด้านสังคมไทย (อุทัย หิรัญโต)

แนวคิดนี้จะเน้นให้เข้าใจสภาพการณ์ วัตถุประสงค์ที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมเป็นหมู่ เป็นพวก แบบต่างๆ ของมนุษย์ การก่อกำเนิดวิวัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนวัฒนธรรม ความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่างๆ ที่สมาชิกของสังคมแต่ละแบบปฏิบัติอยู่ อันแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นๆ ซึ่งแบ่งออกเป็นหลายสาขา อาทิ

1. การศึกษาทางด้านสังคม
2. การศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์
3. การศึกษาถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในชุมชน ที่เป็นชนบทและในเมือง
4. การศึกษาทางด้านศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ ของศาสนา

5. การศึกษาทางด้านการเมือง
6. การศึกษาทางด้านกฎหมาย
7. การศึกษาทางด้านจิตวิทยา หรืออิทธิพลของสังคมที่สะท้อนอดีต

นอกจากนี้ยังศึกษาเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว วัฒนธรรม ชนบธรรมเนียมประเพณี เวทมนตร์ คาถา ความเชื่อ พิธีกรรมและอื่นๆ

ในการวิเคราะห์ด้านวรรณศิลป์ จะประกอบไปด้วย

เสียงสัมผัส การเล่นเสียงวรรณยุกต์ ลีลาจังหวะ การเล่นคำและอักษร การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ การใช้คำแสดงอารมณ์ การใช้ภาษาถิ่น การซ้ำคำหรือวลี คำภาษาต่างประเทศ

พิจารณารสแห่งวรรณคดี อาทิ ศฤงคารรส หาสยรส กรูณารส รุทรรส อัปฤตสรส ภัยานกรส วีรรส ศานตรส

พิจารณารสความจากการพรรณนาและบรรยาย อาทิ การซ้ำความหมาย การลำดับความ การสรุปความ ไหวहारอุปมา อุปไมย ไหวहारสุภาษิต เทศนาไหวहार ไหวहारกล่าวเกินจริง การใช้ภาพพจน์ต่างๆ อาทิ บุคลาธิษฐาน สัญลักษณ์ อุปลักษณ์ เป็นต้น

การวิเคราะห์สาระคุณค่าในเนื้อหาจะประกอบไปด้วย

ความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์และความหมาย

ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา

ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผู้ที่ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับวรรณศิลป์และวิเคราะห์วรรณกรรม จะใช้แนวทางเหล่านี้ในการอธิบาย อาทิ ธนพร (2542) จันทรา (2547) เจ็ดจันทร์ (2543) อรพิน (2544) ปริญญา (2544)

ส่วนแนวคิดอื่นๆ ที่เหลือก็จะเป็นแนวคิด ทฤษฎีเฉพาะที่ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ค้นคว้ามา ประกอบทฤษฎีหลักในการตอบเจตย์และวัตถุประสงค์ อาทิ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพ แนวคิดและทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎีด้านศาสนาและศีลธรรม รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีอื่นๆ

สรุป

- แนวคิดที่ผู้วิจัยนำเสนอในบทที่ 2 กับแนวคิดที่พบในงานวิทยานิพนธ์ทั้ง 85 เล่ม โดยเฉพาะทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการสื่อสารจะมีลักษณะใกล้เคียงกัน แสดงให้เห็นว่าเป็นแนวคิดหลักที่ถูกเลือกใช้ในการศึกษาสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในวงนิเทศศาสตร์และสหสาขาอื่นๆ

- ผู้ที่ทำวิทยานิพนธ์ ในลักษณะที่ใกล้กัน มักจะเลือกใช้แนวคิด ทฤษฎีในทำนองเดียว โดยมักจะอ้างจากแหล่งอ้างอิงทุติยภูมิ มากกว่าการค้นหาข้อมูลจากแหล่งดั้งเดิม เช่น แนวคิดบทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร ธีรเดช (2538) หรือ นิทรภาพร (2539) ก็จะอ้างจากจิตตนา (2533) ส่วนแนวคิดของปารีชาติ (2539) ก็จะใกล้เคียงมากกับนารีนารถ (2538) เพราะทำในเรื่องการใช้สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านในการให้ข่าวสารสาธารณชน

- แนวคิดพัฒนาวัฒนธรรมพื้นบ้านของเสรี พงศ์พิศ (2536) นั้น มีลักษณะคล้ายแนวคิดเจ้าของสิทธิทางวัฒนธรรมที่อดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์ (2538) ได้กล่าวไว้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเป็นอีกแนวคิดสำคัญในการศึกษาเรื่องการพัฒนาสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน นอกเหนือจากสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

- แนวคิดทางด้านวัฒนธรรมก็จะนิยมแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ของ Raymond Williams ที่อ้างถึงในภาฏจนา แก้วเทพ และทางด้านสังคมศาสตร์ก็จะเป็น Thomus Ford Hoalt ที่อ้างในสุพัตรา สุภาพ ส่วนแนวคิดทางวัฒนธรรม ถ้าเป็นแนวการสื่อสารมักจะอ้างภาฏจนา แก้วเทพ แต่ถ้าเป็นเชิงสังคมศาสตร์ จะมีชื่อของสุพัตรา สุภาพ ม่องพันธุ์ มณีรัตน์ เป็นอาทิ และสำหรับแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและพฤติกรรมมนุษย์ที่ใช้ประกอบการวิเคราะห์เกี่ยวกับค่านิยม หรือวัฒนธรรมประเพณีไทย มักใช้ของ อุทัย หิรัญโต

- แนวคิดการพัฒนาสื่อพื้นบ้านจะเป็นแนวคิดเชิงสังคมศาสตร์และมองวัฒนธรรมองค์รวมทั้งหมด ยังไม่มีแนวคิดที่เน้นมาที่ตัวสื่อโดยเฉพาะ อาทิ แนวคิดการพัฒนาสื่อพื้นบ้าน คือการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Attribute Analysis) ของภาฏจนา แก้วเทพนั้น ยังไม่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ในช่วงนี้ แต่จากการอ่านงานวิจัยในช่วงหลังปี พ.ศ. 2548 ก็พบการนำแนวคิด ทฤษฎีนี้มาใช้กันพอสมควร

- คำว่ากรอบแนวคิดของวิทยานิพนธ์หลายเล่ม จะมีเพียงหัวข้อแนวคิด ทฤษฎี กับคำอธิบาย ประมาณ 5-10 บรรทัด หรือบางเล่มจะใช้วิธีนำหนังสือ วิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยที่มีการศึกษาใกล้เคียงกับงานของตนมาเรียบเรียงเป็นส่วนของเอกสารที่เกี่ยวข้องเลย

ประมวลระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาใช้ในการทำวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน

สำหรับระเบียบวิธีวิจัยนั้น จากการรวบรวมทั้ง 85 เล่ม พบว่า เกือบทั้งหมดเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เน้นการศึกษาจากเอกสาร ตามมาด้วยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ทั้งแบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วม

สำหรับการใช้แบบสอบถามนั้น ก็พบในงานที่มีลักษณะวัดทัศนคติ หรือการรับรู้จากการที่ได้รับชมการแสดงผลพื้นบ้านตามวัตถุประสงค์ต่างๆ แล้ว

ผู้วิจัยได้นำเสนอเปรียบเทียบเป็นตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบระเบียบวิธีวิจัย : วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล					
	วิเคราะห์เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม แบบสอบถาม แบบทดสอบ	สร้างสรรค์	ประเภท
1. เพลงโคราชในกระแสโลกาภิวัตน์	/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
2. เพลงโคราช : การศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี	/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
3. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงเพลงโคราช คณะกำนันบ้านแท่นและคณะแสงสมจิต	/	/ ภาคสนาม	/	/		วิเคราะห์เนื้อหา
4. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่อง เพลงโคราชกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	/			/		เชิงทดลอง สถิติวิเคราะห์
5. การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์	/			/		วิเคราะห์เนื้อหา / สัมภาษณ์
6. การนำเสนอโครงการการใช้เพลงพื้นบ้านภาคกลางในการสอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	/		/	/		สำรวจและ ประเมินผล
7. การสร้างชุดการสอนมีกปฏิบัติขั้ร้องเพลงพื้นเมืองภาคกลาง เรื่องเพลงเทพทอง สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	/	/		/		การทดลองและ ประเมินผล
8. ศึกษาวิเคราะห์ผลงานเพลงพื้นบ้านของ ชาวญิต ศรีประจันต์	/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
9. การศึกษาวิเคราะห์เพลงตลกคำเมือง	/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
10. เพลงพื้นบ้านตำบลวังลึก อำเภอศรีสำโรง จ.สุโขทัย	/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล					
	วิเคราะห์เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม แบบสอบถาม แบบทดสอบ	สนทนากลุ่ม	ประเภท
เพลงพื้นบ้าน						
11. เพลงร้องพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา : เพลงโนเนน เพลงลำภาข้าวสาร และเพลงระบำพื้นบ้าน	/	/	/			วิเคราะห์เนื้อหา
12. เพลงแหล่ในเทศน์มหาชาติ จังหวัดเพชรบุรี	/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
13. การพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีแซว ภูมิปัญญาท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับนักเรียนประถมศึกษา	/	/	/	/	/	การทดลองและประเมินผล
14. บทบาทผู้ส่งสารของหวังเต๊ะในการถ่ายทอดความรู้ โดยผ่านสื่อพื้นบ้านประเภทลำตัด : การศึกษาเฉพาะกรณี	/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
15. การใช้เพลงพื้นบ้านพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนวัดหน้าไม้ จังหวัดปทุมธานี				/	/	การทดลองเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์
16. บูรณาการของการแสดงลำตัดกับสื่อมวลชน : กรณีศึกษา คณะหวังเต๊ะ คณะแม่ประยูร ยมเยี่ยม และคณะแม่ขวัญจิตร ศรีประจันต์	/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา

ตารางที่ 20 ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลเพลงพื้นบ้าน

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล					
	วิเคราะห์เนื้อหา/เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม แบบสอบถาม แบบทดสอบ	สนทนากลุ่ม	ประเภท
1. การวิเคราะห์บทหมอลำเรื่องต่อกลอน	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
2. พัฒนาการของหมอลำในเมืองอุบลราชธานี	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
3. การวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม	/					วิเคราะห์เนื้อหา
4. การวิเคราะห์การใช้สื่อหมอลำเพื่อการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	/		/			วิเคราะห์เนื้อหา
5. บทบาทของหมอลำราตรี ศิริวิไล ผู้บุกเบิกลำซิ่ง	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
6. ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการแสดงของหมอลำบุญเพ็งไฉฉวย	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
7. วรรณกรรมกลอนลำของหมอลำทองสา สามีสี บ้านนาไต้ ตำบลนาไต้ อำเภออุทุมม จังหวัดยโสธร	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
8. ภูมิปัญญาทางศิลปศิลป์ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
9. พัฒนาการของเครื่องหมอลำมูวาคอนแกน	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
10. กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดศิลปะการแสดงของหมอลำอาชีพ	/	/ภาคสนาม	/		/	วิเคราะห์เนื้อหา
11. หมอลำซิ่ง : กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำในภาคอีสาน	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา

ชื่อวิทยานิพนธ์	หมวดหมู่	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล					ประเภท
		วิเคราะห์เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม แบบสอบถาม แบบทดสอบ	สนทนากลุ่ม	
12. บทบาทและการดำเนินกลยุทธ์ของสื่อมวลชนเพื่อการส่งเสริม "หมอลำ"		/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
13. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของสำนักงานส่งเสริมหมอลำกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม		/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
14. บทบาทของหมอลำจิวรรณ ดำเนิน ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน		/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
15. ลักษณะการแสดงของตัวตลกหมอลำหมู่ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น		/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
16. วิถีสุขภาพหมอลำรุ่งเยาว์ : กรณีศึกษามันมือ ตำบลพระลับ อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น		/	/ ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา

ตารางที่ 21 ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลหมอลำ

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล					ประเภท	
	หัวข้อ / หนึ่งประโมทัย	วิเคราะห์ เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม		
					แบบสอบถาม		แบบทดสอบ
1. การรับข่าวด้านสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ตระกูลของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช	/	/	/	/	/	เชิงสำรวจ	
2. การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดย การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น "หนึ่งตระกูล" ในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
3. บทบาทหนึ่งตระกูลทางโทรทัศน์ในการถ่ายทอดความรู้	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
4. ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏ ในวรรณกรรมหนึ่งตระกูลในจังหวัดนครศรีธรรมราช	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
5. ศูนย์ศิลปะการแสดงหนึ่งตระกูล	/	/	/	/	/	เชิงทดลอง / สร้างสรรคใหม่	
6. หนึ่งตระกูลคณะจรัส ชูชื่น : การศึกษาทางมานุษยวิทยา การดนตรี	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
7. แนวคิดเชิงปรัชญาที่ปรากฏในหนึ่งตระกูลของนายฉิม อร มุต	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
8. ศึกษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมราชจากบทหนึ่งตระกูล	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
9. ศึกษาชีวประวัติและผลงานของหนึ่งฉิมเท่ง (ฉิม จิตต์ ภักดี)	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
10. สุนทรียภาพในบทหนึ่งตระกูลของหนึ่งกัน ทองหล่อ	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
11. การเปลี่ยนแปลงของหนึ่งประโมทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
12. การวิเคราะห์สารจากตัวตลกหนึ่งตระกูล	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	

ตารางที่ 22 ผลการประเมินวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลหนึ่งตง / หนึ่งประไมทัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	ชื่อ	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล						ประเภท
		วิเคราะห์เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม		สนทนากลุ่ม	
					แบบสอบถาม	แบบทดสอบ		
1. การรับข่าวสารทางด้านจริยธรรมจากสื่อพื้นบ้านประเภทของประชาชนในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	/	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหาเชิงสถิติ	
2. ความตระหนักของช่างอินทพาทนักร้องเพื่อการพัฒนา	/	/ภาคสนาม	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
3. การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ผ่านสื่อพื้นบ้านเพลงขอ	/	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
4. การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทของบัวซอน เมืองพร้าว	/	/ภาคสนาม	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
5. การคงอยู่ของเพลงพื้นบ้าน (ขอ) ในจังหวัดเชียงใหม่	/	/ภาคสนาม	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
6. ศึกษาของเล่นน่าน :กรณีศึกษาคณะค้ำฝาย นูบึง	/	/ภาคสนาม	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
7. การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา	/	/ภาคสนาม เข้าร่วมแสดง	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
8. การสื่อสารเชิงสุนทรีย์ในละครผสมมัยใหม่ของชาวล้านนา	/	/เข้าร่วมแสดง	/	/	/	/	ชาติพันธุ์วรรณนา	
9. กระบวนการสืบทอดเพลงขอพื้นบ้าน ของจังหวัดเชียงใหม่	/	/	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	
10. ความคงอยู่ของอาชีพช่างขอในจังหวัดเชียงใหม่	/	/ภาคสนาม	/	/	/	/	วิเคราะห์เนื้อหา	

ตารางที่ 23 ผลการประเมินวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลขอ

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล						ประเภท
	วิเคราะห์เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม	สนทนากลุ่ม		
1. การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนโลก	/	/ ภาคสนาม	/				วิเคราะห์เนื้อหา
2. สัจนิยมในสื่อสารการแสดง - ศึกษาศาสตร์โลกวิถีทัศน์	/	/ ร่วมแสดง	/				ชาติพันธุ์วิทยา
3. การวิเคราะห์เนื้อหาของศิลปะการแสดง	/	/ ร่วมแสดง	/				วิเคราะห์เนื้อหา
4. อาชีพศิลปินในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	/	/ ร่วมแสดง	/				สำรวจ / ชาติพันธุ์วิทยา
5. การศึกษาการแสดงศิลปะป๊อปจังหวัดภูเก็ต	/	/ ปฏิบัติด้วยตนเอง	/				วิเคราะห์เนื้อหา
6. ศิลปินใจ การศึกษากลุ่มละครระชาชนบ่ออม	/	/ ร่วมแสดง	/				ชาติพันธุ์วิทยา
7. บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสื่อพื้นบ้านศิลปะที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	/	/ ภาคสนาม	/				วิเคราะห์เนื้อหา
8. การแสดงมโหรียี่งอ คณะศรีปัตตานี	/	/ ร่วมแสดง	/				ชาติพันธุ์วิทยา
9. พัฒนาการของศิลปะการแสดงยาว บ้านสองห้อง อำเภอวังคำ จังหวัดกาฬสินธุ์	/	/ ภาคสนาม	/				วิเคราะห์เนื้อหา
10. แมยอก : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงศิลปะกับคนดู เปรียบเทียบกรุงเทพมหานครกับพิษณุโลก	/	/ ภาคสนาม	/				ชาติพันธุ์วิทยา

ตารางที่ 24 ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูล

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล					
	วิเคราะห์เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม	สนทนากลุ่ม	ประเภท
1. พหุภาษาโนรา	/	/	/			วิเคราะห์เนื้อหา
2. การศึกษาเปรียบเทียบทำโนราของศรีโนรา 5 ท่าน	/	/ปฏิบัติด้วยตนเอง	/			วิเคราะห์เนื้อหา
3. โนรา : การประสมทำแบบตัวอ่อน	/	/ปฏิบัติด้วยตนเอง	/			วิเคราะห์เนื้อหา
4. โนรา : ทำเขียนพราย-เหยียบลูกมะนาว	/	/ปฏิบัติด้วยตนเอง	/			วิเคราะห์เนื้อหา
5. นัยทางสังคมของพิธีโนราโรงครู : กรณีศึกษาร้านม่อแดง	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
6. โนราผู้หญิง	/	/ปฏิบัติด้วยตนเอง	/			วิเคราะห์เนื้อหา
7. การปรับตัวของสื่อพื้นบ้านโนราในสังคมไทย	/	/ภาคสนาม (ช่วยหลังเวที)	/			วิเคราะห์เนื้อหา
8. ศึกษาลักษณะและคุณค่าของเครื่องประกอบการแสดงโนราในจังหวัดพัทลุง	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
9. เพลงใหม่โรงโนรา : กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา

ตารางที่ 25 ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลโนรา

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล					
	วิเคราะห์เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม แบบสอบถาม แบบทดสอบ	สนทนากลุ่ม	ประเภท
รองเง็ง						
1. บทบาทและการเสื่อมสลายของรองเง็งต้นหยอง	/	/	/			วิเคราะห์เนื้อหา
2. รองเง็ง : ระเบิดพื้นเมืองในภาคใต้	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา
3. ศึกษาการใช้ค่าและโภชนาการในเพลงรองเง็ง จังหวัด สตูล	/		/			วิเคราะห์เนื้อหา

ตารางที่ 26 ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลของเง็ง

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล					
	วิเคราะห์เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม แบบสอบถาม แบบทดสอบ	สนทนากลุ่ม	ประเภท
ละครชาตรี / เเทงตุ๊ก						
1. ละครชาตรีเมืองเพชร	/	/ร่วมแสดง	/			วิเคราะห์เนื้อหา
2. ละครเทงตุ๊กในจังหวัดจันทบุรี	/	/ภาคสนาม	/			วิเคราะห์เนื้อหา

ตารางที่ 27 ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลของเง็ง / เเทงตุ๊ก

ชื่อวิทยานิพนธ์	วิธีจำแนกและเก็บข้อมูล						
	วิเคราะห์ เนื้อหา / เอกสาร	สังเกตการณ์	สัมภาษณ์	แจกแบบสอบถาม		สนทนากลุ่ม	ประเภท
				แบบสอบถาม	แบบทดสอบ		
1. การวิเคราะห์บทบาทและค่านิยมในสื่อพื้นบ้าน "ละคร เสภาขุนช้างขุนแผน"	/	/ ภาคสนาม	/				วิเคราะห์เนื้อหา
2. การศึกษากระบวนการและผลของโครงการสื่อชาวบ้าน เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมในภูมิภาคที่ต่างกัน : กรณีศึกษาคณะละครมะขามป้อม	/	/ ภาคสนาม	/				วิเคราะห์เนื้อหา
3. การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้านอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร	/	/	/				วิเคราะห์เนื้อหา
4. คำ กวี ไหว้ คีลปิ่นแห่งชาติ : ชีวประวัติและผลงานการแสดงพื้นบ้าน-ช่างฟ้อน	/	/ ภาคสนาม	/				วิเคราะห์เนื้อหา
5. บทบาทศิลปปิ่นดนตรีพื้นบ้านของสงขลาวัฒนธรรมจังหวัด ร้อยเอ็ด กับ การสืบทอดวัฒนธรรม	/	/ ภาคสนาม	/				วิเคราะห์เนื้อหา
6. ผลของการใช้สื่อพื้นบ้านในการให้สุศึกษาเรื่องโรค เอดส์แก่ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์	/	/	/			/	กึ่งทดลอง
7. การแสดงพื้นบ้านของอำเภอ ศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย	/	/ ปฏิบัติด้วย ตนเอง	/				วิเคราะห์เนื้อหา

ตารางที่ 28 ผลการประมวลวิธีจำแนกและเก็บข้อมูลสื่อสารการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ

สรุปแนวคิดระเบียบวิธีวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล

จากตารางข้างต้น เป็นการประมวลภาพรวมของวิธีการเก็บข้อมูลของวิทยานิพนธ์ทั้ง 85 เล่ม ซึ่งพอสรุปได้ว่าวิทยานิพนธ์เกือบทั้งหมดเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลเชิงสัญลักษณ์ สัญญะ การวิเคราะห์ ตีความ หรือวิพากษ์ เพื่อจัดกลุ่มหาคุณสมบัติร่วมกันของปรากฏการณ์ที่ศึกษา วิเคราะห์คุณลักษณะเด่นที่มีร่วมกัน ตลอดจนตีความข้อมูลและบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยการดำเนินการในสถานการณ์ที่เป็นจริง ข้อมูลที่ปรากฏมักเป็นรูปแบบของข้อความ ตัวอักษร หรือภาพต่างๆ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 45 : 14) จะมีเพียงบางส่วนจะเน้นข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ดูตัวเลขจากสถิติเพื่อวัดผลของการออกแบบหรือการนำเอาหลักสูตรไปใช้ ลักษณะของการวิจัยโดยรวม จะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เก็บข้อมูลด้วยการศึกษาค้นคว้า ศึกษาเอกสาร (Document Research) เป็นขั้นแรกหรือเบื้องต้น หลังจากนั้นจะมีการสัมภาษณ์ (Interview) โดยมักจะสัมภาษณ์ศิลปิน (โดยมากจะเป็นศิลปินผู้มีประสบการณ์และถือว่าการแสดงนั้นเป็นอาชีพ) ผู้ชม นักวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง มีอยู่ 4 เล่มที่มีการสนทนากลุ่ม แต่ทั้งหมดจะเกิดจากที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์ให้แบบทดสอบหรือให้ชมการแสดงแล้วมีการสนทนากลุ่มเพื่อวัดทัศนคติหรือความพึงพอใจ นอกจากนี้ยังใช้การสังเกตการณ์ทั้งอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participant / Non-participant Observation) โดยการมีส่วนร่วมก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงนั้นหรือเข้าร่วมในพิธีกรรม กิจกรรมอันเนื่องมาจากการแสดง

ในส่วนของการสังเกตการณ์นั้น ผู้วิจัยจะใส่คำว่าภาคสนามไว้เพื่อกล่าวถึงวิทยานิพนธ์ที่ผู้ศึกษาได้ไปชมการแสดงสดจริง และการบันทึกการแสดงเหล่านั้นด้วยวิธีการบันทึกเสียง บันทึกภาพประกอบ หรือมีส่วนร่วมบางอย่างในการแสดงนั้นๆ แต่ยังไม่ได้แสดง

สำหรับการนำเสนอผลการวิจัยนั้น มักจะใช้วิธีการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพราะเป็นลักษณะงานวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติจากแบบสอบถาม ก็จะนำเสนอด้วยการพรรณนาทางสถิติ

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตในการเลือกวิธีการในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยดังนี้

- ส่วนใหญ่การสังเกตการณ์มักจะเป็นในฐานะผู้ชมการแสดงคนหนึ่ง ที่ชมไปและวิเคราะห์ตามไปด้วย มีการถ่ายภาพ บันทึกเทป บันทึกเสียงการแสดงแล้วนำมาเป็นวัตถุสืบหรือข้อมูลเสริมในการวิเคราะห์ ซึ่งจะเป็นลักษณะของการทำงานภาคสนาม (Field Work) ที่ผู้ศึกษาจะไปชมการแสดง เข้าร่วมพิธีด้วย อาทิ เขียรชัย (2542) ที่เข้าร่วมพิธีโนราโรงครูด้วย นิธิมา (2544) ที่ช่วยอยู่หลังเวทีการแสดงโนรา ส่วนสาวิตร (2538) ก็เข้าร่วมในพิธีลอยเรือที่จะมีการแสดงรองเง็ง, สิรินุช (2544) เข้า

ร่วมงานเลี้ยงช่างขอประจำปี ส่วนพีระศิลป์ (2541) ก็มีโอกาสเข้าร่วมอยู่ในกระบวนการการว่าจ้างหมอลำ

- การสังเกตการณ์และฝึกปฏิบัติด้วยตัวเองจะพบมาก ในวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดง ที่เน้นในด้านนาฏศิลป์ อาทิ อรวรรณ (2542) สมโภชน์ (2538) สุพัฒน์ (2539) และ ธรรมนิศย์ (2539) ที่ศึกษากระบวนการทำรำของโนราแบบต่างๆ ในแต่ละประเภท แต่ละสกุลหรือสายตระกูล โดยได้รับการฝึกฝนจริงจากศิลปินชั้นครู

ลักษณะดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของผู้ศึกษาในสาขาที่จะเป็นศิลปินด้วย หรือมีความสามารถในการปฏิบัติสูง

- วิธีเก็บข้อมูลแบบการเข้าไปสังเกตการณ์นั้น จะมีเพียงไม่กี่เล่มที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตการณ์เชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) นั่นก็คือการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของคณะการแสดงนั้นๆ โดยการฝึกหัดและทดลองแสดงจริงด้วย หรือผู้ศึกษาวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ศึกษา เช่น สุกัญญา (2543) ได้ร่วมแสดงลิเกกับคณะลิเออาซีพีที่ได้เข้าไปคลุกคลีอยู่ด้วย, อริยา (2543) ที่ได้ร่วมแสดงมะโย่ง, วิวัณ (2547) ได้ฝึกหัดและแสดงละครขอ, ศิริรินทร์ (2545) ในฐานะเป็นอาสาสมัครมะขามป้อม หรือ "คนโน" ตามหลักมานุษยวิทยา ก็จะได้รู้ถึงวิถีชีวิตและมีโอกาสได้ทดลองแสดงลิเกแบบร่วมสมัยด้วย, วนิดา (2545) ได้มีโอกาสเข้าร่วมการละเล่นพื้นบ้านซอล้านนา ในขณะที่ภัทรวรรณ (2540) ที่จะศึกษาแม่ยกลิเก ก็เข้าไปอาศัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ข้อมูลก็จะเป็นแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการบูรณาการข้อมูลในส่วนอื่นๆ

- สำหรับวิทยานิพนธ์ที่ วิเคราะห์เนื้อหาวรรณศิลป์ บทวรรณกรรมการแสดง และคุณค่าของวรรณกรรม มักจะใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ศิลปินเท่านั้น จะไม่มีการสังเกตการณ์การแสดงด้วย เช่น อรพิน (2544) ที่ศึกษาบทขอของบัวซอน เมืองพร้าว, สมจิตร (2524) วิเคราะห์เพลงพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์, เจิดฉันท (2543) วิเคราะห์กลอนลิเกลูกบท, นิทรภาพร (2539) วิเคราะห์เนื้อหาหมอลำเพื่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม, อินทิรา (2540) ศึกษาลักษณะหนังตะลุงทางโทรทัศน์

วิทยานิพนธ์เรื่องอื่น อาทิ แนวคิดของหนังฉิ้น อรมุต, วิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชจากหนังตะลุง, ประวัติและผลงานของหนังอิมเท่ง, สุนทรียภาพของหนังตะลุงกัน ทองหล่อ ของอริยา (2543), วรรณ (2546), จันทราภรณ์ (2545), วันดี (2542) ตามลำดับ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันที่เน้นการวิเคราะห์ตัวบทและใช้การสัมภาษณ์ประกอบ

- ในด้านครุศาสตร์นั้นมักจะมีการสร้างหลักสูตรขึ้นมาจากการบูรณาการวิชาต่างๆ เข้ากับ สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน แล้วมาใช้กับเด็กนักเรียน รวมทั้งครูผู้สอนประจำ โดยอาจจะวัดความพึงพอใจ สัมฤทธิ์ผล หรือแนวทดลองความแตกต่างระหว่างการใช้กับไม่ใช้สื่อสารการแสดงพื้นบ้านในการสอน เช่น จันทนา (2542) อุบลรัตน์ (2544) มาลัย (2546) กาญจนา (2547) ซึ่งเจ้าของวิทยานิพนธ์เหล่านี้จะนำเพลงพื้นบ้านมาผสมผสานหรือบูรณาการกับการเรียนการสอนวิชาต่างๆ หรือสร้างหลักสูตร เพื่อสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเรียนการสอนให้มีมากขึ้นโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ในส่วนของแนวทดลองยังมีอีกหลายเรื่องที่แตกต่างกันไป เช่น สมศรี (2544) ได้ทดลองใช้วิดีโอสื่อพื้นบ้านให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์กับกลุ่มตัวอย่างจังหวัดสุรินทร์ แจกแบบสอบถามและสนทนากลุ่มเพื่อหาค่าความเข้าใจ ส่วนทินัย (2545) ได้ทดลองออกแบบทางสถาปัตยกรรมในการใช้แสงเงาและสร้างพื้นที่ในการแสดงหนังตะลุง เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 3

ประมวลภาพรวมในการวิเคราะห์ข้อค้นพบและผลการวิจัยแบ่งตามสื่อทั้ง 9 ชนิด

สำหรับผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้ประมวลผลงานวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลภาพสื่อพื้นบ้าน ทั้ง 9 ชนิด จาก 85 เล่ม โดยหัวข้อและประเด็นตามคำถามในการวิจัย โดยแบ่งเป็นหัวข้อและประเด็นการวิจัย และนำเสนอข้อมูลทีละชนิด รวม 9 ชนิด โดยในส่วนแรกนี้ จะนำเสนอตารางแสดงผลภาพและปริมาณและเมื่อพิจารณาจากตารางจะเห็นว่า เพลงพื้นบ้านและหมอลำมีปริมาณการวิจัยมากที่สุดคือ ประเภทละ 16 เรื่อง รองลงมาคือ หนังตะลุง / หนังประโมทัย ซอ และลิเก 12, 10 และ 10 เล่มตามลำดับ มีการศึกษาวิจัยโนรา 9 เล่ม การแสดงพื้นบ้านอื่นๆ 7 เล่ม รongเงิง 3 เล่ม และละครชาตรี / เเทงตึก 2 เล่ม รวมทั้งสิ้น 85 เล่ม ดังตาราง

ประเภทสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน	จำนวน (เล่ม)
1. เพลงพื้นบ้าน	16
2. หมอลำ	16
3. หนังตะลุง / ประโมทัย	12
4. ซอ	10
5. ลิเก	10
6. โนรา	9
7. การแสดงพื้นบ้านอื่นๆ	7
8. รongเงิง	3
9. ละครชาตรี / เเทงตึก	2
รวม	85

ตารางที่ 29 จำนวนชนิดสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน

จากตารางข้างต้นสามารถแบ่งประเด็นการศึกษาตามสื่อทั้ง 9 ชนิด ได้ดังนี้

ชนิด ประเด็น	เพลง พื้นบ้าน	ลิเก	หมอลำ	ตะลุง	โนรา	รองเง็ง	ซอ	เท่งต๊ก ชาตรี	อื่นๆ	รวม
รูปแบบ องค์ประกอบ พัฒนาการ	3	6	4	3	7	1	2	2	2	30
วรรณศิลป์ คุณค่า	6	1	3	5		1	1			17
ศิลปิน	2		4	1					1	8
ดำรงอยู่ เสื่อมสลาย		1			1	1	3		1	7
เพื่อการ พัฒนา			2	1			3		1	7
พัฒนา หลักสูตร	4			1						5
สัมพันธ์ สื่อมวลชน	1	1	1	1						4
การสืบทอด			1				1		2	4
สัมพันธ์กับ สังคม			1		1					2
ผู้รับสาร		1								1

ตารางที่ 30 จำแนกสื่อตามประเด็นศึกษา

ผลสำรวจสถานภาพของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านแบ่งตามประเภท

เพลงพื้นบ้าน

ในส่วนของเพลงพื้นบ้านนี้ มีปริมาณทั้งสิ้น 16 เล่ม ซึ่งถ้าจำแนกให้ละเอียดจะพบว่า เป็นเพลงโคราช 4 เล่ม ลำตัด 2 เล่ม และเพลงพื้นบ้านอื่นๆ อาทิ เพลงอีแซว เพลงพื้นเมืองของจังหวัดและภาคต่างๆ อีก 10 เล่ม ดังตารางต่อไปนี้

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2524	การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์	สมจิตร กัลยาศิริ	มัธยมศึกษา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2533	การนำเสนอโครงการการใช้เพลงพื้นบ้านภาคกลางในการสอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	นิภา อุดมโชค	การสอนภาษาไทย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2539	บทบาทผู้ส่งสารของห้วงเตี๊ยะในการถ่ายทอดความรู้	รัชนุช สละโวหาร	การศึกษานอกระบบ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2541	เพลงโคราชในกระแสโลกาภิวัตน์	วีระ เลิศจันทิก	ไทยคดีศึกษาเน้นมนุษยศาสตร์	มหาวิทาลัยมหาสารคาม
2542	ศึกษาวิเคราะห์ผลงานเพลงพื้นบ้านของชวัญจิต ศรีประจันต์	ธนพร พิทักษ์อุปถัมภ์.	ไทยศึกษา	มหาวิทาลัยรามคำแหง
2542	การสร้างชุดการสอนฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงพื้นเมืองภาคกลาง เรื่องเพลงเทพทอง สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	จันทนา คชประเสริฐ.	ดนตรี	มหาวิทาลัยมหิดล
2543	เพลงโคราช : การศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี	พชร สุวรรณภาชน์.	วัฒนธรรมศึกษา	มหาวิทาลัยมหิดล
2544	การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงเพลงโคราช คณะกำปมบ้านแท่นและคณะแสงสมชิด	กษมา มั่งประยูร	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทาลัยมหาสารคาม
2544	การศึกษาวิเคราะห์เพลงตลกคำเมือง	พรพรรณ วรรณนา	ภาษาและวรรณกรรมล้านนา	มหาวิทาลัยเชียงใหม่
2544	เพลงพื้นบ้านตำบลวังลึก อำเภอสรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย	ศศิธร นกปี	วัฒนธรรมศึกษา	มหาวิทาลัยมหิดล
2544	เพลงร้องพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา : เพลงโนเนน เพลงลำภาข้าวสาร และเพลงระบำพื้นบ้าน	ศรีจันทร์ น้อยสอาด	ดนตรี	มหาวิทาลัยมหิดล

2544	การพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีแซว ภูมิปัญญาท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับนักเรียนประถมศึกษา	อุบลรัตน์ กิจไมตรี	หลักสูตรและ การนิเทศ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2546	การใช้เพลงพื้นบ้านพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนวัดหน้าไม้ จังหวัดปทุมธานี	มาลัย เหล่าประเสริฐ	ศึกษาศาสตร์	มหาวิทยาลัย สุโขทัย ธรรมาธิราช
2547	บูรณาการของการแสดงลำตัดกับสื่อมวลชน : กรณีศึกษา คณะหวังเต๊ะ คณะแม่ประยูร ยมเยี่ยม และคณะแม่ขวัญจิตร ศรีประจันต์	วุฒิชัย จายะพันธุ์	สื่อสารมวลชน	มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์
2547	เพลงแหลในเทคนิคนาหาชาติ จังหวัดเพชรบุรี	จันทร์ภา เรือนทองดี	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครปฐม
2547	การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่องเพลงโคราช กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	กาญจนา เอียรกุล ไพบุลย์	หลักสูตรการ สอน	มหาวิทยาลัย มหาสารคาม

ตารางที่ 31 ปริมาณวิทยานิพนธ์เพลงพื้นบ้าน

(ข) ประเด็นและผลการวิจัย

1. รูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง

ประเด็นนี้ขอเริ่มที่เพลงโคราช 3 เรื่อง ลำดับแรกเรื่อง "เพลงโคราชในกระแสโลกาภิวัตน์" โดยวีระ (2541) ได้ศึกษาถึงองค์ประกอบและศิลปะการแสดงในแบบเพลงโคราชดั้งเดิมและลักษณะโลกาภิวัตน์เป็นองค์ประกอบ ได้ข้อค้นพบว่าองค์ประกอบและศิลปะการแสดงโคราชของหมอลำเพลงรุ่นครู และหมอลำเพลงอาชีพที่แสดงแบบดั้งเดิมยังคงรักษาขนบเดิม คือฉันทลักษณ์ของเพลงและการสัมผัสแบบโบราณ ขณะที่หมอลำรุ่นใหม่มีการปรับตัวให้เข้ากับดนตรีสากล นำเพลงโคราชไปเพิ่มวรรคเพิ่มคำให้เข้ากับดนตรีสากล มีการเอื้อกันร้องและลงจบแบบเพลงโคราชดั้งเดิม ใช้ถ้อยคำภาษาโคราชเป็นหลักแต่มีคำภาคกลางมาแทรกด้วย สำหรับการแต่งกายจะมีทั้งยึดแบบดั้งเดิมและสมัยนิยมเช่นเดียวกับ พชร (2543) ที่ได้ศึกษา "เพลงโคราช : การศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี" ที่ค้นพบว่า เพลงโคราชมีการพัฒนาปรับรูปแบบ เนื้อหา ตลอดจนวิธีการเล่นเพลงมาตลอด โดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์ของหมอลำกับรสนิยม

ของผู้ฟังการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยโคราช ทำให้มีเพลงโคราชแบบต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย เพื่อสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เช่น เพลงโคราชแก่นบน เพลงโคราชชิง ในข้อค้นพบนี้ก็ตรงกับ กษมา มั่งประยูร (2544) ที่กล่าวว่าในการแสดงเพลงโคราชนั้นหลังจากที่หมอลำเพลงรุ่นเก่าขึ้นไหว้ครูและว่าเพลงแล้ว หมอลำเพลงรุ่นใหม่ก็จะนำเพลงลูกทุ่งมาร้องแทรกบทเจรจาให้สนุกสนาน แม้จะมีภาษากลางมากขึ้นแต่ก็ยังใช้ภาษาโคราชเป็นหลัก

จากข้อค้นพบของเพลงโคราชดังกล่าวจะชี้ให้เห็นถึงการปรับปรนและผสมผสานของใหม่กับของเก่าที่ยังคงรักษาอยู่

2. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของบทวรรณกรรม

พรพรรณ (2544) ได้ศึกษารูปแบบ เนื้อหา และการสร้างมุขตลกในบทเพลงคำเมือง ซึ่งพบว่าจะประกอบด้วยสองส่วนคือ บทร้องและบทสนทนา ที่จะกล่าวถึงชีวิตชนบทและชีวิตเมือง สำหรับกลวิธีในการสร้างมุขตลก มี 3 วิธีคือ การใช้พฤติกรรมของตัวแสดง การใช้ภาษา และการล้อเลียน โดยวิธีที่สำคัญคือการสร้างมุขตลกจากการเสริมบทสนทนาและสถานการณ์

วิทยานิพนธ์ที่น่าสนใจอีกเล่มหนึ่งคือ เพลงพื้นบ้านปทุมธานี ของศรีจันทร์ (2544) ที่ศึกษาสภาพปัจจุบันและลักษณะเฉพาะทางดนตรี ประการหลังถือว่าเป็นการศึกษาเฉพาะตามกระบวนการมานุษยวิทยาการดนตรี ผลการศึกษาสถานภาพพบว่า

1. เพลงโนเนนเป็นเพลงร้องเล่นประกอบการโขลกแป้งขนมจีนในงานมงคล
2. เพลงลำภาข้าวสาร เป็นเพลงร้องขอเรียโรบริจาคข้าวสารเพื่อถวายวัดในหน้าทอดผ้าป่าหรือทอดกฐิน
3. เพลงระบำพื้นบ้าน นิยมเล่นกันในวันตรุษสงกรานต์

ส่วนในเรื่องของดนตรีนั้นจะมีการวิเคราะห์ตามหลักการทฤษฎีเชิงดนตรี ทั้งเรื่องรูปแบบ ระดับเสียงโครงสร้าง บันไดเสียง ทิศทางการดำเนินทำนอง เป็นต้น

พรพิไล (2538) รวบรวมเพลงคำเมืองทั้งสิ้น 106 เพลง พบว่ามีสาระต่างๆ รวม 469 สาระ ซึ่งสิ่งที่มีมากที่สุดคือเรื่องค่านิยม รองลงมา อาทิ เรื่องอาหาร อาชีพ การแต่งกาย การถ่ายทอดความรู้ความเชื่อ และประเพณีตามลำดับ เนื้อหาจากประเด็นที่พบนั้นในด้านค่านิยมพบมากที่สุดคือด้านความรัก ความเชื่อ เรื่องพุทธศาสนา ประเพณีสงกรานต์ และการถ่ายทอดความรู้ด้านการพัฒนาสังคม และมีการถ่ายทอดเรื่องตลกขบขันด้วย

นอกจากนี้พรพิไลได้สรุปว่าการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงคำเมืองนี้จะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมล้านนา ได้ ทั้งความเข้าใจเรื่องความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ก็จะทำให้สามารถนำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาได้อย่างสอดคล้องลงตัวกับวัฒนธรรมชาวล้านนาด้วย

จากเพลงล้านนาของภาคเหนือ วิทยานิพนธ์เล่มต่อไปจะศึกษาเพลงพื้นเมืองของอีสาน ซึ่งสมจิตร (2524) ได้รวบรวมเพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ เพื่อวิเคราะห์คุณค่าทางภาษา สังคมวิทยา จริยศาสตร์ จิตวิทยา ดนตรีและอารมณ์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่านักศึกษาและประชาชนเคยได้ยิน เพลงพื้นเมืองปกาวันจ์ กโนปติงต็อง และเคยชมการละเล่นเรียมอ้มเรา เรียมกโนปติงต็องมาก จาก ผลการวิจัยจะเห็นว่าเพลงเหล่านี้เป็นภาษาถิ่นที่ไม่ใช่ภาษาไทย ซึ่งมีความแตกต่างไปจากเพลงพื้นบ้าน อื่นๆ

เพลงพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์จะเป็นเพลงที่ใช้คำน้อย กินความมาก ใช้สัญลักษณ์ให้เกิดจินต ภาพ เนื้อหาจะเป็นการเกี่ยวพาราสีและกล่าวถึงธรรมชาติ คุณค่าที่พบนั้นในด้านสังคมจะแสดงออกถึง ค่านิยม จารีตประเพณี และชีวิตประจำวัน ซึ่งจะห้อยกับด้านจริยศาสตร์ที่พูดถึงเรื่องผู้สาวหรือการกระทำ ผิดจารีตประเพณี สำหรับด้านจิตวิทยาจะสะท้อนถึงพฤติกรรมทางเพศเป็นหลัก ด้านดนตรีจะมีทำนอง จังหวะชา โหยหวน และมีทำนองจังหวะเร็ว ลักษณะการร้องจะไล่ไปไล่มามีเสียงหนักเบา แสดงอารมณ์ ของผู้ร้อง ซึ่งทั้งหมดจะทำให้เกิดความเบิกบานใจ ความเพลิดเพลินและจินตนาการตามเนื้อร้องซึ่งเป็น คุณค่าด้านอารมณ์

จากเพลงพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์ วิทยานิพนธ์ลำดับต่อมาได้ศึกษา รวบรวมและจัดหมวดหมู่ เพลงพื้นบ้าน ตำบลวังลึก อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย โดย ศศิธร (2544) ซึ่งมีทั้งสิ้น 67 เพลง แบ่งตาม ลักษณะและโอกาสได้ 5 ประเภทคือ เพลงกล่อมลูก เพลงพิธีกรรม เพลงประกอบการละเล่น เพลง ปฏิพากย์ และเพลงร่ำวง

และเช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ที่วิเคราะห์ทางด้านตรี ศศิธรพบว่าเพลงพื้นบ้านตำบลวังลึกเป็นเพลง ที่มีทำนองเสียงหลักและทำนองเสียงประดับ ทำนองเสียงหลักมีความง่ายไม่ซับซ้อน เป็นลักษณะเฉพาะ ของท้องถิ่น เป็นเพลงท้องถิ่นเดียวหรือทำนองเดียว ส่วนทำนองเสียงประดับเป็นการขับร้องซึ่งสามารถตบแต่ง ให้ไพเราะขึ้นโดยไม่ทิ้งทำนองเสียงหลัก ส่วนวิธีขับร้องนั้นจะมีการซ้ำคำ ซ้ำวรรค ซ้ำท่อน มีร้องสร้อย มีลูก คู่ รวมทั้งการร้องที่ไม่มีลูกคู่ช่วย

จันทร์ภา (2547) ได้วิเคราะห์สาระและคุณค่าทางด้านสติปัญญา ศิลธรรม และวรรณศิลป์จากเพลง แผลในเทศน์มหาชาติในจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งผลการวิจัยจะกล่าวถึงสาระในแต่ละด้านเหมือนกับวิทยานิพนธ์ เล่มอื่นที่วิเคราะห์คุณค่าและเนื้อหาของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านประเภทต่างๆ

เริ่มที่ด้านปัญญา ผู้ฟังจะได้รับทราบคำศัพท์ ได้รับรู้เรื่องภูมิปัญญาของไทย และการเหล่านี้เป็นวิธี
โน้มน้าวใจให้พุทธศาสนิกชนสนใจที่จะฟังเทศน์ เพราะจะเกิดความซาบซึ้งและเข้าใจได้ง่ายขึ้นส่วนด้าน
ศีลธรรม ก็จะมีเรื่องความเสียสละ กตัญญู ความซื่อสัตย์ ความประพฤติดี และยังมีสะท้อนความเชื่อด้าน
โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ และกรรม สุดท้ายในลักษณะเด่นของบทประพันธ์ นั่นก็คือด้านวรรณศิลป์ จัน
ทรากล่าวว่าจะประกอบไปด้วย การเลียนเสียงธรรมชาติ การสัมผัสสระ อักษร การเล่นคำ โวหาร
ภาพพจน์

3. การสร้าง / พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

วิทยานิพนธ์ชุดนี้จะเน้นที่การสร้างชุดการเรียนการสอนหรือการพัฒนาหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ
เพื่อใช้ในการเรียนการสอนเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงพื้นบ้านโดยเฉพาะเรื่องดนตรีพื้นบ้าน

จันทนา (2542) ได้สร้างชุดการฝึกสอนขับร้องเพลงพื้นบ้านภาคกลางเรื่องเพลงเทพทอง สำหรับ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งได้ผลดีกว่าการสอนธรรมดา นักเรียนมีพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจ
ที่ดี จันทนาได้รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสร้างชุดการเรียนโดยแบ่งเป็น 10 ขั้นตอนที่สำคัญคือ กำหนด
หมวดหมู่และประสบการณ์ กำหนดหน่วยการสอน กำหนดหัวข้อเรื่อง กำหนดมโนทัศน์และหลักการ กำหนด
วัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรมการเรียน กำหนดแบบประเมินผล เลือกและผลิตสื่อการเรียน หา
ประสิทธิภาพชุดการสอน และใช้ชุดการสอน ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับการศึกษาของอุบลรัตน์ (2544)
ซึ่งได้พัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีแซว สำหรับนักเรียนประถมศึกษา

สำหรับการสร้างหลักสูตรนั้นประกอบด้วย หลักการ คำอธิบายรายวิชา จุดหมาย โครงสร้าง
ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวทางการจัดการเรียนการสอน สื่อ และการประเมินผล เมื่ออุบลรัตน์ได้ร่วม
สอนกับปราชญ์ชาวบ้านเป็นจำนวน 60 คาบแล้ว พบว่านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเพลงอีแซวและสามารถ
แสดงเพลงอีแซวได้

วิธีการถ่ายทอดของปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการเรียนการสอนนั้น จะมีขั้นตอนคือ บอกเล่า
เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเพลงอีแซว สาธิตวิธีการร้อง การรำและการเล่นเครื่องดนตรีให้นักเรียนดู
เป็นแบบอย่าง จุดจำไว้เพื่อปฏิบัติ มีการฝึกปฏิบัติโดยปราชญ์ชาวบ้านให้นักเรียนร้องเพลงอีแซวตามทีละ
วรรค จากนั้นให้ร้องไปพร้อมๆ กัน และให้นักเรียนฝึกปฏิบัติด้วยตัวเอง โดยการเข้าวงแสดงเพลงอีแซว ซึ่ง
อุบลรัตน์มีข้อสังเกตว่าปราชญ์ชาวบ้านมีวิธีการถ่ายทอดความรู้เรื่องเพลงอีแซวได้เป็นอย่างดี ใช้วิธีการ
ถ่ายทอดความรู้ที่หลากหลาย สอดแทรกความรู้และเทคนิคที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์ และเปิด
โอกาสให้นักเรียนฝึก ปฏิบัติจริง มีการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง ทำให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลายและมี
กำลังใจในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ

การนำสื่อพื้นบ้านมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาแผนการเรียนการสอนเป็นที่นิยมในการทำ
วิทยานิพนธ์อย่างต่อเนื่อง โดยลำดับถัดไปกาญจนา (2547) ได้พัฒนาแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่อง
เพลงโคราช สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้น โดยปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอน การใช้สื่อ การวัดผลและการประเมินผล ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนด้วยแผน
จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติและมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยกาญจนาได้สร้าง
แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีระบบ ขั้นตอนเรียงลำดับเนื้อหาตามพื้นฐานของการเรียนนั้นเข้าใจง่าย
ตัวอย่างชัดเจน เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ประกอบกับได้บูรณาการภายในวิชา ได้แก่ศิลปะ ดนตรี และ
นาฏศิลป์ โดยนำเนื้อหาที่น่าสนใจและสอดคล้องกันมาเชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนการสอนให้กลมกลืน
แปลกใหม่ นักเรียนเกิดความสนใจและความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้

ด้านคุณค่าของเพลงโคราช ด้านคุณลักษณะของเนื้อหาเพลงโคราช และด้านองค์ประกอบของการ
เล่นเพลงโคราช

มาลัย (2546) ได้ทดลองเปรียบเทียบของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียน ม. 1
ระหว่างกลุ่มที่เรียนภาษาไทยโดยใช้เพลงพื้นบ้านลำดับประกอบการเรียนกับกลุ่มที่เรียนตามแนวคู่มือครู
ซึ่งกลุ่มที่ใช้ลำดับมีผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่อการเรียนภาษาไทยสูงกว่าอีกกลุ่ม โดยมาลัยได้สอนแบบค่อย
เป็นค่อยไปโดยการพูดคุยให้นักเรียนเห็นความสำคัญ ตระหนักในคุณค่าของเพลงพื้นบ้านลำดับ ภูมิใจใน
ตัวศิลปินแห่งชาติที่เป็นคนในท้องถิ่น จากนั้นได้ให้นักเรียนรู้จักเพลงพื้นบ้านลำดับโดยการอ่านออกเสียง
อ่านในใจ อ่านคำศัพท์จากบทกลอนลำดับ เขียนคำศัพท์ ค้นหาความหมาย สรุปสาระสำคัญแล้วค่อยฝึก
ทักษะการร้องการรำ ทำให้นักเรียนมั่นใจและกล้าแสดงออกมากขึ้น ทำให้การเรียนรู้และการเข้าใจมีมาก
ขึ้น

นอกจากนี้การนำเพลงพื้นบ้านลำดับที่มีจุดเด่นในด้านทำนองสนุกสนานเร้าใจ มาใช้ในการเข้าสู่
บทเรียน จัดกิจกรรมและสรุป ช่วยกระตุ้นบรรยากาศการเรียนการสอนให้นักเรียนสนใจ สนุก เป็นแรงเสริม
ให้รับรู้และเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว

ข้อค้นพบของมาลัยมีลักษณะเช่นเดียวกับนิภา (2533) ที่สำรวจความเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับการ
การนำเพลงพื้นบ้านภาคกลางมาใช้ประกอบการเรียนวิชาภาษาไทยระดับมัธยมปลาย ได้แก่วิชาการใช้
ภาษาไทย หลักภาษา วรรณคดี วิชาเลือก และกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาภาษาไทย ซึ่งนักเรียนจะ
มีความเห็นว่ามีเหมาะสม ส่วนเพลงพื้นบ้านภาคกลางที่นำมาใช้นั้น เป็นเพลงที่ครูสอนภาษาไทยต้อง
ร้องได้ร้อยละสิบขึ้นไป ได้แก่ เพลงเดินกำ เพลงน้อย เพลงอีแซว เพลงเรือ เพลงเหย่ย เพลงพวงมาลัย และ
ลำดับ ซึ่งครูควรฝึกร้องให้ชำนาญและบันทึกเสียงในแถบบันทึกด้วยตัวเองหรือวิทยากรก็ได้ การเรียนการ

สอนก็ไม่ควรบังคับหรือเน้นการร้องมากเกินไป และควรใช้ประกอบชั้นตอนใดชั้นตอนหนึ่ง ไม่ควรใช้พร้อมกันทุกชั้นตอน

4. ศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน

สำหรับสื่อสารการแสดงประเภทเพลงพื้นบ้านนั้น มีการศึกษาศิลปินพื้นบ้านประเภทเพลงอีแซว และลำตัดเท่านั้น โดยเรื่องแรก รัชชช (2539) ศึกษาบทบาทของหวังเต๊ะในฐานะผู้ส่งสารในการถ่ายทอดความรู้ผ่านลำตัด โดยศึกษาจากตัวหวังเต๊ะเองและจากผู้ชม

ในฐานะผู้ส่งสาร หวังเต๊ะมีทักษะในการสื่อสารที่ดีคือมีความรู้ในเรื่องเพลงพื้นบ้านจากการสั่งสมประสบการณ์ เก็บจำตัวอย่างได้เป็นอย่างดี มีความสามารถด้านการคิด การเขียน การฟัง การอ่านจึงประยุกต์ใช้กับการแสดงได้อย่างกลมกลืน ด้านต่อไปคือเจตคติที่มีต่อการสื่อสาร พบว่าหวังเต๊ะ มีความรักไทย นิยมไทยและนิยมการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง เชื่อเรื่องความสามัคคี การมีน้ำใจไมตรี เชื่อฟังพ่อแม่ มีความกตัญญู ซึ่งสิ่งเหล่านี้เขาก็ประมวลเป็นความรู้ที่ใช้ในการสื่อสารด้วย และประเด็นสุดท้ายคือความเข้าใจต่อระบบสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำมาประยุกต์กับการใช้กลอนลำตัด เพลงช้อยและเพลงอีแซว ในการแสดงด้วย อาทิ ความเข้าใจต่อระบบสังคม เศรษฐกิจ สภาพการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ซึ่งความสามารถทั้งหมด ในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้ นั้น ส่งผลให้ประชาชนที่เป็นผู้ชมเห็นว่าหวังเต๊ะเป็นคนมีทักษะ เจตคติ ความรู้ และความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี

ธนพร (2542) ศึกษาวิเคราะห์ผลงานเพลงพื้นบ้านของขวัญจิต ศรีประจันต์ โดยค้นคว้าประวัติ เพลงพื้นบ้านอีแซว เพลงช้อยและผลงานการแสดงของขวัญจิต ซึ่งกล่าวได้ว่าเพลงอีแซวเป็นเพลงพื้นบ้านของจังหวัดสุพรรณบุรี อายุไม่เกิน 100 ปี มีลำดับการเล่นเพลงเหมือนเพลงช้อยแต่มีจังหวะเร็วกว่า ส่วนเพลงช้อยนั้นมีอายุมากกว่า 100 ปี

สำหรับตัวแม่ขวัญจิตนั้นนับเป็นแม่เพลงพื้นบ้านที่มีความสามารถและไหวพริบ พรสุวรรค์ ทั้งการประพันธ์ ทั้งการใช้สำนวนโวหารและภาษาภาพพจน์ การด้นสด การใช้มุขตลก การใช้น้ำเสียง การปฏิสัมพันธ์ โดยแม่ขวัญจิตได้ให้ความสำคัญของโลกทัศน์ทั้งที่มีต่อมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติทั้งการดำเนินชีวิตในสังคม การรักษาธรรมชาติ และความมั่นใจในการดำรงชีวิตต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เนื้อหาของบทเพลงก็จะสะท้อนการสวด การปลุกใจเกี่ยวกับหน่วยงาน สถาบัน สถานที่ ประเพณี ศาสนาและความเชื่อ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ตำนาน สังคมและวัฒนธรรมไทย

ข้อสังเกตประการหนึ่งคือการแสดงเพลงพื้นบ้านของชาวจิตเป็นลักษณะการแสดงที่เป็นอาชีพ แตกต่างจากการเล่นเพลงสมัยโบราณที่ทุกคนมีส่วนร่วม แต่การแสดงในปัจจุบันได้มีการหารูปแบบที่ดึงดูดความสนใจของคนดู เช่น การเล่นตลก การร้องเพลงลูกทุ่ง เพื่อสร้างความบันเทิงเป็นหลัก

จากลักษณะดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจในความแตกต่างระหว่างการละเล่นพื้นบ้านในชุมชนกับการละเล่นที่เป็นมหรสพเพื่อความบันเทิง ถ้ามีการแยกลักษณะได้แม้จะเป็นสื่อเดียวกันก็ตาม ก็สามารถที่จะชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบ หรือวิธีการอนุรักษ์และทำให้คงอยู่ในลักษณะที่แตกต่างกันไปโดยละเอียด

5. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน

ในส่วนของการศึกษาเพลงพื้นบ้านกับสื่อมวลชนนี้ วุฒิชัย (2547) จะยกกรณีศึกษาการแสดงลำตัดคณะหวังเต๊ะ แม่ประยูร และชาวจิต ศรีประจันต์ ที่แสดงผ่านสื่อมวลชน โดยวิเคราะห์ทั้งเนื้อหาและรูปแบบของการแสดง ทั้งนี้การบูรณาการนั้นเป็นการปรับตัวโดยเริ่มจากการที่ลำตัดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น (Folk Culture) ได้ปรับตัวในด้านเนื้อหาให้เป็นที่เข้าใจง่าย ใช้ภาษากลางจนเป็นที่นิยมกลายเป็นวัฒนธรรมประชาชน (Popular Culture) และมีการพัฒนาต่อไปจนสามารถเผยแพร่ทางสื่อมวลชนได้ (Mass Culture)

ทั้งนี้วุฒิชัยใช้หลักด้านมิติทางด้านเวลาและพื้นที่ที่แตกต่างกันเมื่อนำลำตัดแสดงผ่านสื่อมวลชน จะต้องมีการนำเนื้อหาสาระบันเทิงที่ผสมผสานการแสดงสดบนเวทีกับเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ที่เป็นเรื่องที่ได้รับ ความสนใจขณะนั้น แทรกคดลอนใจให้วัยรุ่นในปัจจุบัน รวมทั้งยังนำเพลงพื้นบ้านต่างๆ มาใส่ในการแสดงด้วย อาทิ เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงพวงมาลัย เพลงเรือ เพื่อเพิ่มความหลากหลาย และภาษาและเนื้อหาต้องเหมาะสมไม่หยาบคาย ลดความแรงของคำสองแง่สองง่ามและคำผวน รวมทั้งสำรวมกิริยาอาการ ส่วนด้านรูปแบบนั้น จะมีการผสมผสานการแสดงใหม่ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การเชิญตลกหรือนักร้องที่มีชื่อเสียง มาร่วมแสดง นำลิเกมาร่วมเล่นกับลำตัด และปรับปรุงจาก เวที แสง สี เสียง ให้สวยงามมากขึ้น

หมอลำ

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2539	การวิเคราะห์การใช้สื่อหมอลำเพื่อการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ขวัญชัย หมั่นคำ	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2539	การวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม	นิทรพร ทิพา	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2540	บทบาทและการดำเนินกลยุทธ์ของสื่อมวลชนเพื่อการส่งเสริม "หมอลำ"	ประยูทธ วรรณอุดม	สื่อสารมวลชน	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2541	บทบาทของหมอลำราตรี ศรีวิไล ผู้บุกเบิกลำซิ่ง	วุฒิสักดิ์ กะตะศิลา	ไทยคดีศึกษา เน้น มนุษยศาสตร์	ม. มหาสารคาม
2541	หมอลำซิ่ง : กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำในภาคอีสาน	สนอง คลังพระศรี	วัฒนธรรมศึกษา	ม. มหิดล
2541	ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของสำนักงานส่งเสริมหมอลำกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พีระศิลป์ ชินสอน	ไทยคดีศึกษา เน้น สังคมศาสตร์	ม. มหาสารคาม
2542	พัฒนาการของหางเครื่องหมอลำหนุ่มวาดซอนแก่น	ปัทมวดี ชาญสุวรรณ	ไทยคดีศึกษา	ม. มหาสารคาม
2542	บทบาทของหมอลำจิววรรณ ดำเนินศิลป์แห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน	ศิริภรณ์ ปทุมวัน	ไทยคดีศึกษา เน้น มนุษยศาสตร์	ม. มหาสารคาม
2543	พัฒนาการของหมอลำในเมืองอุบลราชธานี	พรสรวง เกาต์ทวี	ประวัติศาสตร์	ม. เชียงใหม่
2544	การวิเคราะห์บทหมอลำเรื่องต่อกลอน	ปริญญา ป້องรอด	ไทยศึกษา	ม. รามคำแหง
2544	ลักษณะการแสดงของตัวตลกหมอลำหนุ่มในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น	วราพร แก้วใส	ไทยคดีศึกษา กลุ่ม มนุษยศาสตร์	ม. มหาสารคาม

2545	ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการแสดงของ หมอลำบุญเพ็ง ใฝ่ผิวชัย	วันเพ็ญ แสงพันธุ์	ไทยคดีศึกษา	ม. มหาสารคาม
2545	ภูมิปัญญาทางคีตศิลป์ของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย	ว่าที่ร้อยตรีชัยนาถ มา เพชร	ไทยคดีศึกษา	ม. มหาสารคาม
2546	วรรณกรรมกลอนลำของหมอลำทองสา สามสี บ้านนาโส ตำบลนาโส อำเภอกุศ ชุม จังหวัดยโสธร	สุภาภรณ์ มาตขาว	ภาษาไทย	ม. นครสวรรค์
2546	กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด ศิลปะการแสดงของหมอลำอาชีพ	จิราวัลย์ ชาเหล่า	การศึกษานอก ระบบ	ม. มหาสารคาม
2546	วิถีสุขภาพหมอลำรุ่นเยาว์ : กรณีศึกษา บ้านมือ ตำบลพระลับ อำเภอเมืองจังหวัด ขอนแก่น	สมควร สีทาพา	ไทยศึกษาเพื่อ การพัฒนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏ เลย

ตารางที่ 32 ปริมาณวิทยานิพนธ์หมอลำ

(ข) ประเด็นและผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และการวิเคราะห์คุณค่า ของบทวรรณกรรมการแสดง

ปริญา (2544) วิเคราะห์บทหมอลำเรื่องต่อกลอนที่ใช้กระจายเสียงทางวิทยุ มีข้อสรุปว่าจะประกอบด้วยบทลำ บทเจรจา บทบรรยาย ใช้การประพันธ์แบบร้อยีสานและร้อยกรองธรรมดา นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาษาถิ่น ภาษาต่างประเทศ การเล่นคำ การซ้ำคำ โฉมเปรียบเทียบที่น่าสนใจ เรื่องราวที่นำมาประพันธ์ก็จะเป็นเรื่องใกล้ตัว โครงเรื่องไม่ซับซ้อน มีหลักในการดำเนินชีวิต

สุภาภรณ์ (2546) ศึกษาภาษาที่ปรากฏในกลอนลำของหมอลำทองสา สามสี พบว่ามีลักษณะข้อค้นพบที่ไม่ต่างจากปริญาในด้านข้อค้นพบด้านวรรณศิลป์ที่ใช้ในการประพันธ์ คือจะมีการใช้วรรณศิลป์ 8 ประการคือ การใช้คำง่าย ใช้ภาษาอื่นปะปนกับภาษาท้องถิ่นอีสานและภาษาไทยภาคกลาง การใช้คำย่อ การใช้คำบอกลักษณะ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำสรรพนามแทนผู้ชายและผู้หญิง การใช้คำซ้อน การเล่นคำ

หัวข้อนี้เป็นลักษณะการศึกษาตามหลักคติชนวิทยาที่วิเคราะห์เนื้อหาและภาพสะท้อนในสังคม โดยการแสดงหมอลำพบ 1 เล่ม คือนิทราพร (2539) ได้ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อดูภาพสะท้อนค่านิยม ความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่จากสาระต่างๆ

(1,198 เรื่อง) โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่าการดำเนินชีวิตพบมากที่สุด ส่วนความรู้ต่างๆ จะเป็นลำดับสุดท้าย การดำเนินชีวิตที่เน้นก็คือเรื่องความรัก ค่านิยมเรื่องความมั่นคงทางฐานะ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตและความรู้ทางการปกครอง ซึ่งเป็นประเด็นที่เด่นที่สุดในแต่ละประเภทข้อค้นพบ

เช่นเดียวกับ ปริญา (2544) ที่ได้ข้อค้นพบว่าบทหมอลำเรื่องต่อกลอนจะสะท้อนเนื้อหาเชิงสังคมและคติชนวิทยา ให้เห็นค่านิยม ความเชื่อ แนวคิด วิถีชีวิต ประเพณีอันดีงาม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยเป็นเรื่องราวที่ใกล้ตัว เข้าใจง่าย มีแก่นเรื่องเดียว โครงเรื่องไม่ซับซ้อน

2. สถานภาพและพัฒนาการของหมอลำ / ความสัมพันธ์ต่อสังคม

พีรศิลป์ (2541) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของสำนักงานส่งเสริมหมอลำกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งพบว่าการศึกษานักงานส่งเสริมหมอลำมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์รวมหมอลำทุกประเภทและรับงานแสดงให้หมอลำ เน้นกระบวนการประชาสัมพันธ์ มีบทบาทในการชี้แนะและส่งเสริมแก่ผู้ว่าจ้าง ทำให้หมอลำปรับปรุงพัฒนาองค์ประกอบและรูปแบบการแสดง

3. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

ในเรื่องสื่อสารการแสดงพื้นบ้านเพื่อพัฒนานี้ ขวัญชัย (2539) ได้การวิเคราะห์การใช้สื่อหมอลำเพื่อการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาประเภท ลักษณะหน่วยงานของรัฐ และเป็นแนวทางในการใช้เทปหมอลำเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา โดยเชื่อว่าการใช้สื่อพื้นบ้านจะช่วยในการประชาสัมพันธ์หน่วยงานของรัฐและเข้าถึงประชาชน ซึ่งผลพบว่าในช่วงปีงบประมาณ 2538-2539 มีหน่วยงานใช้เพลงหมอลำเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา 6 กระทรวงและเนื้อหาที่ใช้ในเพลงหมอลำก็เพื่อแสดงบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานเป็นประเด็นสำคัญ

สมควร (2546) ได้ศึกษาเรื่อง วิถีสุขภาพหมอลำรุ่นเยาว์ : กรณีศึกษาบ้านผือ ตำบลพระลับ อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น และพบว่าหมู่บ้านผือเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติยาวนานจากปี 2340 และชาวบ้านยึดถือประเพณีตามฮีตสิบสองของชาวอีสานมาโดยตลอด มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมมาสู่ลูกหลาน จนทำให้มีหมอลำ 3 คณะใหญ่ๆ และปัจจุบันมีเด็กและเยาวชนมาสมัครเป็นศิลปินจำนวนมาก จึงต้องมีเรื่องวิถีสุขภาพของหมอลำรุ่นเยาว์ขึ้น ซึ่งปัญหาที่พบก็เช่น ปัญหาเรื่องเพศ การรับประทานอาหารไม่เป็นเวลา การนอนดึก มีภาวะการออกกำลังกายที่หักเหียดและสนุกสนาน นอกจากนี้ยังศึกษาเรื่องสภาวะการเจริญเติบโต ความดันโลหิตและชีพจร ซึ่งมีสภาวะปกติแต่ระดับความเครียดสูงกว่ามาตรฐานเล็กน้อย

อย่างไรก็ดีสมควรก็ได้พยายามเสนอแนะทางออกเพื่อช่วยแก้ปัญหาหรือป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับหมอลำรุ่นเยาว์ดังกล่าว อาทิ ผู้ปกครองควรติดตามไปดูแลเมื่อมีการแสดง เยาวชนรู้จักใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ นอกจากนี้เมื่อคู่รักใดจะแต่งงานกันหัวหน้าคณะก็จัดงานให้ เป็นต้น

4. ศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน

ในส่วนของสื่อสารการแสดงหมอลำนี้ มีการศึกษาบทบาท หน้าที่และความสามารถของศิลปิน ได้หลายเล่ม อาทิ ศิราภรณ์ (2542) ได้ศึกษาบทบาทของหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน และพบว่าหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน มีบรรพบุรุษเป็นหมอลำ และได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัว บทบาทสำคัญของท่านคือด้านการถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านอีสานและถ่ายทอดศิลปะการลำให้กับลูกศิษย์ลูกหาในสถาบันการศึกษา นอกจากนี้ท่านยังมีชื่อเสียงในการเป็นหมอลำที่ยึดขนบธรรมเนียม ในการลำอย่างเคร่งครัด เช่น ไม่ลำกลอนสองแง่สองง่าม ไม่พูดจาลามกสัปดน ก่อนขึ้นลำทุกครั้งจะทำการไหว้ครูและท่องมนานิยม ให้ความสำคัญในการแต่งกาย และสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงทั้งนาฏลักษณ์และคีตลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว

แม้คนจะนิยมหมอลำซึ่ง มีกลอนลำแนวใหม่และปรับปรุงดนตรีให้สนุกสนานเข้าใจ คนได้เลื่อมความนิยมหมอลำแบบเดิม แต่หมอลำฉวีวรรณก็ยังคงที่จะอนุรักษ์ต่อไป

ข้อค้นพบดังกล่าวใกล้เคียงกับการศึกษาบทบาทของหมอลำราตรี ศรีวิไล ผู้บุกเบิกลำซึ่งโดยวุฒิศักดิ์ (2541) ซึ่งสามารถแบ่งบทบาทของหมอลำราตรี ศรีวิไลได้เป็นด้านต่างๆ คือ

- ด้านการลำ หมอลำราตรีจะแต่งกลอนให้ตนเองและลูกศิษย์ เพื่อใช้ในงานทั่วไป งานประกวด และสื่อรณรงค์ต่างๆ โดยจะมีเนื้อหาที่ทันสมัยเหตุการณ์อยู่เสมอ
- ด้านการบริการและสังคม จะช่วยเหลือราชการและเอกชน รณรงค์เรื่องต่างๆ เป็นวิทยากรและช่วยสร้างงานให้เยาวชน
- ด้านการสอนและธุรกิจหมอลำ หมอลำราตรีจะสอนทั้งลูกศิษย์ประจำและเรียนทางไปรษณีย์ ซึ่งจะมีการรับงานให้ตนเองและลูกศิษย์ และส่งเสริมให้ลูกศิษย์ได้เข้าประกวด

การที่หมอลำราตรี ศรีวิไลสามารถคิดค้นเทคนิค วิธีการแปลกใหม่ จึงทำให้เป็นที่นิยมและเป็นการยกระดับมาตรฐานของการแสดงหมอลำด้วย

ว่าที่ร้อยตรีชยันนาร์ (2545) ได้ศึกษาภูมิปัญญาทางคีตศิลป์ของหมอลำ ป. ฉลาดน้อยในด้านเสียง การเอื้อน จังหวะ การหายใจ อารมณ์ และองค์ประกอบในกลอนลำ โดยผลการวิจัยจะแสดงถึงชีวประวัติและพัฒนาการของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย บทบาท คีตศิลป์ในกลอนลำ และองค์ประกอบในกลอนลำ เป็นวิทยานิพนธ์อีกเล่มหนึ่งที่ศึกษาความสามารถและภูมิปัญญาของศิลปิน

ในส่วนของคีตศิลป์นั้นจะพบว่า ป.ฉลาดน้อยเสียงชัดเจน มีกำลังเสียงมากและระดับเสียงสม่ำเสมอ ควบคุมลมหายใจ กำหนดความหนักเบาได้ดี แบ่งวรรคการหายใจและการเชื่อมได้ลงจังหวะ ส่วนด้านรูปแบบของการประพันธ์นั้นแบ่งได้ดังนี้

- กลอนลำแบ่งตามเนื้อหา เช่น กลอนเกี่ยว กลอนลำ กลอนธรรมชาติ
- มีการใช้ภาษาถิ่นในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก และคำนึงถึงชั้นลักษณะในการประพันธ์
- เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับวรรณคดี เรื่องของกษัตริย์ ความรัก ความแตกต่างของหญิงชาย

โดยภาพรวมจะกล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวอีสาน สอดแทรกกุสุมชาติ คำพังเพย เพื่อสอนเป็นแนวทางปฏิบัติตน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเสนอว่ากลอนลำของหมอลำป. ฉลาดน้อย ช่วยสร้างสรรค์ความงามทางอารมณ์ จิตใจ ซึ่งก่อให้เกิดความสุขและจินตนาการ ที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งด้านวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นวงเวียนแสดงชีวิตของศิลปินด้วย คือเริ่มตั้งแต่เด็กจนประสบความสำเร็จว่าผ่านอะไรบ้าง

ในทำนองเดียวกัน วันเพ็ญ (2545) ก็ได้นำเสนอผลการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ทำให้หมอลำบุญเพ็ง ฝายผิวยัย ประสบความสำเร็จ ซึ่งแบ่งเป็นด้านต่างๆ คือ

- ด้านวรรณศิลป์ ความสามารถทางภาษาถิ่น ภาษากลาง เนื้อหาของกลอนลำ ภาษาสละสลวย เนื้อหาเข้าใจง่าย
- ด้านคีตศิลป์ คือการใช้กระแสเสียง ทำนอง จังหวะและลีลาการลำที่ไพเราะ ทั้งเทคนิคการใช้จังหวะและความกังวานของเสียง
- ปัจจัยด้านจริยศิลป์ ในที่นี้คือพฤติกรรมที่ดีในการแสดง มีจรรยาบรรณ รับผิดชอบชีวิต อยู่ในกรอบธรรมเนียมประเพณี เช่น มีประเพณีในการไหว้ครู หรือยึดข้อคະລຳของหมอลำ นั่นก็คือข้อห้ามในการประพฤติ ปฏิบัติของหมอลำ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วหมอลำบุญเพ็งยังเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เย่อหยิ่ง จึงเป็นที่รักของบุคคลทั่วไป
- ปัจจัยด้านศิลปะการแสดง คือความสามารถในการวาดฟ้อนวาดลำ ซึ่งช่วยประกอบบทกลอนลำได้เป็นอย่างดี
- ปัจจัยด้านสังคม ในส่วนนี้คือผลรางวัล ผลงาน ลูกศิษย์ ผู้ชม ผู้ว่าจ้าง ผลตอบแทนที่ได้รับ

5. รูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง

ปัทมาวดี (2542) ได้ศึกษาพัฒนาการของหางเครื่องหมอลำมู่วาดขอนแก่น พบว่าการแสดงจะเริ่มจากการฟ้อนคล้ายการออกแขกของลิเก นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลของวงดนตรีลูกทุ่งจึงเริ่มมีการใช้หางเครื่อง และปรับปรุงเวที แสง สี เสียง ให้มีมากยิ่งขึ้น ครูฝึกหางเครื่องจึงเป็นบุคคลสำคัญในการ

ออกแบบท่าเต้นและสร้างสรรค์รูปแบบการนำเสนอ เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์เรื่อง พัฒนาการของหมอลำ ในจังหวัดอุบลราชธานี ของพรสรวง (2543) ที่แสดงถึงพัฒนาการของหมอลำในเมืองอุบลราชธานีเป็น 2 ช่วงคือ ก่อนปี พ.ศ. 2510 และหลังปี พ.ศ. 2510

- ในช่วงแรกการแสดงของหมอลำจะค่อนข้างเรียบง่าย องค์ประกอบการแสดงทั้ง เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี การลำ การเต้น จะเป็นแบบพื้นเมือง เนื้อหาของกลอนลำจะสื่อถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของคนพื้นถิ่น ที่ยังคงเป็นเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ
- ในช่วงหลังจากการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจสังคม เมื่อเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามาหมอลำจึงมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนารูปแบบ โดยมีการผสมผสานกับการแสดงลิเก การนำเอาวงดนตรีลูกทุ่งเข้ามาผสมผสาน มีการจัดองค์กร รายได้ และเน้นความบันเทิงเป็นหลัก

สนอง (2541) ได้ศึกษาหมอลำซึ่งและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมทางดนตรี พบว่า หมอลำมีประวัติและพัฒนาการ 3 ทาง คือพัฒนาจากลัทธิบูชาแกนหรือผีฟ้า พัฒนาจากประเพณีความเชื่อในพุทธศาสนา และพัฒนามาจากประเพณีเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว ส่วนลักษณะของหมอลำซึ่งก็คือการนำทางเครื่องมาเล่นประกอบการแสดงทำนองซอนแก่น และใช้วงสตริง

(ก) นอกจากนี้เขายังพบว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำนั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมเป็นหลัก และเกิดจากความสัมพันธ์ของปัจจัยหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเชื่อ การเมืองและการปกครอง โดยเฉพาะการเข้าไปมีบทบาทของรัฐบาลไทยในภาคอีสานนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงรัชกาลที่ 5

(ข) ภาคอีสานมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ต่างจากภาคอื่น โดยเฉพาะภาคกลาง เนื่องจากไม่มีเมืองที่เป็นศูนย์อำนาจแท้จริง และไม่ถูกควบคุมด้วยจารีตประเพณีแบบราชสำนัก จึงทำให้กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีหมอลำเป็นไปอย่างรวดเร็ว

วราพร (2544) ได้ศึกษาลักษณะการแสดงของตัวตลกหมอลำหมู่ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น พบว่าการแสดงตลกหมอลำหมู่เป็นการแสดงแบบผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยนำลักษณะของวงดนตรีลูกทุ่งมาปรับใช้กับการแสดงของตนเอง โดยพัฒนาตามอิทธิพลและความนิยมของกลุ่มผู้ชมเป็นเงื่อนไข โดยแสดงเป็นจำอวดคั่นหน้าม่าน และประยุกต์ปรับให้เข้ากับท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

มุขตลก ที่สร้างขึ้นมานั้นจะอาศัยสิ่งแวดล้อมรอบตัว องค์ประกอบทางสังคมและตั้งบางส่วนในวิถีชีวิตของตนอีสานเข้ามาเป็นเงื่อนไขและองค์ประกอบของการแสดง การแสดงที่นำเสนอไม่มีใช้เพียงแค่สร้างอารมณ์ขันและความเพลิดเพลินเท่านั้นแต่เป็นมุขตลกที่สร้างปัญญาด้วย ซึ่งถือเป็นมหรสพทางศิลปะที่ช่วยให้คนและสังคมมีวิสัยทัศน์ที่ดีขึ้น

6. การสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

จิราวัลย์ ชาเหลา (2546) แสดงให้เห็นกระบวนการรับการถ่ายทอดศิลปะการแสดงของหมอลำอาชีพ ว่าผู้ที่จะเป็นศิลปินหมอลำต้องไปหาครูเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ ทดสอบน้ำเสียง ท่องกลอนลำ ฝึกท่าทางประกอบให้เข้ากับดนตรีและแคน ฝึกซ้อมร่วมกับผู้อื่น รับงานแสดง และต้องฝึกฝนพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง

7. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน

ประยุทธ(2540) ศึกษาบทบาทและการดำเนินกลยุทธ์ของสื่อมวลชนเพื่อการส่งเสริม"หมอลำ" ซึ่งพบว่าสื่อมวลชนมีบทบาทในการเป็นผู้ผลิตและเป็นช่องทางในการเผยแพร่หมอลำเป็นอย่างมาก โดยสื่อแต่ละประเภทจะมีเกณฑ์ในการเลือกประเภทหมอลำเพื่อการส่งเสริม โดยงานวิทยานิพนธ์เลือกสื่อที่เผยแพร่หมอลำมา 5 ชนิด และแต่ละชนิดจะมีการดำเนินกลยุทธ์ที่ต่างกันออกไป ดังนี้

สื่อวิทยุ จะไม่นำหมอลำที่ไม่เคร่งครัดกับการใช้ถ้อยคำ หรือใช้คำไม่สุภาพมาออกอากาศเลย และหมอลำที่นำมาออกอากาศต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขเวลาที่เป็นนาฬิกา

สื่อโทรทัศน์ สื่อชนิดนี้แม้จะมีการจำกัดเวลาเป็นวินาทีแต่ก็นำหมอลำที่หลากหลายกว่าวิทยุมาออกอากาศ เช่น หมอลำที่ไม่อยู่ในกระแสนิยม แต่จะนำเสนอในแง่มุมอื่น เช่น สารคดี แต่อย่างไรก็ตามสื่อโทรทัศน์ก็ไม่ได้เปิดกว้างสำหรับการแสดงหมอลำเท่าใดนัก

สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อชนิดนี้จะนำเสนอในเชิงลึกกว่าสื่ออื่น เพราะไม่มีเสียงหรือการเคลื่อนไหว จะนำเสนอเกี่ยวกับศิลปิน นักจัดรายการและบุคคลเบื้องหลังอื่นๆ

สื่อโสตทัศนูปกรณ์ จะเป็นสื่อที่เน้นด้านการผลิต เช่น คาสเส็ตหรือวิดีโอ แต่การผลิตก็ต้องคำนึงถึงกรอบของการเผยแพร่ด้วย เพราะสามารถผลิตได้แต่อาจจะถูกระงับการเผยแพร่ ถ้าไม่เหมาะสมกับการออกอากาศ

สื่อภาพยนตร์ สื่อประเภทนี้จะเกี่ยวข้องกับหมอลำน้อยที่สุด แต่ก็นับว่าแปลกใหม่ที่นำหมอลำใส่ในจอภาพยนตร์ และกลยุทธ์จะได้ผลมากในพื้นที่ที่ไม่มีวิทยุ โทรทัศน์แต่หนังกลางแปลงเข้าถึง

อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนเหล่านี้จะมีจุดร่วมเหมือนกันคือเลือกหมอลำประเภทที่ขายได้ เช่น หมอลำประยุกต์ หมอลำลูกผสม ส่วนหมอลำแบบดั้งเดิม เช่น หมอลำกลอน และหมอลำพื้น จะไม่ได้รับการคัดเลือกมาผลิตและเผยแพร่เท่าไรนัก นอกจากนี้หมอลำที่ผ่านการคัดเลือกแล้วหากมีลักษณะบางอย่างที่ไม่เข้ากับวัฒนธรรมสื่อมวลชนก็จะมีการปรับประยุกต์ด้วย

น่าสนใจว่า มหาวิทยาลัยทางภาคอีสาน จะศึกษาหมอลำมากที่สุด ซึ่งส่งผลให้มีความชัดเจนในมุมมองวัฒนธรรมและการเข้าถึงแหล่งข้อมูล

หนังสือ/ประโมทัย

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2538	การรับข่าวด้านสาธารณสุขจากสื่อ พื้นบ้านปีระเภทหนังสือของประชาชน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช	ปาริชาติ ยุทธะพาทีกุล	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2540	บทบาทหนังสือทางโทรทัศน์ในการ ถ่ายทอดความรู้	อินทิรา สุวรรณ	สื่อสารมวลชน	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2542	สุนทรียภาพในบทหนังสือของหนังสือ ทองหล่อ	วันดี กรุณากร	ภาษาไทย	มหาวิทยาลัย มหาสารคาม
2543	แนวคิดเชิงปรัชญาที่ปรากฏในหนังสือ ของนายจัน อรมุต	อาริยา แทรกสุข	ปรัชญา	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
2543	การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น "หนังสือ" ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัด สงขลา	ณัฐยา ทิพรัตน์	ศิลปศึกษา	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2543	ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช	พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี	ศาสนา เปรียบเทียบ	มหาวิทยาลัยมหิดล
2544	หนังสือคณะจรัส ชูชื่น : การศึกษาทาง มานุษยวิทยาการดนตรี การศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี กรณีศึกษาหนังสือคณะจรัส ชูชื่น	นภาค ทิพรัตน์	วัฒนธรรมศึกษา	มหาวิทยาลัยมหิดล
2544	การเปลี่ยนแปลงของหนังสือประโมทัยใน จังหวัดร้อยเอ็ด	วิไลลักษณ์ ลิกะไชย	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัย มหาสารคาม
2545	การวิเคราะห์สารจากตัวตลกหนังสือ	คนางค์ บุญทิพย์	วาทวิทยาและ สื่อสารการแสดง	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2545	ศึกษาชีวิตประวัติและผลงานของหนังสือ เท่ง (อิม จิตต์ภักดี)	จันทร์ภากรณ์ มากมี	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัยทักษิณ

2545	ศูนย์ศิลปะการแสดงหนังตะลุง	พินัย สิริเกียรติกุล	สถาปัตยกรรม ไทย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2546	ศึกษาวีดิชีวิตชาวนครศรีธรรมราชจากบท หนังตะลุง	วรรณภา ปูปึง	ไทยศึกษา	มหาวิทยาลัย รามคำแหง

ตารางที่ 33 ปริมาณวิทยานิพนธ์หนังตะลุง / หนังประโมทัย

(ข) ประเด็นและผลการวิจัย

1. การเปิดรับข่าวสาร / สื่อสารการแสดงพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

การรับข่าวด้านสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังตะลุงของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวิทยานิพนธ์ของปาริชาติ (2538) ที่มีเงื่อนไขสำรวจประชากรที่เคยดูหนังตะลุงไม่ต่ำกว่า 10 ครั้ง ทั้งการดูสดผ่านทางวิทยุหรือโทรทัศน์ก็ได้และอยู่ในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 200 คน

ผู้ชมหนังตะลุงมีอายุส่วนใหญ่คือ 46-55 ปีและชอบการแสดงสดมากที่สุด ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพเกษตรกรกรรม และเป็นเพศชาย จะได้รับข่าวสารทางสาธารณสุขจากหนังตะลุงมากที่สุด

ผู้ที่ต้องการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อให้ความรู้ด้านข่าวสารกับประชาชนต้องมีการประเมินกระบวนการว่า จุดบกพร่องอยู่ที่ใด ผู้ส่งสาร ลักษณะของข่าวสาร ช่องทางในการนำเสนอข่าวสาร หรือผู้รับสารที่ส่งผลกระทบต่อให้การรับข่าวสารสาธารณสุขอยู่ในระดับต่ำ

2. การสร้าง / พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบหนังตะลุง เข้ากับวิชาศิลปะศึกษาแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสงขลา ซึ่งณัฐยา (2543) จะเน้นที่การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะ ทั้งการเตรียมการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์ การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดประเมินผลและการสอนซ่อมเสริม โดยเน้นที่การแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุงซึ่งพบว่าควรเน้นสอนที่โรงเรียนและเน้นแบบบรรยายสลับการสาธิตและแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน โดยในส่วนของ การแสดงสามารถสังเกตการณ์ได้จากการแสดงสดและการบันทึกเทป การวัดและประเมินผลสามารถทำได้โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนและผู้เรียนควรนำไปปฏิบัติเองได้

3. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน

จากการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือที่แสดงทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 นครศรีธรรมราชนั้น อินทิวา (2540) พบว่า หนังสือได้ถ่ายทอดความรู้ 4 ประเด็นคือการประพุดิตนในสังคม ความรู้เรื่องเอดส์ ความรู้เรื่องสภาพทั่วไปทางการเมือง ความรู้เรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามหน้าที่หลักก็คือความบันเทิง

ตัวละครของหนังสือเป็นตัวแทนของคนท้องถิ่น มีการพูดภาษาได้ให้ความใกล้ชิดกับชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การนำหนังสือไปถ่ายทอดความรู้ทางโทรทัศน์นั้นก็ถือว่าไปด้วยกันได้ดี ไม่เสียอรรถรสในความเป็นสื่อพื้นบ้านนัก

การปรับตัวของหนังสือที่จะแสดงผ่านทางโทรทัศน์ก็คือจากสถานที่กลางแจ้งมาเป็นสตูดิโอ จากการเล่นกลางคืนมาเป็นกลางวัน จากการเล่นหลายชั่วโมงเหลือชั่วโมงเดียวและต้องปรับภาษาให้เหมาะสมกับการออกโทรทัศน์ด้วย

4. รูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง

นาคล (2544) ศึกษาหนังสือคณะจารีต ชูชื่น และพบว่า เป็นคณะหนังสือของโครงการจัดตั้งสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย แตกต่างจากหนังสืออาชีพโดยทั่วไปเพราะไม่ได้ยึดเล่นเป็นอาชีพ

-แต่ละคนเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่มาแสดงเพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการทำงานบำรุง

ศิลปวัฒนธรรม

-โรงของหนังไม่ได้สร้างบนพื้นดิน แต่ใช้รถกระบะ 6 ล้อปรับเป็นโรงหนัง

-รูปแบบดนตรีผสมผสานทั้งดนตรีดั้งเดิมและดนตรีสมัยใหม่ทั้งเครื่องดนตรีและบทเพลง

พินัย (2545) ได้ศึกษาศูนย์ศิลปะการแสดงหนังสือซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นเรื่องเดียวที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างและออกแบบเวทีของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในแง่สถาปัตยกรรม การเกิดขึ้นได้ของภาพเงาเคลื่อนไหวในการแสดงหนังสือนั้นเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ที่ลงตัวระหว่างตัวแปรต่างๆ ของตัวหนัง แหล่งกำเนิดแสง ฉากรับ เงา และก้อนที่วางระหว่างตัวหนังกับฉากดังกล่าว ซึ่งนำมาออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่สื่อได้ถึงภาพเงาเคลื่อนไหวของหนังสือ โดยใช้แหล่งกำเนิดแสงธรรมชาติและกลไกการออกแบบ

การจัดวางผังบริเวณก่อให้เกิดลานแสดงหนังสือนกลางแจ้งที่ปิดล้อมด้วยกลุ่มอาคารต่างๆ และแผนผังหนังสือในร่มและอาคารพิพิธภัณฑ์เป็นผลมาจากความสัมพันธ์กันกับทิศทางโคจรของดวง

อาทิตย์ ณ เวลาใช้งานของอาคารทั้งสอง ซึ่งได้ข้อสรุปว่าการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยมิได้มีสูตรสำเร็จตายตัวและสามารถแสดงออกด้วยมิติอื่นๆ ของปรากฏการณ์สถาปัตยกรรมที่มีรากเหง้าจากจากวัฒนธรรมไทย

ประเด็นการวิจัยและผลของการวิจัยนี้ ทำให้สามารถที่จะสร้างหัวข้อการวิจัยในลักษณะดังกล่าวของสื่อสารการแสดงผลที่บ้านประเภทอื่นๆ ได้โดยมองในแง่ขององค์ประกอบหนึ่งของการแสดงคือจาก เวทีซึ่งจะช่วยพัฒนาหรือสืบทอดการแสดงในบริบทที่เปลี่ยนไปหรือปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับพื้นที่วัตถุประสงค์ของการแสดง

วิไลลักษณ์ (2544) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงหนังประโมทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งถือว่าเป็นหนังตะลุงของภาคอีสานในด้านองค์ประกอบ รูปแบบและผลกระทบต่อวิถีชีวิตผู้แสดง ซึ่งพบการเปลี่ยนแปลงในด้านองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

องค์ประกอบด้านบุคคล เช่น มีการเปลี่ยนหัวหน้าคณะใหม่ และใช้ชื่อว่า หนังตะลุงชิง ผู้เชิดต้องใส่อาภรณ์และออกท่าทางขณะเชิด ผู้ชมสามารถที่จะออกมามีส่วนร่วมในการแสดงเรียกว่า “ม้วนหน้าฮ้าน” ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะทำให้คนดูมีความสุขสนุกสนานและมีส่วนร่วม

องค์ประกอบด้านเครื่องดนตรีก็มีการนำดนตรีสากลมาใช้ จอหนังติดไฟคล้ายดิสโก้เธค โรงหนังสำเร็จรูปถอดประกอบได้ รูปหนังก็ปรับเปลี่ยนให้ทันสมัย เช่น รูปโทรศัพท์มือถือ รองเท้าบูท นางสีดาใส่เสื้อสายเดี่ยว ส่วนเรื่องที่ใส่แสดงนั้นจะเป็นเรื่อง รามเกียรติ์และสังข์ศิลป์ชัย ดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว ตัดบทพากย์ที่ซ้ำออก เน้นบทเจรจาและบรรยายเรื่องย่อด้วยกลอนอีสานหรือกลอนลำใช้ทั้งภาษาอีสานและภาษาสมัยใหม่ นอกจากนี้ผู้ที่แสดงหนังประโมทัยก็ทำเพื่อธุรกิจและความมั่นคงจากระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป

5. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของบทวรรณกรรม

การแสดงหนังตะลุงไทยได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ชาว และมลายู แล้วมาประยุกต์เข้ากับหนังตะลุงไทย วรรณกรรมหนังตะลุงก็ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์และพุทธ ส่วนหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่พบในวรรณกรรมหนังตะลุงคือ กรรม ไตรลักษณ์ ทิศหก มงคล 38 และอบายมุขตั้งที่พระมหาประพันธ์ (2543) ได้วิเคราะห์หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระมหาประพันธ์ยังได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลในการสร้างสรรค์หรือสอดแทรกหลักกรรมทางพุทธศาสนาลงไปหนังตะลุง โดยกลุ่มนักวิชาการ มองว่าควรมีการสอดแทรกเรื่องกิเลส 3 คือ 5 ไตรลักษณ์ อริยสัจ 4 เป็นต้น แต่กระนั้นนักวิชาการก็เห็นว่าหลักกรรมที่ปรากฏในหนังตะลุงนั้นทำให้

นายหนังเหมือนผู้แสดงธรรม ในขณะที่นายหนังตะลุงที่กล่าวว่ารณกรรมหนังตะลุงได้รับอิทธิพลทั้งจาก ศาสนาพุทธและพราหมณ์ จะสอดแทรกหลักธรรมมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับคนดู สถานที่ เป็นต้น และประชาชน คนดูก็เห็นว่าหนังตะลุงมีส่วนในการให้ความรู้ ข้อคิดและคติธรรม

อย่างไรก็ดีทั้งนายหนังและผู้ชมเห็นตรงกันว่าในอนาคตหนังตะลุงจะต้องมีการปรับปรุงให้เข้ากับ สังคมและสถานการณ์ขึ้น แต่ก็ยังคงต้องมีลักษณะของหนังตะลุงแบบดั้งเดิมด้วย

การศึกษาเกี่ยวกับสุนทรียภาพทั้งรศคำ รศความและท่วงทำนองของบทหนังตะลุงของหนังกัน ทองหล่อ นั้น วันดี (2542) พบว่า สุนทรียภาพด้านรศคำเกิดจากความงามในด้านเสียง ทั้งการสัมผัสสระ สัมผัสอักษร การเลียนเสียงธรรมชาติรวมทั้งการใช้ภาษาถิ่นเป็นอาทิ การใช้คำของท่านั้นมีความไพเราะ เพราะพริ้ง การเล่นสัมผัสต่างๆ เหมือนสุนทรภู่ จนได้รับสมญานามว่าสุนทรโรจน์

ส่วนรศความนั้นอุดมไปด้วยรสวรรณคดีทั้ง 9 รศตามคติวรรณคดีสันสกฤต ส่วนด้านลีลาพบว่า มี ลีลาว่าเริง ลีลารุนแรง และลีลาประสาน เนื้อเรื่องก็จะเป็นเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ นำเสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับการ ดำเนินชีวิตกฎแห่งกรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนา นอกจากนี้หนังกันเป็นคนแรกที่นำภาษากลางมาใช้ นับว่าเป็นสิ่งใหม่ในยุคของท่าน ท่านสร้างสรรค์แนวสวางหนังตะลุงไว้มากมาย คำสอนกระทบใจผู้ชมทุก เพศทุกวัย และเป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีการเล่นหนังอย่างเคร่งครัดด้วย

อาริยา (2543) ได้ค้นพบอภิปรายที่ปรากฏในหนังตะลุงของนายฉิ้น อรมุต ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงปี 2534 ว่าเขาอมรับความจริง 2 อย่างคือความจริงทางรูปธรรม คือสิ่งที่พิสูจน์ได้จาก ผู้สละและความจริงทางนามธรรมที่พิสูจน์ทางจิต เช่นเรื่องความเชื่อทางศาสนาหรือไสยศาสตร์ อนึ่งการ นำเสนอของนายหนังก็ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายความจริงเหล่านี้แต่เป็นการกล่าวเพื่ออ้างอิงถึงเนื้อหา ส่วนใหญ่ของบทหนังตะลุง และเพื่อการดำเนินชีวิตที่จะทำให้มีความสุขมากกว่า อาทิ เรื่องพฤติกรรมที่ดี จริยธรรม ที่ผสมความเชื่อท้องถิ่นมาตีความรวมกับเรื่องพุทธปรัชญา โดยใช้บริบทและสังคมชาวใต้มาเป็น ฉากในการถ่ายทอดผ่านตัวละคร

คนางค์ (2545) พบว่าสาระที่ตัวละครหนังตะลุงแสดงออกมานั้นจะให้ความรู้พื้นฐานในการดำเนิน ชีวิต อบรมจริยธรรมและวิพากษ์วิจารณ์สังคม โดยอวัจนภาษาหรือบุคลิกเฉพาะตัวของตัวละคร อารมณ์ และการเคลื่อนไหวจะสอดรับกับวัจนสารทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ สื่อสัมพันธ์กับคนดูในภาคใต้และ ทำให้รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน

วรรณา (2546) ได้ศึกษาวรรณกรรมบทหนังตะลุงเรื่อง “กรรมของแม่” และพบว่าสามารถสะท้อน ภาพวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชหลายด้าน เช่น ด้านบุคลิกลักษณะและพฤติกรรม การรักพวกพ้อง รัก ศักดิ์ศรี ไม่อ่อนข้อให้ใคร นอกจากนี้ยังสะท้อนความเชื่อแบบดั้งเดิมหลายประการ เช่น ความเชื่อเทวดา

อารักษ์ ไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องพุทธศาสนา ความกตัญญู การยกย่องผู้อาวุโส และค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียน

6. ศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน

จันทราภรณ์ (2545) ศึกษาประวัติศิลปะผลงานของหนังฉิมเท่ง ซึ่งทั้งสองส่วนมีความสัมพันธ์ต่อกัน จากประวัติและชีวิตส่วนตัวที่หนังฉิมเท่งเป็นที่รัก แม้ชื่อเสียงเพราะท่านเป็นผู้รักและทุ่มเทให้การแสดงหนังตะลุง มีความเฉลียวฉลาดสร้างศิลปะการแสดง ใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา มีแนวคิดเป็นของตนเอง มีจิตวิทยาในการแสดง มีคุณธรรม และมีนิสัยสุชุม ช่วยเหลือสังคม ซึ่งผลงานการแสดงหนังตะลุงของท่าน จะรักษาแบบฉบับหนังตะลุงแบบดั้งเดิมไว้อย่างมีเอกลักษณ์ การแสดงทุกเรื่องจะสอดแทรกคติธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เพื่อปลูกจิตสำนึกประชาชน กระนั้นท่านก็ยังประยุกต์หนังตะลุงให้สอดคล้องกับยุคสมัยแต่คงไว้ซึ่งความงามแบบฉบับหนังตะลุง

ชอ

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2530	การรับข่าวสารทางด้านจริยธรรมจากสื่อ พื้นบ้านประเภทขอของประชาชนใน อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	จันทร์เพ็ญ ชาติพันธุ์	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2534	ความตระหนักของช่างขอในบทบาทนัก สื่อสารเพื่อการพัฒนา	สมฤทธิ ลือชัย,	วารสารศาสตร์	มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์
2538	การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ ผ่าน สื่อพื้นบ้านเพลงขอ	นารินทร์ กิตติเกษม ศิลป์	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2544	การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทขอของ บัวซอน เมืองพร้าว	อรพิน ลือพันธ์	ภาษาและ วรรณกรรม ล้านนา	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
2544	การคงอยู่ของเพลงพื้นบ้าน (ชอ) ใน จังหวัดเชียงใหม่	สิรินุช วงศ์สกุล	สาขาวิชา การศึกษานอก ระบบ	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่

2545	ศึกษาชอล่องน่าน :กรณีศึกษาคณะคำ ผาย นุปิง	บุรพันธ์ ใจกล้า	ดนตรี	มหาวิทยาลัยมหิดล
2545	การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านชอล ล้านนา	วนิดา ริกาภรณ์	สาขาวิชา การศึกษานอก ระบบ	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
2546	ความคงอยู่ของอาชีพช่างชอลในจังหวัด เชียงใหม่	รัตติยา คุณพิทักษ์	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
2547	การสื่อสารเชิงสุนทรียะในละครชอล สมัยใหม่ของชาวล้านนา	วิวัฒน์ สุขเจริญ,	วาทวิทยาและ สื่อสารการแสดง	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2547	กระบวนการสืบทอดเพลงชอลพื้นบ้าน ของ จังหวัดเชียงใหม่	ศุภนิจ ไชยวรรณ	อาชีวศึกษา	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่

ตารางที่ 34 ปริมาณวิทยานิพนธ์ชอล

(ช) ประเด็นและผลการวิจัย

1. การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ต้องการศึกษากการเปิดรับสารเพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนในเขตเมืองกับเขตชนบทต่อสื่อพื้นบ้านประเภทชอล ในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยจันทร์เพ็ญ (2530) ผลการวิจัยพบว่าผู้ฟังชอลส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 36-55 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพค้าขาย เกษตรกรรม ตามลำดับและรับฟังชอลจากการแสดงสดมากที่สุด และพบว่าคนในเขตชนบทมีทัศนคติที่ดีต่อชอลมากกว่าคนในเขตเมือง นั้นเป็นเพราะทางเลือกในการรับสื่อของคนในเขตเมืองมีมากกว่า ในขณะที่คนในชนบทนั้นยังยึดขนบธรรมเนียมเดิมอยู่ และงานต่างๆ ในชุมชน อาทิ งานบวช ขึ้นบ้านใหม่ งานฉลองต่างๆ เจ้าภาพก็มักจะว่าจ้างการแสดงชอลให้มาแสดง และการแสดงชอลก็ราคาไม่แพงด้วยเมื่อเทียบกับการแสดงอื่น ส่วนข่าวสารด้านจริยธรรมที่พบในเพลงชอลมากที่สุดคือความสามัคคี ความมีเมตตา กรุณา ความกตัญญูตเวที เป็นต้น ส่วนด้านที่พบน้อยที่สุดคือด้านความมีเหตุผล

เช่นเดียวกับนารินารด (2539) ได้สัมภาษณ์แบบเจาะกลุ่มประชากร 3 ช่วงอายุคือ 15-24 ปี, 25-34 ปี และกลุ่มอายุ 35 ปีขึ้นไป ช่วงอายุละ 2 กลุ่มในและนอกเขตเทศบาล เพื่อวิเคราะห์เรื่องการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ ผ่านสื่อพื้นบ้านเพลงชอล โดยประชาชนส่วนใหญ่เคยเปิดรับข่าวสารในการฟังเพลงชอล เพื่อประโยชน์ด้านการบันเทิง วรรณคดีประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเรื่องโรคเอดส์ด้วย

การเปิดรับข้อมูลข่าวสารโรคเอดส์ผ่านสื่อพื้นบ้านประเภทเพลงขอนั้นจะเป็นที่ประทับใจกับกลุ่มที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป เพราะเป็นกลุ่มที่คุ้นเคยและประทับใจเพลงขอ

สำหรับกลุ่มอื่นเห็นว่าเพลงขอควรมีการปรับปรุงในด้านการใช้ภาษาให้ง่ายต่อการเข้าใจ เนื้อหากะทัดรัดแต่ครอบคลุมความหมาย ท่วงทำนองสนุกสนาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเห็นว่าควรให้เด็กๆ ในโรงเรียนได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับเพลงขอ เพื่อให้มีความสนใจ

ความตระหนักของช่างขอในบทบาทนักสื่อสารเพื่อการพัฒนา สมฤทธิ์ (2534) ค้นพบว่าช่างขอในจังหวัดเชียงใหม่แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีความตระหนักในฐานะเป็นนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาสูง กลุ่มที่ตระหนักในฐานะเป็นนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาต่ำและกลุ่มที่ไม่ตระหนักเลย อย่างไรก็ตามช่างขอส่วนมากจะเป็นผู้ที่ตระหนักในบทบาทว่าตนเองเป็นนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาสูง โดยจะสอดแทรกและกำหนดกลยุทธ์ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทั้งการขอคู่และละครขอ เรื่องที่สอดแทรกประจำคือการวางแผนครอบครัว การรู้หนังสือและการอนุรักษ์ป่าไม้

2. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของบทวรรณกรรม

ในการศึกษาบทวรรณกรรมเรื่องนี้ จะมีการวิเคราะห์เนื้อหาและคุณค่าต่อสังคม ซึ่งเนื้อหาที่เป็นที่นิยมคือเนื้อหาด้านศาสนาและศีลธรรม โดยอรพิน (2544) ได้รวบรวมและวิเคราะห์วิธีการสร้างสรรค์ผลงานและวิเคราะห์เนื้อ คุณค่าของบทวรรณกรรมบทขอของบัวซอน เมืองพร้าว ซึ่งพบว่ามีวิธีสร้างสรรค์งานอย่างเป็นระบบ 4 ขั้นตอน คือ การลำดับขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงาน การนำเสนอเนื้อหาในบทขอ การนำขนบนิยามมาใช้กับงานขอของตนและการประยุกต์บทขออย่างมีศิลปะด้วยการใช้ภาษาอย่างหลากหลาย ส่วนเนื้อหานั้นแบ่งได้ 5 ประเภท คือ เนื้อหาเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม การสอนคติ การให้ความรู้เกี่ยวกับบุคคลสำคัญทางศาสนา การเล่านิทานชาดก และการวิพากษ์สังคม

งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นแนวอนุรักษ์และต้องการจะรักษาวรรณกรรมแบบดั้งเดิมไว้ โดยจะเลือกศึกษาศิลปินเฉพาะที่มีชื่อเสียงหรือเป็นระดับชาติเท่านั้น ผลของการวิเคราะห์จึงเห็นว่าศิลปินเหล่านี้มีบทบาทเป็นผู้รักษาวรรณกรรมอันดีงาม ซึ่งท่านไม่นิยมพูดจาสัปดน หรือประพาดิตนที่ไม่เรียบร้อย

เมื่อมีการวิเคราะห์ผลงานของศิลปินก็จะพบว่ามีคุณค่าในทำนองใกล้เคียงกัน คือเป็นสารและสื่อของชุมชน เพื่อเผยแพร่ความรู้ โลกทัศน์ ค่านิยม รวมทั้งเป็นสื่อที่ช่วยรณรงค์ทั้งของภาครัฐและเอกชน

3. การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน

สำหรับประเด็นการศึกษานี้ สิรินุช (2544) ได้ค้นคว้าหาปัจจัยที่ทำให้ขอในเชียงใหม่ยังคงอยู่ได้ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยหลายประการคือ การจัดตั้งคณะขอ ซึ่งจะทำให้ช่างขอได้มารวมตัวกัน การแสดง

จึงจะหลากหลาย ตอบสนองคนฟังในทุกกลุ่มและมีทางเลือกให้กับผู้ชมหรือผู้ว่าจ้าง นอกจากนี้ช่างซอรุ่นครูยังจะได้ช่วยเหลือและชี้แนะช่างซอรุ่นใหม่ๆ ให้พัฒนาฝีมือ

1. การปรับรูปแบบการแสดงให้หลากหลาย มีการใช้ภาษาและเนื้อหาให้ทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์ และหาเทคนิคการแสดงแบบใหม่ๆ เพื่อสร้างความบันเทิงแก่ผู้ชมผู้ฟัง
2. ส่งเสริมการสืบทอด โดยลูกหลานช่างซอกีให้มีการส่งเสริมให้สืบทอดต่อ นอกจากนี้ยังควรให้ช่างซอไปให้ความรู้กับเยาวชนในสถาบันการศึกษาด้วย
3. กลุ่มผู้ฟังและผู้ว่าจ้าง เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ชอยังคงอยู่ โดยต้องมีการพิจารณาความต้องการของผู้ฟังที่หลากหลาย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการแสดงของหน่วยงานต่างๆ
4. โอกาสในการเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ เช่น ผลิตเป็นคาสเซ็ท การแสดงออกอากาศทางวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้ชอได้รับการเผยแพร่ในวงกว้างมากขึ้น

สวนวนิดา (2545) พบว่าเงื่อนไขและปัจจัยที่ทำให้ชอยังคงอยู่ก็คือความต้องการของผู้ชมและผู้ว่าจ้าง ค่าจ้างที่ไม่แพงไปรวมทั้งต้องมีการปรับในการแสดงทั้งด้านรูปแบบ ลีลา คำร้อง ทำนอง การแต่งกาย อาทิ จากการทำซออย่างเดียวก็น่าจะมีการยืนชอ มีการพ้อนแง่น หรือพ้อนแอ่น ช่างซอหญิงก็จะนุ่งกระโปรงสีสดใส เนื้อหาก็นำเรื่องราวที่ทันเหตุการณ์มาใช้ นอกจากนี้ยังต้องมีโอกาสในการใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่อีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากจะมีการถ่ายทอดการแสดงชอในครอบครัวแล้ว การนำไปสอนในสถาบันการศึกษาก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์ด้วย

ข้อค้นพบข้างต้นสอดคล้องกับรัตติยา (2546) ที่กล่าวถึงปัจจัยในการคงอยู่ของอาชีพช่างซอในจังหวัดเชียงใหม่ว่า ประกอบไปด้วยจำนวนช่างซอ และผู้ฟังที่ยังสนับสนุนอยู่รวมทั้งผู้ว่าจ้างที่จะให้การแสดงชอในงานประเพณีต่างๆ กระนั้นวิธีการนำเสนอตัวเองของช่างซอ เช่น การบันทึกเสียงออกจำหน่ายก็เป็นวิธีประชาสัมพันธ์ตัวเองที่ดีทางหนึ่ง

4. รูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง : สุนทรียะสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

การสื่อสารเชิงสุนทรียะในละครชอสมัยใหม่ของชาวล้านนา โดยวิวัฒน์ (2547) ได้ข้อค้นพบในเรื่องสุนทรียะรูปในละครชอสมัยใหม่ ซึ่งพบว่าความงามอยู่ที่การขับชอผสมผสานรูปแบบการแสดง ซึ่งเน้นบทชอแบบมุขปาฐะเป็นหลัก โดยมีพื้นที่และเวลาเป็นเครื่องกำหนดแนวทางการแสดง และขึ้นอยู่กับปฏิภาณในการแสดงของช่างซอแต่ละคน ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับคนดู ความทันสมัยที่พบคือการแต่งกาย ใช้ภาษาสมัยใหม่ นำเรื่องราวปัจจุบันมาใช้เป็นแนวเรื่อง ผสมผสานกับเพลงลูกทุ่ง ดนตรีสากล ซึ่งความพอใจของ

คนคู่นั้นก็มีหลายลักษณะ คือพอใจแบบจารีตแต่ก็ยอมรับความเปลี่ยนแปลง กลุ่มที่พอใจทั้งแบบจารีตและแบบสมัยใหม่ และกลุ่มที่พอใจแบบสมัยใหม่เลย

ในขณะที่ บุรพัตน์ (2545) ได้ศึกษาขอล่องน่าน : กรณีศึกษาคณะคำผาย นุปิงและผลการวิจัยพบว่าขอล่องน่านมีให้ทั้งความบันเทิงและความรู้แก่แขกที่มาร่วมงานต่างๆ ที่จัดในชุมชนเนื่องจากเป็นการศึกษาเน้นทางด้านดนตรี จึงมีการวิเคราะห์เฉพาะด้านนั้นก็คือทำนองการขับร้อง โดยพบว่าจะใช้ทำนองคาดน่านในการขอเป็นหลักซึ่งลักษณะของทำนองในแต่ละท่อนจะวนกลับไปมาในทำนองเดิม จะเปลี่ยนเฉพาะเนื้อหาที่มีฉันทลักษณ์ในการขอเป็นหลัก

ในผลของการวิจัยจะมีลักษณะการวิเคราะห์พิเศษทางด้านดนตรีด้วย อาทิ การศึกษาโครงสร้างของทำนอง บันไดเสียง พิสัยของเสียง วรรณะเสียงโครงสร้าง ลักษณะของทำนองและทิศทางการดำเนินทำนอง ลำนำของทำนอง เป็นต้น

6. การสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ศุภนิจ (2547) ได้ฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของพ่อครูจันทร์ตา เลาคำ เพื่อศึกษากระบวนการสืบทอดเพลงขอพื้นบ้าน ของจังหวัดเชียงใหม่ในด้านการเรียนรู้จากครู ซึ่งพบว่าธรรมเนียมที่ปฏิบัติต่อเนื่องกันมาโดยไม่เปลี่ยนแปลงคือการขึ้นครูขอ การไว้ครู และการขึ้นขันตั้งน้อยเวลาขอบนผามหรือเวทีเพื่อเคารพครูอาจารย์ที่สอนมา

การเรียนการสอนในปัจจุบันจะมีการใช้อุปกรณ์แถบบันทึกเสียงขอเป็นอุปกรณ์การสอนด้วย ด้านระยะเวลาในการเรียนนั้นไม่สามารถจะบอกเวลาจบสิ้นได้ แต่มักจะบ่งเวลาที่ลูกศิษย์สามารถเล่นได้เอง มีชื่อเสียงและรับงานเองได้ รวมทั้งเป็นครูให้กับผู้อื่นได้ แต่การเรียนและการพัฒนาฝีมือก็ไม่มีที่สิ้นสุด

ลิเก

การแสดงลิเกเป็นสื่อสารการแสดงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมในการศึกษาพอสมควร โดยจะศึกษาในลักษณะองค์ประกอบ รูปแบบของการแสดง ทั้งลิเกภาคกลางและภาคอื่นๆ การดำรงอาชีพ รวมทั้งการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการแสดงให้สามารถอยู่ในกระแสยุคโลกาภิวัตน์ ยุคสมัยใหม่ และอิทธิพลของสื่อมวลชน นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ปริมาณการศึกษาลิเกจะมีมากพอสมควร แต่กลับมีการเริ่มศึกษาในช่วงหลังมานี้เอง (2540) คงเป็นเพราะในช่วงแรกจะเป็นการนำสื่อพื้นบ้านไปใช้เพื่อการพัฒนาและศึกษาสื่อพื้นบ้านที่กำลังจะเสื่อมสลาย แต่ลิเกไม่ถูกไม่ค่อยถูกนำไปใช้ในกรณีเป็นเครื่องมือของรัฐในการพัฒนา และเป็นสื่อพื้นบ้านที่ยังได้รับความนิยมอยู่เสมอจึงไม่เห็นเค้าลางการเสื่อมสลาย ดังนั้น

วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่จึงพูดถึงสภาพที่เห็นในลักษณะขององค์ประกอบและการปรับเปลี่ยน ปรับปรนและพัฒนาต่อไป

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2540	การศึกษาการแสดงลิเกป่าจังหวัดภูเก็ต	สาวิตร พงศ์วัชร	นาฏยศิลป์)	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
2540	แม่ยก : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงลิเกกับคนดู เปรียบเทียบกรุงเทพมหานครกับพิษณุโลก	ภัทรวรรณ ยงค์ชัย	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2543	การวิเคราะห์เนื้อหาของลิเกลูกบท	เจ็ดจันท์ ดอกแก้ว	ไทยศึกษา	รามคำแหง
2543	การแสดงมะโย่ง คณะศรีปัดตานี	อริยา ลิมภาณุจนพงศ์	นาฏยศิลป์ไทย	จุฬาฯ
2543	สัญญาในสื่อสารการแสดง "ลิเก"ยุคโลกาภิวัตน์	สุกัญญา สมไพบูลย์	วาทวิทยาและสื่อสารการแสดง	จุฬาฯ
2545	การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ในการผลิตลิเกทีวีของ 11 พิษณุโลก	นฤทัย ชัดนาค	สื่อสารมวลชน	จุฬาฯ
2545	พัฒนาการของลิเกกลองยาว บ้านสองห้อง อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์	ธิดาวรรณ ไพรพฤกษ์	ไทยคดีศึกษา	ม. มหาสารคาม
2545	ลิเกเอ็นจีโอ กรณีศึกษากลุ่มละครมะขามป้อม	ศิริพันธ์ ใจเที่ยง	มานุษยวิทยา	ม.ธรรมศาสตร์
2546	บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	ศรัณยา สินสมรส	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาฯ
2547	อาชีพลิเกในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	ฐปนรรณ์ ตันสกุล	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ตารางที่ 35 ปริมาณวิทยานิพนธ์ลิเก

(ข) ประเด็นและผลการวิจัย

1.การดำรงอยู่และเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน

ฐปนรรณ์ (2547) ศึกษาเกี่ยวกับอาชีพลิเกใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี โดยผลการศึกษาพบว่าลิเกรวมตัวกันมากที่ตำบลปากแรต เพราะเป็นเขตเทศบาลมีคนอยู่มาก เมื่อมีงานประจำปีก็มักจะใช้ลิเกเป็น

มหรสพ การสืบทอดจากบิดามารดาหรือบุคคลในครอบครัวถือว่าเป็นภูมิปัญญาหรือวิธีการที่สำคัญ นอกจากนี้ก็ใช้วิธีครูพักลักจำ

อย่างไรก็ตามอาชีพลิเกไม่ใช่อาชีพหลัก เพราะไม่มีงานแสดงเป็นประจำ อาชีพส่วนใหญ่ของผู้ประกอบอาชีพลิเกคือรับจ้างและค้าขาย

2. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของบทวรรณกรรม

เจ็ดจันทร์ (2543) ได้เสนอผลการค้นคว้าถึงรูปแบบและลีลาของลิเกลูกบทว่า มีฉันทลักษณ์ที่ถูกต้องตามหลักกลอนลิเก แม้บางช่วงสัมผัสอาจจะไม่เคร่งครัด มีสัมผัสใกล้เคียงก็ใช้ได้

ภาษาที่ใช้เน้นจะเป็นลักษณะปฏิภาณกวีที่มีความเชี่ยวชาญด้านการใช้ภาษา การเลือกสรรคำ ภาพพจน์โวหารที่ไพเราะ และเนื้อหาสะท้อนความเชื่อค่านิยม การศึกษา เช่น มองว่าการศึกษาสูงๆ เป็นสิ่งสำคัญและสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ต่างๆ เช่น ยาเสพติดก็ควรจะถูกขจัดออกไปให้หมดด้วย การเมืองการปกครอง เมื่อรัฐบาลมีปัญหาบทของลิเกก็จะมีการเสียดสีนักการเมืองและพรรคการเมือง

3. รูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง

สุกัญญา (2543) ได้ข้อค้นพบในเรื่ององค์ประกอบและการสื่อความหมายของการแสดงลิเกว่า ลิเกจะสื่อความหมายผ่านด้วยคำ การเจรจา การร้อง การรำ การแต่งกาย การแต่งหน้า เวที ฉาก แสง สี เสียง เนื้อเรื่องและดนตรี และมีการเทียบให้เห็นว่าชนบทเก่าที่ลิเกยังคงอยู่ในการแสดงคือ การร้องเพลง ทำนองราชนิเกลิง การแต่งหน้าและแต่งตัวที่เน้นความสวยงามเป็นหลัก ส่วนความทันสมัยที่นำมาปรับใช้กับการแสดงคือ การนำเพลงลูกทุ่งมาร้องหารายได้เพิ่มขึ้น การผันตัวเองไปเป็นนักร้องลูกทุ่ง การเพิ่มความยิ่งใหญ่อลังการให้กับเวที ฉาก แสง สี เสียง

การศึกษาถึงองค์ประกอบของการแสดงลิเกนี้มีอยู่ 2 เรื่องที่จะพูดถึงขั้นตอนของการแสดงหรือวัตถุประสงค์ที่แสดงให้เห็นถึงการผูกโยงเข้ากับความเชื่อทางไสยศาสตร์และพิธีกรรม อาทิ สาวิตร (2540) ได้ศึกษาองค์ประกอบของลิเกป่า จังหวัดภูเก็ต แต่ไม่ได้เน้นในเรื่องการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรนกับสมัยใหม่ วิทยานิพนธ์จะเน้นถึงองค์ประกอบของการแสดงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และแสดงให้เห็นว่าการแสดงลิเกป่ามีเรื่องของความเชื่อและไสยศาสตร์มาเป็นองค์ประกอบของการแสดงด้วย โดยลิเกป่าเพื่อพิธีกรรมจะมีวัตถุประสงค์เพื่อไหว้ครู แก่น และไหว้ครูทั้งหมดที่ส่งกลับให้มาชุมนุมกัน ในทำนองเดียวกัน อริยา (2543) ได้ศึกษา ศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงมโหรีในจังหวัดปัตตานี ซึ่งมีเรื่องพิธีกรรมและความเชื่ออยู่ด้วย วัตถุประสงค์ของการแสดงก็เพื่อพิธีกรรม เพื่อความบันเทิง และเพื่อสาธิต แต่การศึกษาจะเน้นในเชิงนาฏยศิลป์ ดังนั้นผลการวิจัยจึงให้รายละเอียดในกระบวนการรำ การร้องและการ

แสดง และท่าทางในการแสดง อาทิ ลักษณะเด่นของท่ารำเบิกโรงมะโย่งที่พบคือ ท่ารำปีเก๋ ที่มีลำตัวและศีรษะตั้งตรงคล้ายนั่งขัดสมาธิ เป็นต้น

ธิดาวรรณ (2545) ศึกษาพัฒนาการของลิเกกลองยาว จะเน้นถึงที่มา ช่วงก่อกำเนิดและช่วงเสื่อมความนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์ประกอบของการแสดง เพราะลิเกกลองยาวนี้เป็นการแสดงที่มีเฉพาะที่จังหวัดกาฬสินธุ์เท่านั้น ลิเกกลองยาวมีพัฒนาการขึ้นมากในสมัยจอมพลป. พิบูลสงครามที่เร่งพัฒนาบ้านเมือง ภาคอีสานเริ่มมีไฟฟ้า ลิเกกลองยาวก็เริ่มนำเครื่องเสียง ไมโครโฟน และไฟเข้ามาใช้

4. การปรับปรุงรูปแบบตามบริบทที่เปลี่ยนแปลง / กลุ่มศิลปิน

นอกจากพัฒนาการในเรื่องรูปแบบของการแสดงแล้วนั้น ลิเกยังได้ปรับเนื้อหา วิธีการ หรือผันตัวเองเป็นสื่อเพื่อสร้างประโยชน์ต่อชุมชนเป้าหมาย ในประเด็นนี้จะมีการนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาปรับหรือผสมผสานกับรูปแบบหรือเนื้อหาการแสดงสมัยใหม่ เพื่อนำไปใช้ในการทำกิจใดตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งจะเป็นการให้ความรู้เพื่อการพัฒนา แต่จะต่างกับสื่อสารการแสดงเพื่อการพัฒนาที่จะได้กล่าวต่อไป เพราะในการปรับผสมผสานรูปแบบในประเด็นนี้ จะมีรูปแบบของละครเวทีสมัยใหม่ มาใช้ด้วย เช่น การศึกษาลิเกเอ็นจีโอ กรณีศึกษากลุ่มละครมะขามป้อมโดย ศิริรินทร์ (2545) ซึ่งเสนอข้อค้นพบในเชิงมานุษยวิทยาว่า มะขามป้อมเป็นกลุ่มละครที่มีสมาชิกอยู่ด้วยกันเหมือนพี่น้อง และผู้นำองค์กรมีความรู้ความสามารถด้านการแสดงไทย และได้ไปศึกษาระบบของการของลิเกอาชีพ และปรับการแสดงให้เข้ากับคนชั้นกลางซึ่งเป็นผู้ชมเป้าหมาย ทั้งเนื้อหาและวิธีการ

ศรันยา (2546) ศึกษาถึงองค์ประกอบของลิเกฮูลูและดูว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ยังเน้นย้ำศึกษาบทบาทของลิเกฮูลูที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าลิเกฮูลูมีบทบาทหน้าที่ 8 ประการ คือ ให้ความบันเทิง ให้ข้อมูลข่าวสาร ให้การศึกษา รายงานการวิพากษ์วิจารณ์สภาพเหตุการณ์และสังคม แนะนำความสัมพันธ์ ถ่ายทอดวัฒนธรรม รักษาพยาบาลกายและใจ และแสดงอัตลักษณ์และตัวตน โดยบทบาทการให้ข่าวสาร การประสานความสัมพันธ์และถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้นมีมากขึ้นกว่าในอดีต

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าน่าจะนำผลการศึกษานี้มาสร้างสรรค์การแสดงเพื่อความสมานฉันท์และความเข้าใจ คือนำข้อมูลเชิงสถานภาพ องค์ประกอบเป็นตัวตั้ง และทำวิจัยเชิงสร้างสรรค์หรือเชิงทดลองเพิ่มขึ้น เป็นการศึกษาแบบ นำความรู้จากข้างในมาสร้างสรรค์เพื่อข้างใน โดยคนในร่วมมือกับคนนอก ไม่ใช่แค่คนนอกไปศึกษาคนในและเป็นความรู้เชิงเอกสารเท่านั้น การต่อยอดในลักษณะนี้จะทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เห็นหน้าที่ที่สำคัญของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในบริบทที่เปลี่ยนไปในการสร้างความสมานฉันท์ มากกว่าการพบนกแล้วนำไปโปรยเพื่อความสมานฉันท์ ซึ่งเป็นประเพณีของญี่ปุ่น

5. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน

หฤทัย (2545) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้การผลิตรายการลิเกโทรทัศน์ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 จ. พิษณุโลก พบว่าทั้งลิเกและผู้ผลิตต้องปรับตัวเข้าหากัน โดยลิเกต้องเข้าใจข้อจำกัดของสื่อและผู้ผลิตก็ต้องเข้าใจธรรมชาติของการแสดง อย่างไรก็ตามผู้แสดงลิเกต้องมีการปรับตัวมากกว่าผู้ผลิตรายการทางโทรทัศน์ ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ผู้แสดงลิเกต้องเรียนรู้คือ

1. การผลิตรายการโทรทัศน์ต้องมีบท
 2. ผู้แสดงต้องเรียนรู้จากการจับภาพของกล้อง
 3. ผู้แสดงต้องเรียนรู้ว่าพื้นที่ในห้องส่งมีจำกัด
 4. ผู้แสดงต้องเรียนรู้ว่าเวลาในการผลิตรายการโทรทัศน์มีจำกัด
 5. ผู้แสดงต้องคำนึงถึงผู้ชมทางบ้านในแง่ความเป็นสื่อมวลชนที่เผยแพร่สู่สาธารณะ
- อาจกล่าวได้ว่าเมื่อแสดงออกทางโทรทัศน์จะเป็นลักษณะผู้แทนตัวละครที่ต้องทำตามบท

(Representation Theatre) ในขณะที่ลิเกทำการแสดงสดบนเวทีสามารถที่จะนำเสนอความเป็นตัวเองของผู้แสดงได้ดีกว่า (Presentation Theatre)

6. ผู้ชมการแสดง

มีวิทยานิพนธ์เพียงเล่มเดียว ที่ตั้งประเด็นคำถามและวัตถุประสงค์เน้นหนักไปที่ผู้ชมการแสดงลิเกเลย โดยเปรียบเทียบผู้ชมลิเกผู้หญิงหรือเรียกว่า แม่ยก เปรียบเทียบกรุงเทพมหานครกับพิษณุโลก ผู้ศึกษาคือภัทรวรรณ (2540) พบว่า พบว่า แม่ยกในกรุงเทพฯ มักจะเป็นหญิงวัยกลางคนที่มีฐานะค่อนข้างมั่นคง แต่ทางครอบครัวไม่ค่อยอบอุ่นและมักจะมีความสัมพันธ์ชึงกับนักแสดง จึงเรียกว่าแม่ยกพิศวาส ในขณะที่แม่ยกทางจังหวัดพิษณุโลกมักจะอายุมาก รายได้ค่อนข้างน้อยแต่มีครอบครัวแบบขยายและอบอุ่น ไม่นิยมมีความสัมพันธ์ชึงกับลิเก แต่ต้องการช่วยเหลือเหมือนลูกหลาน จึงถูกเรียกว่าแม่ยกอุปถัมภ์

ศูนย์วิทยุโทรทัศน์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โนรา

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2538	พรานโนรา	ธีรวัฒน์ ช่างสาน	นาฏยศิลป์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2538	การศึกษาเปรียบเทียบทำรำโนราของครูโนรา 5 ท่าน	สมโภชน์ เกตุแก้ว	นาฏยศิลป์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2539	โนรา : การประสมทำแบบตัวอ่อน	ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์	นาฏยศิลป์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2539	โนรา : รำเขียนพราย-เหยียบลูกมะนาว	สุพัฒน์ นาคเสน	นาฏยศิลป์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2542	นัยทางสังคมของพิธีโนราโรงครู : กรณีศึกษานบ้านบ่อแดง	เอียรชัย อิศรเดช	มานุษยวิทยา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
2542	โนราผู้หญิง	อรวรรณ สันโลหะ	นาฏยศิลป์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2544	การปรับตัวของสื่อพื้นบ้านโนราในสังคมไทย	นิธิมา ชูเมือง	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2544	เพลงใหม่โรงโนรา : กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช	วิรัตน์ เลียงสมบูรณ์,	ดนตรี	มหาวิทยาลัยมหิดล
2545	ศึกษาลักษณะและคุณค่าของเครื่องประกอบการแสดงโนราในจังหวัดพัทลุง	รุ่งนภา เกิงพิทักษ์	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัยทักษิณ

ตารางที่ 36 ปริมาณวิทยานิพนธ์โนรา

(ข) ประเด็นและผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของการแสดง : ประวัติศาสตร์ทางศิลปะและกระบวนการทำเชิงนาฏยศิลป์

ธีรวัฒน์ (2538) ได้ทำการวิจัยอย่างละเอียดเกี่ยวกับ พรานโนรา โดยพบว่าตัวพรานมีทั้งพรานชายและพรานหญิง ในปัจจุบันรูปแบบของพรานโนราเปลี่ยนไปมีรูปแบบของตลกโนรามาทแทนที่ ซึ่งน่าจะ

เริ่มในสมัยจอมพล. ปิบูลย์สงคราม ที่มีกฎระเบียบบ้านเมืองมาก พรานโนราเริ่มแต่งชุดสากลเป็นชุดสมัยนิยม ต่อจากนั้นพรานก็เริ่มทิ้งรูปแบบเดิมเพราะได้รับอิทธิพลจากวงดนตรีลูกทุ่งและตลกคาเฟ่ เริ่มแต่งหน้าให้ดูตลก บางครั้งก็สวมหมวกใหม่พรม จนถูกเรียกว่าตลกโนราในปัจจุบัน

การทำพรานโนราจะมีท่าเฉพาะและท่าประกอบการแสดง ชีววัฒน์ ได้อธิบายถึงท่าเฉพาะในการแสดงพรานโนรา ท่าประกอบการแสดง หลักการขั้นตอนของการออกพราน อาทิ ลักษณะการเคลื่อนไหว ลักษณะของจังหวะดนตรี การนำเสนอรูปแบบของความตลก การเรียกท่ารำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึงองค์ประกอบของหน้าพรานทั้งตัวทาสีซึ่งเป็นสีแดง(ผู้ชาย)และทาสี(ผู้หญิง) จะเป็นสีเนื้อตัวพรานชายจะเล่นเป็นเรื่องได้ส่วนพรานผู้หญิงมักจะเป็นตัวแสดงประกอบหญิงต่างๆ

มีข้อน่าสังเกตว่าตัวพรานกับตัวตลกหนึ่งตระกูลจะมีความใกล้เคียงกัน คือ

1. ลักษณะการแต่งกายที่คล้ายกัน
2. ลักษณะการทรงตัว
3. ลักษณะการใช้แขนและมือ
4. วิธีการเลียนแบบคนจริง

จากพรานโนรา ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญในการแสดง สมโภชน์ (2538) ได้ศึกษาเปรียบเทียบท่ารำของครูโนรา 5 ท่าน ซึ่งแต่ละท่านมีอายุ 60 ปีขึ้นไป ไม่ได้ประกอบอาชีพรำโนราแล้ว แต่มีลูกศิษย์ลูกหาที่จะสืบทอด

วิทยานิพนธ์เล่มนี้แสดงให้เห็นความเหมือนและความต่างในท่ารำ ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากการสืบทอดสกุลย่อยของโนราที่ต่างครูก็ต่างท่า โดยท่ารำของครูทั้ง 5 ท่านในเพลงครู จะมีการเรียงลำดับท่าและเรียกท่ารำเหมือนกัน 1 ท่า คือ ท่าเทพนม นอกจากนั้นจะเรียงลำดับท่าและท่ารำแตกต่างกัน ส่วนในเพลงครูสอนและเพลงสอนรำ การเรียงลำดับท่าและท่ารำของครูทั้ง 5 ท่านจะเหมือนกันและลักษณะของท่ารำก็จะคล้ายกันมาก

อย่างไรก็ตามโครงสร้างพื้นฐานของการรำโนราที่เรียกว่า โสฬส คือ ตำแหน่งของใบหน้า ออก หลัง ก้น และเข่า จะเหมือนกัน

ธรรมนิศย์ (2539) ได้สังเกตการแสดงจริงของผู้ที่แสดงรำประสมท่าแบบตัวอ่อน 5 คน ในสายตระกูลโนราที่สำคัญและมีชื่อเสียง รวมทั้งการสัมภาษณ์ พบว่าผู้ที่ฝึกการรำประสมท่าแบบตัวอ่อนจะต้องได้รับการฝึกหัดทางด้านร่างกายอย่างมากตามขั้นพื้นฐาน 6 ขั้นตอน คือการตัดมือ การตัดแขน การตัดขา การตัดหลัง การฝึกนั่งและการฝึกยืน ผู้รำต้องอยู่ในวัยที่เหมาะสมคือ 10-35 ปี

ในปัจจุบันจะรำกันอยู่ 3 ลักษณะ คือ วิธีการนั่งรำ การยืนรำ และการนอนรำ โดยมีท่าที่จะเลือกใช้ตามความเหมาะสมทั้งสิ้น 24 ท่า ตาม รูปแบบการรำ 9 ขั้นตอนคือ เดินออกจากบ้าน ยืนรำ นั่งรำ

ยื่นรำ ถอดเทริด เล็บและหาง แสดงลวดลายอวดท่ารำพิเศษ สวมเทริดเล็บและหาง นาด และนั่งพักเพื่อรำ
โนราปกติ

วิทยานิพนธ์เรื่อง โнора : รำเขียนพราย-เหยียบลูกมะนาว ของสุพัฒน์ (2539) ต้องการ
ศึกษารูปแบบ ขั้นตอนการรำ บทบาท และความเชื่อ ซึ่งการแสดงชุดนี้เป็นการรำที่เกี่ยวข้องกับการทำคุณ
ไสย ต้องแสดงโดยนายโรงโนรา และแสดงเฉพาะในการประชันโรงเท่านั้น โดยมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่
ดัดแปลงจากคตตทางพุทธ ฮินดู และมุสลิมและการนับถือผี

การรำจะเริ่มด้วยรำเขียนพรายและจบด้วยการรำเหยียบลูกมะนาว ซึ่งแบ่งเป็น 8 ขั้นตอน คือ
พิธีกรรมก่อนรำ การรำอวดความสามารถเฉพาะตัว การเรียกจิตวิญญาณของฝ่ายตรงข้าม การรำเข้าหาตัว
พราย การเขียนตัวพราย การรำเข้าหาลูกมะนาว การเหยียบลูกมะนาวและการปลงอนิจจัง

ในขณะที่วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับโนราในเชิงนาฏศิลป์อื่นๆ จะพูดถึงโนราที่เป็นผู้ชาย อรวรรณ
(2542) ได้ศึกษาและรวบรวมประวัติและผลงาน รวมทั้งท่ารำของโนราผู้หญิง โดยพบว่าโนราผู้หญิงเป็น
กลุ่มนักแสดงโนราที่ปรากฏขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมา โดยในกลุ่มแรกจะมีระยะเวลาแสดง
สั้นๆ และ 10 ปีต่อมาก็มีโนราผู้หญิงเกิดขึ้นอีกครั้ง โดยมีการปรับรูปแบบและพัฒนาการเรื่อยมา อาทิ ปี
พ.ศ. 2482 พัฒนาการเล่นแบบกลอนสดหรือมุตโต ปีพ.ศ. 2484 เป็นการแสดงเรื่องเล่นนิยาย ปีพ.ศ. 2500
เป็นแบบโนราสมัยใหม่ คือผสมผสานกับวงดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งเป็นจุดที่ทำให้เริ่มชบเขา ได้รับการฟื้นฟูให้แสดง
แบบโบราณจากสถาบันการศึกษาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2507 ส่วนกระบวนการรำนั้นมีกระบวนการรำที่
ประกอบด้วยท่ารำ 58 ท่า กับ 42 ท่า ซึ่งอรวรรณได้นำเสนอรูปแบบกระบวนการรำ 10 ขั้นตอน กลวิธี
นำเสนอรูปแบบกระบวนการรำ และแนวคิดการรำประสมท่า

ข้อสังเกตที่พบในการศึกษาแนวนาฏศิลป์นั้น บทสรุปมักจะกล่าวว่า การแสดงต่างๆที่เป็น
ประเด็นหลักในการทำวิทยานิพนธ์นั้นมีน้อยลง หรือขณะทำการศึกษาแทบไม่พบการแสดงบางอย่าง ทำให้
คาดการณ์ได้ว่า น่าจะมีการสูญสูญหรือเสื่อมสลาย และสิ่งที่น่าสนใจคือ ในงานวิทยานิพนธ์ประเภทนี้จะ
ใส่ภาพประกอบของท่าทางการรำอย่างละเอียด ซึ่งถือว่าเป็นฐานข้อมูลในการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
ที่สำคัญ

การศึกษาหรือสัมภาษณ์นายโรงจะต้องเป็นระดับครู อายุ 60 ปีขึ้นไป (สุพัฒน์, 2539 ; สมโภชน์,
2538) ดังนั้นจึงควรมีการมองต่อไปในอนาคตถึงศิลปินที่จะมาสืบทอด หรือศิลปินที่ยังเป็นรุ่นกลาง

ลำดับต่อมาเป็นการศึกษาลักษณะและคุณค่าของเครื่องประกอบการแสดงโนราในจังหวัดพัทลุง
ซึ่งรุ่งนภา (2545) ได้ค้นคว้ารายละเอียดต่างๆ ของเครื่องประกอบการแสดงรวมทั้งคุณค่าหรือ
คุณประโยชน์ที่มีต่อการแสดงโนราและอธิบายไว้อย่างชัดเจน อาทิ สถานที่ จะมีโรงโนราที่ใช้เพื่อความ
บันเทิงกับเพื่อประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ตกแต่งต่างๆ ระกอบด้วย ม่านกัน ม่านหลืบ ฉาก ป้ายชื่อคณะ

ป้ายโฆษณา ไฟ ไมโครโฟน ในส่วนของเครื่องแต่งกาย จะประกอบด้วยเครื่องนุ่งห่ม อาทิ สนับเพลลา หน้าผ้า ห้อยหน้า เครื่องลูกบิด ผ้าถุง ส่วนเครื่องประดับประกอบด้วย เทริด กำไล ทับทรวง ปิ่นหมั่ง ปีกนกแอ่น หน้าพรานและหน้าทาสี สำหรับเครื่องดนตรี จะมีทั้งเครื่องดนตรีประเภทเป่าและประเทตีและสุดท้ายจะเป็นเครื่องประกอบอื่นๆ ที่ใช้ในการแสดง

ในเรื่องคุณค่านั้น รุ่งนภาจะหมายถึงถึงประโยชน์หรือบทบาทหน้าที่ของเครื่องประกอบการแสดง เช่น โรงโนราห์มีคุณค่าช่วยเป็นที่แสดงและกันแดดกันฝน เครื่องแต่งกายมีคุณค่าช่วยปกปิดร่างกายส่วนเครื่องประดับมีคุณค่าด้านการตกแต่งที่สวยงาม เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการอธิบายถึงความสำคัญของเครื่องประกอบเหล่านี้ที่ไม่ใช่ตัวโนรา ซึ่งทำให้การแสดงสมบูรณ์ขึ้น

วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับองค์ประกอบการแสดงโนราลำดับสุดท้ายนี้ วิรัตน์ (2544) จะพูดถึง เพลงใหม่โรงโนรา ในเรื่องรูปแบบและทำนองตามหลักการดนตรี โดยเพลงใหม่โรงโนราเป็นเพลงแรกก่อนการขับร้องที่มีทำนองและไม่มีทำนองของโนรา ลักษณะการบรรเลง นิยมเป่าปี่ขึ้นเพลงเป็นเครื่องนำแล้วตีกลองทับและเครื่องประกอบจังหวะตาม บรรเลงลงจบพร้อมกัน นอกจากนี้วิรัตน์ยังได้อธิบายถึงลักษณะของเสียงและท่วงทำนองของเพลงใหม่โรงโนราตามภาษาดนตรีไว้อย่างละเอียด

2. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม

จากกระบวนการทำและองค์ประกอบของการแสดงแล้ว ลำดับต่อไปนี้จะกล่าวถึงวิทยานิพนธ์ที่แสดงถึงความเชื่อมโยงสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อและวิถีชีวิตเข้ากับโนรา ตามหลักมานุษยวิทยา โดยเอียรชัย (2542). ได้ศึกษา นัยทางสังคมของพิธีโนราโรงครู : กรณีศึกษาบ้านบ่อไร่ และพบว่าพิธีกรรมโนราโรงครูมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแนบแน่น สามารถรักษาหมู่พวกท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการเข้ามาของผู้คนต่างวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนชายฝั่งทะเลเปิด และอยู่บนพื้นที่แคบๆ จึงมีสภาพภูมิศาสตร์ที่คับแคบ บังคับให้ผู้คนต้องใกล้ชิดกัน

โนราโรงครูเป็นพิธีกรรมที่ส่งเสริมความเชื่อระบบตายายซึ่งเป็นการนับถือบรรพบุรุษของชาวจีนได้นับถือผีบรรพบุรุษโดยมีเพศหญิงเป็นศูนย์กลาง ให้ครอบครัวผูกติดกับตายาย อันเป็นเครือข่ายสายเลือดที่สืบเนื่องกันได้ โดยความสืบเนื่องในเชิงนามธรรมให้ตายายของแต่ละสายเชื่อมโยงต่อเนื่องกันในทางอุดมคติของวัฒนธรรมโนราในนามของ "ตายายโนรา" ดังนั้นผู้คนในวัฒนธรรมโนราจึงถือเป็นพวกเดียวกันในทางอุดมคติ

เอียรชัยตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อสังคมและวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ทุกอย่างต้องเร่งรีบและทันสมัย ต้องมีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาไม่ได้อยู่บนเงื่อนไขเดิมอีกต่อไป การคงอยู่หรือปรับตัวพิธีกรรมจะเป็นไปในทางใด โดยเฉพาะเมื่อกำหนดพื้นที่ขึ้นชีพใหม่ในลักษณะเพื่อการท่องเที่ยวแต่ไม่มีเนื้อใน จิตวิญญาณ หรือวิถีชีวิต

ของชุมชนเข้ามาด้วย อย่างไรก็ตามเธียรชัยก็ได้สรุปไว้อย่างน่าสนใจว่า เมื่อพิธีกรรมต้องคลายตัวพร้อมกับชีวิตของคนรุ่นเก่านั้นหากมองในทางโครงสร้างหน้าที่นิยมก็คือการยอมรับการเปลี่ยนแปลงสู่ดุลยภาพ ประเด็นที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงนั้นควรเป็นไปตามกลไกของสังคมเอง มิใช่การเร่งรัดผลักดันเพราะเพียงเห็นว่าภูมิปัญญาจากโลกเก่าเป็นสิ่งแปลกแยกกับโลกใหม่ ซึ่งจะเข้ามาแทนที่โดยไม่สนใจในการสืบสานต่อเนื่อง

3. การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน

ประเด็นสุดท้ายของวิทยานิพนธ์เรื่องโนรา เป็นเรื่องของการปรับตัวของสื่อพื้นบ้านโนราในสังคมไทย โดย นิธิมา (2544) ซึ่งศึกษาถึงประเภทการแสดง การปรับเปลี่ยน การปรับปรุง ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างของเก่ากับของใหม่ในสมัยปัจจุบัน

นิธิมาพบว่าปัจจัยหลักที่ทำให้โนราต้องปรับตัวคือการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความนิยมของผู้ชมและรายได้ของโนรา ส่วนลักษณะที่เกิดจากการปรับตัวนั้นจะเป็นการผสมผสานการแสดงจากอดีตและวัฒนธรรมหลักในปัจจุบัน ได้แก่ การแสดงละครแบบสมัยใหม่และการแสดงดนตรีลูกทุ่ง ในด้านเนื้อหาก็มีการนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาแทนที่บทกลอนที่เป็นคำพริตหรือมุตโต อย่างไรก็ตามแม้การแสดงโนราจะมีการปรับเนื้อหาและรูปแบบการแสดง แต่องค์ประกอบหลักของการแสดง คือการร้อง การรำ การร่ำทำบท อันเป็นเอกลักษณ์ก็ยังคงไว้ ส่วนโนราพิธีกรรมก็ยังคงอยู่ด้วยความเชื่อในเรื่องหมอครูโนรา

รองเง็ง

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2533	บทบาทและการเสื่อมสลายของรองเง็ง ต้นหยง	จิตตนา หนูณะ	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2538	รองเง็ง : ระบายพื้นเมืองในภาคใต้	สาวิตร พงศ์วัชร	นาฏศิลป์	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2546	ศึกษาการใช้คำและโวหารในเพลงรองเง็ง จังหวัด สตูล	ชนิษฐา สุขจันทร์	ภาษาไทย	มหาวิทยาลัย ทักษิณ

(ข) ประเด็นและผลการวิจัย

1. การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน

การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายเป็นอีกหัวข้อหนึ่งในการศึกษาหรือสำรวจสถานการณ์ของสื่อสาร การแสดงพื้นบ้าน โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีสื่ออื่นๆ เข้ามาแทนที่ จิตตนา (2533) กล่าวว่ารองเงิงตันหยงมีบทบาทสำคัญ 5 ประการคือ การให้ความบันเทิง การให้ข้อมูลข่าวสาร การให้การศึกษา การวิพากษ์วิจารณ์สังคม และการก่อให้เกิดการปะทะสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธกับมุสลิม ซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันได้เป็นอย่างดี

ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดการเสื่อมสลายนั้น มีทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในดังนี้

1. การเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งได้รับความนิยมสูงสุด รองลงมาคือสื่อภาพยนตร์ โดยเฉพาะจากหนังเร่ในหลังฤดูเก็บเกี่ยว สื่อสิ่งพิมพ์จำพวกหนังสือพิมพ์และนิตยสารที่ให้ความบันเทิง เช่น ดาราภาพยนตร์ คู่สร้าง-คู่สม นอกจากนี้การละเล่นจากเขตเมือง อาทิ รำวง และดิสโก้เทคจากชาวบ้านก็ได้รับความนิยมสูงขึ้นมากกว่าการละเล่นรองเงิงตันหยงในงานประเพณีต่างๆ

2. ข้อจำกัดของตัวรองเงิงตันหยงเอง อาทิ

- กระบวนการสืบทอดในวงแคบ ในกลุ่มเครือญาติหรือคนละแวกเดียวกัน นอกจากนี้เยาวชนหรือเด็กๆ ก็ไม่ค่อยสนใจที่อยากจะเรียนรู้หรือเป็นผู้สืบทอด
- โอกาสในการแสดง ประเด็นนี้ก็เนื่องมาจากการที่สื่อการละเล่นใหม่ๆ หรือสื่อมวลชนใหม่ๆ ได้รับความนิยมในการที่จะนำมาเป็นมหรสพมากกว่า
- รายได้ที่ไม่เพียงพอ เพราะเมื่อไม่มีการว่าจ้างหรือไม่เป็นที่นิยมก็ไม่สามารถที่จะยึดเป็นอาชีพได้
- การปรับปรุงตนเองให้คล้ายลักษณะรำวงแล้ว เช่น เริ่มนุ่งสั้นใส่เสื้อเข้ารูปแบบรำวงใช้เพลงรำวงเต้นสลับกับทำนองเพลงรองเงิงตันหยง ก็ไม่สามารถเรียกความนิยมกลับมาได้ และเป็นการปรับปรุงแบบนำลักษณะของรำวงมาทั้งหมดทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ไป

3. การเสื่อมความนิยมของผู้ดู เพราะมีสื่อทางเลือกอื่นที่น่าสนใจมากกว่า รวมทั้งการขาดการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเทปหรือบันทึกเป็นรายการโทรทัศน์ไว้เผยแพร่ รวมทั้งยังขาดการสนับสนุนจากทางราชการ

2. องค์ประกอบของการแสดง : ประวัติศาสตร์ทางศิลปะและกระบวนการทำเชิงนาฏศิลป์

สาวิตร (2538) พบว่ารองเงิง เป็นการพ่อนรำพื้นบ้านของภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งพัฒนามาจากนาฏศิลป์ของชาวสเปนและโปรตุเกส ผู้วิจัยพบลักษณะสำคัญของการรำรองเงิงคือ ท่ารำคงได้รับแรง

บันดาลใจจากการเคลื่อนไหวของสัตว์ทะเล และมีจุดเด่น คือ การก้าวหน้า การตัวข้าง การก้าวไขว้ การตั้งวงสูงและต่ำ การตั้งมือ ม้วนมือ และซ้อนมือ จะมีการขยับสะโพกและเอียงศีรษะตามมือที่กำลังวาดวง

3. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของบทวรรณกรรม

ขนิษฐา (2546) ศึกษาการใช้คำและโวหารในเพลงรองเงิง จังหวัด สตูล โดยผู้แต่งมุ่งหวังให้คนฟังสามารถเข้าใจความหมายได้ชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความคิดและความสนุกสนาน เช่น คำที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของรองเงิง และสะท้อนประเพณีของชาวมุสลิม อาทิ ขึ้นต้นด้วยคำว่า "บุหงาตันหยง" ซึ่งหมายถึงดอกพิกุล ชาวมุสลิมจะนำดอกพิกุลมาใช้ทำเสน่ห์ นอกจากนี้ยังพบลักษณะการเล่นคำต่างๆ ตามหลักการใช้คำแทนเสียง ภาพ และความไพเราะในภาษาไทย

ส่วนการใช้โวหารในเพลงรองเงิงมักเปรียบเทียบกับสิ่งใกล้ตัว เช่น พืช สัตว์ สิ่งของ เครื่องใช้ ปรากฏการณ์ต่างๆ การอบรมสั่งสอน การวางตัวหรือประพฤติตนให้ถูกต้อง ซึ่งการศึกษาเพลงรองเงิงนี้จะมีคุณค่ากับการเรียนการสอนรายวิชาการระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา อาทิ ภาษากับวัฒนธรรม คติชนวิทยา ภาษาดิน เป็นต้น

8. ละครชาตรี / เเท่งตุ๊ก

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2539	ละครชาตรีเมืองเพชร	จันทิมา แสงเจริญ.	นาฏยศิลป์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2545	ละครเท่งตุ๊กในจังหวัดจันทบุรี	ประภาศรี ศรีประดิษฐ์	นาฏยศิลป์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 38 ปริมาณวิทยานิพนธ์ละครชาตรี/ เเท่งตุ๊ก

(ข) ประเด็นและผลการวิจัย

องค์ประกอบของการแสดง : ประวัติศาสตร์ทางศิลปะและกระบวนการทำเชิมนาฏยศิลป์

จันทิมา (2545) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการแสดงละครชาตรีเมืองเพชร ซึ่งให้รายละเอียดว่าเป็นการแสดงละครราชชนิดหนึ่ง ที่ผู้กำกับการแสดงทำหน้าที่บอกบทร้องและหน้าพาทย์ ผู้แสดงเป็นต้นเสียงร้อง ด้นทำรำและคำเจรจาเอง เมื่อเล่นจบบทของตนก็ถอดเครื่องประดับศีรษะแล้วมาทำหน้าที่เป็นลูก

คู่ตีกรับรับบท โครงสร้างการแสดงประกอบด้วยส่วนพิธีกรรมและส่วนการแสดง การแสดงเต็มรูปแบบจะประกอบด้วย ภาคเช้า พิธีทำโรง บูชาครู โหมโรง ร้องเชยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รำถวายมือ ประกาศโรง รำชัตชาติรี แล้วแสดงละคร จากนั้นลาเครื่องสังเวยก่อนเที่ยงตรง ในภาคบ่ายประกอบด้วย โหมโรง ประกาศโรง แสดงละคร และปิดการแสดงหรือพิธีลาโรง

ลักษณะเด่นของท่ารำที่พบนั้น จันทิมาอธิบายการใช้ร่างกายทางด้านนาฏยศิลป์โดยละเอียดคือ ลำตัวแอ่นตึง หักหน้าขา ก้นงอน ย่อเข้า ใช้เกลียวข้าง การตั้งวงมกโค้งเป็นวงกว้างและดันข้อศอกขึ้น ส่วนเท้าจะยกค่อนข้างสูงและย่ออยู่เสมอในขณะที่เข่างอ เวลาเปลี่ยนท่ารำมักยกขาข้างหนึ่ง เข่าที่ยืนรับน้ำหนักเกือบตึง

ประกาศรี (2545) กล่าวถึงการแสดงเท่งต๊กจังหวัดจันทบุรีว่ามีลำดับการแสดงด้วยการกล่าวคำบูชา โหมโรงดนตรี รำก่อนการแสดง และละคร โดยการกำกับจะมีทั้ง 4 ส่วนส่วนในการแสดงเพื่อความบันเทิงมักมีเฉพาะส่วนที่ 3 และที่ 4 ดังนั้นการแสดงที่มีนัยทางพิธีกรรม มักจะต้องมีการไหว้ครูและโหมโรงเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์

สื่อสารการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ

(ก) ปริมาณวิทยานิพนธ์

พ.ศ.	ชื่อผลงาน	ผู้วิจัย	สาขา	สถาบัน
2538	การวิเคราะห์บทบาทและค่านิยมในสื่อพื้นบ้าน "ละครเสภาขุนช้างขุนแผน"	ธีรเดช ชื่นประภาณุสรณ์	นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2540	การศึกษากระบวนการและผลของโครงการสื่อชาวบ้านเพื่อพัฒนามนุษย์และสังคมในภูมิภาคที่ต่างกัน : กรณีศึกษาคณะละครมะขามป้อม	จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์	พื้นฐาน การศึกษา	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
2541	การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร	หม่อมหลวงสันติสุข กฤตการ	การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษา ต่อเนื่อง	มหาวิทยาลัย ศิลปากร
2542	คำ กาไวย์ ศิลปินแห่งชาติ : ชีวิตประวัติและผลงานการแสดงพื้นบ้าน-ช่างฟ้อน	ธิดา เกิดผล	วัฒนธรรมศึกษา	มหาวิทยาลัย มหิดล

2542	บทบาทศิลปินดนตรีพื้นบ้านของสภาวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด กับการสืบทอดวัฒนธรรม	อุรารมย์ จันทร์มาลา	ไทยคดีศึกษา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2544	ผลของการใช้สื่อพื้นบ้านในการให้สุขศึกษาเรื่องโรคเอดส์แก่ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์	สมศรี บุญมี	สาธารณสุขศาสตร์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2547	การแสดงพื้นบ้านของอำเภอ ศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย	จิตติมา นาคีเภท	นาฏศิลป์ไทย	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 39 ปริมาณวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ

(ข) ประเด็นและผลการวิจัย

1. การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน

ธีรเดช (2538) ได้วิเคราะห์บทบาทและค่านิยมของการแสดงละครเสภาขุนช้างขุนแผน พบว่าบทบาทหลักทางสังคมของการแสดงคือ การให้ความบันเทิง การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมหลักๆ ของชุมชน การเสนอแนะการดำเนินชีวิต การวิพากษ์วิจารณ์สังคมและประสานสัมพันธ์ให้คนในสังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่วนค่านิยมที่พบคือความเชื่อในเรื่องครอบครัว การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและศาสนา

ส่วนการเสื่อมค่านิยมมีสาเหตุมาจากอิทธิพลของสื่อมวลชนและความบันเทิงสมัยใหม่ ทำให้ลดจำนวนของผู้ชม นอกจากนี้ผู้ชมส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและนิยมผู้แสดงเอกฝ่ายชายมากกว่าสนใจในตัวบทละครเสภา นอกจากนี้ยังขาดการประชาสัมพันธ์ด้วย ในประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของการเสื่อมค่านิยมคือข้อจำกัดของละครพื้นบ้านขุนช้างขุนแผนเอง ที่ต้องใช้ผู้แสดงจำนวนมาก รายได้ไม่เพียงพอ

2. การปรับปรุงรูปแบบตามบริบทและกลุ่มศิลปินร่วมสมัย

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นการศึกษาการใช้ละครเวทีผนวกกับการแสดงพื้นบ้านเพื่อพัฒนาเยาวชนโดยจุฬาลงกรณ์(2540) ที่ศึกษากลุ่มมะขามป้อม โดยดูกระบวนการสร้างสรรค์ละครเวทีแบบผสมผสานกับนิทานพื้นบ้านและวัดประสิทธิผลกับผู้รับสารในภูมิภาคต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังพบว่ากระบวนการละครช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งยิ่งขึ้น

3. การสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

หม่อมหลวงสันติสุข (2541) ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร และพบองค์ประกอบต่างๆ ในการถ่ายทอดดังนี้

1. ผู้ที่มารับการถ่ายทอดมีมูลเหตุจูงใจจากสภาพแวดล้อม มีใจรักใจชอบจะได้รับ การสนับสนุนจากครอบครัว
2. กระบวนการในการถ่ายทอดนั้น จะประกอบด้วยวิธีถ่ายทอดที่ให้ผู้รับการถ่ายทอดดูแบบอย่างการปฏิบัติจากผู้ถ่ายทอด ทำตามทีละขั้นตอนและลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง อีกองค์ประกอบคือ ขั้นตอนการถ่ายทอดจะให้ผู้รับการถ่ายทอดสะสมความรู้เบื้องต้นจากการสังเกตการณ์ผู้ถ่ายทอด มีการให้ความรู้เป็นบทกลอนให้อ่านหนังสือแล้วค่อยลงมือปฏิบัติจากสถานการณ์จริง ส่วนเทคนิคการถ่ายตอดนั้น จะต้องมีบรรยากาศการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับวิถีชีวิต ประเพณีในหมู่บ้าน ระยะเวลาขึ้นอยู่กับความสามารถอาจจะฝึกหัด 1 สัปดาห์ถึง 3 เดือนและฝึกฝนความชำนาญเป็นแรมปี
3. ปัญหาและอุปสรรคที่พบได้แก่ ผู้ถ่ายทอดมักเป็นผู้สูงอายุ มีอุปสรรคทางด้านสุขภาพ ผู้รับการถ่ายทอดเองก็ไม่ได้จริงจังหรือให้เวลาในการฝึกอย่างเต็มที่ นอกจากนี้คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่มักออกไปทำงานนอกท้องถิ่นมากกว่า และอุปสรรคข้อสุดท้ายคือความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ความนิยมดนตรีและการแสดงแบบใหม่ที่การแสดงพื้นบ้าน และตลาดรองรับผลงานศิลปหัตถกรรมก็มีน้อยเนื่องจากความนิยมผลผลิตทางอุตสาหกรรม

ในทำนองเดียวกัน อูรารมย์ (2542) ได้ศึกษาบทบาทศิลปดนตรีพื้นบ้านของสภาวัฒนธรรม
จังหวัดร้อยเอ็ด กับการสืบทอดวัฒนธรรม โดยอูรารมย์ศึกษาชีวิตผลงานและการถ่ายทอดความรู้ของ
ศิลปินพื้นบ้านสองท่านคือ นายทองคำ ไทยกล้า และนายทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ ซึ่งทั้งสองท่านเป็นบุคคลที่
ปฏิบัติตนดี รักดนตรีเป็นชีวิตจิตใจ มีความช่างสังเกตและพยายามถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านมิให้หายไป ซึ่ง
ถือว่ามีบทบาทต่อการถ่ายทอดศิลปะ บทบาทต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เช่น ประดิษฐ์
เครื่องดนตรี จัดทำโน้ตลายเพลงพื้นเมือง บทบาทสุดท้ายคือการเผยแพร่ศิลปะการแสดงท้องถิ่น ไปสู่
ชุมชน เยาวชน และระดับสื่อมวลชน

อูรารมย์ได้ตั้งข้อสังเกตถึงจุดที่จุดด้อยในการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านอีสานด้วยวิธีต่างๆ ดังนี้

- การบอกเล่า มีจุดเด่นคือผู้เรียนกับผู้สอนคุ้นเคยกัน ช่วยสร้างทัศนคติที่ดีในการเรียนการสอนและเกิดภาพพจน์ในการปฏิบัติ ส่วนจุดด้อยคือการบอกเล่าปากต่อปาก ขาดการนำสื่ออื่นมาใช้ประกอบการเล่า ทำให้เข้าใจยาก ถ้ามีผู้สอนหลายคนทำให้การบอกเล่าแต่ละครั้งเนื้อหาไม่ตรงกัน

- การสาธิต มีจุดเด่นที่สามารถเลียนแบบจากของจริง สร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ได้ แต่จุดด้อยที่ปรากฏคือไม่มีการกำหนดทำนองที่ตายตัว ผู้สอนสามารถคิดประดิษฐ์ทำนองขึ้นมาสดๆ ขณะสอน นอกจากนี้การสาธิตบ่อยและนานจะทำให้ผู้สาธิตเหนื่อยมาก

- การปฏิบัติ มีจุดเด่นที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองจากผู้สอน แต่ถ้าไม่มีสื่อช่วยในการปฏิบัติจะทำให้เป็นจุดด้อย

4. ศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน

ธิดา เกิดผล (2542) ได้ศึกษาและค้นคว้าชีวประวัติของครูคำ กาไวย์ ศิลปินแห่งชาติ และพบว่าครูได้ต่อสู้กับอุปสรรคและความยากลำบากด้วยความวิริยะ ตั้งแต่วัยเด็กจนมีครอบครัว แต่ด้วยพรสวรรค์และความสามารถ กอปรกับโอกาสในการแสดงทำให้ได้รับการสนับสนุนจนเป็นที่รู้จัก ต่อมาครูคำ กาไวย์ได้พัฒนาการสร้างสรรคศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการตีกลองสะบัดชัยได้ปรับกระบวนการทำตีให้มีลีลารุกเร้า โดดเผน แตกต่างกับที่มีมาแต่โบราณ รวมถึงการประดิษฐ์กลองเองจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง รวมทั้งเป็นผู้ร่วมคิดประดิษฐ์ทำรำในการฟ้อนด้วย

5. การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

สมศรี (2544) ศึกษาผลของการใช้สื่อพื้นบ้านในการให้ลูกศึกษาเรื่องโรคเอดส์แก่ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ ทำขึ้นเพื่อทดสอบผลของการใช้สื่อพื้นบ้านในรูปแบบวิดีโอ ประกอบด้วยเพลงลูกทุ่ง กันตรึม หมอลำ ลิเก สปอร์ตโทรทัศน์และการสัมภาษณ์พิเศษ วัดความรู้เรื่องโรคเอดส์และทัศนคติต่อโรคเอดส์ของประชาชน ซึ่งมีการใช้สถิติมาเป็นองค์ประกอบหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล

สมศรีสรุปผลการวิจัยว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจและสนใจสื่อพื้นบ้านอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ทั้งรูปแบบ เนื้อหา ความบันเทิง ส่วนความชัดเจนของภาพ การตัดต่อ ลำดับเนื้อหาอยากให้มีการพัฒนาขึ้น ในด้านความสนใจนั้นที่สนใจมากเพราะเป็นสื่อที่เข้าใจง่าย มีภาพประกอบและเนื้อหาสนุกสนาน โดยกลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจและเข้าใจในทุกๆ ตอนแต่สนใจและเข้าใจน้อยในตอนที่เป็นภาษาที่ไม่ตรงกับภาษาพูดของตน

อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรเผยแพร่สื่อพื้นบ้านชุดนี้ให้มากขึ้นเพราะเข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้และแนะนำผู้อื่นได้

6. รูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง

เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์เรื่องอื่นๆ ของสาขานาฏยศิลป์ไทยที่ผู้ศึกษาจะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ

กระบวนการท่าของการแสดงหรือกระบวนการรำ จิตติมา (2547) ได้ศึกษาการแสดงพื้นบ้านของอำเภอ ศรี
สำโรง จังหวัดสุโขทัย พบว่าการแสดงพื้นบ้านของอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย มีพื้นฐานมาจากการร่วม
เล่นเป็นหมู่เพื่อความสนุกสนานและความบันเทิงในงานตรุษสงกรานต์ทุกปี การแสดงแบ่งออกเป็น 7 ชุด
คือ เพลงรำวง เพลงชุยฉายเข้าวัด เพลงยี่มโย เพลงอินรินเล รำแบบบท รำกลองยาว และรำมั่งคละ ซึ่งแบ่ง
ได้เป็น 4 กลุ่มการแสดง คือ เน้นการร้อง เน้นการรำประกอบการร้อง เน้นการรำ และเน้นการละคร

ปัจจุบันการแสดงพื้นบ้านทั้ง 7 ชุดนี้ ได้รับอิทธิพลจากทำรามาตรฐานจากการแสดงละครรำ
ในอำเภอและทำร่าจากนาฏยศิลป์ไทยกรมศิลปากรเพื่อให้การแสดงมีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

ตอนที่ 4

สรุปข้อค้นพบตามประเด็นการศึกษาจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้านทั้ง 9 ชนิด

ผู้วิจัยได้บันทึกและนำเสนอให้เห็นถึงแนวคิด ทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยและข้อค้นพบของ
วิทยานิพนธ์ทั้ง 85 เล่ม หลังจากนั้นจะทำการสรุปให้เห็นภาพรวมของประเด็นดังกล่าว เพื่ออภิปรายและ
เสนอแนวคิด ทฤษฎีหรือระเบียบวิธีการวิจัยที่น่าสนใจต่อไป โดยนำความรู้จากบทที่ 2 (แนวคิด ทฤษฎีและ
งานวิจัยที่ไม่ใช่วิทยานิพนธ์ (non-thesis) และบทความ วารสาร ด้านสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน)และอาศรม
เสวนาสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาเป็นข้อมูลในการอภิปรายและเสนอแนะต่อไป

สำหรับข้อค้นพบนั้น ผู้วิจัยจะขอเสนอผลการวิจัยสถานภาพของสื่อสารการแสดงประเภทสื่อ
พื้นบ้านในงานวิทยานิพนธ์ตามประเด็นข้อค้นพบ โดยในแต่ละเรื่องก็จะนำเสนอประวัติศาสตร์ที่มาของ
การแสดงแต่ละชนิด รวมถึงอธิบายถึงองค์ประกอบและยกตัวอย่าง แต่จะละเอียด มากน้อยเพียงใดก็
ขึ้นอยู่กับหัวข้อ ประเด็น และวัตถุประสงค์ที่เน้นย้ำในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยเอง หลังจากรวบรวมเป็นตาราง
ตามประเด็นทั้ง 6 (หัวข้อ / วัตถุประสงค์ / แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ / ระเบียบวิธีวิจัย / ผลการวิจัย /
ข้อเสนอแนะ) และแบ่งตามสื่อทั้ง 9 ชนิด (เพลงพื้นบ้าน / ลิเก / หมอลำ / โนรา / หนังตะลุง, หนังประโมทัย
/ ขอ / ละครชาตรี, เเทงตึก / รongเงิง / และสื่อพื้นบ้านอื่นๆ) แล้วนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อ
ค้นพบของงานวิทยานิพนธ์ทั้ง 85 เล่ม ตามประเด็นต่างๆ ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นก็ไม่สามารถแบ่งแยกออก
จากกันได้อย่างเด็ดขาด ในข้อค้นพบหรือประเด็นในการศึกษาก็ยังมีความคาบเกี่ยวกันบ้าง แต่ผู้วิจัยก็
พยายามตั้งประเด็นขึ้นมาเพื่อนำเสนอให้เห็นภาพที่ชัดเจน แต่ถ้าพบกรณีที่บางหัวข้ออธิบายได้หลาย
ประเด็น ผู้วิจัยก็จะนำมายกตัวอย่าง

การที่ผู้วิจัยแสดงผลการวิจัยของสื่อสารการแสดงผลที่บ้านแต่ละประเภทไว้ด้วยกันก่อน เพื่อต้องการให้ผู้อ่านได้เห็นถึงประเด็น หัวข้อ แง่มุม รายละเอียดหรือความสนใจในการศึกษาแต่ละสื่อ เป็นภาพเชิงสำรวจสถานการณ์ภาพ หลังจากนั้นผู้วิจัยก็นำทุกสื่อมารวมกัน และจัดแยกตามประเด็นหลักที่มีการศึกษาวิจัยในรูปแบบของวิทยานิพนธ์ เพื่อวิเคราะห์และสรุปประเด็น และอภิปราย เสนอแนะในบทต่อไป

ถ้าพิจารณาในมุมมองของนักนิเทศศาสตร์หรือมองสื่อที่บ้านเป็นสื่อสารการแสดงผลประเภทหนึ่ง นั้น จะเห็นได้ว่าในงานวิทยานิพนธ์เหล่านี้ จะศึกษาในองค์ประกอบของการสื่อสารทั้งสิ้น นั่นก็คือ S M C R

S ผู้ส่งสารหรือสื่อสาร นั่นก็คือศิลปิน ทั้งด้านปัจจัยที่ทำให้เป็นศิลปิน การดำรงอยู่ และการสืบทอด M/C เนื้อหาของสาร ในที่นี้ก็คือบทวรรณกรรมการแสดง หรือแม้กระทั่งองค์ประกอบและรูปแบบของการแสดงเอง การนำเสนอหรือถ่ายทอดการแสดงไปสู่ผู้ชม การปรับตัวในยุคโลกสมัยใหม่ที่สื่อมวลชนมีอิทธิพล เพราะเราถือว่าสื่อก็คือสาร (Medium is a Message)

R ในส่วนนี้ก็คือผู้ชม ทั้งในแง่ของตัวสื่อที่มีอิทธิพลในการสร้างความรู้ ความเพลิดเพลิน หรือสั่งสอน ศีลธรรมจรรยาให้กับผู้ชม และในแง่ของผู้ชมที่มีอิทธิพลในการปรับตัว ดำรงอยู่หรือเสื่อมสลายหายไปของสื่อ

เมื่อมีการวิเคราะห์ตามศาสตร์สาขาที่ศึกษาจะพบลักษณะในชื่อเรื่องของวิทยานิพนธ์ด้วย อาทิ ถ้าเป็นนาฏยศิลป์ ชื่อเรื่องจะแสดงถึงการแสดงนั้นๆ ในแง่ของลักษณะการแสดงหรือวิธีการทางนาฏยศิลป์ เช่น รongเจิง : ระบายพื้นเมืองในภาคใต้ ในราเชียนพรายเหยียบลูกมะนาว แต่ถ้าเป็นสาขานิเทศศาสตร์ จะมีเรื่องการสื่อสาร บทบาทหน้าที่ หรือความสัมพันธ์กับสื่ออื่นๆ และถ้าเป็นไทยศึกษาหรือภาษาไทย จะเน้นการวิเคราะห์ที่ตัวเนื้อหา (text) ของบทวรรณกรรมทั้งทางด้านเนื้อหาสาระ ค่านิยม ปรัชญา และความไพเราะของวรรณศิลป์หรือไม่ก็เป็นตัวศิลปินในแง่ของอัตชีวประวัติและปัจจัยที่เชื่อมโยงส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ด้านมนุษยวิทยาก็จะสนใจในเรื่องความสัมพันธ์ของสื่อที่บ้านกับชุมชน สังคม วัฒนธรรม ส่วนในด้านศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์ ก็จะชัดเจนในชื่อเรื่องที่จะนำสื่อสารการแสดงผลที่บ้านประเภทต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน ในส่วนที่มีการผสมผสานกันในสาขาต่างๆ อาทิ สื่อที่บ้านเพื่อการพัฒนา ก็จะมีทั้งตัวศิลปินและตัวสื่อที่สามารถนำไปใช้ในการให้ความรู้กับประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นความรู้ทางด้านสาธารณสุข ด้านอื่นๆ ที่เหลือ อาทิ ด้านการสืบทอด การเสื่อมสลาย

จากการประมวลองค์ความรู้สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน 9 ประเภท โดยผู้วิจัยจะเรียงผลการวิจัยในประเด็นการศึกษาตามการเรียงลำดับของสื่อในแต่ละชนิด แต่ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำทุกสื่อมารวมกันและจำแนกประเด็นในการศึกษา ซึ่งสรุปได้ทั้งสิ้น 10 ประเด็น ได้แก่

1. การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง
2. การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน
3. การสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน
4. การศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน
5. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของวรรณกรรมของบทวรรณกรรมการแสดง
6. การสร้าง / พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน
7. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม
8. การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา
9. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน
10. ผู้ชมการแสดง

จากประเด็นต่างๆ นั้น พบว่าประเด็นแรกคือ ศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง จะมีจำนวนการศึกษามากที่สุด ทั้งการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบระหว่างของเก่ากับของใหม่ ประวัติศาสตร์ศิลป์และกระบวนการ รวมทั้งการปรับปรนตามบริบทที่เปลี่ยนไป รองลงมาคือการวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ บทวรรณกรรมการแสดง และคุณค่าของวรรณกรรม และน้อยที่สุด คือผู้รับสารหรือผู้ชมการแสดงโดยตรง มีเพียง 1 เล่มเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดของข้อค้นพบในแต่ละสื่อและจำแนกตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง

1.1 การศึกษาองค์ประกอบ เปรียบเทียบของเก่าของใหม่

พัฒนาการ รวมทั้งการปรับปรนนั้น จะแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบหลักและการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรนเมื่อได้รับอิทธิพลของความทันสมัย (วีระ, 2541 ; พชร, 2543; กษมา, 2544; ประภาศรี, 2545; สุกัญญา, 2543 ; จิวัน, 2547; ธิดาวรรณ , 2545; ปัทมวดี,2542 ; พรสรวง, 2543 ; สาวิตร, 2540 ;

อริยา, 2543;) ในประเด็นนี้ มีวิทยานิพนธ์หลายเรื่องที่ศึกษาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอข้อมูลสื่อสารการแสดง
พื้นบ้านเหล่านั้นจากอดีต ปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงเพื่อความทันสมัย

1.1.1 องค์ประกอบทางด้านดนตรีและเพลง

อิทธิพลและการผสมผสานกับดนตรีสากลและเพลงลูกทุ่ง

ประเด็นนี้เป็นข้อค้นพบที่มากที่สุดในการปรับเปลี่ยนสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน โดยเฉพาะการปรับ
ให้ทันสมัยจะมีการพูดถึงการรับอิทธิพลของเพลงลูกทุ่งเข้ามาใช้ในการแสดง ทั้งการนำมาร้องในการแสดง
หรือจัดรูปแบบการแสดงที่มีลักษณะคล้ายกับการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่ง ที่มีหางเครื่อง หรือ dancer ซึ่ง
จะพบมากในการปรับตัวของการแสดงซอ ลีเกะและหมอลำ (วิวัน, 2547; สุกัญญา, 2543; ประภาศรี,
2545; พรสรวง, 2543; ปัทมาวดี, 2542)

1.1.2 องค์ประกอบทางด้านเนื้อหาและการแสดง

วิวัน (2547) พบว่าการปรับเนื้อหาให้ทันสมัยเหมือนละครโทรทัศน์จะทำให้การแสดงละครขอ
นำสนใจขึ้น ส่วนประภาศรี (2545) พบว่า การแสดงละครเท่งดึกของจังหวัดจันทบุรีมี 3 แบบ คือ แบบ
ดั้งเดิม แบบพันทางหรือแบบผสมลีเกะ และแบบประยุกต์คือผสมวงสตริงและหางเครื่อง

1.1.3 องค์ประกอบด้านเวที จาก แสง เสียง สีการแต่งหน้า และเครื่องแต่งกาย

พัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการพัฒนาชาติที่นำเทคโนโลยีเข้ามา เช่น ลีเกะลงยาวของ
ธิดาวรรณ (2545) ที่มีการพัฒนาอย่างมากในสมัยจอมพลป. พิบูลสงครามที่มีไฟฟ้าถึงอีสาน เวที จาก
แสง สี ก็สวยงามขึ้น เช่นเดียวกับวิวัน (2547) ที่พบว่าละครขอในปัจจุบันนักแสดงจะแต่งกาย แต่งหน้า
สวยงามเหมือนละครโทรทัศน์

1.2 องค์ประกอบของการแสดง : ประวัติศาสตร์ทางศิลปะ รูปแบบของดนตรี และกระบวนการทำเชิง นาฏศิลป์

1.2.1 การบันทึกกระบวนการทำรำ

ในส่วนนี้จะมีความใกล้เคียงกับการวิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงแต่จะเน้นหนักในลักษณะ
รูปแบบและท่าทางที่ละเอียดในเชิงนาฏศิลป์ อาทิ พรานโนรา การเปรียบเทียบท่ารำของครุฑนารา 5 ท่าน
การประสมท่าแบบตัวอ่อนของโนรา นาราเสียนพราย เขี้ยวบลูกมะนาว โนราผู้หญิง รองเง็ง:ระบำพื้นบ้าน

ภาคใต้ เป็นต้น (ธีรวัฒน์,2538 ; สมโภชน์,2538 ; ธรรมนิศย์,2539 ; สุพัฒน์, 2539 ; อรวรรณ, 2542; สาวิตร์,2538)

1.2.2 การวิเคราะห์ทำนองและดนตรีตามหลักมานุษยวิทยาการดนตรี

การขับร้องขอล่องน่านจะใช้ทำนองดาดน่านเป็นหลัก โดยในแต่ละประโยคจะมีลักษณะการดำเนินทำนองที่คล้ายกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในประโยคทั้งหมดของในทำนองในแต่ละวรรคจะมีลักษณะการจบของทำนองในแต่ละประโยคส่วนใหญ่ที่เหมือนเดิม (บุรพันธ์,2545) เช่นเดียวกันกับวิรัตน์ (2544) ที่ศึกษาวิเคราะห์เพลงหมองโรงโนราในด้านของเรื่องบันไดเสียง พิสัย การดำเนินทำนอง วลีและจังหวะทำนอง การประดับตกแต่งทำนอง ซึ่งทั้งหมดจะเป็นการอธิบายตามหลักการดนตรีด้วยภาษาเฉพาะกลุ่ม (Technical Term) ในการศึกษาลักษณะนี้ ศรีจันทร์ (2544) ก็ใช้กับเพลงพื้นบ้านปทุมธานีเช่นกัน

1.3 การปรับปรุงรูปแบบตามบริบทและกลุ่มศิลปินร่วมสมัย

มีการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่ศิลปินพื้นบ้านจริงๆ แต่สนใจในศิลปะพื้นบ้าน เช่น ศิริจันทร์ (2545) พูดถึงลิเกมะขามป้อมที่เป็นลิเกร่วมสมัยเพื่อคนดูที่เป็นคนชั้นกลาง หรือนักดล (2544) ที่ชี้ให้เห็นว่าหนังตะลุงจรัส ชูชื่น ซึ่งเป็นบุคลากรมหาวิทยาลัย น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์ เพื่อศึกษากระบวนการของกลุ่มคนที่อยากจะมาเป็นส่วนหนึ่งในการสืบสาน ในรูปแบบมือสมัครเล่น รวมทั้งจุฬารักษ์ (2540) ที่ศึกษากลุ่มละครมะขามป้อมเช่นเดียวกับศิริจันทร์ แต่มองการปรับประยุกต์นิทานพื้นบ้านเข้ากับละครสมัยใหม่ เพื่อใช้ในการพัฒนาเยาวชนในภูมิภาคต่างๆ

สรุป

1. การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของการแสดงเพื่อความบันเทิงก็คือการปรับตัวให้ทันสมัยตามอิทธิพลของสื่อใหม่ๆ โดยเฉพาะเครื่องดนตรีสากลและเพลงลูกทุ่ง รวมทั้ง เวที แสง สี เสียง ที่คล้ายกับวงดนตรีลูกทุ่งเมื่อสังคมมีมหรสพให้เลือกมากขึ้น

ประกอบกับเวลาจำกัดก็ต้องมีการดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ฟัง ผู้ชม โดยมีการนำรูปแบบของการแสดงดนตรีลูกทุ่งเข้ามาปรับใช้กับการแสดงของตน เช่น การปรับรูปแบบของหมอลำธรรมดาเป็นหมอลำชิง การนำเครื่องดนตรีตะวันตกมาใช้ในการแสดงหนังตะลุง การเล่นลำตัด การประยุกต์ขอคู่เป็นขอสดริง การนำเพลงลูกทุ่งมาร้องเกี่ยวกันในการแสดงลิเกหรือแม้กระทั่งมาเป็นกลยุทธในการหารายได้เพิ่มเติมหลังจากที่ลิเกที่แสดงตามเรื่องปกติยุติลง (สิรินุช, 2544)

2. ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือพัฒนาการแสดงนั้น มีข้อนำสังเกตว่าการปรับนั้นมักจะปรับกับรูปแบบการแสดงเพื่อความบันเทิง ส่วนที่เป็นพิธีกรรมมักจะคงรูปแบบเดิม จะยังคงการโหมโรงและไหว้ครูเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ เช่น วนิดา (2545) พบว่านักแสดงขอหญิงจะเปลี่ยนเป็นนุ่งกระโปรงสีสดใสแทนการนุ่งผ้าถุง แต่ถ้าเป็นงานพิธีกรรมก็จะนุ่งผ้าถุงชุดพื้นบ้าน แม้กระทั่งรูปแบบการแสดงก็จะพยายามทำให้เหมือนเดิม

3. การปรับเปลี่ยน ปรับปรน หรือการพัฒนาสื่อสารการแสดงพื้นบ้านนี้ แม้จะมีการมองในมุมที่ทำให้สื่อเกิดการเสื่อมสลาย แต่การปรับด้วยความเคารพ ความเข้าใจทั้งในตัวสื่อ เนื้อหา และบริบทสังคม ก็จะเป็นการพัฒนาตัวสื่อไม่ให้เสื่อมสลายได้ดังคำกล่าวที่น่าสนใจที่ นารีนารถ (2544) อ้างคำพูดของ นิยพรรณ วรรณศิริ (2540) เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในการรักษาวัฒนธรรมว่า "การเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะสำคัญ ต่อลักษณะของวัฒนธรรมมนุษย์ ถ้าปราศจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว วัฒนธรรมก็ไม่สามารถพัฒนาขึ้นได้ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่จึงนำไปสู่ความเจริญทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์วัฒนธรรมจะต้องเข้าใจในเรื่องพลวัตของวัฒนธรรมว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงในสังคมได้มากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ พิณัย (2545) ยังกล่าวว่า แม้ว่าจะงานออกแบบสถาปัตยกรรมในอดีตจะแสดงผลสัมฤทธิ์อย่างน่าประทับใจได้สูงส่งเพียงใด หรือกระทั่งไม่มีใครปฏิเสธได้เลยว่ามีอิทธิพลสำคัญต่อเราในปัจจุบัน แต่ประเทศไทยในปัจจุบันก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว เกินกว่าที่แบบของงานสถาปัตยกรรมในอดีตจะตอบสนองปัจจุบันได้เพียงพอ เราตัดอดีตไม่ได้ฉันใด เราก็ยังตัดตัวเองออกจากปัจจุบันไม่ได้ฉันนั้น การพยายามรักษาอดีตโดยไม่ปรับให้สอดคล้องกับภาวการณ์ของปัจจุบันเลย ก็จะทำให้เราดำรงลงสู่วังวนของอดีตแต่เพียงอย่างเดียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน

2.1 สาเหตุการเสื่อมสลายของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

นำสังเกตว่าเมื่อพิจารณาจากทั้งปัจจัยแห่งการเสื่อมสลายและการดำรงอยู่ของสื่อสารการแสดงนั้น จะมีความสัมพันธ์คาบเกี่ยวกันอยู่ สื่อชนิดใดที่มีการปรับตัวก็จะคงอยู่ได้ หรือข้อจำกัดในตัวสื่อเองมีน้อย อาทิ เรื่องการสืบทอด หรือโอกาสที่จะได้แสดง แต่ถ้าโอกาสเหล่านี้มีน้อยรวมทั้งไม่ได้รับความสนใจกับผู้ว่าจ้างหรือคนดู โอกาสในการเสื่อมสลายก็จะมีสูง

อริยา (2543) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเสื่อมสลายของการแสดงมะโย่งว่าเกิดจากมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ สภาพสังคม เศรษฐกิจ มีการนิยมการแสดงสมัยใหม่ ภาษาที่ใช้ในการแสดงเก่า เข้าใจยาก ขาดการถ่ายทอดและสืบทอดการแสดง และขาดการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ส่วน อิตาพรรณ (2545) พบว่า การที่ลิเกกลองยาวจังหวัดกาฬสินธุ์เสื่อมความนิยมลงไปในั้น เพราะเป็นการแสดงที่เรียบง่ายและไม่น่าสนใจ ดังนั้นปัจจัยเรื่องความน่าสนใจและน่าสนใจจึงเป็นประเด็นหลักๆ ในการเสื่อมสลายของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน โดยเฉพาะเมื่อนำมาแสดงกับคนรุ่นใหม่ดังที่สนอง (2541) พบว่าในการแสดงหมอลำซึ่งนั้น กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่กับกลุ่มวัยรุ่นสนิยมไม่ตรงกันและหมอลำซึ่งก็จะเน้นแบบใหม่ทำให้มีแนวโน้มในอนาคตว่าหมอลำกลอนแบบเดิมอาจจะไม่เหลืออยู่

ประเด็นอื่นๆ ที่ทำให้สื่อสารการแสดงพื้นบ้านเสื่อมสลายนั้น จิตตนา (2532) พบว่าสาเหตุที่ทำให้รองเง็งเสื่อมสลายคือ

- การเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่ สื่อกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์และสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของมล. สันติสุข (2541) ที่กล่าวว่าความเจริญด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้เกิดกระแสนิยมดนตรีสมัยใหม่ การแสดงสมัยใหม่ เข้ามาแทนที่เพลงพื้นบ้านและการแสดงพื้นบ้าน และคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่ได้สนใจในการที่จะสืบทอดหรือรับการถ่ายทอดอย่างเต็มที่ ในประเด็นนี้ ศรณยา (2546) กล่าวว่า การเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ส่งผลกระทบต่อลิเกอุลู่ ทำให้โอกาสในการแสดงเปลี่ยนไป คือไม่มีการแสดงในลักษณะของงานจัดรายการอีกแล้ว เนื่องจากมีสื่อมวลชนเข้ามามาก ชาวบ้านจึงหันไปนิยมแทน

- ข้อจำกัดของตัวสื่อรองเง็งต้นหยงในด้านต่างๆ คือ กระบวนการสืบทอด โอกาสการแสดง รายได้ความสามารถในการปรับปรุง ดัดแปลงตัวเอง เช่นเดียวกับลิเกป่า ที่สาวิตร (2540) ได้อภิปรายว่าการแสดงลิเกป่าขาดการพัฒนาปรับปรุงให้เข้ากับสภาพแวดล้อม กอปรกับขาดความสนใจจากสังคมโดยรวม เพราะถูกมองว่าเป็นการแสดงที่มีรสนิยมต่ำ เพราะคนดูไม่เข้าใจว่าเป็นการแสดงละครชาวบ้านจึงต้องเป็นเช่นนั้น คนรุ่นใหม่ก็เลยไม่สนใจด้วย และผู้แสดงในปัจจุบันก็มีจำนวนน้อยละอายุก็เลย 60 ปีเกือบทุก

- การเสื่อมความนิยมของผู้ชม คือความยากในการร่วมเล่น โอกาสในการเลือกสื่อและสิ่งบันเทิงอื่นๆ การขาดการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร การแสดงมะโย่งก็ประสบปัญหานี้เช่นเดียวกัน อริยา (2540) ชี้ให้เห็นว่าการแสดงมะโย่งลดน้อยลงทุกที เพราะไม่ได้รับความนิยมเนื่องจากภาษาที่ใช้ยากแก่การเข้าใจ ส่วนนุรพันธุ์ (2545) ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาความเสื่อมของขอล่องน่านว่าขาดแคลนบุคลากรศิลปินที่มีความรู้ดั้งเดิม ขาดผู้ที่มารับการถ่ายทอด และยังมีคนนำเพลงของท่านเองอื่นมารวมเข้ากับขอล่องน่านด้วย รัตติยา (2546) แบ่งคนดูการแสดงขอในจังหวัดเชียงใหม่ เป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มวัยรุ่นและวัยกลางคน กับกลุ่มที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป ผู้ว่าจ้างก็มีความสำคัญกับการดำรงอยู่ของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ที่เป็นมหรสพ เพราะเมื่อมีสื่อทางเลือกมากมาย ถ้าผู้ว่าจ้างยังคงสนใจที่ใช้สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านต่างๆ มาเป็นมหรสพในงานของตนหรือชุมชน ก็จะทำให้เป็นการต่ออายุการแสดงผลนั้นๆ ซึ่งวินดา (2546) กล่าวว่า ผู้แสดงต้องปรับตัวทั้งด้านรูปแบบการแสดงผล สีลาท่าทาง คำร้อง ทำนอง การแต่งกาย และการแสดงอื่น ประกอบ

สำหรับการขาดการสนับสนุนจากราชการนั้น ถ้าคนในชุมชนตระหนักในลักษณะเจ้าของวัฒนธรรมและมีสิทธิทางวัฒนธรรมก็สามารถที่จะรวมกลุ่มและรื้อฟื้นหรือปรับปรุงมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการจัดประกายให้มีการทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมหรือสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านต่อไป

การเสื่อมสลายมักจะเป็นการศึกษาที่มีคู่ในการแก้ไขอยู่นั้นก็คือการดำรงคงอยู่ของสื่อ ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอประเด็นการปรับตัวของสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านเป็นลำดับต่อไป

2.2 การปรับตัวของสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านเพื่อความอยู่รอด

• การปรับตัวโดยรับสิ่งทันสมัยเข้ามาในการแสดง

นิธินา (2544) กล่าวถึงการปรับตัวของโนราว่า โนราในปัจจุบันมีอยู่ 2 ประเภทคือโนราโรงครูและโนราแสดง โดยในปัจจุบันปรับเป็นโนราโบราณ โนราสมัยใหม่ และโนราประยุกต์เหตุของการปรับตัวคือการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ ความนิยมของคนดู และรายได้ของโนราสิ่งที่มีการปรับตัวคือมีการผสมผสานกับการแสดงละครสมัยใหม่ ใช้วงดนตรีลูกทุ่ง

มีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่าเมื่อการปรับตัวนั้นมีการแบ่งประเภทหรือรูปแบบของการแสดงดังตัวอย่างข้างต้น ก็จะไม่ทำให้ความทันสมัยไปกระทบกับของโบราณที่ปรับไม่ได้

• การรับดนตรีสากลและดนตรีลูกทุ่งมาผสมผสาน

ประเด็นนี้เป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในการปรับปรุงรูปแบบของการแสดงให้สามารถอยู่ได้ในยุคปัจจุบัน โดยในส่วนของแสดงที่มีดนตรีประกอบนั้น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงประเภทใดก็ตาม ต้องมีการนำเพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง หรือดนตรีสากลมาผสมผสานในการแสดงเสมอ จะมากน้อยต่างกันไปตามความเหมาะสมหรือความเข้ากันได้ของการแสดง (รูปนรรธ, 2547 ; สิรินุช, 2544; รัตติยา, 2546)

• การปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้สอดคล้องหรือทันเหตุการณ์

ประเด็นนี้อาจจะเป็นเรื่องราวจากละครโทรทัศน์ การผสมผสานภาษากลางหรือภาษาถิ่นที่ง่ายขึ้น

รวมทั้งเสื้อผ้าให้มีความทันสมัยสวยงามขึ้น เป็นปัจจัยหลักในการปรับเปลี่ยน อาทิ สิรินุช (2544) พบว่า เพลงพื้นบ้านขอในจังหวัดเชียงใหม่คงอยู่ได้เพราะมีการพัฒนารูปแบบการแสดงเป็นระยะๆ จากการขอคู่ เป็นละครขอ และขอสดริงตามลำดับ แม้มีการปรับปรนหรือเปลี่ยนแปลง แต่องค์ประกอบหลักในการแสดง ยังคงอยู่ เช่น นิธิมา (2544) กล่าวว่าองค์ประกอบหลักของการแสดงโนราก็ยังคงอยู่ ได้แก่ การร้อง การรำ การทำบาท

- **การสร้างกระแสนุรักษ์และความสำคัญในการสืบทอด**

ประเด็นดังกล่าวนี้ อยู่ที่ทั้งคนในชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะปลูกหรือสร้างกระแสให้คนในชุมชน เห็นความสำคัญ ในลักษณะที่เป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ตามแนวคิดสิทธิทางวัฒนธรรม ของอดุลย์ ดวงดีวีรัตน์ (2548) นิธิมา (2544) กล่าวว่าโนราในปัจจุบันยังคงปรับตัวและอยู่รอดได้ใน สังคมไทยเนื่องจากความเชื่อครุหมอโนรา และพิธีกรรมความเชื่อโนราโรงครู เช่นเดียวกับศรัทธา (2546) ที่กล่าวถึงการสืบทอดศิลปะดูว่าในอดีตจะมีการสืบทอดกันอย่างจำกัด เป็นวงแคบเฉพาะใน หมู่บ้าน แต่ปัจจุบันเริ่มมีการสอนกันในโรงเรียน จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สื่อดำรงคงอยู่ได้

- **ส่งเสริมความสามารถของศิลปินและช่องทางในการแสดง**

ในยุคที่สื่อต่างๆ มีการแข่งขันสูง การจะทำให้คนดูหันมาสนใจสื่อสารการแสดงพื้นบ้านนั้น จำเป็น ต้องส่งเสริมสนับสนุนศิลปินที่มีความสามารถและปฏิภาณในการแสดง ให้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้สู่ ศิลปินรุ่นหลัง มีโอกาสได้แสดงให้เป็นที่รู้จัก ทั้งยังต้องมีการประชาสัมพันธ์ตัวเอง เช่น นำเสนอผลงานด้วย การบันทึกเสียงหรือภาพออกจำหน่าย (รัตติยา, 2546 ; วนิดา, 2546) และการรวมกลุ่มของศิลปินเพื่อแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ และปรับการแสดงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชม (สิรินุช, 2544)

- **การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนหรือสื่อสมัยใหม่**

แม้จะมีการกล่าวโทษสื่อมวลชนว่าเป็นสาเหตุหนึ่งแห่งการเสื่อมสลายของสื่อสารการแสดง พื้นบ้านหลายๆ ชนิดแล้ว ในเหรียญอีกด้านหนึ่ง สื่อมวลชนก็เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตและเผยแพร่ สื่อสารการแสดงพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักและยังดำรงคงอยู่ได้ เช่น วิทยานิพนธ์ของประยุทธ (2540) สุกัญญา (2543)

3. การสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ในประเด็นนี้จะพูดถึงวิธีคิด ภูมิปัญญา วิธีการและกระบวนการในการถ่ายทอดและสืบทอด สื่อสารการแสดงประเภทต่างๆ ของศิลปินรุ่นหนึ่งไปสู่ศิลปินอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมหรือ เป็นการอนุรักษ์ศิลปการแสดงให้ยังคงอยู่สืบไป

ประเด็นข้อค้นพบที่น่าสนใจมีดังนี้

- **ศิลปินหรือผู้รับการถ่ายทอดมักจะมีบรรพบุรุษเป็นศิลปินหรือเป็นสมาชิกของครอบครัวศิลปิน**

รูปนวรรณ์ (2547) มล. สันติสุข (2541) และ วนิดา (2545) พบว่าการสืบทอดการแสดงนั้น นอกจากจะใช้วิธีครูพักลักจำแล้ว การสืบทอดจากบิดามารดาหรือบุคคลในครอบครัวถือว่าเป็นภูมิปัญญาหรือวิธีการที่สำคัญ ซึ่งสภาพแวดล้อมและแรงจูงใจการสนับสนุนของคนในครอบครัวหรือความสนใจส่วนตัวเป็นมูลเหตุจูงใจสำคัญในการเรียนรู้ นอกจากนี้จิราวัลย์ (2546) ยังพบว่าผู้เรียนหมอลำต้องมีใจรักบิดามารดาเป็นหมอลำ ฐานะครอบครัวยากจนต้องหารายได้

- **ขั้นตอนและกระบวนการสืบทอด**

การฝากตัวเป็นศิษย์นั้น ยังคงมีพิธีกรรมที่ยึดมั่นอยู่ คือการขึ้นครูและการไหว้ครู ส่วนกระบวนการเรียนการสอนนั้นนอกจากจะเรียนโดยตรงกับครูแล้ว ยังมีการใช้แถบบันทึกเสียงเป็นอุปกรณ์ในการสอนด้วย (ศุภนิจ, 2547)

- **ระยะเวลาในการเรียน / กระบวนการถ่ายทอด**

ในการรับการถ่ายทอดการแสดงศิลปะพื้นบ้านของไทยนั้น มักไม่มีข้อกำหนดเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน หรือรายเทอมแบบการศึกษาในระบบ หากขึ้นอยู่กับผู้เรียนจะสามารถทำการแสดงเองได้ (ศุภนิจ 2547) หรือแม้แสดงเองได้แล้วก็กลับมาขอความรู้ใหม่ เพื่อพัฒนาฝีมือได้ เช่นที่จิราวัลย์ (2546) แสดงให้เห็นกระบวนการรับการถ่ายทอดว่าผู้ที่จะเป็นศิลปินหมอลำต้องไปหาครูเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ ทดสอบน้ำเสียง ท่องกลอนลำ ฝึกท่าทางประกอบให้เข้ากับดนตรีและแคน ฝึกซ้อมร่วมกับผู้อื่น รับงานแสดง และต้องฝึกฝนพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง

- **วิธีการในการถ่ายทอด**

ส่วนใหญ่แล้วการสืบทอดศิลปะพื้นบ้านหรือสื่อสารการแสดงพื้นบ้านนั้น มักใช้วิธีที่ครูทำให้ดูแล้วปฏิบัติตาม โดยผู้เรียนจะมีโอกาสได้เรียนรู้จากการลองของจริงหรือฝึกจริงมากกว่าการให้ความรู้เชิงทฤษฎี แต่อาจจะให้สะสมความรู้จากสื่อลายลักษณ์อักษรที่มอบให้ (มล. สันติสุข, 2541) ซึ่งตรงกับจิราวัลย์ (2546) ที่กล่าวว่าวิธีถ่ายทอดความรู้หมอลำนั้น ครูผู้สอนจะเป็นผู้สาธิต ชี้แนะ ให้ลูกศิษย์ปฏิบัติจริง และเลียนแบบจากต้นฉบับ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเมื่อผู้เรียนปฏิบัติได้แล้ว ความรู้เชิงทฤษฎีจะตามมาทีหลัง เช่น แยกแยะท่ารำ สกูลหรือสายตระกูลออก

• ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอด

ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการถ่ายทอดคือขาดผู้รับการถ่ายทอด เพราะคนรุ่นหลังไม่จริงจัง ไม่มีเวลา และมักจะออกไปทำงานนอกท้องถิ่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ (มล. สันติสุข, 2541:)

เงื่อนไขที่สำคัญต่อการสืบทอดทั้งในด้านผู้ผลิตและที่สำคัญคือการสืบทอดผู้ชมดังที่ปรากฏว่าในการสำรวจสื่อพื้นบ้านทุกชนิดนั้น กลุ่มผู้ชมส่วนใหญ่จะมีอายุ 30 ปีขึ้นไป และหากการขาดการสืบทอดผู้ชมซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญในการสืบสานแล้ว สื่อพื้นบ้านก็อาจจะไม่ดำรงอยู่ได้จึงควรมีงานวิจัยสื่อพื้นบ้านในทิศทางดังกล่าว

ดังนั้นจึงควรมีข้อเสนอแนะแบบบันไดปลาโจนในแง่การสร้างผู้สืบทอด ด้วยกระบวนการวิธีที่อาจให้พวกเขามีส่วนร่วมหรือศึกษากระบวนการสืบทอดที่มีงานสร้างสรรค์แบบเป็นรูปธรรม

4. การศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน

ในการศึกษาชีวประวัติและผลงานของศิลปินนั้น จะเป็นแนวทางการศึกษาแบบมนุษยศาสตร์และการวิเคราะห์เนื้อหา เห็นภาพชีวิต ผลงาน และวิธีการที่ทำให้ศิลปินเหล่านั้นประสบความสำเร็จ มักจะเริ่มที่นิยามความหมายของการแสดงนั้นๆ ประวัติและผลงานของศิลปิน บทบาทในด้านต่างๆ ที่มีต่อสังคม ชุมชน และวัฒนธรรม โดยมีข้อสังเกตว่าวิทยานิพนธ์ทุกเล่มจะพูดถึงลักษณะนิสัยส่วนตัวของศิลปิน ด้วยว่าเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ (นอกเหนือจากความสามารถ เช่น มีพรสวรรค์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการแสดง มีปฏิภาณไหวพริบ และมีความฉลาดในการประยุกต์เหตุการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งคำสั่งสอน จริยธรรม ศาสนา เข้ากับเนื้อหาที่แสดง) มักจะเป็นบุคคลที่ประพุดิตตนดี อยู่ในศีลธรรม สุขุม เรียบร้อย ไม่สัปดน สมถะ ไม่ทะเยอทะยาน และยังอุทิศตนเพื่อช่วยสังคมด้วย (รัชนี, 2539 ; ธนพร, 2542 ; วุฒิกัด, 2541 ; จันทราภรณ์, 2545 ; ธิดา, 2542)

ข้อสังเกต

1. ศิลปินที่ถูกเลือกศึกษานั้นมักเป็นศิลปินที่ยิ่งใหญ่ เป็นศิลปินแห่งชาติหรือมีชื่อเสียงและมักจะเป็นศิลปินอาวุโสที่มีคุณูปการให้กับสื่อสารการแสดงแขนงนั้นๆ จึงไม่มีการศึกษาศิลปินรุ่นกลางๆ หรือผู้ที่เป็นศิษย์ของรุ่นครูแต่มีการปรับการแสดงตามบริบทและคนดูที่เปลี่ยนไป
2. ประเด็นที่น่าสนใจคือการมองพัฒนาการ และความเป็นไปได้ในการจะคงอยู่ในปัจจุบัน เช่น

วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับหมอลำโดยเฉพาะศิลปินคนสำคัญ ก็จะได้รับยกย่องว่าเป็นผู้สืบทอดและรักษาการแสดงแบบโบราณไว้ ซึ่งถือเป็นผู้ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามไว้ โดยมักจะถูกมองให้เป็นคู่ตรงข้ามกับหมอลำชิง หรือหมอลำที่เป็นที่นิยมของคนรุ่นใหม่

3. มีการรวบรวมบทกลอน กลอนลำ หรือบทที่ใช้ในการแสดงของศิลปิน รวมทั้งมีตารางแสดงวิธีการร้อง การเอื้อนที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปินด้วย (ว่าที่ร้อยตรีชัยนาถ, 2545) แต่งานวิจัยในลักษณะนี้อาจจะมีแผ่นบันทึกเสียงหรือCD ประกอบในเล่มด้วยเพื่อให้ผู้ฟังที่สนใจได้ฟังของจริงพร้อมทั้งอ่านคำอธิบายจากการวิเคราะห์

4. ศิลปินมีความสำคัญในฐานะที่เป็นสารด้วย ศิลปินพื้นบ้านนั้นสามารถที่จะเป็นผู้นำทางความคิดดังที่สมฤทธิ (2534) กล่าวไว้ว่า ศิลปินเพลงขอเป็นสื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการสื่อสาร เพราะการใช้สื่อบุคคลทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารรู้สึกดีต่อกัน (more sensibility) จะมีการสื่อสารกลับ (Immediate Feedback) และที่สำคัญด้วยคุณสมบัติของตัวศิลปิน (charismatic leadership) จะทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกคล้อยตาม

5. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของบทวรรณกรรม

ในการวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์และคุณค่าของบทวรรณกรรมการแสดงนี้ จะประกอบไปด้วยวิธีการประพันธ์ อันหลักขณั ภาษา วรรณศิลป์ โครงเรื่องหรือประเด็นเนื้อหา ภาพสะท้อนสังคมและคุณค่าที่มีต่อสังคม เช่น สะท้อนความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม และเป็นการส่งเสริมหรือถ่ายทอดความรู้เชิงวัฒนธรรม เป็นตำราท้องถิ่นที่ให้ความรู้และการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งสาธารณสุข การเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือเรื่องราวเหตุการณ์ในสังคม แม้กระทั่งเป็นสื่อในการวิพากษ์สังคมด้วย ซึ่งแนวคิดหลักในการศึกษาวิเคราะห์ก็คือแนวคิดคติชนวิทยา(ชนิษฐา, 2546 ; สุภาภรณ์, 2546 ; วันดี, 2542 ; อาริยา,2543 ; อรพิน, 2544 ; สมจิตร,2524 ; ศศิธร, 2544 ; จันทรา, 2547 ; นิทรพร, 2539 ; พระมหาประพันธ์, 2543)

ในการตั้งประเด็นนั้น จะมี 2 วิธีคือการพิจารณาจากตัวสื่อสารการแสดงพื้นบ้านเลย เช่น เพลงหมอลำ วรรณกรรมหนังตะลุง กับอีกวิธีหนึ่งคือพิจารณาจากตัวศิลปินที่เป็นเจ้าของบทวรรณกรรมการแสดงเหล่านั้น แต่ข้อค้นพบก็จะไม่แตกต่างกัน สามารถสรุปเป็นหัวข้อได้ดังนี้

5.1 ภาพสะท้อนสังคม

การวิเคราะห์หาคุณค่า แนวทางการดำเนินชีวิต ค่านิยม เป็นประเด็นหลักในการวิเคราะห์เนื้อหาของบทวรรณกรรมการแสดงพื้นบ้าน สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

5.1.1 ประเพณี ค่านิยม และสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต

ข้อค้นพบรวมคือ ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเทวดาอารักษ์ ไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่อง พุทธศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต การเลือกคู่ครอง ความรัก และความรู้ทางด้านการปกครอง การศึกษา เล่าเรียน ความกตัญญู การยกย่องผู้อาวุโส (สุภาภรณ์, 2546 ; นิทรพร, 39 ; วรรณ, 2546 ; อรพิน, 2544 ;

การวิพากษ์วิจารณ์สังคมนั้น ก็สามารถพบได้ในวรรณกรรมการแสดงพื้นบ้านเกือบทุกเรื่อง เช่น อรพิน (2544) หรือบทการแสดงลิเกลูกบท (เจ็ดจันทร์, 2543) ที่จะมีการเสียดสีนักการเมืองและพรรคการเมืองในกรณีที่รัฐบาลมีปัญหา ส่วนบทการแสดงของตัวตลกหนังตะลุง (คนาง, 2547) นั้นสามารถจะ พูดตรงๆ กับคนดูในเชิงล้อเลียน ประชดประชัน หรือเสียดสีได้เลย

5.1.2 ลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

วรรณ (2546) ได้ศึกษาวรรณกรรมบทหนังตะลุงเรื่อง "กรรมของแม่" และพบว่าสามารถสะท้อน ภาพวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชหลายด้าน เช่น ด้านบุคลิกลักษณะและพฤติกรรม การรักพวกพ้อง รัก คักดีศรี ไม่อ่อนข้อให้ใคร ส่วนอารียา (2543) ก็พบว่าปรัชญาในการดำเนินชีวิตของชาวใต้จะสะท้อน ออกมาในบุคลิกของตัวละครหนังตะลุง

บทการแสดงร้องเงิงก็น่าสนใจในเรื่องการนำสิ่งที่ปรากฏในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เป็นบท เช่น ขนิษฐา (2546) พบว่าไฉนารในเพลงร้องเงิงมักเปรียบเทียบกับสิ่งใกล้ตัว เช่น พืช สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ ปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อนำการอบรมสั่งสอน การวางตัวหรือประพฤติตนให้ถูกต้อง

5.1.3 ปรัชญาและศาสนา

พระมหาประพันธ์ (2543) ได้วิเคราะห์หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนัง ตะลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช และพบว่าหลักธรรมที่สอดแทรกอยู่คือกรรม ไตรลักษณ์ ทิศหก มงคล 38 และอบายมุข ส่วนอารียา (2543) ได้ค้นพบอภิปรัชญาที่ปรากฏในหนังตะลุงของนายจิ้น อรมุต คือความ จริงทางรูปธรรมและความจริงทางนามธรรม ก็คือการใช้ชีวิตที่พิสูจน์สัมผัสได้กับความจริงทางจิต เช่น เรื่องศาสนา เป็นต้น

5.2 ภาษาและวรรณศิลป์

ในส่วนของการประพันธ์การใช้ภาษาและวรรณศิลป์แม้ว่าจะมีการศึกษาบทวรรณกรรมจากสื่อ ต่างชนิดกัน เช่น หมอลำ หนังตะลุง ขอ หรือในชนิดเดียวกันแต่ศิลปินต่างกัน แต่ประเด็นข้อค้นพบก็จะมี

ลักษณะเดียวกัน คือ มีการใช้ภาษาถิ่น คำง่าย คำยาก ใช้ภาษากลางหรือภาษาต่างประเทศมาผสม การเล่นคำ การใช้สัมผัส คำซ้ำ คำซ้อน และโวหารเปรียบเทียบ

5.2.1 การใช้คำและโวหาร

ปริญญา (2544) วิเคราะห์หมอลำเรื่องต่อกลอนทางวิทยุกระจายเสียงพบว่ามีการใช้ภาษาถิ่น ภาษาต่างประเทศ การเล่นคำ การซ้ำคำ โวหารเปรียบเทียบที่น่าสนใจ เช่นเดียวกับสุภาภรณ์ (2546) ที่พบว่าภาษาที่ปรากฏในกลอนลำของหมอลำทองสา สามสัมผัสลักษณะ 8 ประการคือ การใช้คำง่าย ใช้ภาษาอื่นปะปนกับภาษาท้องถิ่นอีสานและภาษาไทยภาคกลาง การใช้คำย่อ การใช้คำบอกลักษณะ การใช้คำเลียนเสียง การใช้คำสรรพนามแทนผู้ชายและผู้หญิง การใช้คำซ้อน การเล่นคำ ส่วน วันดี (2542) ศึกษาวรรณกรรมหนังสือของหนังสือกันทองหล่อ พบว่า อุดมไปด้วยวรรณคดีทั้ง 9 รสตามคติวรรณคดีสันสกฤต ส่วนด้านลีลาพบว่ามีลีลาซ้ำเรียง ลีลารุนแรง และลีลาประสาน

5.2.2 อันตลัษณ์

เจ็ดจันทร์ (2543) ได้เสนอผลการค้นคว้าถึงรูปแบบและลีลาของลิเกลูกบทว่า มีอันตลัษณ์ที่ถูกต้องตามหลักกลอนลิเก แม้บางช่วงสัมผัสอาจจะไม่เคร่งครัด มีสัมผัสใกล้เคียงก็ใช้ได้ ภาษาที่ใช้ นั้นจะเป็นลักษณะปฏิภาณกวีที่มีความเชี่ยวชาญด้านการใช้ภาษา การเลือกสรรคำ ภาพพจน์โวหารที่ไพเราะ ส่วน ปริญญา (2544) พบว่าบทหมอลำเรื่องต่อกลอนใช้การประพันธ์แบบร้อยอีสานและร้อยกรองธรรมดา

ข้อสังเกต

- การวิเคราะห์เนื้อหาที่เป็นเรื่องความคิดทางศาสนาหรือปรัชญา จะพบว่า ศิลปินพื้นบ้านที่เป็นเจ้าของบทวรรณกรรมเหล่านั้น มีความใส่ใจในเรื่องจริยธรรมและการนำหลักทางศาสนา มาประยุกต์ให้เข้ากับบทการแสดง ทว่าจะมีวิธีที่ทำให้ง่าย สอดแทรกในชีวิตประจำวันในพฤติกรรม มากกว่าจะเป็นในแง่ของการสั่งสอนเชิงศาสนา หรือเป็นการนำธรรมะที่ลึกๆ มาอธิบาย (อาริยา, 2543)
- เช่นเดียวกันกับการศึกษาชีวิตประวัติและผลงานของศิลปิน นั่นก็คือแม้จะศึกษาบทวรรณกรรม แต่ก็โยงไปที่ตัวศิลปิน โดยเฉพาะการเป็นบุคคลที่ควรยกย่อง ถือเป็นตัวอย่าง เช่น วันดี (2542) กล่าวว่า หนังสือกันทองหล่อ นอกจากจะมีความสามารถในการประพันธ์บทหนังสือทั้งรศคำและรศความแล้ว ท่านยังเป็นผู้ที่มีคำสอนกระแทกใจผู้ชมทุกเพศทุกวัย และเป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีการเล่นหนังอย่างเคร่งครัดด้วย เช่นเดียวกันที่อรพิน (2544) ศึกษาบทวรรณกรรมของบัวซอน เมืองพร้าว ก็กล่าวว่าศิลปินเป็นคนดี คนเก่ง ยึดขนบประเพณี และไม่สัปดน

6. การสร้าง / พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

วิทยานิพนธ์ที่ศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการศึกษานี้ จะศึกษาสื่อสารการ แสดงที่เป็นเพลงพื้นบ้านถึง 5 เรื่อง และอีก 1 เรื่องเป็นหนังตะลุง(นิภา, 2533 ; จันทนา, 2542 ; อุบลรัตน์, 2544 ; มาลัย, 2546; กาญจนา, 2547, ณัฐยา, 2543)

การศึกษาประเด็นดังกล่าวสามารถประมวลเป็นข้อสรุปได้ดังนี้

6.1 การสร้างชุดการสอนและพัฒนาหลักสูตร ในการสอนเพลงพื้นบ้าน

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะใช้เพลงพื้นบ้านเป็นตัวตั้ง และหากระบวนการวิธีทางครุศาสตร์หรือการเรียน การสอนมาออกแบบชุดการสอนหรือพัฒนาเป็นหลักสูตร เพื่อจะสอนหรือถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านไปสู่ นักเรียน โดย จันทนา (2542) ได้สร้างชุดการฝึกสอนขับร้องเพลงพื้นบ้านภาคกลางเรื่องเพลงเทพทอง สำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยทำงานตามขั้นตอน 10 ขั้นตอนในการสร้างหลักสูตร ซึ่งชุดการสอนนี้มี มาตรฐานสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด เด็กนักเรียนจึงมีความรู้เป็นอย่างดีเมื่อเทียบกับก่อนการเรียนส่วน อุบล รัตน์ (2544) ก็สร้างหลักสูตรเพื่อการสอนเพลงอีแซวขึ้นมา โดยในกระบวนการเหล่านี้จะมีเรื่องของการกำหนด วัตถุประสงค์ รายละเอียดกิจกรรม คำอธิบาย การทดสอบและประเมินผล

ผู้สอนสามารถเชิญศิลปินพื้นบ้านมาร่วมสอน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการศึกษาการออกแบบ หลักสูตรหรือบูรณาการเรียนการสอนที่มีปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมเป็นครูด้วย ต่อไป อุบลรัตน์ (2544) พบว่าศิลปินพื้นบ้านมีวิธีถ่ายทอดที่สนุก มีเกร็ดประวัติศาสตร์ มีความเป็นกันเองกับนักเรียน และที่สำคัญ สามารถถ่ายทอดแบบมืออาชีพได้ นักเรียนจะได้มีประสบการณ์ตรง

6.2 การนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาบูรณาการกับการเรียนการสอน

สำหรับประเด็นถัดไปคือการพยายามนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาบูรณาการหรือประยุกต์เข้า กับการเรียนการสอนวิชาสามัญในโรงเรียน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้มากยิ่งขึ้น โดย แบ่งเป็น 2 รายวิชาสำคัญ คือ วิชาศิลปะและภาษาไทย

- **วิชาภาษาไทย** มาลัย (2546) ได้ทดลองเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนที่เรียนภาษาไทย ผ่านลำตัดกับนักเรียนที่เรียนตามคู่มือครู ผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยมีการนำลำตัดมา ผสมผสานในการเรียนการสอน เด็กนักเรียนได้ลงมือร้องรำและแสดงด้วย ซึ่งความสนุกสนานเหล่านี้เป็น แรงกระตุ้นให้เด็กกลุ่มนี้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยสูงกว่าอีกกลุ่ม เช่นเดียวกับนิภา (2533)

ซึ่งได้สำรวจความเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเกี่ยวกับการเรียนภาษาไทยว่า มีความเหมาะสมที่จะนำเพลงพื้นบ้านภาคกลางมาใช้ประกอบการเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

- **วิชาศิลปะ** กาญจนา (2547) ได้บูรณาการเพลงโคราชในการเรียนการสอนวิชาศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ โดยการปรับปรุงกิจกรรมเข้ากับเพลงโคราช ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกมากขึ้น ในขณะที่ ณีรญา (2543) จะนำแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุงมาสอนในวิชาศิลปะ ซึ่งนอกจากจะมีการสอนการแกะตัวหนังแล้ว ยังมีการให้นักเรียนได้รับชมการแสดงสดและการบันทึกเทปหนังตะลุงด้วย เช่นเดียวกับกับอุบลรัตน์ (2544) ณีรญาก็ได้เชิญศิลปินพื้นบ้านมาช่วยสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและอยากให้นักเรียนสามารถปฏิบัติด้วยตนเองได้

ในกระบวนการเหล่านี้จะมีเรื่องของการกำหนดวัตถุประสงค์ รายละเอียดกิจกรรม คำอธิบาย การทดสอบและประเมินผล ประกอบการสร้างชุดการสอนหรือพัฒนาหลักสูตร วิชา ในการเรียนการสอน และข้อที่น่าสังเกตคือ ข้อค้นพบของทุกเล่มจะชี้ให้เห็นว่าการนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาประยุกต์กับการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในโรงเรียน ทำให้เด็กมีความสุขสนุกสนาน และมีสัมฤทธิ์ผลดีขึ้นกว่าการเรียนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

7. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม

ในหัวข้อนี้จะเป็นการนำเสนอข้อค้นพบของวิทยานิพนธ์ในประเด็นของสถานภาพของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน และบทบาทหน้าที่ของสื่อซึ่งมีความสำคัญและสัมพันธ์ต่อสังคม และข้อค้นพบที่ใกล้เคียงกันก็คือ ในขณะที่สังคมหรือชุมชนมีความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็ตามสื่อสารการแสดงพื้นบ้านของชุมชนหรือสังคมนั้นก็จะยังทำหน้าที่ต่อไปในการเป็นศูนย์รวมของชุมชน

เจียรชัย (2540) พบว่าพิธีกรรมในโรงครูมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแนบแน่น สามารถรักษาหมู่พวกท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการเข้ามาของผู้คนต่างวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนชายฝั่งทะเลเปิด และอยู่บนพื้นที่แคบๆ จึงมีสภาพภูมิศาสตร์ที่คับแคบ บังคับให้ผู้คนต้องใกล้ชิดกัน

ในขณะที่เจียรชัย ศึกษาในส่วนของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านที่ช่วยรักษาความเป็นครอบครัว และชุมชน พีรศิลป์ (2541) จะมองอีกมุมหนึ่งคือศึกษาสถาบันที่ช่วยกันดูแลสื่อสารการแสดงพื้นบ้านตามที่เขาศึกษานั้นก็คือสำนักงานส่งเสริมหมอลำ ซึ่งพบว่าการศึกษาสำนักงานส่งเสริมหมอลำจะเป็นศูนย์รวม

หมอลำทุกประเภทและรับงานแสดงให้หมอลำ เน้นกระบวนการประชาสัมพันธ์ มีบทบาทในการชี้แนะและส่งเสริมแก่ผู้ว่าจ้าง ทำให้หมอลำปรับปรุงพัฒนาองค์ประกอบและรูปแบบการแสดง ซึ่งเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป สื่อเองต้องมีการรวมตัวหรือสร้างองค์กรที่จะช่วยผลักดันการแสดงของตนต่อไป ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นตัวอย่างของการศึกษาในแง่เครือข่าย ซึ่งยังพบน้อยมากในงานวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

8. การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

ในวิทยานิพนธ์หลายเรื่องที่มีศึกษาการเปิดรับข่าวสารเข้ากับการพัฒนา ผู้วิจัยจึงกระชับประเด็นให้อยู่ในข้อเดียวกัน โดยจะเพิ่มเติมประเด็นหรือเนื้อหาที่แตกต่างกันได้ด้วย

ในส่วนแรกนี้จะสังเคราะห์ข้อค้นพบของวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงพื้นบ้านเพื่อพัฒนาดังนี้

8.1 สื่อสารการแสดงเพื่อการพัฒนา

8.1.1 สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับการพัฒนาสุขภาพ

นารีนารถ (2539) ได้ศึกษาค่ายจันทร์เพ็ญ (2533) ที่สำรวจการเปิดรับข่าวสารจากการแสดงของคนในเมืองและเขตชนบทในจังหวัดเชียงใหม่ แต่นารีนารถจะเน้นที่การรับรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์เพื่อวิเคราะห์เรื่องการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ ผ่านเพลงขอว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด หากแต่จันทร์เพ็ญแค่สำรวจทัศนคติที่มีต่อสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในขณะที่ สมศรี (2544) ศึกษาผลของการใช้วิดีโอประกอบด้วยเพลงลูกทุ่ง กันตรึม หมอลำ ลิเก สปอร์ตโทรทัศน์และการสัมภาษณ์พิเศษ ในการให้สุขศึกษาเรื่องโรคเอดส์แก่ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพจากการให้คำตอบของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อค้นพบที่น่าสนใจของสมศรีคือ เมื่อมีการใช้ภาษาที่ไม่ใช่ภาษาพูดของกลุ่มตัวอย่าง ความเข้าใจก็จะน้อยลง ซึ่งประเด็นนี้ทำให้เห็นว่าความใกล้ชิดและความคุ้นเคยของชาวบ้านกับสื่อที่มีความสัมพันธ์กับความเข้าใจเนื้อหาสารด้วย จึงเห็นว่าสื่อสารการแสดงพื้นบ้านเพื่อพัฒนายังคงต้องมีการศึกษาหรือทดลองทำต่อไป เพียงแต่ต้องมีการเข้าใจในคุณลักษณะและองค์ประกอบของสื่อเหล่านั้นเพื่อใช้อย่างเหมาะสมและเป็นการพัฒนาสื่อพื้นบ้านไปในตัว

และตัวอย่างวิทยานิพนธ์ของสมศรีนี้ ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งของการนำสื่อมวลชน (สื่อวิทยุทัศน์) มาใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดการแสดงพื้นบ้านที่ให้เนื้อหาเพื่อการพัฒนาไปสู่คนดู

8.2 สื่อสารการแสดงผลบ้านกับการพัฒนาเยาวชน

8.2.1 การพัฒนาคนดูที่เป็นเยาวชน

วิทยานิพนธ์ของจุฬารัตน์ (2540) ก็เป็นลักษณะหนึ่งที่ประยุกต์การแสดงผลบ้านเพื่อการพัฒนา โดยจะมีรูปแบบการนำเสนอสื่อสารการแสดงผลบ้านไปใช้ในการพัฒนาแตกต่างออกไป คือจากการใช้สื่อพื้นบ้านกับศิลปินพื้นบ้าน กลับดูการที่กลุ่มศิลปินคนรุ่นใหม่ที่กำลังจะรวมสมัยแต่สนใจในสื่อพื้นบ้าน และปรับประยุกต์การแสดงผลโดยใส่เนื้อหาข่าวสารเรื่องเพศศึกษาเป็นเนื้อเดียวกับการแสดงผล มิใช่ใส่เฉพาะสารเพื่อส่งสอนอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ผู้รับสารด้วยว่า เมื่อพื้นที่ต่างกัน วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของคนดูก็ต่างกันดังนั้นการแสดงผลก็ต้องปรับไปตามสิ่งเหล่านี้ด้วย

ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจศึกษา เพราะในการศึกษาตัวสื่อที่จะสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายนั้น วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่จะมองเฉพาะต้องปรับให้ทันสมัยตามสื่ออื่น โดยเฉพาะโทรทัศน์เพราะคนดูที่เป็นคนรุ่นใหม่จะหันมาสนใจ แต่ประเด็นในแง่ความคิด วัฒนธรรม หรือความเชื่อเฉพาะถิ่น ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึง เช่น ถ้าอยากจะทำลิเกฮูลูเพื่อสื่อสารสมานฉันท์ จะต้องพิจารณาความคิดและความเชื่อใดบ้าง เป็นต้น

8.2.2 การพัฒนาเยาวชนที่เป็นศิลปิน

จากภาพรวมของสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา มีเล่มเดียวเท่านั้นที่สนใจในการพัฒนาตัวศิลปิน นั่นก็คือ สมควร (2546) ที่สำรวจ สอบถามและวิเคราะห์สุขภาพของศิลปินหมอลำรุ่นเยาว์ ว่ามีการดำเนินชีวิตที่ถูกหรือผิดสุขภาพลักษณะอย่างไรจากการที่ต้องแสดงทุกวันหรืออยู่ร่วมกันทั้งชายและหญิงเป็นคณะ นอกจากนี้ยังแนะนำแนวทางในการช่วยเหลือหรือแก้ปัญหาที่ไม่พึงประสงค์เพื่อดูแลหมอลำรุ่นเยาว์ที่จะเติบโตเป็นพ่อครูแม่ครูต่อไป

8.3 ศิลปินและหน่วยงานเพื่อการพัฒนา

อีกปัจจัยสำคัญในงานสื่อสารการแสดงผลบ้านเพื่อพัฒนานั้นก็คือตัวผู้ส่งสารหรือศิลปินรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะถือเป็นผู้ที่จะกลั่นกรอง คัดเลือกสารที่จะนำเสนอ ขวัญชัย (2539) ได้สำรวจหน่วยงานภาครัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ใช้หมอลำเป็นเครื่องมือในการสื่อสารพัฒนาและช่วยประชาสัมพันธ์หน่วยงาน ซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก ในช่วงหนึ่งปีที่เขาศึกษานั้นพบถึง 6 หน่วยงานที่ใช้

ในขณะที่สมฤทธิ์ (2534) จะเน้นการพัฒนาที่ตัวช่างขอ ให้มีความตระหนักในบทบาทนักสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งจะมีผลต่อการเป็นผู้ส่งสารไปยังคนดู เพราะถ้าช่างขอมีความตระหนักในบทบาทนี้ของตนเองเท่าไร ก็จะพยายามสอดแทรกเนื้อหาเพื่อการพัฒนาใส่ไว้ในการแสดงของตนอย่างรู้คุณค่า เช่นเดียวกับอรุณมัย (2542) ได้กล่าวถึงบทบาทของศิลปินพื้นบ้าน ซึ่งเป็นผู้สื่อสาร (sender) ใน

กระบวนการสื่อสารว่า เป็นผู้มีความสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมคือ เป็นผู้ถ่ายทอดจากตัววัฒนธรรม จากตัวของศิลปินหรือครูผู้สอนสู่ผู้เรียนด้วยวิธีจดจำและฝึกฝน นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการเป็น บุคคลเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สื่อพื้นบ้านไปสู่โรงเรียน ชุมชน สังคม อันเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ที่ตั้งงามของชาติ

8.4 การเปิดรับข่าวสารจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

วิทยานิพนธ์ที่กล่าวถึงการเปิดรับสารเพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนในเขตเมืองและชนบท ที่มีต่อการแสดงขอมมีเพียงเล่มเดียว ของจันทร์เพ็ญ (2530) โดยเปรียบเทียบข้อค้นพบตามลักษณะ ประชากรศาสตร์ ซึ่งพบว่าคนในเขตชนบทจะมีทัศนคติที่ดีต่อการแสดงขอมมากกว่าคนในเมือง

ข้อค้นพบลักษณะนี้ก็จะใช้เป็นพื้นฐานในการสำรวจประชาชนและการจะนำสื่อเข้าไปประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสม ซึ่งนอกจากเพื่อการพัฒนาแล้วอาจจะมองไกลถึงเพื่อความบันเทิงด้วย เพราะปัจจุบันสื่อ บันเทิงทางสื่อมวลชนก็แย่งคนดูสื่อสารการแสดงพื้นบ้านไปเป็นจำนวนมาก การเข้าใจความต้องการของ ประชาชนคนดูนั้น อาจจะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาตัวสื่อสารการแสดงพื้นบ้านด้วย

9. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน

ในหัวข้อนี้ จะมีผู้ศึกษาเป็นประเด็นหลักอยู่ 4 เล่ม โดยจะกล่าวถึงประเด็นหลักเหมือนกันคือ สื่อสารการแสดงพื้นบ้านต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถที่จะแสดงผ่านสื่อมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์ได้ เป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้ประมวลผลและแบ่งให้เห็นภาพของการศึกษาดังนี้

9.1 การปรับตัวของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

แม้ว่านฤทัย (2547) จะพบว่ากระบวนการผลิตสื่อทางโทรทัศน์นั้นทั้งฝ่ายลิเกและฝ่ายผู้ผลิตใน การออกอากาศจะต้องมีการปรับตัวเข้าหากัน แต่ในที่สุดแล้วลิเกก็ต้องปรับตัวมากกว่า ซึ่งมีประเด็นดังนี้

9.1.1 การปรับตัวด้านรูปแบบ

วุฒิชัย (2547) กล่าวว่า การแสดงลำตัดนำเพลงพื้นบ้านมาแสดงเพิ่มจากการร้องเพลงช่อยหรืออี แช่ว นำการแสดงตลก นักร้องลูกทุ่ง หรือลิเก มาร่วมแสดง พร้อมแต่งไฟ แสง สี เสียง ด้านเวทีให้สวยงาม เพื่อแสดงออกทางโทรทัศน์

ลักษณะการสร้างสรรคหรือนำการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ ที่เข้ากันได้มาร่วมแสดงนี้ เป็นวิธีการที่ช่วย ส่งเสริมสื่อสารการแสดงพื้นบ้านอื่นด้วย แต่ผู้ที่จะทำต้องเข้าใจเป็นอย่างดีว่าสื่ออื่นๆ ที่เลือกมานั้น เข้ากัน

ได้ดีเพียงใด ซึ่งลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยได้เคยชมมาแล้ว แม้จะเป็นการแสดงสดไม่ผ่านสื่อ แต่ก็มี การประยุกต์เช่นเดียวกัน คือการแสดงเพลงอีแซวของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่ นำเพลงพื้นบ้านอื่นๆ อาทิ เพลงพวงมาลัย เพลงเรือ หรือการละเล่นพื้นบ้านอื่นมาแสดง เช่น ูกินหาง มอญซ่อนผ้า เป็นต้น และเชิญชวนให้ผู้ชมร่วมเล่นด้วย ซึ่งทำให้การแสดงดังกล่าวมีชื่อเสียงและได้รับความนิยมนมาก

9.1.2 การปรับตัวด้านเนื้อหา

เนื้อหาเป็นเรื่องสำคัญในการที่สื่อสารการแสดงพื้นบ้านจะต้องปรับเมื่อจะต้องนำเสนอผ่าน สื่อมวลชน ซึ่งถือว่าเป็นสื่อที่เข้าถึงคนทุกเพศ ทุกวัยได้พร้อมกัน ดังนั้นคำหยาบ คำสองแง่สามง่าม ก็ จะต้องถูกตัดออก (วุฒิชัย,2547 ; อินทิตรา, 2540)

9.1.3 การปรับตัวด้านเวลาและพื้นที่

นฤทัย (2547) สรุปว่าผู้แสดงละครต้องต้องเรียนรู้เรื่องการจับภาพของกล้องในห้องส่ง ต้องเรียนรู้ว่า พื้นที่ในห้องส่งมีจำกัด และต้องเรียนรู้ว่าเวลาในการผลิตรายการโทรทัศน์มีจำกัด เช่นเดียวกับกับวุฒิชัยที่ มองว่าเรื่องพื้นที่และเวลาของสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่การแสดงลำตัดต้องคำนึงถึงเมื่อต้องมีการแสดงสดผ่าน สื่อ ซึ่งอินทิตรา (2540)ได้ให้รายละเอียดของการเข้าใจในเรื่องของพื้นที่และเวลาของหนังตะลุงที่จะแสดง ผ่านทางโทรทัศน์ว่า ต้องระลึกว่าจากสถานที่กลางแจ้งมาเป็นสตูดิโอ จากการเล่นกลางแจ้งมาเป็นกลางวัน จากการเล่นหลายชั่วโมงเหลือชั่วโมงเดียว เป็นต้น

ลักษณะในการปรับตัวทั้งหมดดังกล่าว ประยูทธ (2540) กล่าวโดยยกตัวอย่างหมอลำว่าเมื่อการ แสดงจะต้องปรับไปตามวัฒนธรรมของสื่อมวลชนนั้นอาจทำให้หมอลำที่กำลังเผยแพร่อยู่เหลือแต่เพียง โครงร่างแต่ไร้ซึ่งจิตวิญญาณ การที่เน้นเรื่องทุนและผลกำไรโดยไม่ใส่ใจหรือลืมต้นตอของหมอลำที่แท้ หมอลำก็อาจจะกลายเป็นพันธุ์ (Mutant Folk Art) และอาจจะสูญพันธุ์ (Extinct Folk Art) ในที่สุด

9.2 สื่อมวลชนกับการส่งเสริมสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ในประเด็นนี้ ประยูทธ (2540) ได้ศึกษากระบวนการหรือกรรมวิธีของสื่อมวลชนรูปแบบต่างๆ ใน การส่งเสริมหมอลำ เขาพบว่าสื่อมวลชนมีบทบาทในการเป็นผู้ผลิตและเป็นช่องทางในการเผยแพร่หมอลำ เป็นอย่างมาก ซึ่งแต่ละชนิด คือสื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศนูปกรณ์และสื่อภาพยนตร์แต่จะ มีการดำเนินกลยุทธ์ที่ต่างกันออกไป แต่หัวใจหลักที่จะเผยแพร่หมอลำนั้นคือต้องเป็นหมอลำที่ขายได้

อย่างไรก็ตามวิทยานิพนธ์ของประยูทธเป็นเล่มเดียวที่มองภาพของสื่อมวลชนแขนงอื่นด้วย นอกจากโทรทัศน์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการที่จะศึกษาบางสื่อในลักษณะเฉพาะกับการเผยแพร่สื่อสารการ แสดงพื้นบ้านที่ไปด้วยกันหรือเข้ากันได้ดี

10. ผู้ชมการแสดง

ประเด็นข้อค้นพบข้อสุดท้ายนี้คือการศึกษาวิเคราะห์ผู้รับสารหรือผู้ชมการแสดง ซึ่งจะมี วิทยานิพนธ์ของภัทรวรรณ (2540) เล่มเดียวที่มุ่งประเด็นศึกษาในเรื่องนี้ ส่วนเล่มอื่นๆ จะมีพูดถึงใน ลักษณะองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการสื่อสาร ในประเด็นผู้ชมการแสดงนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

10.1 ความชอบและความพึงพอใจในการชมการแสดง ในส่วนนี้จะพิจารณาในแง่สุนทรียะและ ความชอบส่วนตัว

สุกัญญา (2543) พบว่าคนมาดูลิเกนั้นด้วยเหตุผลที่ต่างกันคือ กลุ่มแรกมาเพื่อดูการแสดง กลุ่มที่สองมาเพื่อดูการแสดงและนักแสดง ส่วนกลุ่มที่สามมาเพื่อดูนักแสดงเป็นหลัก ทั้งนี้มีความชอบอยู่ 4 ประการคือ นิยมความงาม นิยมในตัวละครและบทบาท นิยมการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนดูของศิลปิน และ นิยมความสัมพันธ์พิเศษ คนทั่วไปมักเรียกผู้ที่นิยมความสัมพันธ์พิเศษนี้ว่า แม่ยก ซึ่ง ภัทรวรรณ (2540) ได้ ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะแม่ยกระหว่างกรุงเทพฯ กับพิษณุโลก พบว่า แม่ยกในกรุงเทพฯ มักจะเป็นหญิง วัยกลางคนที่มีฐานะค่อนข้างมั่นคงแต่ทางครอบครัวไม่ค่อยอบอุ่นและมักจะมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับ นักแสดง จึงเรียกว่าแม่ยกพิศวาส ในขณะที่แม่ยกทางจังหวัดพิษณุโลกมักจะอายุมาก รายได้ค่อนข้างน้อย แต่มีครอบครัวแบบขยายและอบอุ่น ไม่นิยมมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับลิเก แต่ต้องการช่วยเหลือเหมือน ลูกหลาน จึงถูกเรียกว่าแม่ยกอุปถัมภ์

การชมการแสดงที่เน้นตัวแสดงเพศชายนั้น ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนดูละครเสภาขุนช้างขุนแผน ซึ่ง ธีรเดช (2538) สรุปว่าคนมาดูเพราะความพึงพอใจในตัวละครเพศชาย ซึ่งต้องแสดงได้ดีสมบทบาท รูปร่าง หน้าตาดี และบุคลิกลักษณะนิสัยเหมือนตัวละคร ซึ่งผู้ชมได้วาดจินตนาการไว้ โดยคุณปกรณ์ พรพิสุทธ์ ได้รับความนิยมสูงสุด แสดงคราใดคนดูก็จะล้นหลาม

ส่วนวิวัน (2547) พบว่า คนดูมาดูละครขอเพราะความชอบหรือความพึงพอใจ 3 ลักษณะตาม องค์ประกอบและการปรับปรนการแสดง คือ พอใจแบบจารีตแต่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง พอใจทั้งในแบบ จารีตและแบบสมัยใหม่ และพอใจในแบบสมัยใหม่

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน คือการที่ให้ผู้ชมมีส่วนร่วม ดังที่ Cabell (1967) ได้นำเสนอไว้ว่าลักษณะการแสดงแบบละครตะวันตกนี้เป็น A Participative Theatre ที่ผู้ชมสามารถที่จะส่งเสียง กินขนม คุยกัน หรือแม้กระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของการแสดง อาทิจานวิจัยของวิลเลียม (2544) ที่ผู้ชมหนึ่งประมุขสามารถที่จะออกมาร่วมเดินหน้าเวทีได้

10.2 ความเข้าใจในข่าวสาร สารของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ในการดูตัวตลกหนึ่งตลกนั้น คนางค์ (2545) อภิปรายไว้ว่า คนดูบางกลุ่มไม่ได้สนใจสารสารที่สอดแทรกในการแสดง แต่มารับความบันเทิงจากตัวตลกเท่านั้น แต่จะมีอีกกลุ่มที่มุ่งความสนใจไปที่บทตลกของตัวตลกหนึ่งตลกจึงทำให้ได้รับฟังสิ่งที่สอดแทรกและสามารถขบคิดไปพร้อมกันด้วย แม้จะเป็นเพียงช่วงสั้นๆ ไม่ได้เกิดผลระยะยาวในด้านความคิดหรือพฤติกรรมนัก

ในการศึกษาเกี่ยวกับคนดูในอนาคตนั้นอาจมีการตั้งประเด็นเกี่ยวกับรสนิยมและรูปแบบการชมสื่อสารการแสดงพื้นบ้านของคนไทย ทั้งในต่างจังหวัดและกรุงเทพมหานคร หรืออาจจะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้คนรุ่นใหม่หรือเยาวชนไม่สนใจการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งอาจจะได้คำตอบในการสร้างสรรค์มหรสพทางด้านการแสดงพื้นบ้านได้ตรงกับคนดู มากกว่าที่จะมีแต่ข้อสรุปว่าเพราะอิทธิพลของสื่อสารมวลชนสมัยใหม่

จากการประมวลภาพวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อค้นพบต่างๆ ทั้งในแง่ปริมาณงานและประเด็น เนื้อหาหลักที่ศึกษานี้ ผู้วิจัยจะสรุปและอภิปรายผล รวมทั้งเสนอแนะแนวทางการศึกษาต่อยอดหรือพัฒนาองค์ความรู้ในบทที่ 5 ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การอภิปรายผลข้อเสนอแนะ สำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

การวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน” (The Analysis of the State of the Arts of Thesis on Traditional Performing Arts) เพื่อสำรวจ วิเคราะห์และสังเคราะห์ ประเด็นการศึกษา แนวคิด ทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย และข้อค้นพบ เพื่อประมวลสถานการณ์ทางการศึกษา สื่อสารการแสดงพื้นบ้านในงานวิทยานิพนธ์ไทย และเสนอประเด็นการศึกษาที่สำคัญต่อการศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ สื่อสารการแสดงพื้นบ้านในงานวิทยานิพนธ์ไทยรวม 85 เล่ม ประกอบกับการสังเคราะห์ความรู้จาก งานวิจัย บทความ วารสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการนำเสนอประเด็นของนักวิชาการและนักวิชาชีพในการ เสวนา และข้อมูลเบื้องต้นจากการแจกแบบสอบถามของผู้ชมที่ชมการสาธิตสื่อสารการแสดงทั้งสองครั้ง นั้น ผู้วิจัยจะนำมาสรุปและอภิปรายเพื่อเสนอแนวทางการศึกษาวิจัยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัยประกอบไปด้วย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ในการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษา
2. เพื่อสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและประมวลผลการวิจัย สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน เพื่อเป็น จุดเริ่มต้นให้นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาทางด้านสื่อสารการแสดงและที่เกี่ยวข้อง ได้แสวงหาความรู้ใน แง่มุมอื่น เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ต่อไป
3. เพื่อเสนอแนะหัวข้อ ประเด็นเรื่องการศึกษาสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้านในการทำวิทยานิพนธ์หรือ การวิจัยครั้งต่อไปในอนาคต
4. เพื่อพัฒนาสาระสำคัญในหลักสูตรสื่อสารการแสดงระดับปริญญาโทและปริญญาเอกต่อไป

ในบทที่ 4 นั้นผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1-2 ส่วนในบทที่ 5 นี้ จะ ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 และ 4 โดยผู้วิจัยจะสรุปสถานการณ์ทั่วไปของวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดง พื้นบ้าน แนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ ต่อจากนั้นจะเป็นการอภิปรายผล และวิพากษ์ ในส่วน สุดท้ายจะเป็นการนำเสนอประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจหรือยังขาดหายเพื่อขยายองค์ความรู้ทางด้านนี้ใน อนาคตต่อไป

สรุปการประมวลผลสถานภาพและองค์ความรู้สื่อสารการแสดงผลงาน

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วิเคราะห์องค์ความรู้ สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและประมวลผลการวิจัย ในการศึกษาสื่อสารการแสดงผลงานสื่อพื้นบ้านในสถาบันอุดมศึกษานั้น ผู้วิจัยขอเสนอการสรุปผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สรุปภาพรวมวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลงานตามสาขาที่ศึกษาและมหาวิทยาลัย

จากการวิเคราะห์และประมวลผลวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลงานไทยระหว่างปี พ.ศ. 2524 – 2547 นั้นพบว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีปริมาณในการศึกษามากที่สุดคือ 30 เล่ม รองลงมาคือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหิดล เชียงใหม่ 16, 10, 9 เล่ม ตามลำดับ (ตารางที่ 2 ในบทที่ 4)

สาขาที่นิยมศึกษาสื่อสารการแสดงผลงานกันคือ ไทยศึกษาหรือไทยคดีศึกษามากที่สุดถึง 20 เล่ม รองลงมาคือ นาฏศิลป์ 11 เล่ม และนิเทศศาสตร์พัฒนาการ 10 เล่ม ตามลำดับ แต่ถ้าใช้ชื่อสาขาที่เป็นศาสตร์ใหญ่จะเห็นว่าทางนิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์ก็มีจำนวนไม่น้อยคือ นิเทศศาสตร์พัฒนาการ สื่อสารมวลชน และวาทวิทยาและสื่อสารการแสดงผลงาน รวม 18 เล่ม ในทำนองเดียวกัน ถ้าพิจารณาในแง่เพื่อการศึกษาหรือเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาแล้ว จะสามารถรวมสาขา การศึกษานอกระบบ การศึกษานอกระบบโรงเรียน อาชีวศึกษา ศึกษาศาสตร์ การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง หลักสูตรและการนิเทศ ศิลปศึกษา มัธยมศึกษา หลักสูตรและการสอน การสอนภาษาไทย พื้นฐานการศึกษา รวม 14 เล่ม ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าสถานภาพในการศึกษาสื่อสารการแสดงผลงานนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มสาขา ไทยคดีศึกษา นิเทศศาสตร์และการสื่อสาร ครุศาสตร์และการศึกษา และนาฏศิลป์ไทย (ตารางที่ 3 ในบทที่ 4)

ตอนที่ 2 ประมวลภาพรวมของแนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลงาน

แนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในวิทยานิพนธ์

จากการวิเคราะห์ดูแล้วพบว่ามีการใช้แนวคิด ทฤษฎีประกอบการศึกษาค้นคว้ากันอย่างหลากหลาย ผู้วิจัยขอเสนอเฉพาะแนวคิดหลักที่เป็นหัวข้อใหญ่ของแนวคิดย่อย ซึ่งมีดังนี้

- 1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
- 2.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้าน
- 3.แนวคิดและทฤษฎีทางด้านนิเทศศาสตร์ / การสื่อสาร
- 4.แนวคิดและทฤษฎีด้านสังคมศาสตร์
- 5.แนวคิดและทฤษฎีทางด้านศึกษาศาสตร์และจิตวิทยา
- 6.แนวคิดและทฤษฎีด้านมานุษยวิทยา
- 7.แนวคิดและทฤษฎีด้านดนตรีศึกษา
- 8.แนวคิดและทฤษฎีด้านวรรณกรรม การประพันธ์ และวรรณศิลป์
- 9.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพ
- 10.แนวคิดและทฤษฎีสุนทรียศาสตร์
- 11.แนวคิดและทฤษฎีด้านศาสนาและศีลธรรม
- 12.แนวคิดทฤษฎีอื่นๆ

แนวคิด ทฤษฎีที่มีการนำมาใช้มากที่สุดคือแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม ซึ่งจะพบทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม การสืบทอด การคงอยู่และการเสื่อมสลายของวัฒนธรรม เป็นต้น ตามมาด้วยแนวคิดเกี่ยวกับสื่อสาร ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นย่อย อาทิ บทบาทหน้าที่การสื่อสาร การสื่อสารมวลชน การสื่อสารเพื่อการพัฒนาการแสดง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านเอง แนวคิดตามศาสตร์สาขาของวิทยานิพนธ์เล่มนั้นๆ เช่น แนวคิดเกี่ยวกับมานุษยวิทยา แนวคิดการสอน แนวคิดสื่อสารการแสดง และแนวคิดทฤษฎีเฉพาะด้านหรือประเด็นหลักของหัวข้อ อาทิ แนวคิดทฤษฎีปรากฏการณ์ศาสตร์สถาปัตยกรรม ทฤษฎีว่าด้วยการเกี่ยวพาราสิ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แนวคิดเรื่องการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ตามกฎบัตรฮอดดดาวา เป็นต้น

ถ้าพิจารณาตามแนวคิดย่อย จะพบว่าแนวคิดเกี่ยวกับเพลงจะมีมากที่สุดคือ 7 เล่ม การวิเคราะห์วรรณกรรมจะมีการใช้รองลงมาคือ 6 เล่ม และแนวคิด เกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรมจำนวน 5 เล่ม

แนวคิดย่อยที่เป็นพระเอกของแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม คือ แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานวัฒนธรรม การถ่ายทอด การผลิตซ้ำ การแพร่กระจาย การเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ อย่างไรก็ตามแนวคิดทฤษฎีทางวัฒนธรรมของวิทยานิพนธ์ทางมนุษยศาสตร์ หรือไทยคดีศึกษา จะเป็นแนวคิดวัฒนธรรมเชิงสังคมมากกว่าการมองเป็นภาพของวัฒนธรรมของสื่อการแสดง อาทิ ทฤษฎีว่าด้วยการผสมผสานทางวัฒนธรรมของ Thomus Ford Hoalt

แนวคิดทางด้านสังคมศาสตร์ จะเน้นในเรื่องของ โครงสร้าง บทบาท หน้าที่ ความสัมพันธ์ของ ชุมชน เครือญาติ และสภาพแวดล้อม สังคม เป็นต้น

แนวคิดทางด้านนิเทศศาสตร์นั้น จะพบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเป็นจำนวนมาก และมีการแตกประเด็นเป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งในช่วงหลังๆ มา นี้ จะแนวคิดเรื่องสื่อสาระบันเทิง ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกมาจากการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ส่วนแนวคิดเรื่องสื่อสารการแสดงนั้นพบมากใน วิทยานิพนธ์ของภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง ซึ่งได้นำแนวคิดการแสดงหรือการละครมาใช้ในการ มองมิติของสื่อพื้นบ้านนอกเหนือจากบทบาทและหน้าที่การสื่อสารแนวคิด

ทฤษฎีอื่นๆ ก็จะมีเกี่ยวข้องโดยตรงกับศาสตร์สาขาของการทำวิทยานิพนธ์นั้น ๆ เช่น แนวคิด ทางด้านมานุษยวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการลงภาคสนามและมานุษยวิทยาการดนตรีแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยา และการศึกษา แนวคิดด้านดนตรี แนวคิดการวิเคราะห์วรรณกรรม สำหรับแนวคิดทฤษฎีอื่นๆ เช่น สุขภาพ ศิลธรรมสุนทรียศาสตร์ การตลาด หรือโลกาภิวัตน์ ก็จะเป็นแนวคิด ทฤษฎีที่ผันไปตามประเด็นที่ วิทยานิพนธ์นั้นๆ จะนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์

เนื้อหาของแนวคิด ทฤษฎีนั้นผู้ทำวิทยานิพนธ์จะเลือกและสรุปสาระที่จะนำมาใช้กับการวิเคราะห์ งานของตนเอง และมีงานวิทยานิพนธ์หลายเล่ม โดยเฉพาะทางด้านนาฏศิลป์และทางด้านไทยคดีหรือ ไทยศึกษาที่ไม่มีในส่วนของแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แต่จะให้ข้อมูลและรายละเอียดภาพรวมของสื่อสาร การแสดงพื้นบ้านที่ได้ศึกษา ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ หรือรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น

ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาใช้ในวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ทั้ง 85 เล่มนี้ส่วนใหญ่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจาก เอกสาร (Document Research) สัมภาษณ์ (Interview) สังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม (Participant / Non-Participant Observation) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

สำหรับการใช้แบบสอบถามนั้น ก็จะมีในงานที่มีลักษณะวัดทัศนคติ หรือการรับรู้จากการที่ได้ รับชมการแสดงพื้นบ้านที่สอดแทรกเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ต่างๆ แล้ว

ตอนที่ 3 ประมวลภาพรวมในการวิเคราะห์ข้อค้นพบและผลการวิจัยแบ่งตามสื่อทั้ง 9 ชนิด

สำหรับผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้ประมวลผลงานวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลภาพสื่อพื้นบ้าน ทั้ง 9 ชนิด จาก 85 เล่ม โดยหัวข้อและประเด็นตามคำถามในการวิจัย โดยแบ่งเป็นหัวข้อและประเด็นการวิจัย และนำเสนอข้อมูลที่ละชนิด รวม 9 ชนิด โดยในส่วนแรกนี้ จะนำเสนอตารางแสดงผลภาพและปริมาณและเมื่อพิจารณาจากตารางจะเห็นว่า เพลงพื้นบ้านและหมอลำมีปริมาณการวิจัยมากที่สุดคือ ประเภทละ 16 เรื่อง รองลงมาคือ หนังสือ / ประโมทัย ขอ และลิเก 12, 10 และ 10 เล่มตามลำดับ มี การศึกษาวิจัยในรา 9 เล่ม การแสดงผลบ้านอื่นๆ 7 เล่ม รองเงิง 3 เล่ม และละครชาตรี / เเทงตุ๊ก 2 เล่ม รวมทั้งสิ้น 85 เล่ม ดังตาราง

ชนิดของสื่อสารการแสดงผลบ้าน	จำนวน (เล่ม)
1. เพลงพื้นบ้าน	16
2. หมอลำ	16
3. หนังสือ / ประโมทัย	12
4. ขอ	10
5. ลิเก	10
6. ในรา	9
7. การแสดงผลบ้านอื่นๆ	7
8. รองเงิง	3
9. ละครชาตรี / เเทงตุ๊ก	2
รวม	85

ศูนย์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ตารางที่ 40 ชนิดของสื่อสารการแสดงผลบ้าน

สำหรับประเด็นในการศึกษาแบ่งตามชนิดของสื่อได้ดังนี้

ชนิด ประเด็น	เพลง พื้นบ้าน	ลิเก	หมอลำ	ตะลุง	โนรา	ร้องเงิง	ซอ	เท่งต๊ก ชาตรี	อื่นๆ	รวม
รูปแบบ องค์ประกอบ พัฒนาการ	3	6	4	3	7	1	2	2	2	30
วรรณศิลป์ คุณค่า	6	1	3	5		1	1			17
ศิลปิน	2		4	1					1	8
ดำรงอยู่ เสื่อมสลาย		1			1	1	3		1	7
เพื่อการ พัฒนา			2	1			3		1	7
พัฒนา หลักสูตร	4			1						5
สัมพันธ์ สื่อมวลชน	1	1	1	1						4
การสืบทอด			1				1		2	4
สัมพันธ์กับ สังคม			1		1					2
ผู้รับสาร		1								1
รวม										85

ตารางที่ 41 ประเด็นในการศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปประเด็นการศึกษาและปริมาณ

1. เพลงพื้นบ้าน ประเด็นที่ศึกษามากที่สุดคือ การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของวรรณกรรมของบทวรรณกรรมการแสดง จำนวน 6 เล่ม
2. หมอลำ ประเด็นที่ศึกษามากที่สุดคือ การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดงและการศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน ประเด็นละ 4 เล่ม

3. **หนังตะลุง หนังประโมทัย** ประเด็นที่ศึกษามากที่สุดคือ การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของวรรณกรรมของบทวรรณกรรมการแสดง จำนวน 6 เล่ม
4. **ซอ** ประเด็นที่ศึกษามากที่สุดคือ การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้านและ การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา ประเด็นละ 3 เล่ม
5. **ลิเก** ประเด็นที่ศึกษามากที่สุดคือ การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง จำนวน 6 เล่ม
6. **โนรา** ประเด็นที่ศึกษามากที่สุดคือ การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง จำนวน 7 เล่ม
7. **การแสดงพื้นบ้านอื่นๆ** ประเด็นที่ศึกษามากที่สุดคือ การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดงและการสืบทอดการแสดง อย่างละ 2 เล่ม
8. **รองเง็ง** มี 3 ประเด็น โดยศึกษาประเด็นละ 1 เล่ม คือ การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบ และพัฒนาการของการแสดง การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของวรรณกรรมของบทวรรณกรรมการแสดง และการดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน
9. **ละครชาตรี เท่งตึก** มีเพียง 2 เล่ม และศึกษาในประเด็นเดียวกัน คือ การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง

ตอนที่ 4 ประมวลภาพรวมในการสังเคราะห์ข้อค้นพบตามประเด็นการศึกษาในองค์รวม

ภาพรวมของประเด็นในการศึกษาคือ

1. การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง
2. การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน
3. การสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน
4. การศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน
5. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของวรรณกรรมของบทวรรณกรรมการแสดง
6. การสร้าง / พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน
7. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม
8. การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา
9. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับสื่อมวลชน
10. ผู้ชมการแสดง

ประเด็นการศึกษาในด้านองค์ประกอบ รูปแบบ และพัฒนาการของการแสดง มีมากที่สุด จำนวน 29 เล่ม รองลงมาคือการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของวรรณกรรมของบทวรรณกรรมการแสดง จำนวน 17 เล่ม ในขณะที่การศึกษาเรื่องผู้รับสารโดยตรงมีน้อยที่สุดคือ 1 เล่ม

สรุปเนื้อหาตามแต่ละประเด็น

1. การศึกษารูปแบบ องค์ประกอบและพัฒนาการของการแสดง

จะศึกษาพัฒนาการ รวมทั้งการปรับปรุงนั้น จะแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบหลักและการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงเมื่อได้รับอิทธิพลของความทันสมัย ประกอบด้วยข้อย่อยคือ

1.1 การศึกษาองค์ประกอบ เปรียบเทียบของเก่าของใหม่

ผลการวิจัยนี้พบว่าองค์ประกอบที่เป็นของใหม่และของเก่าที่เทียบกันคือ เพลง ดนตรี เนื้อหารูปแบบการแสดง เวที ฉาก แสง สี เสียง การแต่งกาย การแต่งหน้า ซึ่งพบว่า การรับอิทธิพลของเพลงลูกทุ่งเข้ามาใช้ในการแสดง ทั้งการนำมาร้องในการแสดง หรือจัดรูปแบบการแสดงที่มีลักษณะคล้ายกับการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่ง ที่มีหางเครื่อง ปรับเนื้อหาให้ทันสมัยเหมือนละครโทรทัศน์ รวมทั้งมีการใช้แสง สี เสียงด้วยระบบไฟฟ้า เพื่อเพิ่มความยิ่งใหญ่ให้จาก เวที ส่วนการแต่งกายและแต่งหน้าก็เพิ่มความทันสมัย

1.2 องค์ประกอบของการแสดง : ประวัติศาสตร์ทางศิลปะ รูปแบบของดนตรี และกระบวนการทำเชิงนาฏยศิลป์

ข้อค้นพบเน้นหนักในลักษณะรูปแบบและท่าทางที่ละเอียดในเชิงนาฏยศิลป์ เช่น ลักษณะท่ารำต่างๆ เป็นเช่นไร ผู้ศึกษาจะฝึกและบันทึกจดจำ ส่วนด้านดนตรีนั้นจะอธิบายโครงสร้างของดนตรีด้วยศัพท์เทคนิคเฉพาะด้าน (Technical Term) อาทิ เรียงบันไดเสียง พิสัย การดำเนินทำนอง วลีและจังหวะทำนอง การประดับตกแต่งทำนอง

1.3 การปรับปรุงรูปแบบตามบริบทและกลุ่มศิลปินร่วมสมัย

จะเป็นการศึกษาที่มองภาพผู้ที่ไม่ใช่ศิลปินพื้นบ้าน แต่นำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ตามวัตถุประสงค์ เช่น ลิเกเอ็นจีโอ นิทานพื้นบ้านที่ปรับเป็นรูปละครเวทีเพื่อพัฒนาเยาวชน หรือกลุ่มบุคลากรในมหาวิทยาลัยที่สนใจการแสดงหนังตะลุง เป็นต้น

2. การดำรงอยู่และการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้าน

วิทยานิพนธ์ในประเด็นนี้จะกล่าวถึงสาเหตุแห่งการเสื่อมสลายของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน และการปรับตัวเพื่อการดำรงคงอยู่ ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

2.1 สาเหตุแห่งการเสื่อมสลาย

สาเหตุของการเสื่อมสลาย อาทิ การเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ข้อจำกัดของตัวสื่อเอง เช่น เข้าใจยาก มีความเรียบไม่น่าสนใจ นอกจากนี้ยังเสื่อมความนิยมจากคนดูรวมทั้งขาดการสืบทอดและขาดการสนับสนุนจากราชการและส่วนกลาง

2.2 การปรับตัวเพื่อการดำรงคงอยู่

การปรับตัวเพื่อการคงอยู่นั้น ทำได้หลายวิธี อาทิ การประยุกต์สื่อสมัยใหม่เข้ามาร่วมหรือผสมผสานในการแสดง เช่น ละครสมัยใหม่ เพลงหรือดนตรีลูกทุ่ง ดึงเหตุการณ์ปัจจุบันหรือกระแสสังคมมาปรับเป็นเรื่อง นอกจากนี้การพยายามสร้างกระแสอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนในการเป็นตัวกลางเผยแพร่และเปิดโอกาสให้ศิลปินได้เผยแพร่ผลงานหรือประชาสัมพันธ์ตนเองให้เป็นที่รู้จักก็เป็นวิธีที่ดี

3. การสืบทอด / ถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ในการสืบทอดนั้น จะมีประเด็นที่น่าสนใจคือ การสืบทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมักจะทำกันระหว่างคนในครอบครัวหรือชุมชน โดยมีสภาพแวดล้อมเป็นแรงบันดาลใจ ส่วนการถ่ายทอดก็จะประกอบไปด้วย ขั้นตอนและกระบวนการสืบทอด ระยะเวลาในการเรียน กระบวนการถ่ายทอด วิธีการถ่ายทอด ปัญหาและอุปสรรค ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้านนิยมสาธิตให้ดูและปฏิบัติตามครู โดยไม่มีระยะเวลาแน่นอน ขึ้นอยู่กับพรสวรรค์ของผู้เรียน และวิชาที่ผู้ถ่ายทอดอยากจะให้ อุปสรรคที่เกิดขึ้นคือ ขาดผู้รับการถ่ายทอดที่มีความสนใจอย่างแท้จริง

4. การศึกษาประวัติและผลงานของศิลปิน

ในการศึกษาชีวประวัติและผลงานของศิลปินนั้น จะเป็นแนวทางการศึกษาแบบมนุษยศาสตร์และการวิเคราะห์เนื้อหา เห็นภาพชีวิต ผลงาน และวิธีการที่ทำให้ศิลปินเหล่านั้นประสบความสำเร็จ มักจะเริ่มที่นิยามความหมายของการแสดงนั้นๆ ประวัติและผลงานของศิลปิน บทบาทในด้านต่างๆ ที่มีต่อสังคม ชุมชน และวัฒนธรรม โดยศิลปินที่ถูกรับศึกษาเป็นศิลปินที่ยิ่งใหญ่ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รวมทั้งมักจะมีอายุมากและเป็นผู้อาวุโส

5. การวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์ และคุณค่าของบทวรรณกรรม

ในการวิเคราะห์เนื้อหา วรรณศิลป์และคุณค่าของบทวรรณกรรมการแสดงนี้ ทั้งในส่วนที่นำสื่อสารการแสดงเป็นตัวตั้งหรือตัวศิลปินเจ้าของผลงานเป็นตัวตั้งในการวิเคราะห์ก็จะประกอบไปด้วยสองส่วนหลัก คือ

5.1 ภาพสะท้อนสังคม เช่น สะท้อนความเชื่อ วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม และเป็นการส่งเสริมหรือถ่ายทอดความรู้เชิงวัฒนธรรม ค่านิยมในการดำเนินชีวิต ลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ปรัชญา ศาสนา เป็นตำราท้องถิ่นที่ให้ความรู้และการศึกษาด้านต่างๆ ทั้งสาธารณสุข การเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือเรื่องราวเหตุการณ์ในสังคม แม้กระทั่งเป็นสื่อในการวิพากษ์สังคมด้วย

5.2 วรรณศิลป์ จะวิเคราะห์ในเรื่องความงามและความพิสดารของภาษา ทางด้านอันลักษณ์ ไวยากรณ์ ภาพพจน์ การใช้คำ สัมผัส

6. การสร้าง / พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

ประเด็นนี้จะถูกศึกษาโดยวิทยานิพนธ์ในกลุ่มครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และดนตรี โดยแบ่งการศึกษาวิเคราะห์ได้เป็น 2 หัวข้อหลักคือ

6.1 ศึกษาการสร้างชุดการสอนและพัฒนาหลักสูตร ในการสอนเพลงพื้นบ้าน

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะใช้เพลงพื้นบ้านเป็นตัวตั้ง และหากระบวนการวิธีทางครุศาสตร์หรือการเรียนการสอนมาออกแบบชุดการสอนหรือพัฒนาเป็นหลักสูตร เพื่อจะสอนหรือถ่ายทอดเพลงพื้นบ้านไปสู่นักเรียน และจะมีการเชิญศิลปินพื้นบ้านมาร่วมสอนด้วยในบางครั้งซึ่งจากการประเมินกระบวนการสร้างหลักสูตรและการสอนพบว่ามีประสิทธิภาพเกินเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

6.2 การนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาบูรณาการกับการเรียนการสอน

เป็นการนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาบูรณาการหรือประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอนวิชาสามัญในโรงเรียน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนให้มีมากขึ้น โดยแบ่งเป็น 2 รายวิชาสำคัญ คือ วิชาศิลปะและภาษาไทย

ผลการวิจัยพบว่าเด็กนักเรียนจะสนุกสนานขึ้น มีความพึงพอใจและมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนดีขึ้น จากทั้งกรณีสร้างชุดการสอนเพลงพื้นบ้านกับนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน

7. สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับความสัมพันธ์ทางสังคม

บทบาทหน้าที่ของสื่อมีความสำคัญและสัมพันธ์ต่อ ในขณะที่สังคมหรือชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็ตามสื่อสารการแสดงพื้นบ้านของชุมชนหรือสังคมนั้นก็จะยังทำหน้าที่ต่อไปในการเป็นศูนย์รวมของชุมชน

8. การเปิดรับสารจากสื่อสารการแสดงผลบ้าน / สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

ประเด็นนี้จะแบ่งเป็น 4 หัวข้อจากการสังเคราะห์คือ

8.1 สื่อสารการแสดงผลเพื่อการพัฒนา จะเน้นเรื่องการนำสื่อสารการแสดงผลมาใส่เนื้อหาเพื่อพัฒนาความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับสุขภาพและอนามัยของประชาชน เช่น ชุดวีดิทัศน์เพื่อให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ การเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคเอดส์ผ่านเพลงขอ

8.2 สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านกับการพัฒนาเยาวชน จะแบ่งเป็น 2 ประเด็นคือนำการแสดงผลพื้นบ้านมาประยุกต์แบบการแสดงผลละครเวทีและใช้พัฒนาเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องการใช้ชีวิต การไม่ให้อบายมุขหรือสิ่งชั่วร้ายมาทำลายชีวิต และอีกประเด็นหนึ่งคือ คุบัจจัยในการส่งเสริมสุขภาพกายและใจที่ดีให้กับศิลปินหมอลำที่เป็นเยาวชน เช่น กิจวัตรประจำวันตั้งแต่ตื่นจนเข้านอน เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ เป็นต้น

8.3 ศิลปินและหน่วยงานเพื่อการพัฒนา ประเด็นนี้พบว่าทั้งตัวศิลปินและหน่วยงานในชุมชนต่างมีความสำคัญในการผลักดันการพัฒนา โดยศิลปินจะใช้ความสามารถของตนในการพัฒนาประชาชนและชุมชน ในขณะที่หน่วยงานที่เป็นแม่ข่ายของเครือข่ายการแสดงผลพื้นบ้านก็จะเป็นตัวกลางสำคัญในการพัฒนางานให้กับศิลปิน

8.4 การเปิดรับข่าวสารจากสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน กล่าวถึงการเปิดรับสารเพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนในเขตเมืองและชนบทที่มีต่อการแสดงผล ซึ่งข้อค้นพบลักษณะนี้ก็จะใช้เป็นพื้นฐานในการสำรวจประชาชนและการจะนำสื่อเข้าไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ในงานพัฒนาประเภทต่างๆ

9. สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านกับสื่อมวลชน

สื่อสารการแสดงผลกับสื่อมวลชนนี้มีการศึกษาในแง่ความสัมพันธ์และการปรับตัวเข้าหากัน โดยแบ่งเป็น 2 ข้อค้นพบคือ

9.1 การปรับตัวของสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน เมื่อมีการนำสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านไปออกเวทีนั้น ข้อค้นพบที่เป็นเอกฉันท์คือสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านต้องปรับตัวเข้าหาสื่อมวลชนมากกว่าที่สื่อมวลชนจะปรับตัวเข้าหา ซึ่งสิ่งที่สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านต้องปรับคือ การปรับตัวด้านรูปแบบ คือมีการเพิ่มเติมการแสดงผลบางอย่างที่เกี่ยวข้องกัน เช่น ตลก ดนตรีลูกทุ่ง มาผสมกับการแสดงผลลำตัด ในส่วนของเนื้อหาจะต้องเป็นเรื่องที่ทันกับเหตุการณ์บ้านเมือง ดูได้ทุกเพศทุกวัยและไม่มีการใช้คำหยาบ และต้องปรับตัวด้านเวลาและพื้นที่หรือสถานที่ คือจากการแสดงผลกลางแจ้งต้องมาแสดงในสตูดิโอ และเรื่องของแสงกล้อง และต้องจำกัดเวลาการแสดงผลให้พอดีกับเวลาออกอากาศ

9.2 สื่อมวลชนกับการส่งเสริมสื่อสารการแสดงผลในบ้าน กระบวนการ ช่องทาง และกลยุทธ์ที่แตกต่างกันของสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ในการเผยแพร่หมอลำ ซึ่งแตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะของสื่อแต่ละชนิด

10. ผู้ชมการแสดง

ผู้ชมการแสดงนี้มีผู้ศึกษาเป็นหัวข้อหลักเพียง 1 คน ที่เหลือจะเป็นวิทยานิพนธ์ที่มีคนดูเป็นปัจจัยในการวิเคราะห์ แบ่งได้ 2 ลักษณะคือ

10.1 ความชอบและความพึงพอใจในการชมการแสดง

คนดูการแสดงพื้นบ้านประเภทนี้จะชอบนักแสดงเป็นพิเศษ (กว่าการแสดง) โดยเฉพาะนักแสดงเพศชาย จึงถูกเรียกว่าแม่ยก อย่างไรก็ตามบางพวกก็ชอบในฐานะคนดูดับนักแสดง แต่บางพวกนิยมความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับนักแสดง

แต่ถ้าพิจารณาคณะที่ชอบการแสดงนั้น จะชอบในองค์ประกอบด้านความสวยงามและเพลิดเพลินใจ เช่น เสื้อผ้า การแต่งหน้าทำผม ชื่นชอบในความสามารถของนักแสดงที่มีปฏิภาณไหวพริบที่ดี มีลีลาที่งดงาม และชื่นชอบกับเนื้อหาและรูปแบบที่น่าเสนอ ซึ่งมีทั้งแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ผสมผสานของเก่ากับของใหม่

10.2 ความเข้าใจในข่าวสาร สารของสื่อสารการแสดงผลในบ้าน

ความเข้าใจในสาระของการแสดงก็มักจะมากับความสนุกและเพลิดเพลินในการชมการแสดง เป็นลักษณะ สารบันเทิงหรือ edutainment

การอภิปรายและวิพากษ์วิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลในบ้านในสถาบันอุดมศึกษา

ตอนที่ 1 ภาพรวมวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลในบ้านตามสาขาที่ศึกษาและมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยที่มีจำนวนวิทยานิพนธ์สื่อสารการแสดงผลในบ้านมากที่สุดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524-2527 คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 30 เล่ม ส่วนน้อยที่สุดก็คือมหาวิทยาลัยละ 1 เล่ม คือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

อย่างไรก็ตามข้อมูลเหล่านี้มาจากขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัยที่ผู้วิจัยกล่าวไว้ในบทที่ 1 ว่า จะมีการรวบรวมเฉพาะวิทยานิพนธ์ที่มีตัวเล่มจริงจากการค้นคว้าในแหล่งข้อมูล คือ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ และสภาการวิจัย แห่งชาติเท่านั้น จึงพบว่า วิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยทางภาคใต้มีเฉพาะมหาวิทยาลัยทักษิณ แค่เพียง 2 เล่มเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงมีมากกว่านี้ แต่ไม่พบตัวเล่มในสถานที่อ้างอิงดังกล่าว ซึ่งน่าสนใจว่ามีผู้ ศึกษาสื่อสารการแสดงของภาคใต้ได้แก่ หนังสือ(ไม่รวมหนังสือพิมพ์) รองเงิง โนรา และลิกะสุล รวม 24 เล่ม อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจึงขอเสนอให้มีการค้นคว้าในส่วนที่ขาดหายไปเพิ่มเติม

สำหรับภาคกลางนั้นถือเป็นแหล่งของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมากมาย หลายประเภท แต่ไม่พบ การทำวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยอื่นในภาคกลางนอกจากกรุงเทพฯ และนครปฐม เท่านั้น ในอนาคตจึง ควรส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้มีโอกาสศึกษาสื่อสารการแสดงพื้นบ้านเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสื่อที่ไม่ได้เป็น สื่อสารการแสดงพื้นบ้านกระแสหลักตามวิทยานิพนธ์ที่พบ อันจะช่วยให้เกิดความรุ่มรวยทางวิชาการและ วัฒนธรรมสืบไป โดยนำมาศึกษาในแง่มุมต่างๆ โดยอาจจะเป็นแง่มุมใหม่ หรือต่อยอดจากการศึกษาวิจัย เดิมที่มีอยู่แล้วแต่ยังไม่ครบถ้วนในประเด็นต่างๆ

ทางด้านนาฏศิลป์นั้น นอกจากจะศึกษาประวัติ องค์ประกอบ และวิธีการแสดงแล้ว ยังมีการ focus หรือ highlight พิเศษในท่ารำแบบเฉพาะทางด้วย เช่น ท่ารำเฉพาะรองเงิงในพิธีลอยเรือ ท่ารำ เฉพาะเบิกโรง เป็นต้น

ความรู้เชิงศิลปกรรม / สุนทรียะ ของการแสดงต่างๆ นั้น สิ่งที่เป็นทางเฉพาะของแต่ละสกุล ตระกูล ท้องถิ่น ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ว่าอะไรถูกหรือผิดตามเกณฑ์มาตรฐานหลัก และสิ่งที่เรียกว่า มาตรฐานหลักก็ไม่ได้มีอยู่จริง ดังนั้นสิ่งที่ผู้ทำวิทยานิพนธ์มักจะปฏิบัติกันก็คือการบันทึกและแสดง รายละเอียดของกระบวนการ หรือรายละเอียดของการแสดง โดยตนเองเป็นผู้ที่แสดงด้วยส่วน ครูหรือคนที่ สัมภาษณ์ และเป็นแม่แบบให้ก็มักจะกำหนดครูที่สูงวัยและมีประสบการณ์สูง

เชิงครุศาสตร์ ก็จะมีลักษณะประยุกต์เข้ากับการสอน หรือสร้างกระบวนการเรียนรู้ ถ้าเป็น มานุษยวิทยาหรือสังคมวิทยาก็จะมีวิธีที่แสดงถึงวิถีชีวิต สะท้อนความเป็นมนุษย์และความสัมพันธ์กับสิ่ง รอบตัว

นักมานุษยวิทยาจะมองว่าสื่อพื้นบ้านมีหน้าที่ทางสังคม (Social function) เน้นศึกษาสื่อพื้นบ้าน ในบริบททางสังคมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งเหล่านั้น

คติชนวิทยาสนใจตัว text แต่นิเทศศาสตร์ สนใจกระบวนการและองค์ประกอบของการสื่อสารนั้น นิเทศศาสตร์จะเน้นการตีความ การรับรู้แต่คติชนจะเน้นว่าผู้ชมมีส่วนทำให้สำนวนนิทานแตกต่างกัน อย่างไม่

ในสาขาทางนิเทศศาสตร์ที่ศึกษาสื่อพื้นบ้านประเภทสื่อสารการแสดงมากที่สุดคือนิเทศศาสตร์ พัฒนาการ รองลงมาคือสื่อสารมวลชน และวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง ซึ่งมีอยู่ 3 เล่ม ไม่พบ ในสาขา โฆษณา วารสารสนเทศและภาพยนตร์และภาพนิ่ง โดยเฉพาะสาขาสุดท้ายนี้น่าสนใจที่จะศึกษาสื่อ พื้นบ้านเพราะมีส่วนของสาขาที่เป็นลักษณะสื่อสารการแสดง ซึ่งสามารถที่จะประยุกต์ศึกษาสื่อสารการ แสดงพื้นบ้านได้

ขณะที่มีการเรียนการสอนทางด้านสื่อสารการแสดงและการละครโดยตรง ยังไม่ได้ให้ความสนใจ ในเรื่องของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านนัก วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่จึงเป็นของสาขาไทยคดีศึกษา หรือเกี่ยวกับการ ศึกษาเป็นหลัก ส่วนนิเทศศาสตร์หรือวารสารศาสตร์เองก็ศึกษาเรื่องนี้ในฐานะเป็นสื่อและรูปแบบ กระบวนการสื่อสาร การใ้สมบัติขององค์ประกอบการแสดงและค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีดังกล่าวเพิ่มเติม จะ ทำให้การมององค์ประกอบและการเข้าใจในการแสดงมีมากขึ้น (โดยเฉพาะผู้ที่จะทำวิทยานิพนธ์ทางด้าน สื่อสารการแสดง

ตอนที่ 2 ประมวลภาพรวมของแนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ สื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

แนวคิด ทฤษฎี

การศึกษาแบบสหสาขา

การพยายามใช้แนวคิดให้ครอบคลุมกว้างขวาง (เท่าที่จำเป็น) จะทำให้ได้มุมมองของผลการวิจัย ทั้งกว้างและลึกซึ้งดังจะสังเกตได้ว่าในงานวิจัยในปัจจุบันนั้น จะเป็นการผสมผสาน ทั้งระเบียบวิธีวิจัยให้ เป็นสหสาขา แล้วนั้น กระบวนทัศน์ในการวิเคราะห์หรือสาขาความรู้ที่นำมาวิเคราะห์ก็จะมีการผสมผสาน ด้วย ไม่ใช่เลือกวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น ถ้าเป็นการรวบรวมเชิงคติชนวิทยาแล้ว ในการวิจัยก็ยังคงมีการศึกษา เพิ่มเติมถึงการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อชี้ให้เห็นว่าสื่อการแสดงผลพื้นบ้านมีการปรับปรนหรือ ปรับเปลี่ยนไปตามสังคม เศรษฐกิจ ค่านิยม และรสนิยมของคนดู ซึ่งทำให้งานวิจัยหรือข้อมูลนั้นดูมีชีวิต และเห็นพัฒนาการตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในการที่จะวิเคราะห์หรือวิจารณ์ต่อไป จะได้มีความเข้าใจถึง พื้นฐานความคิดในการเปลี่ยนแปลงด้วย มิใช่มองว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ เป็นการไม่อนุรักษ์ เป็นพวก ทำลาย แต่การที่วัฒนธรรมใดจะมีรูปแบบในลักษณะใดก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่มันสัมพันธ์ด้วยนั่นก็คือผู้ใช้ วัฒนธรรมหรือมนุษย์นั่นเอง

มีแนวคิดจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอลักษณะการปรับปรนหรือแนวทางการพัฒนาสื่อพื้นบ้านที่ต้องพิจารณาเนื้อหา รูปแบบ คนดู หรือบริบทที่จะมีการปรับปรน อาทิ ในบทที่ 2 ของผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับและดัดแปลงวัฒนธรรม 4 Pattern ซึ่งประกอบไปด้วยนกแก้ว (Parrot Pattern) ที่เป็นการเลียนแบบโดยตรง อะมีบา (Ameba Pattern) โดยการนำรูปแบบมาจากที่อื่นแต่คงเนื้อหาเดิมไว้ ปะการัง (Coral Pattern) เป็นการเปลี่ยนเนื้อหาข้างในแต่คงรูปแบบหรือโครงสร้างเดิมไว้และผีเสื้อ (Butterfly Pattern) ซึ่งก็คือการถ่ายทอดและรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันจนปรับประสานเป็นหนึ่งเดียว ลักษณะดังกล่าวคล้ายกับการพัฒนาสื่อพื้นบ้านของเสรี พงศ์พิศ (2536) ที่ประกอบไปด้วยการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่ รวมทั้งแนวคิด การผสมผสานทางวัฒนธรรมของกาญจนา แก้วเทพ (2547) ที่ประกอบไปด้วย การแทนที่ (substitute) ของเก่าจะถูกแทนที่ด้วยของใหม่ทั้งหมดการเพิ่มเข้ามา (addition) เป็นการเก็บทั้งของเก่าและของใหม่เอาไว้ด้วยกันและการปรับประสาน (articulation / hybridization) ที่เป็นลักษณะลูกผสม เป็นต้น

แนวคิดเหล่านี้ได้รับความนิยมในการศึกษาสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน แต่จะถูกนำมาใช้ในเชิงวิเคราะห์มากกว่าในเชิงการนำมาสร้างสรรค์ใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

จากการพิจารณาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยนั้น จะเห็นว่ายังมีแนวทางการวิจัยอีก 2 ประเภทที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบันแต่ยังมีน้อยมากในการที่จะใช้ทำวิทยานิพนธ์ด้านสื่อสารการ แสดงพื้นบ้าน นั่นก็คือ การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (creative research) ซึ่งมีลักษณะเดียวกับการวิจัยเชิงทดลอง คือผู้ศึกษาจะต้องนำแนวคิด ทฤษฎี หรือแนวทางปฏิบัติบางอย่างมาผสมผสานหรือสร้างสรรค์ ขึ้นใหม่ เพื่อสร้างรูปแบบ วิธีการ หรือเนื้อหาของสื่อสารและสื่อไปยังกลุ่มเป้าหมายที่ตนเองกำหนดขึ้น การวิจัยลักษณะนี้จะเหมาะกับการศึกษาสื่อสารการแสดงพื้นบ้านเชิงประยุกต์หรือร่วมสมัยแล้วนำเสนอ ต่อผู้ชมกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเป็นการสร้างสรรค์ที่ต่ออายุสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งผู้ ศึกษาจะสามารถเก็บรายละเอียดของกระบวนการและวิธีคิดได้ทั้งหมด ซึ่งกรณีนี้ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์การ แสดงลิเกร่วมสมัยขึ้นใหม่ โดยให้นิสิตเป็นผู้แสดง และเพื่อนนิสิตหรือเยาวชนคนรุ่นใหม่เป็นผู้ดู ในการจัด งานอาศรมเสวนาสาธิตสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2549 เพื่อจะนำความคิดเห็นของผู้ชมและวิทยากรในการร่วมเสวนามาประกอบการวิเคราะห์การวิจัยเรื่องนี้

อาจารย์ปาริชาติ จิ่งวิวัฒนาภรณ์ นักวิชาการการละครที่มาเป็นผู้ชมในวันนั้น แสดงความคิดเห็น ว่าการแสดงนี้น่าสนใจในการสร้างสรรค์ เรื่องราวเหตุการณ์บ้านเมืองมาในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านเพื่อ

เยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยประยุกต์เนื้อเรื่อง เวลา และแนวคิดให้กระชับแต่ครบรสของการแสดงลิเก นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยในฐานะผู้กำกับการแสดงและผู้เขียนบทยังถอดบทเรียนการสร้างสรรคครั้งนี้เป็นองค์ความรู้แบบกะทัดรัดไว้ด้วย ซึ่งลักษณะงานที่มีวิธีดังกล่าวสามารถที่จะขยายต่อยอดเป็นวิทยานิพนธ์ต่อไปได้

เรื่องของการทำ action research นั้น ผู้วิจัยต้องอาศัยความรู้เชิงสหขณาน หรือปฏิบัตินิยมบ้าง แม้จะไม่ได้เป็นศิลปินเองโดยตรง แต่ถ้าเข้าใจในแบบรู้จักองค์ประกอบเชิงสุนทรียะ และเมื่อต้องจัดการองค์ความรู้ ก็สามารถที่จะจัดการได้เป็นอย่างดี ในการเรียงลำดับหรือตั้งประเด็น อาทิ กาญจนาและสมฤทธิ์ (เสวนา 29 สิงหาคม 2549) ได้กล่าวไว้ว่าคนที่เคยแสดงหรือเคยได้ไปสัมผัสของจริง อย่างน้อยก็จะเข้าใจในองค์ประกอบ ซึ่งถ้าจะไปสู่การวิจัยเชิงทดลองความสำคัญหรือการสร้างสรรคใหม่ได้ อาทิ งานวิจัยของดวงแข บัวประโคน ที่ทำการทดลอง เชิงปฏิบัติการลิเกสำหรับเด็ก ซึ่งดวงแขก็เคยผ่านเวทีการแสดงลิเกมาแล้ว รวมทั้งงานพัฒนาเยาวชนในรูปแบบของการละครหรือสื่อสารการแสดง ดังนั้นโครงการวิจัย จึงมีการออกแบบที่เห็นรูปธรรมชัดเจน

ข้อนี้เป็นจุดที่น่าสนใจและน่าจะมีการศึกษาและทดลอง โดยเฉพาะในเชิงนิเทศศาสตร์ ที่มีภารกิจในการสื่อสารไปสู่ผู้ชม ซึ่งมีความแตกต่างและหลากหลาย และการสร้างสรรคใหม่นั้นก็ต้องคำนึง ถึงส่วนประกอบหลักสำคัญของสื่อประเภทนั้นๆ ดังลักษณะการที่กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวไว้คือ ไม่ทิ้งแก่นหรือรากเหง้า ปรับปรนกระที่ไต่บ้าง และเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม ดังนั้นพันธกิจของนักวิจัยก็ต้องพิจารณาได้ด้วยว่าสิ่งใดคือแก่น สิ่งใดคือกระที่ และสิ่งใดคือเปลือก และปัญหาประการต่อมาก็คือใครจะเป็นคนตัดสินใจว่าสิ่งที่นักวิจัยบอกว่าเป็นเปลือกหรือกระที่นั้น แท้จริงแล้วจะเป็นแก่นหรือไม่ เพราะมาตรฐานของงานศิลปะในแต่ละที่ก็ไม่เหมือนกัน

สำหรับแนวทางการวิเคราะห์คุณลักษณะประกอบไปด้วย

- การรู้จักคุณลักษณะของวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่
- การรู้จักคุณลักษณะของวัฒนธรรมในแต่ละกาลเวลา
- การค้นหาคุณลักษณะของวัฒนธรรม

ลักษณะงานวิจัยอีกประเภทหนึ่งคือการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action research) การวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ ผู้วิจัยจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งและให้คนในชุมชนร่วมกันแสดงทัศนะ ออกแบบการวิจัย มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งงานลักษณะดังกล่าวจะเป็นการช่วยให้คนในหรือเจ้าของวัฒนธรรมได้มีส่วนร่วมในการคิด สร้างสรรค หรือแสดงความคิดเห็นที่มากกว่า

เป็นแค่กลุ่มตัวอย่างเท่านั้น ซึ่งมีนักวิจัยหลายคนใช้วิธีนี้ในการศึกษาและเข้าชุมชน เช่น หลักสิทธิเจ้าของวัฒนธรรมของ อุดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์ (2548) เป็นต้น

การแยกโลกอย่างชัดเจนระหว่างนักวิชาการกับศิลปิน ทำให้หลายคนที่เป็นศิลปินก็ไม่คิดจะทำวิจัยเพื่อจัดระบบองค์ความรู้เหล่านั้น ส่วนนักวิชาการก็ไม่คิดว่าตนเองจะต้อง ทำเป็น หรือที่หนักไปกว่านั้นคือไม่เห็นความสำคัญ มองว่าการลงมือปฏิบัติเป็นของไม่มีค่าเท่ากับเป็นผู้วิเคราะห์ ซึ่ง ถ้ามีการผสมผสานความรู้เชิงวิชาการผนวกกับประสบการณ์สุนทรียะที่ผู้วิจัยได้สัมผัส หรือได้ทดลองปฏิบัติ (บ้าง) ก็อาจจะช่วยให้เหรียญสองด้านขององค์ความรู้ชัดเจนยิ่งขึ้น ลักษณะการบูรณาการดังกล่าวจะทำให้ได้ทั้งความรู้ในมุมมองของคนนอกและคนใน

แนวคิดเรื่อง *คนนอก คนใน* นั้น กาญจนา แก้วเทพ (เสวนา, 2549) ได้แสดงความเห็นเรื่องนี้ถึงคุณประโยชน์ของทั้งคนนอก นั่นก็คือนิสิตนักศึกษา นักวิจัย หรือนักวิชาการที่จะลงพื้นที่ไปทำวิทยานิพนธ์กับ *คนใน* หรือศิลปินว่าในการวิจัยต้องทำร่วมกัน คนนอกจะมีสิ่งที่เรียกว่าอิทธิทธิ์ของบุคคลภายนอก เช่น ในราเองเขาสนใจแต่เรื่องการทำ แต่ไม่ดูว่าไม่มีคนเป่าปี่แล้ว คนนอกจะเห็น แต่เรื่องการเข้าถึงหรือบรรลุตในบางแง่มุมก็ต้องอาศัยคนใน

ในส่วนของกาวิจัยเชิงทดลองนั้น พบว่า พินัย (2544) ที่ทดลองการสร้างโรงละครสำหรับหนังตะลุง จะเป็นการทดลองแบบสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ในลักษณะขององค์ประกอบการแสดง ส่วนด้านการทดลองอื่นๆ จะพบในงานของครุศาสตร์ที่ทดลองนำการแสดงพื้นบ้านมาปรับประยุกต์เป็นหลักสูตรการสอนและเปรียบเทียบนักเรียนสองกลุ่มระหว่างกลุ่มที่ได้เรียนจากการบูรณาการสื่อพื้นบ้าน กับกลุ่มที่เรียนแบบเดิม

กาวิจัยในเชิงมานุษยดนตรีวิทยา เป็นรูปแบบหนึ่งที่คุณศึกษาจะได้ศึกษาดนตรีครบทุกองค์ประกอบ คือทั้งเนื้อหา ทำนอง ศิลปิน ผู้ฟัง และความสัมพันธ์อันเกี่ยวเนื่องกับบริบทและสังคม ซึ่งจะดีกว่าการศึกษาแค่เนื้อหาและทำนองโดยไม่สนคนและบริบททางสังคม

ตอนที่ 3 และ 4 ประมวลภาพรวมในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อค้นพบตามประเด็นการศึกษาตามสื่อทั้ง 9 ชนิด

ไม่ว่าจะศึกษาเรื่องอะไรหรือสาขาใดก็ตามมักจะมีการอธิบายให้เห็นภาพรวมหรือลักษณะของการแสดงประเภะนั้นๆ ก่อนว่ามีลักษณะใดซึ่งลักษณะดังกล่าวจะทำให้ผู้อ่านวิทยานิพนธ์มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสื่อสารการแสดงประเภะนั้นๆ ซึ่งจะเป็นความรู้เบื้องต้นในการที่จะศึกษาเจาะลึกในประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์และคำถามในการวิจัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้สื่อสารการแสดงผลงานบ้านนั้น สามารถสรุปหัวข้อในการอภิปรายได้ดังนี้

การศึกษาศิลปิน

การศึกษาศิลปินที่บ้านมักจะมองในมุมที่ ท่านเป็นบุคคลที่ควรยกย่อง เป็นอัจฉริยะบุคคลในด้านการสื่อสาร การสั่งสอน และการประพฤติตน การศึกษาลักษณะดังกล่าวเพิ่มเติมในลักษณะต่อยอดองค์ความรู้หรือสะสมองค์ความรู้ในประเภทเดียวแต่เปลี่ยนศิลปินหรือแหล่งข้อมูลก็ตาม อาจจะมีการสร้างประเด็น หรือเพิ่มหัวข้อการวิเคราะห์ที่หลากหลายและแตกต่างออกไป เช่น กลวิธีในการวิพากษ์สังคม การปรับประสานความรู้เพื่อการรณรงค์สู่นโยบายการแสดงผลงานอย่างผสมกลมกลืน หรือไม่ขัดต่อการแสดง เป็นต้น

ในการศึกษาศิลปินนั้นจะเห็นเป็นแนวทางคือ

- ศึกษาเพื่อสืบทอดศิลปะของศิลปิน
- ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของศิลปินต่อสังคม
- ศึกษาความสามารถที่ทำให้ได้รับการยกย่องหรือโดดเด่น

ดังนั้นประเด็นการศึกษาตัวศิลปิน จะเห็นได้ว่าพบ pattern ซ้ำ ๆ คือ ดูความสามารถในการแต่งบท การแสดง การถ่ายทอด ดังนั้นจึงถือว่าเป็นประเพณีนิยมในการศึกษา เพียงแต่เปลี่ยนตัวศิลปินผู้ถูกศึกษา ก็สามารถที่จะศึกษาได้โดยดูแนวทางตามนั้น ดังนั้นการศึกษาตัวศิลปินไม่ใช่การศึกษาที่พบน้อยกว่าแง่มุมอื่น หรือวิธีการอื่นๆ ในการศึกษาตัวศิลปินยังถือว่ามีน้อย

นอกจากนี้ศิลปินที่บ้านมักจะไม่ได้ศึกษาโดยตรง มักจะจบ ป. 4 หรือไม่ได้เรียนหนังสือ ใช้วิธีการฝากตัวกับครูและฝึกจนเป็นอาชีพ บางท่านจึงไม่ได้รับเกียรติในฐานะครูสำหรับคนที่เรียนอยู่ในสถาบัน ดังนั้นการเรียนการสอนที่แบ่งเขตชัดเจนคือไม่ได้ให้ศิลปินที่บ้านมาเป็นผู้ถ่ายทอด หรือไม่ได้สร้างความสัมพันธ์เชิงบูรณาการกับชุมชนที่จะให้นักปฏิบัติจริง ๆ หรือครูตัวจริงมาเป็นผู้สอน เพราะท่านไม่ได้จบการศึกษาตามระเบียบแบบแผน อีกทั้งภาครัฐยังไม่ให้ความสำคัญนัก และทัศนคติของคนทั่วไปที่ยังมองไม่เห็นว่าจะเป็นอาชีพที่มั่นคง เพราะไม่ได้รับราชการหรือทำงานในสำนักงานต่างๆ ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้ศิลปินที่บ้านได้เป็นส่วนหนึ่งของการเป็นครูในระบบเพื่อการถ่ายทอดเชิงลึกในเรื่องของศิลปะ

สื่อมวลชนกับสื่อสารการแสดงผลงานบ้าน

ในการศึกษาสื่อสารการแสดงผลงานบ้านกับสื่อมวลชนนั้นจะเห็นว่าเป็นการแสดงความสัมพันธ์หรือ

การบูรณาการระหว่างสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านกับสื่อมวลชน ซึ่งจะมีมุม (ส่วนใหญ่) ว่าสื่อมวลชนทำลายหรือแย่งพื้นที่สื่อพื้นบ้านอย่างไร ในลักษณะคู่แค้นกัน โดยจะปรากฏอยู่ในการศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุแห่งการเสื่อมสลายหรือกลายพันธุ์ของสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน แต่ก็มีข้อค้นพบอีกหลากหลายที่เห็นถึงการเกี่ยวเนื่องกันแบบคู่รัก (กาญจนา แก้วเทพ, 2545) ของสื่อสารมวลชนกับสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านว่าสื่อมวลชนมีคุณูปการในการเป็นแหล่งสำคัญในการผลิตซ้ำและเผยแพร่สื่อสารการแสดงผลพื้นบ้าน

ผู้รับสาร

ในขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับสื่อเพื่อการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543 : 359) นั้นมองว่าการศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสารมีจำนวนมากที่สุด ทว่าการศึกษาสื่อพื้นบ้านประเภทสื่อสารการแสดงผลกลับมีการศึกษาในประเด็นผู้รับสารน้อยที่สุด แต่มองในแง่ของลักษณะสื่อ การดำรงอยู่และการเสื่อมสลาย ซึ่งพอจะชี้ให้เห็นว่า ไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้รับสารเท่าไรนัก ดังนั้นหัวข้อและประเด็นนี้ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาต่อไป นอกเหนือจากผู้รับสารที่พบส่วนมากซึ่งจะเป็นลักษณะถูกวัดความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ ที่มีต่อข้อมูลที่ผ่านสื่อสารการแสดงผลต่างๆ ออกมา แต่การวิเคราะห์ผู้รับสารในแง่การชมศิลปะยังมีน้อย

สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

ในการนำสื่อสารการแสดงผลพื้นบ้านมาใช้ ควรพิจารณาถึงหน้าที่หรือคุณลักษณะของสื่อการแสดงผลพื้นบ้านในด้านการให้ความบันเทิงด้วย (โดยความบันเทิงนี้จะเป็นองค์ประกอบหลักในการนำเสนอด้วย) ดังนั้นถ้าจะนำสื่อพื้นบ้านมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาหรือเผยแพร่ข่าวสารต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาของความเป็นสื่อบันเทิงน้อยนิดแล้วนั้นก็ทำให้ประสิทธิภาพของการนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ลดลง (ส่วนใหญ่เห็นความสำคัญว่าเพราะบันเทิงและดึงดูดใจคนดูได้มากจึงเลือกใช้ แต่ขณะเดียวกันก็มีการดูถูกหรืออคติกับความบันเทิงว่าไร้สาระ) ทั้งๆ ที่ความบันเทิงนั้นมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อจิตใจ หรือจิตวิญญาณของมนุษย์ ซึ่งเป็นการสร้างความสุขภายในให้เกิดขึ้น เนื่องจากคนไทยเป็นชาติที่รักสนุกอยู่แล้ว และคำว่าสนุกหรือบันเทิงนั้นไม่ใช่สิ่งที่ไร้สาระ โดยถ้าแยกดูระดับของความบันเทิงนั้น จะมีตั้งแต่

- เพลิดเพลิน
- เจริญปัญญา
- นำพาจิตวิญญาณ

ลักษณะดังกล่าวก็จะสอดคล้องกับการสร้างความรู้สมัยใหม่ นั่นคือ เพลินเพื่อรู้ สื่อสารการแสดงผล

สามารถที่จะสร้างความเพลิดเพลินเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ ดังนั้นผู้ที่ศึกษาหรือสร้างสรรค์การนำเสนอ การแสดงพื้นบ้านไปใช้ ไม่ใช่เพียงแต่นำข้อมูลข่าวสาร มาบวกกับรูปแบบการแสดงแบบ 1+1 เลย แต่ต้อง วิเคราะห์คุณลักษณะและสร้างความกลมกลืนให้เกิดขึ้น โดยคนดูไม่รู้สึกรู้สึกว่าถูกสอน หรือสั่ง ส่วนศิลปินเอง ก็ไม่รู้สึกระดากใจในการที่จะพูดเรื่องราวเกี่ยวกับความรู้ที่ตนเองไม่ถนัดในลักษณะจับใส่เข้าปาก

จันทร์เพ็ญ ชาติพันธุ์ (2530) การรับข่าวสารทางด้านจริยธรรมจากสื่อพื้นบ้านประเภทขอของ ประชาชนในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ไม่ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับขอหรือองค์ประกอบของการ แสดง จึงเข้าลักษณะมองแค่ขอเป็นสื่อที่มีหน้าที่ถ่ายทอดจริยธรรม แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบและ วิธีการหรือมองในแง่สุนทรียะ ซึ่งจะเข้าลักษณะของการศึกษาสื่อพื้นบ้านในยุคแรกๆ ที่สนใจเนื้อหา ทางด้านคุณค่า บทบาททางการขัดเกลาสังคมมากกว่าที่จะมองที่คุณค่าของตัวสื่อพื้นบ้านเอง

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาด้านสื่อสารการแสดงพื้นบ้านในอนาคต

ในส่วนสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ อภิปราย และข้อสรุปที่บูรณาการ จากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย การเสวนา เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในด้านสื่อสารการแสดงใน อนาคต เพื่อต่อยอดหรือขยายองค์ความรู้เพื่อการศึกษาในระดับมหาดบัณฑิตต่อไป โดยผู้วิจัยจะสรุปเป็น ประเด็นในการนำเสนอ ดังนี้

บทบาทและหน้าที่ของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

บทบาทและหน้าที่เชิงประสานวัฒนธรรมและการแสดงความเป็นไทยของชุมชน

บทบาทและหน้าที่ของการแสดงพื้นบ้านอาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในการศึกษา ในบริบทต่างๆ ที่เนื้อหา วิธีการ และสภาพแวดล้อมในการจัดการต้องสัมพันธ์กัน ที่นอกเหนือจากการวิเคราะห์ในอดีตที่ จะมองในแง่การสั่งสอน เป็นสื่อของชุมชน ให้ความบันเทิง แต่อาจมีการมองภาพของชุมชนหรือสังคมที่ ต่างกันออกไปแล้ววิเคราะห์หาบทบาท หน้าที่ที่แตกต่างกันไป เพื่อการที่จะนำมาใช้จะได้ถูกที่ ถูกเนื้อหา ถูกรูปแบบ อาทิ ศึกษาประเด็นสื่อสารการแสดงพื้นบ้านเพื่อการประสานทางวัฒนธรรม เช่น รองเง็งที่เป็น การแสดงประสานไทยพุทธ กับมุสลิม หรือการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ ตามแนวตะเข็บที่แตกต่างกันทางเชื้อ ชาติ ศาสนา แต่เป็นศูนย์รวมคนในชุมชนได้

นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาประเด็นคุณค่าของคำว่าไทย ที่เป็นอิสระ เป็นเสียงโดยตรงของ

ประชาชนของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ไม่ถูกครอบงำโดยรัฐ สื่อ หรือนายทุน เป็นพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อแสดงความคิด การวิพากษ์วิจารณ์ได้เต็มที่ อยาให้มีการศึกษากันในประเด็นเหล่านี้ เช่นละครชุมชนในการวิจัยสื่อภาคประชาชน (สุกัญญา สมโพธิบูลย์และชันปการ แสงจันทร์, 2548) ที่กล่าวถึงลิเกขึ้นมา จังหวัดจันทบุรีว่า เป็นละครชุมชนที่เป็นลักษณะ “ของชุมชน” จริงๆ คือเป็นลักษณะที่กลุ่มชาวบ้าน คิดเอง ทำเอง เล่นกันเอง และดูกันเอง ที่ชาวบ้านเล่นลิเกกันเองสุดๆ โดยนำประเด็นต่างๆ ในหมู่บ้าน เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแต่ละบ้าน ในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น เรื่องการทำมาหากิน การทำเกษตรกรรม การแข่งเรือส่วนตัวกัน เป็นต้น โดยจะเล่นกันในงานบุญ งานศพ โดยที่มีคนก่อหวอดขึ้นมาและชักชวนกันใครที่ได้ที่แล้วอยากจะเล่นด้วยก็มาช่วยกันเล่น และทุกคนก็สนุกสนานร่วมกัน ถือเป็นการเล่นหรือการแสดงที่ช่วยให้เกิดการสื่อสารกัน ช่วยให้คนในชุมชนได้กระชับความสัมพันธ์กัน

การศึกษาศิลปินและการปรับปรนสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

การศึกษาศิลปินและชีวิตที่ต้องปรับตามกระแสสังคม

ตัวอย่างประเด็นการศึกษาศิลปิน หรือตัวของนักแสดงตามแนวมานุษยวิทยาที่ไม่ได้มองเพียงแค่ภาพการยกย่องบูชาครู แต่มองภาพจริงของคนจริงที่น่าสนใจและการปรับศิลปะไปตามยุคตามสมัย คือ คนซึ่งอีสาน : ร่างกาย กามารมณ์ อุดมลักษณ์ และเสียงสะท้อนของคนทุกชนในหมอลำซิ่ง” โดย สุริยา สมุทคุปดี และคณะ (2544) ซึ่งมองสภาพปัจจุบันของสื่อสารการแสดง การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงที่พบ โดยตอบจุดมุ่งหมายของยุคสมัยที่เปลี่ยนไปและเป็นการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง และสนองความต้องการของคนดูในยุคโลกาภิวัตน์

ศิลปินลูกทุ่งกับการสืบสานงานการแสดงพื้นบ้าน

การศึกษาศิลปินลูกทุ่งท้องถิ่นที่น่าสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้กับการแสดง เป็นการมองกลับ จากการศึกษาที่วิทยานิพนธ์ส่วนมากพบว่า เพลงลูกทุ่งคือสิ่งใหม่ที่เข้าไปมีอิทธิพลกับสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ดังนั้นการมองกลับมามักจะช่วยเพิ่มความน่าสนใจและหลากหลายมากขึ้นในการศึกษา อาทิ จรินทร์ศิริ (2542) ได้นำเสนอบทบาทของเอกชัย ศรีวิชัย นักร้องลูกทุ่งชื่อดัง ที่โด่งดังจากเพลงหมากัด ในปี พ.ศ.2540ในฐานะศิลปินลูกทุ่งที่อนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านทางภาคใต้ให้เป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจ ผ่านบทเพลงและการแสดงของวงดนตรีเอกชัย ศรีวิชัย โดยกล่าวว่าเอกชัย ศรีวิชัย มีการใช้ภาษาถิ่นประกอบการร้องเพลงลูกทุ่งสำเนียงใต้ ใช้ทำนองเพลงพื้นบ้านภาคใต้ และบทกลอนต่างๆ เช่น กลอนหนึ่งตะลุม กลอนโนรา และเพลงแหล่ รวมทั้งการนำวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

การจัดการองค์กรหรือคณะกรรมการแสดงและการสร้างเครือข่ายศิลปิน

อีกประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาในอนาคตก็คือกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายหรือการจัดการให้คณะหรือองค์กรการแสดงนั้นคงอยู่ต่อไป ดังตัวอย่างงานวิจัยของ ทวี ดาวโร (2541) จากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เรื่อง "การสร้างงานและการกระจายรายได้ของหมอลำ" ซึ่งจะกล่าวถึงกระบวนการทำงานในการรับงานและกระจายรายได้ จะประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การรับงาน การเตรียมสถานที่การแสดง การเตรียมตัวของนักแสดง การแสดง การพักระหว่างแสดง และภารกิจเมื่อเสร็จสิ้นการแสดงแล้ว

การวิเคราะห์องค์ประกอบการแสดงเพื่อการสืบทอดเชิงสร้างสรรค์

การวิจัยสร้างสรรค์หรือทดลองสื่อสารการแสดงพื้นบ้านร่วมสมัย

ในการจัดอาศรมเสวนาและสาธิตสื่อสารการแสดงพื้นบ้านครั้งที่ 2 จากผู้ตอบแบบสอบถาม 100% มีผู้คิดว่าจะมีความจำเป็นที่ต้องมีการศึกษาสื่อพื้นบ้านในระดับอุดมศึกษา แต่หัวข้อหรือประเด็นนั้นยังเป็นคำตอบที่ค่อนข้างจะเป็นนามธรรม นั่นก็คือ อยากให้ศึกษาประเด็นใดก็ได้ที่เป็นการสืบทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้านให้คงอยู่ตลอดไปแม้ในบริบทที่เปลี่ยนแปลง แต่ก็มีคำตอบที่น่าสนใจ อาทิ ศึกษาแนวทางปรับเปลี่ยนเนื้อหา รูปแบบสื่อพื้นบ้านในแบบที่ผู้ชมชอบ ซึ่งสามารถนำมาซึ่งงานวิจัยในลักษณะการวิเคราะห์ผู้รับสารในเชิงผู้ชมการแสดง และสร้างสรรค์การแสดงให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย การประยุกต์สื่อพื้นบ้านให้เข้ากับประเด็นต่างๆ ในเหตุการณ์บ้านเมือง

การจัดอาศรมเสวนาครั้งที่ 2 ผู้วิจัยได้สร้างบทและกำกับการแสดงลิเกโดยให้นิสิตเป็นผู้แสดง มีการปรับเนื้อหาให้เข้ากับเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง นั่นก็คือเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และได้เชิญศิลปินลิเกมาช่วยฝึกสอนในขั้นตอนการแสดงต่างๆ ที่ผู้วิจัยยังไม่สามารถถ่ายทอดได้ เช่น การร้องอย่างถูกต้องให้เข้ากับดนตรี การรำ เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิทยานิพนธ์เชิงปฏิบัติการสร้างสรรค์ได้

อีกประเด็นที่น่าสนใจคือการศึกษาการนำไปประยุกต์ใช้ในโอกาสต่างๆ นอกเหนือจากการเป็นสื่อรณรงค์ของภาครัฐ ในส่วนนี้ศิริรินทร์ (2545) และจุฬากรณ์ (2540) ก็ได้ศึกษา คนแรกจะมองภาพของการแสดงลิเกในฐานะเอ็นจีโอ เพื่อคนดูที่เป็นผู้ร่วมชุมนุมเรียกร้องหรือคนในชนบทเพื่อให้รู้จักตนเอง คนที่สอง

จะมองการนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาประยุกต์เป็นละครเวทีร่วมสมัย และผสมผสานเนื้อหาการพัฒนาเยาวชน ในภูมิภาคต่างๆ

ตัวอย่างอื่นๆ อาทิ กลุ่มมะขามป้อม ที่ทำลิเกร่วมสมัยขึ้นมา ดังที่นฤมล ธรรมพุกษา (2544) บันทึกไว้ว่าลิเกศตวรรษปรีดีศรีอยุธยา ของกลุ่มละครมะขามป้อมเกิดจากความต้องการทำงานให้เป็นต้นฉบับ(Original) จึงเขียนบทขึ้นใหม่หมด โดยดึงบุคลิกภาพและแนวคิดของท่านอ.ปรีดี คือ การกล่าวริเริ่มและความซื่อสัตย์มาสร้างเป็นตัวละครหลวงประดิษฐ์ มีการสร้างตัวละครอื่นๆที่เป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลต่างๆ และใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เป็นเนื้อเรื่อง แนวคิดหลักของเรื่องเน้นที่ความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง มีการกำหนดโครงเรื่อง เรียบเรียงบทร้องจากที่เขียนเองและขัดเกลาจากการด้นสดของนักแสดง มีการกำหนดท่ารำเป็นมาตรฐาน ใช้เทคนิคของละครเวที ทั้งระบบแสง เสียง ประกอบ และการจัดวางตำแหน่งของนักแสดง โดยมีจุดมุ่งหมายทั้งในแง่ ศิลปะ และความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์

ความสัมพันธ์ของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านกับสื่อมวลชนและสื่อสมัยใหม่

การถ่ายโอน / ย้ายสื่อ : รสนิยมการแสดงไทยในสื่อที่แตกต่าง

วิถีคิดของคนไทยที่ผ่านสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ความสนุกสนาน หรือความเป็นการแสดงแบบ stylization หรือ presentation ที่เน้นความสวยงาม และไม่ได้เน้นความจริง เช่น ลิเก จะมีการแสดงที่นางเอกก็ที่สุดชั่ว ตัวร้ายก็ร้ายสุดขีด ไม่ว่าจะผ่านอุปสรรคอย่างไร แต่นางเอกก็ได้ดีเสมอ ลักษณะดังกล่าวนี้สามารถที่จะนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับละครโทรทัศน์ไทย ในลักษณะการย้ายสื่อ ที่แม้รูปแบบจะเปลี่ยนไปแต่เนื้อหาหรือแนวคิด รสนิยมในเรื่องราวของคนไทยเป็นอย่างไร สะท้อนออกมาอย่างไร เป็นต้น

การปรับตัวของสื่อพื้นบ้านนั้น สิ่งที่น่าสนใจคือ ทั้ง ลิเก หมอลำ โนรา หรือซอ มักจะมีการนำการเล่นเป็นละครเข้ามาด้วย (และมักบอกว่าเป็นละครสมัยใหม่) โดยจะเลียนแบบละครโทรทัศน์ ถ้าพิจารณาดีๆ จะเห็นว่าเนื้อหาเหล่านี้ไม่ใช่ของใหม่ แต่เป็นการแปลงองค์ประกอบภายในบางอย่าง เช่น อาชีพ ลักษณะสังคม จากจักรๆ วงศ์ๆ ก็เป็นเรื่องของคนธรรมดา ชาวบ้าน การทำงานทำในเมือง (การแสดงหาสิ่งที่ดี เหมือนออกไปหาพระเจ้าตา)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการแสดงของสองสื่อนี้มีการถ่ายโอนวิถีคิดหรือองค์ประกอบการแสดงหลายอย่าง ซึ่งสามารถที่จะนำไปเป็นประเด็นในการศึกษาค้นคว้าต่อไปได้

และอีกประเด็นหนึ่งก็คือการใช้เพลงลูกทุ่งมาใช้ ถ้าพิจารณาว่าเพลงลูกทุ่งเป็นของใหม่ ต้องลองพิจารณาใหม่ดีๆ ว่าเพลงลูกทุ่งก็คือเพลงพื้นบ้านที่นำมาทำให้ทันสมัย คือสร้างสรรค์เนื้อหาเกี่ยวกับเมือง

แต่ทำนองนั้นยังเป็นลักษณะของเพลงพื้นบ้านอยู่ จึงมีประเด็นความเชื่อมต่อของเพลงพื้นบ้านและเพลงลูกทุ่ง คุณลักษณะการปรับเปลี่ยน อะไรคือความสมัยใหม่ที่ใส่เข้ามา และอะไรคือแก่นเดิม (something old can be new) ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ

การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และบริบทของสังคมที่แตกต่างกับสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

เวลา ผู้คน บริบทที่เปลี่ยนแปลงกับสื่อสารการแสดงที่ปรับเปลี่ยน

แนวทางนี้เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ที่มีการวิเคราะห์อดีต และปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยทำนายภาพของอนาคตได้ด้วย ดังตัวอย่างการแบ่งสื่อสารการแสดงพื้นบ้านตามยุคของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2003) ที่แบ่งยุคการศึกษาสื่อสารการแสดง เป็นช่วงล่าอาณานิคม ช่วงเผด็จการ รัฐนิยม ช่วงส่งเสริมการท่องเที่ยวและช่วงปัญญาชนให้ความสนใจ แต่ละช่วง แต่ละยุค สื่อสารการแสดงพื้นบ้านก็จะมีแนวทางหรือจุดเน้น รวมถึงวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น การศึกษาของสุกัญญา (2543) และธิดาวรรณ (2545) มีการกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ในยุคจอมพลป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นยุคการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ดังนั้นอาจมีการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลทางด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ทั้งในเนื้อหา รูปแบบ หรือการนำมาใช้ ในสมัยดังกล่าว

นอกจากนี้แนวทางของสุภาวดี จันทร์วานิช (2527) ที่มองภาพการใช้สื่อพื้นบ้านกับคนชั้นแรงงาน ผู้ศึกษาวิจัยต่อในอนาคต ก็สามารถที่จะวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการสื่อสารของสื่อสารการแสดงพื้นบ้านต่อคนชั้นแรงงาน คนชั้นกลาง คนชั้นสูง ซึ่งประดิษฐ์ ประสาททอง (2549) ได้ให้ข้อคิดในงานเสวนาว่า การสร้างสรรค์ลิเกร่วมสมัยของเขานั้น เพื่อตอบสนองแฟนลิเกกลุ่มเป้าหมายคือคนชั้นกลาง มีการศึกษาและอยู่ในเมือง ซึ่งในตัวรายละเอียดของการแสดง เนื้อหา ก็จะแตกต่างกับลิเกทั่วไป เป็นต้น ซึ่งการศึกษาดังกล่าวนั้นก็มีกระบวนการคิดในการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย หรือคนชมคนฟังของตนเองด้วย โดยจะสามารถประยุกต์เข้ากับแนวคิดการสร้างผู้ชมของกาญจนา แก้วเทพ (2547) ที่ให้ความสำคัญกับผู้ชมที่เป็นเด็กและเยาวชน

องค์ประกอบการแสดงด้านอื่นๆ

ฉาก เวที พื้นที่ แสง สี กับการสื่อความ

ในงานวิทยานิพนธ์ที่พูดถึงฉาก หรือเวทีเป็นหลักนั้น มีของพินัย (2545) เล่มเดียวซึ่งในการศึกษาทางสื่อสารการแสดงนั้น สามารถที่จะศึกษางานในลักษณะของ พื้นที่ ในลักษณะของฉากและเวที เพื่อการสื่อความหมายและเป็นส่วนเติมเต็มของการสื่อสารด้วยการแสดงทั้งระบบอย่างไร เป็นต้น หรือมีพื้นที่สาธารณะใดบ้างที่เหมาะสมที่จะเป็นสถานที่ที่สื่อสารการแสดงที่บ้านจะสามารถมาแสดงได้ หรือทางส่วนกลาง ราชการ สนับสนุนหรือส่งเสริมให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ของคนในชุมชน และจัดแสดงผลงานสู่คนนอกชุมชนอย่างเป็นระบบ

สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาในมิติที่แตกต่างไป

ปัจจัย S M C R กับการพัฒนาทั้งสื่อและคน

กระแสสื่อสาระบันเทิงกำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในการศึกษาสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา โดยพิจารณาบริบทเป็นสำคัญ ดังที่ ประยุทธ์ วรรณอุดมและมงคล คำดวง (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ศักยภาพและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแบบสาระบันเทิงของหมอลำ" โดยผลการวิจัยพบว่า ในการนำศักยภาพของหมอลำในการเป็นผู้ให้สาระบันเทิง (edutainer) มาใช้เพื่อการพัฒนาต้องคำนึงถึงว่าจะใช้ในบริบทใด กลุ่มเป้าหมายใด เพราะหมอลำแต่ละประเภทก็มีจุดแข็งจุดอ่อนในการเป็นผู้ให้สาระบันเทิงต่างกันออกไป และพิจารณาทั้ง 4 ด้าน คือ ศิลปิน เนื้อหาสาร ช่องทาง และผู้รับสาร การรู้จักรายละเอียดของสื่อพื้นบ้านแต่ละชนิด เช่น สื่อหมอลำมีหลายตัว ถ้าเราจะรณรงค์เรื่องดูยางอนามัย เราไม่สามารถร้องได้ทุกกลาย ต้องพิจารณาว่าเขาเล่นอะไรได้ เขาเล่นอะไรไม่ได้ จะช่วยให้การวิจัยในเชิงการสื่อสารเพื่อการพัฒนาทำได้เหมาะสมและเป็นการพัฒนาสื่อพื้นบ้าน

การศึกษาเรื่องสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาที่ผ่านมายังมีทิศทางของการศึกษาอยู่เพียงแบบเดียวคือ การศึกษาที่ถือเอา "งานพัฒนาเป็นตัวตั้ง" แนวทางของการวิจัยก็มีเพียงต้องการพิสูจน์ว่าจะสามารถนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ในงานพัฒนาด้านต่างๆ ได้หรือไม่ และโดยส่วนใหญ่ ผลการวิจัยมักจะพิสูจน์ว่า "ใช้ได้" แต่ทว่าหลังจากที่นำสื่อพื้นบ้านมาใช้แล้ว ชะตากรรมของสื่อพื้นบ้านจะเป็นอย่างไร จะเฟื่องฟูหรือเสื่อมทรุดลงไปหรือไม่ นั่น หรือสื่อพื้นบ้านมีความอึดอัดคับข้องใจในการถูกนำมาใช้อย่างไร เป็นแง่มุมที่งานวิจัยยัง

ไม่ได้ให้ความสนใจเท่าใดนัก...งานที่เสนอแนะให้มีการทำวิจัยมักจะเป็นการเสนอในแง่ของการให้มีการส่งเสริมเพื่อการท่องเที่ยวหรืออนุรักษ์วัฒนธรรมแต่ยังขาดงานประเภทวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรมศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นมีความจำเป็นอย่างไรที่จะช่วยอนุรักษ์ในสภาพบริบทที่เปลี่ยนไป หรือวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านว่าจะอะไรเปลี่ยนแปลง ปรับปรน ลดทอน เพิ่มเติม ได้ขนาดไหนที่ไม่เรียกว่าเป็นการทำลาย โดยมีรูปแบบหรือเนื้อหาที่ผันไปตามบริบทหรือวัตถุประสงค์ในการสร้างสรรค์และการแสดง (กาญจนา แก้วเทพและคณะ, 2543)

การประยุกต์สื่อสารการแสดงพื้นบ้านที่มีรูปแบบละครเข้ากับการเรียนการสอนหรือการพัฒนาเยาวชน

จากภาพรวมวิทยานิพนธ์ที่ใช้สื่อสารการแสดงพื้นบ้านไปบูรณาการกับการเรียนการสอนนั้น จะมีแต่การใช้เพลงพื้นบ้าน และมักใช้กับวิชาภาษาไทย มีงานของณัฐยา (2543) เท่านั้นที่นำหนังตะลุงมาใช้กับวิชาศิลปศึกษา ถ้าหากมีการนำเรื่องราวของวิชาสังคม สุขศึกษา หรือภาษาไทย มาประยุกต์ใช้กับการแสดงพื้นบ้านก็อาจจะเพิ่มความหลากหลายให้กับวิทยานิพนธ์ในลักษณะดังกล่าวมากขึ้น โดยตัวอย่างที่ใกล้เคียงคืองานของจุฬารัตน์ (2540) ที่วิเคราะห์การนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาประยุกต์กับเรื่องยาเสพติดของกลุ่มละครมะขามป้อม ที่ใช้กับเด็กในพื้นที่ต่างๆ กัน

นอกจากนี้กลุ่มละครร่วมสมัยต่างๆ ที่อยู่ตามภูมิภาค เช่นกลุ่มละครก๊อบไฟที่เชียงใหม่ กลุ่มดาวลูกไก่ที่พิษณุโลก กลุ่มมะขามแก้วที่แม่ฮ่องสอน กลุ่มมะเขือแจ้ที่พะเยา กลุ่มครองแครงที่อยุธยา ก็ได้ประยุกต์ใช้สื่อสารการแสดงพื้นบ้านในชุมชนของตนมาประยุกต์เป็นละครร่วมสมัยและนำเสนอให้กับเยาวชนและคนในชุมชนของตน (ดวงแข บัวประโคน , สัมภาษณ์, 2548)

ผู้รับสาร

ผู้รับสารในฐานะผู้เสพงานศิลปะ

งานวิจัยในด้านกระบวนการสร้างผู้รับสาร ที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามภูมิภาค ตามวัย หรืออาจจะเป็นเฉพาะคนรุ่นใหม่ในเมือง ที่จะเป็นคนดูหรือผู้สนับสนุนต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นการศึกษาผู้รับสารในฐานะคนดู ไม่ใช่บุคคลที่ถูกวัดทัศนคติหรือความเข้าใจจากการพัฒนาหรือการเรียนการสอนผ่านสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

ปัจจัยสำคัญในการศึกษาสื่อสารการแสดงก็คือผู้ชม ซึ่งการวิเคราะห์ผู้ชมที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะประชากรศาสตร์ ทั้งเพศ วัย รสนิยม และบริบทแวดล้อมเขาเหล่านั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้สามารถส่งเสริม สนับสนุน หรือสร้างสรรค์สื่อสารการแสดงพื้นบ้านให้เข้ากับวัตถุประสงค์และบริบท

การสืบทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน

แตกกิ่ง ต่อดำ จากรากและแก่นเดิม

อาจารย์ประยุทธ วรรณอุดม (2549, เสวนา) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการอนุรักษ์หรือประยุกต์สื่อที่กำลังจะตาย อาทิ แนวคิด มะขวิดต่อยอดมะนาว เป็นแนวคิดเกษตรกรที่ในหน้าแล้งมะนาวออกลูกยาก ก็ใช้ต้นมะขวิดเสียบกิ่งมะนาว ก็ออกผลเป็นมะนาวได้ คือมีรากอย่างหนึ่งแต่สามารถต่อยอดได้ ซึ่งทับกันได้สนิทด้วย แต่ก็ต้องระวังรอยต่อด้วย ถ้าเน่าก็ตายทั้งมะขวิดและมะนาว คือตายทั้งรากทั้งยอด

นอกจากนี้ในกระบวนการสืบทอดสื่อสารการแสดงพื้นบ้าน ควรมีการให้ความสำคัญกับผู้ที่อยู่เบื้องหลังการแสดง โดยเฉพาะนักดนตรี ผู้เขียนบท หรือผู้กำกับ นอกเหนือจากนักแสดงเท่านั้น การสืบทอดจึงต้องทำอย่างครบเครื่อง

กระบวนการสร้างเด็กและเยาวชนในฐานะผู้สืบสานการแสดงพื้นบ้าน

การแสดงพื้นบ้านโดยเยาวชน เพื่อเยาวชน

ในการจัดอาศรมเสวนาสารัตสื่อสารการแสดงพื้นบ้านครั้งที่ 2 ผู้วิจัยได้เจาะประเด็นให้แคบมาที่การแสดงลิเก โดยนำเสนอการแสดงลิเกของนิสิต ที่มีลิเกเด็กมาร่วมแสดงในบางส่วนด้วย และจัดเสวนาถึงภาพของการแสดงลิเกแบบให้เยาวชนมีส่วนร่วม โดยได้พูดคุยกับผู้ฝึกสอนลิเกเด็กอาชีพ คือพระเอกจเรชาย เลิศพร และผู้ใช้กระบวนการละครในการฝึกลิเกให้เด็ก คือคุณดวงแข บัวประโคน ซึ่งลิเกของทั้งสองครูฝึกต่างกัน ครูจเรชายจะนำลูกหลานหรือเด็กที่ครอบครัวเป็นลิเก หรือเด็กที่สนใจมาฝึก โดยเป็นกระบวนการสืบทอดในลักษณะของวิทยานิพนธ์ของ มล. สันติสุข (2541) ในเรื่องการสืบทอด ที่ครูสารัตให้ดูและเด็กปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด มีความเคารพและเข้มงวดสูง เรื่องที่แสดงหรือบทบาทก็จะเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นศึกชิงรักหักสวาท ที่มีบทรัก บทรบ และการใช้ภาษาที่ค่อนข้างหยาบคายสำหรับตัวตลก รวมทั้งมุกสองแง่สองง่ามด้วย ซึ่งทำให้คนดูบางส่วนรู้สึกที่ไม่เหมาะสมกับเด็ก (จากการแสดงในการเสวนาสารัตครั้งที่ 1) แต่เรื่องฝีมือการร้องการรำ การแต่งหน้าและแต่งตัวที่สวยงามเหมือนลิเก

อาชีพ ผู้ใหญ่ ทำให้คนดูชอบ และรู้สึกเหมือนดูลิเกผู้ใหญ่ที่ย่อส่วนและมีความน่าเอ็นดูมากขึ้น ในขณะที่คุณดวงแข ได้จัดเป็นการฝึกอบรม โดยนำศิลปินลิเกเด็ก หรือเด็กที่ครอบครัวแสดงลิเก คุณครูในโรงเรียนลิเกอาชีพ นักวิชาชีพละครเวที มาร่วมเสวนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเน้นกระบวนการให้เด็กลองช่วยกันคิดเรื่องที่ตนอยากแสดง และแสดงในโรงเรียนได้ ซึ่งก็จะมีเรื่องราวใกล้ตัวที่เกิดในชุมชน แต่ตัวละครอาจจะมีโดเรมอนหรือโนบิตะเข้ามา การแต่งกายของบางเรื่อง บางกลุ่ม ก็อาจจะไม่มีเครื่องประดับเพชรแวววับเหมือนลิเกอาชีพ แต่เมื่อแสดงในโรงเรียนให้เพื่อนดู ก็ได้รับความนิยมสูงมาก เพราะเป็นการแสดงของเยาวชน โดยเยาวชน และเพื่อเยาวชนอย่างแท้จริง

ในปัจจุบันได้มีสถาบันอุดมศึกษาได้ให้ความสนใจในการนำสื่อสารการแสดงพื้นบ้านมาเป็นกิจกรรมนอกหลักสูตรของนิสิตนักศึกษา เช่น สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังจะจัดตั้งวงดนตรีลูกทุ่งและคณะลิเก ซึ่งแต่เดิมศิลปะพื้นบ้านอย่างวงดนตรีลูกทุ่งหรือลิเกนั้นเยาวชนรุ่นใหม่จะไม่สนใจและมองว่าเป็นเรื่องเขย การเข้าถึงคนรุ่นใหม่ก็ยากลำบาก แต่ตอนนี้สาขานาฏศิลป์ไทยใช้วิธีการประยุกต์ให้เข้ากับวิถี ซึ่งมีการลงพื้นที่จริงเพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับคนในยุคปัจจุบันนี้ การสร้างองค์ความรู้เพื่อให้สามารถเข้าถึงคนทุกรุ่นได้ เพราะการสร้างองค์ความรู้จากการทำวิจัยนั้นทำให้เรารู้ถึงข้อจำกัดของการสืบสานงานด้านศิลปะพื้นบ้าน ดังนั้นการคิดจะสืบสานงานศิลปะพื้นบ้านจึงต้องอาศัยงานวิจัยเป็นฐานสำคัญ

วงดนตรีลูกทุ่ง หรือคณะลิเกที่กำลังจะจัดตั้งนั้น ถูกประยุกต์และนำเสนอออกมาในรูปแบบที่สนุก ให้สาระแก่ผู้ชม เข้าถึงวิถีชีวิต เพื่อจะได้เข้ากับคนในยุคนี้ให้ได้ จะเห็นว่าเมื่อเรามีทั้งความเป็นไทยและสากลรวมอยู่ในคณะ มันจึงเกิดการผสมผสานและมีการผลักดันซึ่งกันและกัน การผลักดันจะทำให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ ที่น่าสนใจตลอดเวลา

ในกระบวนการเหล่านี้ ควรมีการเชิญศิลปินพื้นบ้านมามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ด้วยเพื่อจะได้เป็นการบูรณาการความรู้จากห้องเรียนและห้องปฏิบัติการจริง

การแสดงพื้นบ้านโดยคนหนุ่มสาว การสร้างเรื่องราวประเด็นสังคม

ลิเกหนุ่มสาวมีการปรับทั้งวิธีการเล่นและปรับเนื้อหาให้เข้ากับบริบทสังคมและกลุ่มผู้ชมมากขึ้น ซึ่งจะทำให้งานเป็นลักษณะ social performing arts ได้ โดยอาศัยวิธีการของการแสดงพื้นบ้าน ซึ่งการเน้นความสนุกสนานและปฏิภาณไหวพริบของผู้แสดง จึงทำให้เรื่องราวที่นำเสนอไม่หนักหรือรุนแรงจนเกินไป และสามารถเข้าใจได้ง่าย จากความเพลิดเพลินซึ่งเป็นคุณสมบัติข้อแรกของสื่อสารการแสดงอยู่แล้ว

สองกรณีศึกษาประกอบกับการรับชมการแสดงลิเกเชิงทดลองนั้น ทำให้ได้มุมมองและ

ประเด็นการศึกษาวิจัยออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งเชิงการนำเยาวชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอด ทั้งในฐานะผู้แสดง และผู้ชม ซึ่งกระบวนการวิธี ข้อดี ข้อเสียของขั้นตอนในแต่ละช่วง เป็นอย่างไร ก็สามารถที่จะศึกษาได้ หรือแม้กระทั่งวิธีสร้างบทให้เข้ากับสถานการณ์แต่มีศิลปะของการแสดงอยู่ครบ เป็นต้น ซึ่งการจะปรับนี้ แก่นของการแสดงก็ยังคงคงอยู่อย่างชัดเจน จากตัวอย่างของผู้ชมการแสดงในครั้งที่ 2 ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นนิสิต นักศึกษาและเยาวชน ก็แสดงความคิดเห็นในทำนองเดียวกันว่า นักแสดงควรร้องให้ถูกต้อง หรือทำให้สวยกว่านี้ ซึ่งเป็นสองประเด็นหลักในการวิเคราะห์ข้อดีข้อของการแสดงและนักแสดงควรปรับปรุง ซึ่งกระบวนการปรับประยุกต์โดยพิจารณาองค์ประกอบของการแสดงว่าอะไรเป็นแก่น กระทบ หรือ เปลือก จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

ตัวอย่างงานวิจัยดังกล่าว เมื่อสัมภาษณ์และพูดคุยกับนิสิตนักศึกษาผู้แสดงแล้ว จะพบว่าเขามีความชอบ แต่ว่ารู้สึกยาก และโอกาสในการเข้าถึงก็น้อยด้วย เพราะรู้สึกว่าสื่อพื้นบ้านไกลตัวหรือเป็นของพื้นบ้านสำหรับคนพื้นบ้านหรือคนชั้นล่างเท่านั้น ถ้าตนเองซึ่งเป็นคนเมืองไปชอบกลัวถูกมองว่าเขย หรืออีกประการหนึ่งคือ การแสดงบางช่วงไม่ถูกจริต เช่น ยาวไป หยาบไป ไม่มี plot ทำให้ไม่ชอบ ดังนั้นการที่จะสร้างศิลปินรุ่นใหม่ จะมีปัจจัยใดบ้างที่มีความสำคัญในกระบวนการ

กระบวนการสร้างผู้ชมรุ่นใหม่

วิธีการสร้างผู้ชมรุ่นใหม่ ใช้การวิเคราะห์ตามตัวอย่างบันไดปลาโจนคือให้ได้รับชมการแสดงที่ง่ายขึ้น ก่อน ยังไม่วิจิตรบรรจงนักแล้วค่อยๆ เลื่อนลำดับความยาก หรือการแสดงที่มีกระบวนการทางศิลปะที่ซับซ้อนขึ้น และแนวคิดที่ให้ลองมาสัมผัสในฐานะเป็นนักแสดง แม้จะไม่สืบทอดต่อแต่ก็ได้รับประสบการณ์สุนทรีย์โดยตรง ซึ่งจะทำให้ซึมซับ เข้าใจความงามได้ นอกจากนี้ในกระบวนการฝึกซ้อมการแสดง ซึ่งประติษฐู ประสาททองให้สัมภาษณ์ในนิตยสารสารคดีว่าก่อนที่จะมาทำลิเก ก็ต้องดูจนมันใจและเข้าใจ ซึ่งนอกจากจะทำให้มีความชำนาญมากขึ้นเมื่อมีการฝึกซ้อมแล้ว ยังทำให้เข้าใจวัฒนธรรมหรือบริบทของศิลปการแสดงนั้นๆ ด้วย (เห็นทั้งนักแสดง ผู้ชม เรื่องที่แสดง บรรยากาศจริงๆ)

ทั้งหมดนี้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์และการอภิปราย คือตัวอย่างข้อเสนอแนะบางส่วน ที่ผู้วิจัยขอนำเสนอเพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาในสาขาสื่อสารการแสดงพื้นบ้านได้ใช้เป็นแนวคิดพื้นฐานเพื่อต่อยอดความคิดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านนี้ต่อไปในอนาคต

รายการอ้างอิง

หนังสือ ตำรา เอกสาร งานวิจัย วารสาร

Amara Pongsapich, editor. (1998). Traditional and Changing Thai World View. Bangkok : Chulalongkorn University Press.

Cabell, P.L. (1967). Theatre East and West : Perspectives Toward a Total Theatre. Berkley : University of California Press.

Prayut Wannaudom.(2004). "The Collision between Local Performing Arts and Global Communication, in case Mawlum". International Conference on Revisiting Globalization & Communication in the 2000s." Chulalongkorn University, Bangkok Thailand.

กมลรัตน์ คชนองเดช. (2547). การปฏิรูปการเรียนรู้นาฏศิลป์พื้นเมืองสำหรับเด็กปฐมวัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงพื้นเมืองภาคใต้ : กรณีศึกษาในรา ร่องเง็ง และซีละ. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2543). สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

_____ (2544). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ : เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์.

_____ (2545). เมื่อสื่อสองและสร้างวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาลาแดง.

_____ (2547). "ความรู้พื้นฐานเรื่องงานสื่อพื้นบ้าน งานสร้างสุขภาวะ". ใน กาญจนา

แก้วเทพ เรือชัย อิศรเดช และสุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์. (2549). ปฐมบทแห่งองค์ความรู้เรื่องสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข. กรุงเทพฯ : โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข.

_____. บรรณาธิการ. (2549 ก). "สื่อพื้นบ้าน : อาสารับสถานงานสร้างสุขภาพ". ใน สื่อพื้นบ้านชวนรับงานสุขภาพ. กรุงเทพฯ : โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข.

_____ (2549 ข). "ความคิด ความอ่าน ศึกษาสื่อพื้นบ้านแบบนิเทศศาสตร์". ใน ธเนศ

วงศยานนาวา, บรรณาธิการ.(2549). จักรวาลวิทยา : บทความเพื่อเป็นเกียรติแก่ นิธิ เอียวศรีวงศ์. กรุงเทพฯ : มติชน

เกยูร กมลเสรีรัตน์. (2543). นวน พลคาม หนังสือพิมพ์คณะประกาศลามัคคี. วารสารวัฒนธรรมไทย. 37(5) : 41-44.

จวิน สิริ. (2542). "เอกชัย ศรีวิชัย กับวัฒนธรรมพื้นบ้าน". ปาริชาติ. 11(2) : 64-69.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2541). โฉมหน้าศักดินาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2526). "หมอลำ". วารสารวัฒนธรรมไทย. 16(11) : 49-54.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และ อรพินท์ คำสอน.บรรณารักษาร. (2549). "เพ็ญศรี พุ่มชูศรี คีตกิลปิน" ใน รายงานการสัมมนา เพ็ญศรีวิชาการ.
- เจนภาพ จบกระบวนวรรณ.(2526ก). "พ่อครูดอกดิน เสือสง่า ลิเกรานีเกลิง". วารสารวัฒนธรรมไทย. 22(9) : 62-72.
- _____.(2526ข). "พ่อครูหอมหวล นาคศิริ ราชาลิเกลูกบพ". วารสารวัฒนธรรมไทย.22(9) : 4-7.
- จำลอง ฝั่งชลศิลป์. (2545). "ประสบการณ์คนแลหนังตะลุง" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 49(14-16) : 61
- _____.(2545). "ประสบการณ์คนแลหนังตะลุง" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 49(17) : 61
- _____. (2545). "ประสบการณ์คนแลหนังตะลุง" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 49(18) : 83
- ดวงแข บัวประโคนและคณะ. (2547). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาชุมชนของกลุ่มละครมะขามป้อมกรณีศึกษาจากพื้นที่ทำงานที่มีบริบทแตกต่างกัน 4 พื้นที่. (ม.ป.ท.)
- ถาวร สุกงขและคณะ. (มปป.) เพลงโคราช : การศึกษาในเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครุนครราชสีมา.
- ถิรพันธ์ อนวัชศิริวงศ์, จิรยุทธ์ สินธุพันธุ์, สุกัญญา สมไพบูลย์ และ ปรีดา อัครจันทโชติ. (2547). สุนทรียนิเทศศาสตร์ : การศึกษาสื่อสารการแสดงและสื่อจินตคติ (พิมพ์ครั้งที่ 2) โครงการพัฒนาองค์ความรู้นิเทศศาสตร์ตะวันออก ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง ร่วมกับโครงการสื่อสันติภาพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวี ดาวโร. (2541). การสร้างงานและการกระจายรายได้ของหมอลำ.สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธรรมนิศย์ นิคมรัตน์. (2542). โนราแขก : การปรับเปลี่ยนการแสดงเพื่อวัฒนธรรมชุมชน. สถาบันราชภัฏสงขลา.
- นาคล ทิพย์รัตน์. (2542). "หนังตะลุงสู่หนังประโมทัย : การแพร่กระจายและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม". รัฐมิแล. 20(2) : 32-37.
- นฤมล ธรรมพฤษา.2544. "เบื้องหลังลิเก 100 ปีปรีดี กับ20 ปีมะขามป้อม". ปวารายสาร. 27(3) : 59-66.
- นิธิ เขียวศรีวงศ์. (2538) . ผ้าขาวม้า, ผ้าซิ่น, กางเกงใน และ ฯลฯ : ว่าด้วยประเพณี, ความเปลี่ยนแปลงและเรื่องสรรพสาระ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

..... โชน คาราบาว นำเน่า หนังสือไทย ว่าด้วยเพลง, ภาษาและนามานามสรรพนาม.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

บัวผัน สุพรรณยศ. (2542). "เพลงอีแซว : สื่อวิพากษ์วิจารณ์สังคมอดีตถึงปัจจุบัน". วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 มิถุนายน-พฤศจิกายน 2542" หน้า 189-209

ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2532). "ว้ายังเยี่ยม". ศิลปวัฒนธรรม. 10(10) : 47-51.

ประยุทธ์ วรรณอุดม และ มงคล คำดวง. (2547). ศักยภาพและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแบบสาระบันเทิงของหมอลำ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชุดโครงการวิจัยระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน.

ปรารถนา จันทร์พันธุ์ (บรรณาธิการ). (2548). สื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข. นนทบุรี : โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน (สพส.)

ปาริชาติ จึงวิวัฒนาการและคณะ. (2547). พลังการวิจารณ์ : ศิลปะการละคร. กรุงเทพฯ : ณ เพชร สำนักพิมพ์

เพชร สุวรรณภาชน์. (2544). โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย : เพลงโคราช. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

พรรัตน์ ดำรุ่ง และสุกัญญา ภัทราชัย. (2540). เอกสารสรุปงานวิจัย "ละครชาวบ้าน : การปรับปรุงในชีวิตไทยสมัยใหม่. สถาบันไทยคดีศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พนิดา สงวนเสรีวานิช. 2538. "อันเนื่องมาจาก 'ชากูธ' ". ศิลปวัฒนธรรม. 16(8) : 57-63.

พิทยา บุชวรัตน์. (มปป.) การแสดงพื้นบ้าน : การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรม บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีศึกษาหนังตะลุงและโนรา ช่วงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปัจจุบัน. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

เพทาย อรรถศิลป์. 2538. "สายทอง ภูธร อีกทางเลือกของลิเกภาคกลาง". ศิลปวัฒนธรรม. 16(8) : 66-69.

ไพฑูริย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ อุทัย เอกสะพัง และ อ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2547). จริยธรรมในการดำเนินชีวิตโดยภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้ กรณีศึกษาจากวรรณกรรมหนังตะลุง. ปัตตานี : โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภัทราภรณ์ สำราญสุข. (2539). "หนังตะลุง". วารสารวัฒนธรรมไทย. 33(6) : 39-48.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. (2528). "หนังตะลุงกับสังคมไทยบักซ์ใต้". วิทยาจารย์. 63(11) : 48-53.

ภิญโญ ศรีจำลอง. (2525). "หนังตะลุงมาจากไหน?". ศิลปวัฒนธรรม. 3(9) : 33-37.

มานัส สุวรรณ และคณะ. (2542). การเขียนโครงการวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์.

- มิตรารภรณ์ อยู่สถาพร. (2541). "การซึมซับและดัดแปลงสื่อวัฒนธรรมต่างชาติให้เข้ากับวัฒนธรรม
ดั้งเดิม : กรณีศึกษาประเทศฮ่องกง". ใน กาญจนา แก้วเทพ, บรรณาธิการ. (2541).
โลกของสื่อ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- รจนา สุนทรานนท์ (2547). การอนุรักษ์การแสดงพื้นบ้าน จังหวัดปทุมธานี. มปท.
รายการการสำรวจการใช้สื่อพื้นบ้านและสื่อบันเทิง ฝ่ายพัฒนาสื่อและนวัตกรรมกองพัฒนา
การศึกษานอกโรงเรียน. (มปป.). ฝ่ายพัฒนาสื่อและนวัตกรรม กองพัฒนาการศึกษานอก
โรงเรียน.
- รุ่งอรุณ บุญสายันต์ ประยูร ลาแสง และสายชล สิงห์สุวรรณ (2543). การศึกษารูปแบบการเรียนรู้
และสืบทอดการสร้างสรรคงานศิลปวัฒนธรรมหมอลำ ของศิลปินแห่งชาติในภาคอีสาน.
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- รุจพร ประชาเดชสุวรรณ. (2539). ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้าน:กรณีศึกษาเปรียบเทียบล้านนากับสิบ
สองปันนา. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ.
- ลักขณา จินดาวงษ์. (2545). "ยกครูคาย หนังสือประโมทัยบ้านแต่". เมืองโบราณ. 28(4) : 108-111.
วัลยา วิวัฒน์ศร. 2538. การละครฝรั่งเศส ศตวรรษที่ 18. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะ
อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชา เขาว์ศิลป์. (2543). ทำนองเพลงลำตัดและเพลงพื้นบ้านอื่นๆ ที่ปรากฏในลำตัด. คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- วิภาพ คัญทัพ. 2540. "การพิจารณาลิเกไทยในมุมมองใหม่ : ถามหาความเป็นเลิศระดับนา
ชาติ". ความรู้คือประทีป. 1(2540) : 18-26.
- ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง. (2537). ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น : การศึกษาคติชนวิทยาใน
บริบททางสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ศิราพร ณ ถลางและสุกัญญา ภัทรราชย์, บรรณาธิการ. (2542). คติชนกับคนไทย - ไทย : รวม
บทความทางด้านคติชนวิทยาในบริบททางสังคม. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถิตย์ นิยมญาติ. (มปป). ปัญหาและอุปสรรคของหนังตะลุงในสังคมไทยยุคปัจจุบัน. คณะสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมพร แห่งพิพัฒน์. (2540). เพลงพื้นบ้านเพชรบูรณ์:การศึกษาเชิงวิเคราะห์. สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สมสุข หินวิมาน. (2548). "สื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข : แนวคิดและความหมาย" ใน ประรณนา จันทร
พันธ์. บรรณาธิการ. (2548). สื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข. กรุงเทพฯ : โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการ
สร้างเสริมสุขภาพชุมชน.

- สว่าง เลิศฤทธิ. (2527). "หมอลำ การเปลี่ยนแปลงที่น่าจับตามอง". วารสารวัฒนธรรมไทย. 23(11) : 38-40.
- สายพิน ปฐมบรรณ.(2542). "ศิลปะใน ตัวตลกหนังตะลุง". วารสารวัฒนธรรมไทย.36(6) :23-25.
- สุกัญญา สมไพบูลย์. (มปป.). "การสื่อสาร สื่อพื้นบ้าน และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม"
เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาสื่อพื้นบ้าน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____ (2546). "การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในสังคมไทย : ฐานคติและกระบวนการ
วิธี." วารสารนิเทศศาสตร์. (ปีที่ 21 ฉ. 4 ตุลาคม –ธันวาคม 2546)
- สุกัญญา สมไพบูลย์และชันปกรณ์ แสงจันทร์. (2548). "ละครชุมชน". ใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์,
บรรณาธิการ. โครงการวิจัยเรื่องสิทธิการสื่อสาร : ความเคลื่อนไหวทางสังคมและสื่อภาค
ประชาชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2538). "ลิเก เริ่มจาก 'แขก' แต่ไม่ใช่ 'แขก' หม่า 'ละคร' แต่ต้องตายเพราะละคร".
ศิลปวัฒนธรรม. 16(8) : 50-56.
_____ (2542). ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวล้านนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มติชน.
- สุเทพ สุนทรภักดิ์. (2519). รวบรวมและแปล. ความเรียงมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา.
- สุพรรณษา สุวรรณรังษี. (2545). "หมอลำหมู่ ลิเกอีสานที่สร้างงานสร้างเงิน". วารสารวัฒนธรรม
ไทย.39(4) : 55-57.
- สุภาวงศ์ จันทวานิช (2527) (แปลและบันทึกเพิ่มเติม) บทบาทของวัฒนธรรมพื้นบ้านในสังคม
สมัยใหม่ ของ Ivan Vitanyi และ Maria Sagi วารสารธรรมศาสตร์ (ปีที่13 ฉบับที่ 3
กันยายน 2527 : 38-51)
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์.(2518). "ลิเก". นิเทศสาร. 4(2518) : 107-116.
_____ (2527). "สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา". วารสารนิเทศศาสตร์. 5(2527) :17-21.
- สุรียา สมุทคุปต์ และคณะ. (2544). คนซึ่งอีสาน : ร่างกาย กามารมณ์ อัตลักษณ์ และเสียงสะท้อน
ของคนทุกชนในหมอลำซิ่ง. สถาบันวิจัยสำนักวิชาเทคโนโลยีทางสังคม มหาวิทยาลัยสุรนารี.
- เสนหา บุญยรักษ์. (2545). การศึกษาภาพสะท้อนสังคมจังหวัดพิษณุโลกและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์
จากบทเพลงพื้นบ้าน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- อดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์. (2548). ในปรารภณา จันทรพันธุ์. (2548). บรรณาธิการ. สื่อพื้นบ้านสื่อสาร
สุข. กรุงเทพฯ : โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน (สพส.)
- อพิสิทธิ์ ธีระจารุวรรณ. (2538). "แม่ประยูร ยมเยี่ยม...ลมหายใจแห่งเพลงลำตัด" ศิลปวัฒนธรรม.
16(5) : 104-106
- อมรา กล้าเจริญ. (2527). "เพลงพื้นเมือง ลำตัด". วารสารวัฒนธรรมไทย. 23(4) : 42-47.

เอนก นาวิกมูล. (2523). "การแพร่กระจายของหนังตะลุงทางภาคกลาง". ศิลปวัฒนธรรม. 1(3) : 48-54.

_____. (2532). "หนังตะลุงตาป่วน เพชรบุรี". สารคดี. 5(51) : 129-137.

_____. (2534). "บัวผัน จันทรศรี ศิลปินแห่งชาติ". ศิลปวัฒนธรรม. 1(3) : 48-54.

การสัมภาษณ์ / เสวนา

Surapone Virulrak, keynote speaker. (2003). "Tradition Performing Arts in Southeast Asia". Seminar and Workshop on Southeast Asian Performing Arts. SEAMEO-SPAFA in collaboration with Department of Performing Arts, Bangkok University. 10-14 November 2003.

Surapone Virulrak, keynote speaker. (2003). "Tradition Performing Arts in Southeast Asia". Seminar and Workshop on Southeast Asian Performing Arts. SEAMEO-SPAFA in collaboration with Department of Performing Arts, Bangkok University. 10-14 November 2003.

กาญจนา แก้วเทพ. (2549). นำเสนอหัวข้อ "แนวโน้มและทิศทางการศึกษาสื่อพื้นบ้าน" ในงาน อาศรมเสวนาสาธิตการแสดง องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน. 3 พฤษภาคม 2549.

ดวงแข บัวประโคน. (2548). กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะสำหรับเด็กและเยาวชน. สัมภาษณ์. มิถุนายน 2548.

_____. (2549). นำเสนอหัวข้อ "แสดงลิเกแนวทดลองของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง "ฉันรักเธอเสมอมาทุกนาที" ในงาน อาศรมเสวนาสาธิตการแสดง องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน. 29 สิงหาคม 2549"

ธรรมจักร พรหมพวย. (2549). นำเสนอหัวข้อ "แนวโน้มและทิศทางการศึกษาสื่อพื้นบ้าน" ในงาน อาศรมเสวนาสาธิตการแสดง องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน. 3 พฤษภาคม 2549.

ประดิษฐ์ ประสาททอง. (2549). นำเสนอหัวข้อ "แนวโน้มและทิศทางการศึกษาสื่อพื้นบ้าน" ในงาน อาศรมเสวนาสาธิตการแสดง องค์ความรู้สื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน. 3 พฤษภาคม 2549.

ประยูทธ วรรณอุดม. (2549). นำเสนอหัวข้อ "แนวโน้มและทิศทางการศึกษาสื่อพื้นบ้าน" ในงาน
อาศรมเสวนาสาธิตการแสดง องค์ความรู้สื่อสารการแสดงผลประเภทสื่อพื้นบ้าน. 3 พฤษภาคม
2549.

สมฤทธิ์ ลือชัย. (2549). นำเสนอหัวข้อ "แนวโน้มและทิศทางการศึกษาสื่อพื้นบ้าน" ในงาน
อาศรมเสวนาสาธิตการแสดง องค์ความรู้สื่อสารการแสดงผลประเภทสื่อพื้นบ้าน. 3 พฤษภาคม
2549.

วิทยานิพนธ์

เพลงพื้นบ้าน

กษมา มั่งประยูร. (2544). การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงเพลงโคราช คณะกำป็นบ้านแทนและ
คณะแสงสมจิต. รายงานการค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
(กลุ่มมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

กาญจนา เขียรกุลไพบูลย์. (2547). การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่อง เพลง
โคราช กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

จันทรา ศษประเสริฐ. (2542). การสร้างชุดการสอนฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงพื้นเมืองภาคกลาง เรื่อง
เพลงเทพทอง สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล

ธนพร พัทธกะอุปถัมภ์. (2542). ศึกษาวิเคราะห์ผลงานเพลงพื้นบ้านของขวัญจิต ศรีประจันต์.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นิภา อุดมโชค. (2533). การนำเสนอโครงการการใช้เพลงพื้นบ้านภาคกลางในการสอนวิชา
ภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสอน
ภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พร สุวรรณภาชน์. (2543). เพลงโคราช : การศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

พรพรรณ วรรณ. (2544). การศึกษาวิเคราะห์เพลงตลกคำเมือง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- พรพิไล เทพาคำ. (2539). เพลงคำเมืองกับวัฒนธรรมชาวล้านนา : วิเคราะห์เนื้อหาเพลงคำเมือง ช่วงมกราคม-ธันวาคม 2537. ปรินฎยานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทศศาสตรพัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลัย เหล่าประเสริฐ. (2546). การใช้เพลงพื้นบ้านลำตัดพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนวัดหน้าไม้ จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รัชนุช สละโวหาร. (2539). บทบาทผู้ส่งสารของหวังเต๊ะในการถ่ายทอดความรู้ โดยผ่านสี่พื้นบ้าน ประเภทลำตัด : การศึกษาเฉพาะกรณี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีระ เลิศจันทิก. (2541). เพลงโคราชในกระแสโลกาภิวัตน์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วุฒิชัย จายะพันธุ์. (2547). บูรณาการของการแสดงลำตัดกับสื่อมวลชน : กรณีศึกษา คณะหวังเต๊ะ คณะแม่ประยูร ยมเยี่ยม และคณะแม่ขวัญจิตร ศรีประจันต์. วิทยานิพนธ์วารสาร ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีจันทร์ น้อยสะอาด. (2544). เพลงร้องพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา : เพลงโนเน เพลงลำภาข้าวสารและเพลงระบำพื้นบ้าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศศิธร นกปี. (2544). เพลงพื้นบ้านตำบลวังลึก อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมจิตร กัลยาศิริ. (2524). การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาคศึกษามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลรัตน์ กิจไมตรี. (2544). การพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สุพรรณบุรีสำหรับนักเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการนิเทศ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

หมอลำ

- ขวัญชัย หมั่นคำ. (2539). การวิเคราะห์การใช้สื่อหมอลำเพื่อการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ปรินฎยานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทศศาสตรพัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- จิราวัลย์ ชาเหล่า (2546). กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดศิลปะการแสดงของหมอลำอาชีพ.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ว่าที่ร้อยตรีชัยนาถ มาเพชร. (2545). ภูมิปัญญาทางคีตศิลป์ของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย. รายงาน
การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
ประยุทธ วรรณอุดม. (2540). บทบาทและการดำเนินกลยุทธ์ของสื่อมวลชนเพื่อการส่งเสริม "หมอลำ
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญญา ป็องรอด (2544). การวิเคราะห์บทบาทหมอลำเรื่องตอกกลอน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ. (2542). พัฒนาการของทางเครื่องหมอลำหมู่วาดขอนแก่น. รายงานการ
ค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่มมนุษยศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นิตราพร ทิพา. (2539). การวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม.
ปริญญาโทศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรสรวง เถาว์ทวี. (2543). พัฒนาการของหมอลำในเมืองอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พีระศิลป์ ชินสอน. (2541). ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของสำนักงานส่งเสริมหมอลำกับการ
เปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา (เน้นสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วราพร แก้วใส. (2544). ลักษณะการแสดงของตัวตลกหมอลำหมู่ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่มมนุษยศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วันเพ็ญ แสงพันธุ์. (2545). ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการแสดงของหมอลำบุญเพ็ง ไม้ผิวชัย.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วุฒิสักดิ์ กะตะศิลา. (2541). บทบาทของหมอลำราตรี ศรีวิไล ผู้บุกเบิกลำซิ่ง. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่มมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- ศิราภรณ์ ปทุมวัน. (2542). บทบาทของหมอลำจิววรรณ ดำเนิน ศิลปินแห่งชาติ สาขา
ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่ม
มนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- สนอง คลังพระศรี. (2541). หมอลำซิ่ง : กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมดนตรีของหมอลำ
ในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมควร สีทาพา. (2546). วิถีสุขภาพหมอลำรุ่นเยาว์ : กรณีศึกษาบ้านผือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สุภาพรณี มาตชาว. (2546). วรรณกรรมกลอนลำของหมอลำทองสา สามสี บ้านนาไผ่ ตำบลนาไผ่
อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยนเรศวร.

หนังสือ

- คนางค์ บุญทิพย์. (2545). การวิเคราะห์สารจากตัวตลกหนังสือ. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทราภรณ์ มากมี. (2545). ศึกษาชีวิตประวัติและผลงานของหนังสือพิมพ์ (อิม จิตต์ภักดี).
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ณัฐยา ทิพรรัตน์. (2543). การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น "หนังสือ" ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภดล ทิพย์รัตน์. (2544). หนังสือคณะจรัส ชูขึ้น : การศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรี.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปาริชาติ ยุทธะพาทีกุล. (2538). การรับข่าวสารด้านสาธารณสุขจากสื่อพื้นบ้านประเภทหนังสือ
ของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี. (2543). ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏใน
วรรณกรรมหนังสือในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พินัย สิริเกียรติกุล. (2545). ศูนย์ศิลปะการแสดงหนังสือ. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณภา ปูปีง. (2546). ศึกษาวิถีชีวิตชาวนครศรีธรรมราชจากบทหนังสือ. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วันดี กรุณากร. (2542). สุนทรียภาพในบทหนึ่งตระกูลของหนังกัน ทองหล่อ. วิทยานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิไลลักษณ์ ลิกะไชย. (2544). การเปลี่ยนแปลงของหนังประโมทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่มมนุษยศาสตร์)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อาริยา แทรกสุข. (2543). แนวคิดเชิงปรัชญาที่ปรากฏในบทหนึ่งตระกูลของนายจิ้น อรมุต.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อินทิรา สุวรรณ. (2540). บทบาทหนึ่งตระกูลทางโทรทัศน์ในการถ่ายทอดความรู้. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชอ

บุรพันธ์ ใจหล้า. (2545). ชออ่อนน่าน : กรณีศึกษาคณะคำผาย นุปีง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล.

นารีนารถ กิตติเกษมศิลป์. (2539). การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ ผ่านสื่อพื้นบ้านเพลงชอ.
วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

รัตติยา คุณพิทักษ์. (2546). ความคงอยู่ของอาชีพช่างชอในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีพศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วันเพ็ญชาติพันธุ์. (2530). การรับข่าวสารทางด้านจริยธรรมจากสื่อพื้นบ้านประเภทชอของ
ประชาชนในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วนิดา ริกาภรณ์. (2545). การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านชอล้านนา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิวัน สุขเจริญ. (2547). การสื่อสารเชิงสุนทรียะในละครขอมัยใหม่ของชาวล้านนา. วิทยานิพนธ์
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศุภนิจ ไชยวรรณ. (2547). กระบวนการสืบทอดเพลงชอพื้นบ้าน ของจังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีพศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมฤทธิ ลือชัย. (2534). ความตระหนักของช่างชอในบทบาทนักสื่อสารเพื่อการพัฒนา. วิทยานิพนธ์
วารสารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สิรินุช วงศ์สกุล. (2544). การคงอยู่ของเพลงพื้นบ้าน (ขอ) ในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาจากระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อรพิน ลือพันธ์. (2544). การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมบทขอของบัวซอน เมืองพร้าว. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ลิเก

เจ็ดจันทร์ ดอกแก้ว. (2543). การวิเคราะห์เนื้อหาของลิเกลูกบท. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

รูปนรินทร์ ต้นสกุล. (2547). อาชีพลิเกในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

ธิดาวรรณ ไพโรพฤกษ์. (2545). พัฒนาการของลิเกกลองยาว บ้านสองห้อง อำเภอวังคำ จังหวัดกาฬสินธุ์. รายงานการค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่มมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ภัทรวรรณ ณรงค์ชัย. (2540). แม่ยก : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงลิเกกับคนดู เปรียบเทียบกรุงเทพมหานครกับพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ศรัณยา ลินสมรส. (2546). บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิรินทร์ ใจเที่ยง. (2545). ลิเกเอ็นจีโอ กรณีศึกษากลุ่มละครมะขามป้อม. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลาวัตร พงศ์วัชร. (2540). การศึกษาการแสดงลิเกป่าจังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

สุกัญญา สมไพบุลย์. (2543). สัญญาณในสื่อสารการแสดง "ลิเก" ยุคโลกาภิวัตน์. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นฤทัย ชัดนาค. (2545). การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ในการผลิต "ลิเกทีวีช่อง 11 พิษณุโลก" พ.ศ. 2545. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อริยา ลิ้มกาญจนพงศ์. (2543). การแสดงมะโย่ง คณะสรีปัดธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โนรา

- ธีรวัฒน์ ช่างสาน. (2538). พราณโนรา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจริญชัย อิศรเดช. (2542). นัยทางสังคมของพิธีโนราโรงครู : กรณีศึกษาน้ำบ่อแดง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธรรมนิตย์ นิคมรัตน์. (2539). โนรา : การรำประสมท่าแบบตัวอ่อน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิมา ชูเมือง. (2544). การปรับตัวของสื่อพื้นบ้านโนราในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งนภา เก่งพิทักษ์. (2545). ศึกษาลักษณะและคุณค่าของเครื่องประกอบการแสดงโนราในจังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิรัตน์ เลี้ยงสมบูรณ์. (2544.). เพลงใหม่โรงโนรา : กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมโภชน์ เกตุแก้ว. (2538). การศึกษาเปรียบเทียบท่ารำโนราของครูโนรา 5 ท่าน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัฒน์ นาคเสน. (2539). โนรา : รำเขียนพราय-เหยียบลูกมะนาว. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรวรรณ สันโลหะ. (2542). โนราผู้หญิง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สื่อสารการแสดงพื้นบ้านอื่นๆ

- จิตติมา นาคีภท. (2547). การแสดงพื้นบ้านของอำเภอศรีลำไ้ง จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. (2540). การศึกษากระบวนการและผลของโครงการสื่อชาวบ้านเพื่อพัฒนามนุษย์และสังคมในภูมิภาคที่ต่างกัน : กรณีศึกษาคณะละครมะขามป้อม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ริดา เกิดผล. (2542). คำ กาไวย์ ศิลปินแห่งชาติ : ชีวิตประวัติและผลงานการแสดงพื้นบ้าน – ช่างฟ้อน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธีรเดช ชื่นประภาณุสรณ์. (2538). การวิเคราะห์บทบาทและค่านิยมในสื่อพื้นบ้าน "ละครเสภาขุนช้าง

ขุนแผน". วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตรพัฒนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมศรี บุญมี. (2544). ผลของการใช้สื่อพื้นบ้านในการให้สุศึกษาเรื่องโรคเอดส์แก่ประชาชนจังหวัดสุรินทร์. การค้นคว้าอิสระปริญญาสาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

หม่อมหลวงสันติสุข กฤดากร. (2541). การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุรารมย์ จันทมาลา. (2542). บทบาทศิลปดนตรีพื้นบ้านของสภาวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ดกับการสืบทอดวัฒนธรรม. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา (กลุ่มมนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

รองเงิ่ง

ชนิษฐา สุขจันทร์. (2546). ศึกษาการใช้คำและโวหารในเพลงรองเงิ่ง จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยทักษิณ.

จิตตนา หนูณะ. (2533) บทบาทและการเสื่อมสลายของรองเงิ่งต้นหยง. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตรพัฒนการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สาวิตร พงศ์วัชร. (2538). รองเงิ่ง : ระบายพื้นเมืองในภาคใต้. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ละครชาตรี / เเท่งตึก

จันทิมา แสงเจริญ. (2539). ละครชาตรีเมืองเพชร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประภาศรี ศรีประดิษฐ์. (2545). ละครเท่งตึกในจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สรุปการประมวลผลสื่อสารการแสดงประเภทสื่อพื้นบ้าน

เพลงพื้นเมือง

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1.	ชื่อวิทยานิพนธ์ เพลงโคราชในกระแส โลกาภิวัตน์ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ ในเพลงและ ศิลปะการแสดงเพลง โคราชแบบดั้งเดิม 2. เพื่อศึกษาลักษณะ โลกาภิวัตน์ของ องค์ประกอบในเพลงและ ศิลปะการแสดงโคราช	วีระ เลิศจันทร์, 2541 (ไทยคดี ศึกษา เน้น มนุษยศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัด นครราชสีมา - ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ ลักษณะโลกาภิวัตน์ - งานวิจัยเกี่ยวกับเพลง พื้นบ้าน เพลงโคราช ภาษา และวรรณกรรมพื้นบ้าน	ระเบียบวิธีวิจัย การศึกษาเอกสารและ การศึกษากาคนานาม ด้วยการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมี ส่วนร่วมและไม่มีส่วน ร่วม	ผลการวิจัย - องค์ประกอบและ ศิลปะการแสดงเพลงโคราชของ หมอลำวงรุ่นครู และหมอลำเพลง อาขิยที่แสดงแบบดั้งเดิมยังคง รักษารูปแบบเดิม ขณะที่หมอลำเพลง รุ่นใหม่มีการปรับตัวให้เข้ากับ ดนตรีสากล	ข้อเสนอแนะ - ควรส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพ เพลงโคราชได้รวมกลุ่มกัน เพื่อ พัฒนาอนุรักษ์และเผยแพร่ เพื่อให้เพลงโคราชยังคงอยู่เป็น เอกลักษณ์การแสดงพื้นเมืองที่ เหมาะสมกับกระแส โลกาภิวัตน์

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>เพลงโคราช : การศึกษา ทามานุษยวิทยาการ ดนตรี</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ความเป็นมา และ วิวัฒนาการของเพลง โคราช</p> <p>2. เพื่อวิเคราะห์ องค์ประกอบและรูปแบบ ของการเล่นเพลงโคราช</p> <p>3. เพื่อวิเคราะห์เนื้อร้อง และลักษณะทางดนตรี ของเพลงโคราช โดยเน้น ศึกษาเพลงโคราชแบบ ดั้งเดิม</p>	<p>พชร สุวรรณภานนท์ .2543 (สาขาวิชา วัฒนธรรมศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล</p>	<p>- แนวคิดทางมานุษยวิทยา การดนตรี</p> <p>- ทฤษฎีการวิจัยทาง มานุษยวิทยา</p> <p>- ทฤษฎีดนตรีสากล</p> <p>- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโคราช และเพลงโคราช</p>	<p>การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ร่วม และการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก</p> <p>เน้นข้อมูลภาคสนาม</p>	<p>- เพลงโคราชมีการพัฒนา เปลี่ยนรูปแบบ เนื้อหา ตลอดจน วิธีการเล่นเพลงมากโดยตลอด</p> <p>สาเหตุมาจากความคิด สร้างสรรค์ของหมอลำเพลง, รสนิยมของผู้ฟัง, การ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมของชุมชนชาวไทย โคราช</p>	<p>- การศึกษาวัฒนธรรมเพลง โคราชอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์แบบแผน และเนื้อหา ของวัฒนธรรมเพลง จะทำให้ เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม เพลงโคราชได้อย่างถ่องแท้</p> <p>นำไปสู่การกำหนดแนวทางการ อนุรักษ์ที่สอดคล้องกับความ เป็นจริงของสังคมได้</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
3.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การเปลี่ยนแปลง รูปแบบการแสดงผล โคราช คณะกำนันบ้าน แท่นและคณะแสงสม จิต วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการ เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบ ที่ใช้ในการแสดงผล โคราช คณะกำนันบ้าน แท่นและคณะแสงสมจิต ในด้านต่อไปนี้ 1. องค์ประกอบที่ใช้ในการ แสดงผลโคราชปัจจุบัน 2. รูปแบบการแสดงผลและ เนื้อหาที่ใช้ในการแสดงผล โคราชปัจจุบัน	กษมา มั่งประยูร, 2544 (สาขาวิชา ไทยคดีศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม - แนวคิดเกี่ยวกับ องค์ประกอบสำคัญของ แสง - งานวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ที่ ศึกษา, เพลงโคราชและหมอล เพลง, รูปแบบการแสดงผล	การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร การ สังเกต และการ สัมภาษณ์	- การแสดงผลเพลงโคราช เปลี่ยนแปลงทั้งด้าน องค์ประกอบการแสดงผล ได้แก่ จำนวนผู้แสดงมากขึ้น เน้นการ ใช้ทำนองและจังหวะที่เร็ว เน้น การแต่งกายสีสันสดใส นำ เครื่องดนตรีไฟฟ้ามาใช้	ข้อเสนอแนะ - ควรส่งเสริมการอนุรักษ์เพลง โคราช และจัดไว้ในหลักสูตร การศึกษาท้องถิ่น

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
4.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่องเพลงโคราช กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่องเพลงโคราช กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาล 3 (ยมราชสามัคคี) สำนักการศึกษาเทศบาลนครราชสีมา ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80</p>	<p>กาญจนา เรียงกุล ไพบูลย์, 2547 (สาขาวิชาหลักสูตร (การสอน) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม</p> <p>2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังและก่อนเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่องเพลงโคราช</p>	<p>- แนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ - หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 - ความรู้เกี่ยวกับเพลงโคราช</p> <p>3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เรื่องเพลงโคราช กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1</p>	<p>การวิจัยเชิงทดลอง เก็บข้อมูลด้วยแบบทดสอบและแบบสอบถาม</p> <p>กลุ่มตัวอย่างจำนวน 43 คน ทดลองใช้แผนจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ จำนวน 7 แผน เวลา 20 ชั่วโมง</p>	<p>- แผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่องเพลงโคราชได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญว่ามีความเหมาะสมในระดับสูงมาก</p> <p>นักเรียนมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเพิ่มขึ้น และมีความพึงพอใจ</p>	<p>- ควรส่งเสริมการพัฒนาผู้บริหารและครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสอนแบบบูรณาการ</p> <p>- ควรนำวิธีการสอนแบบบูรณาการไปทดลองสอนกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ บ้าง</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
5.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>การวิเคราะห์เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อรวบรวมเพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์</p> <p>2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าเพลงพื้นเมือง และการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ในด้านภาษา สังคมวิทยา จริยศาสตร์ จิตวิทยา ดนตรี และการแสดงการละเล่นพื้นเมือง</p>	<p>สมจิตร กัลยาศิริ, 2524 (ภาคศึกษามัธยมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>3. เพื่อประมวลความคิดเห็นของนักศึกษาวิทยาลัยครูสุรินทร์ และประชาชนจังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับคุณค่าของเพลงพื้นเมือง และการละเล่นพื้นเมือง</p>	<p>- วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์</p>	<p>การวิเคราะห์เนื้อหาและการใช้แบบสอบถามตัวอย่างประชากร 200 คน เป็นนักศึกษาวิทยาลัยครูสุรินทร์ 100 คน และชาวจังหวัดสุรินทร์ 100 คน</p>	<p>- เพลงพื้นเมืองและการละเล่นพื้นเมืองของ จ.สุรินทร์มีคุณค่าด้านอารมณ์ ด้านดนตรี ด้านภาษาและสังคมวิทยามาก</p>	<p>- วิถีปลูกฝังให้ชาวสุรินทร์สนใจเพลงและการละเล่นพื้นเมืองคือ ให้สถาบันการศึกษาทุกระดับจัดกิจกรรมส่งเสริม</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
6.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>การนำเสนอโครงการ การใช้เพลงพื้นบ้านภาค กลางในการสอนวิชา ภาษาไทย ระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษาความคิดเห็น การปฏิบัติ และความ ต้องการในการนำเพลง พื้นบ้านภาคกลางมาใช้ใน การเรียนการสอนวิชา ภาษาไทยของครู ภาษาไทยและนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอน ปลาย</p> <p>2. เพื่อนำเสนอโครงการ การใช้เพลงพื้นบ้านภาค กลางในการสอนวิชา ภาษาไทยระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย</p>	<p>นิภา อุดมโชค, 2533 (ภาควิชา มัธยมศึกษา) คณะ ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย</p>	<p>กรอบผู้เกี่ยวกับเพลง พื้นบ้านภาคกลาง</p> <p>- เพลงพื้นบ้านภาคกลางกับ การเรียนการสอนวิชา ภาษาไทย</p>	<p>การสัมภาษณ์และการ ใช้แบบสอบถาม</p>	<p>- ครูและนักเรียนต้องการ เนื้อหาวิชาภาษาไทยที่ใช้เพลง พื้นบ้านภาคกลาง, การจัด กิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้ เพลงพื้นบ้านภาคกลาง, การนำ เพลงพื้นบ้านภาคกลางมาใช้ใน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร วิชาภาษาไทยมาก จากผลการ วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ นำเสนอโครงการการใช้เพลง พื้นบ้านภาคกลางในการสอน วิชาภาษาไทย และให้ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน ตรวจสอบประเมินแก้ไข</p>	<p>- ครูควรหาวิธีจูงใจให้นักเรียน สนใจ และเห็นคุณค่าของเพลง พื้นบ้านภาคกลาง และนำแถบ บันทึกเสียงเพลงพื้นบ้านที่มี ทำนองจังหวะเร้าใจสนุกสนาน ซึ่งสัมพันธ์กับเนื้อหาใน บทเรียนมาเปิดให้นักเรียนฟัง - กิจกรรมเสียงตามสายของ โรงเรียนควรเปิดเพลงพื้นบ้าน ให้นักเรียนฟังบ้าง</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
7.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การสร้างชุดการสอนฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงพื้นเมืองภาคกลาง เรื่องเพลงเททอง สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	จันทนา ศษ ประเสริฐ. 2542 (สาขาวิชาดนตรี) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหิดล	กรอบแนวคิดและหลักการของชุด การสอน - แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยา และการสอนดนตรี - ทฤษฎีพัฒนาการ - ทฤษฎีการเรียนรู้ - แนวคิดในการสอนทักษะ การร้อง - ความรู้เกี่ยวกับเพลง พื้นบ้านภาคกลาง	การวิจัยเชิงทดลอง เก็บข้อมูลด้วย แบบสอบถามและแบบ สังเกต	- ชุดการสอนที่สร้างขึ้นมี ประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ มาตรฐาน นักเรียนในกลุ่ม ตัวอย่างมีพัฒนาการด้านความรู้ ความเข้าใจสูงกว่าก่อนเรียน	- หน่วยงานการศึกษาควรทำ การวิจัยวิธีการสอนเพลง พื้นบ้านอย่างจริงจัง เพื่อ พัฒนาและปรับปรุงการเรียน การสอนเพลงพื้นบ้านให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
	วัตถุประสงค์ 1. เพื่อสร้างชุดการสอนฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงพื้นเมืองภาคกลาง เรื่องเพลงเททอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของชุดการสอนฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงพื้นเมืองภาคกลาง เรื่องเพลงเททอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	3. เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียน ก่อนเรียน และหลังเรียน จากชุดการสอนฝึกปฏิบัติขับร้องเพลงพื้นเมืองภาคกลาง เรื่องเพลงเททอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5				

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
8.	ชื่อวิทยานิพนธ์ ศึกษาวិเคราะห์ผลงาน เพลงพื้นบ้านของ ขวัญจิต ศรีประจันต์ วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาชีวประวัติ และผลงานเพลงอีแซว เพลงช้อย ของขวัญจิต ศรี ประจันต์ ซึ่งเป็นศิลปิน แห่งชาติ 2. เพื่อศึกษาความเป็นมา และลักษณะทั่วไปของ เพลงอีแซว และเพลงช้อย 3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แห่ง คิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และสังคมไทยที่ปรากฏใน งานเพลงของ ขวัญจิต ศรี ประจันต์ 4. เพื่อวิเคราะห์โลกทัศน์ ของ ขวัญจิต ศรีประจันต์ ที่ปรากฏในงานเพลง	ธนพร ทิทักษ์ อุปถัมภ์, 2542 (ไทยศึกษา) คณะ ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง 5. เพื่อวิเคราะห์ การใช้ภาษาใน ผลงานเพลงของ ขวัญจิต ศรี ประจันต์	- ทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมและ วัฒนธรรมไทย - ทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์ วรรณกรรม - แนวคิดเกี่ยวกับเพลง พื้นบ้าน	การสัมภาษณ์, การ สังเกต และการ วิเคราะห์เนื้อหา	- ขวัญจิต ศรีประจันต์เป็นแม่ เพลงพื้นบ้านที่มีความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบและมี พรสวรรค์ ทั้งการประพันธ์และ การแสดงเพลงอีแซว	ข้อเสนอนี้ - ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ ผลงานของพ่อเพลงแม่เพลง ท่านอื่นๆ และบันทึกไว้ เพื่อ ไม่ให้สูญหาย

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
9.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาวิเคราะห์ เพลงตลกคำเมือง วัตถุประสงค์ 1. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา และการสร้างมุข ตลกในบทเพลงตลกคำ เมือง 2. เพื่อศึกษาวิธีการ นำเสนอมุขตลกของบท เพลงในบริบทของการ แสดง	พรพรรณ วรรณ, 2544 (สาขารัฐศาสตร์ และวรรณกรรม ล้านนา) คณะศิลป ศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - แนวคิดการวิเคราะห์เรื่องซ้ำ ชั้น - แนวคิดการศึกษาด้านคติ ชนวิทยาและมานุษยวิทยา - งานวิจัยเกี่ยวกับเพลงคำ เมือง และเพลงลูกทุ่ง, การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับ เรื่องซ้ำชั้น, การศึกษาด้านคติ ชนวิทยา และมานุษยวิทยา	ระเบียบวิธีวิจัย การวิเคราะห์ตัวบท, การสัมภาษณ์แบบมี ส่วนร่วม และการ สังเกต	ผลการวิจัย - กลวิธีการสร้างมุขตลก ประกอบด้วย 3 กลวิธี คือ การ ใช้พฤติกรรมของตัวแสดง, การ ใช้ภาษา และการล้อเลียน	ข้อเสนอแนะ - ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับ เพลงตลกคำเมืองกับเพลง ลูกทุ่งที่มีบทพูดเชิงตลก

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
10.	<p>ชื่อยุทยานินทร์ เพลงพื้นบ้าน ตำบลวังลึก อำเภอศรี สำโรง จังหวัดสุโขทัย</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษารวบรวม และ จัดหมวดหมู่เพลงพื้นบ้าน ตำบลวังลึก อำเภอศรี สำโรง จังหวัดสุโขทัย</p> <p>2. เพื่อวิเคราะห์ทำนอง และเนื้อร้องเพลงพื้นบ้าน ตำบลวังลึก อำเภอศรี สำโรง จังหวัดสุโขทัย</p> <p>3. เพื่อศึกษาภาษาสะท้อน ทางสังคม และวัฒนธรรม ของตำบลวังลึก อำเภอศรี สำโรง</p>	<p>ศศิธร นักปี. 2544 (สาขาวิชา วัฒนธรรมศึกษา)</p> <p>คณะศิลป ศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหิดล</p>	<p>- ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา - แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และเพลงพื้นบ้าน</p>	<p>การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์, การสังเกต และการ วิจัยเอกสาร</p> <p>รวบรวมข้อมูล ภาคสนามเป็นหลัก</p>	<p>- เพลงพื้นบ้าน ต.วังลึก จ. สุโขทัย จำแนกหมวดหมู่ตาม ลักษณะโอกาสที่ใช้ได้ 5 ประเภท คือ เพลงกล่อมลูก, เพลงพิธีกรรม, เพลงประกอบ การละเล่น, เพลงปฏิพากษ์ และ เพลงร้องทำนองเสียงหลักเรียบ ง่าย เป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่น</p>	<p>- บทบาทเพลงพื้นบ้านปัจจุบัน เปลี่ยนไปจากที่เคยรับใช้สังคม กลายมาเป็นเพียงนำมาแสดง เพื่อการอนุรักษ์และพบว่าเพลง พื้นบ้านกำลังหดหายไปเพราะ พอเพลงแม่เพลงอายุมากขึ้น สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะศึกษารวบรวมและเผยแพร่</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
11.	ชื่อวิทยานิพนธ์ เพลงร้องพื้นบ้านใน พื้นที่จังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา : เพลงโนเนน เพลงลำภาข้าวสาร และ เพลงระบำพื้นบ้าน วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพ ปัจจุบันของเพลงโนเนน เพลงลำภาข้าวสาร และ เพลงระบำพื้นบ้าน 2. เพื่อศึกษาลักษณะ เฉพาะทางดนตรีของเพลง โนเนน เพลงลำภาข้าวสาร และเพลงระบำพื้นบ้าน	ศรีจันทร์ น้อย สอาด, 2544 (สาขาวิชาดนตรี) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหิดล	- แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับ มานุษยวิทยาการดนตรี - แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับ การศึกษาเพลงพื้นบ้าน - แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับการ วิเคราะห์ดนตรี	การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร . การสัมภาษณ์และ การสังเกต ตามกระบวนการทาง มานุษยวิทยาการดนตรี	- เพลงโนเนนเป็นเพลงร้องเล่น ประกอบการทำโยลกแม่ ขนมัจฉินในงานมงคล - เพลงลำภาข้าวสารเป็นเพลง ร้องขอเรียไ้รบริการข้าวสารเพื่อ นำไปถวายวัด - เพลงระบำพื้นบ้านนิยมเล่นใน เทศกาลตรุษสงกรานต์	- การเก็บข้อมูลภาคสนาม จะ ทำให้ทราบถึงการรับอิทธิพล หรือตัวแปรหรือวิวัฒนาการ ของสิ่งนั้นๆ แต่ข้อมูลต้อง ละเอียดและเป็นจริงที่สุด

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
12.	ชื่อวิทยานิพนธ์ เพลงแหล่งในเทศน์ มหาชาติ จังหวัด เพชรบุรี วัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์สาระด้าน คุณค่าทางสติปัญญา 2. เพื่อวิเคราะห์สาระด้าน คุณค่าทางศีลธรรม 3. เพื่อวิเคราะห์สาระด้าน คุณค่าทางวรรณศิลป์	จันทร์ภา เรือนทองดี . 2547 (ไทยคดี ศึกษา) ปริญา ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครปฐม	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - แนวคิดเพื่อวิเคราะห์สาระ คุณค่าด้านสติปัญญาและ ด้านศีลธรรม - ทฤษฎีการวิเคราะห์ วรรณกรรมด้านวรรณศิลป์	การวิจัยเอกสารและ การสัมภาษณ์	- เพลงแหล่งในเทศน์มหาชาติให้ สาระคุณค่าด้านสติปัญญา ทั้ง ภูมิปัญญาคนไทยและระบอง พระสงฆ์ในการแต่งเพื่อสั่งสอน. ด้านคุณธรรมมีการสะท้อน คุณธรรมที่หลากหลาย และด้าน วรรณศิลป์อยู่ที่การใช้ภาษา	- จากคุณค่าทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา, ด้านคุณธรรม และด้านวรรณศิลป์ สามารถ นำเพลงแหล่งไปใช้ในการเรียน การสอนการจัดกิจกรรมเพื่อ สถาบันครอบครัวและสถาบัน ศาสนา

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
13.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ การพัฒนาหลักสูตรเพื่อ ถ่ายทอดเพลงฮีแซว ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น สุพรรณบุรี สำหรับ นักเรียนประถมศึกษา</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสำรวจ และศึกษา ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนา หลักสูตร เพื่อถ่ายทอด เพลงฮีแซว ภูมิปัญญา ท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับ นักเรียนประถมศึกษา 2. เพื่อสร้างหลักสูตร ถ่ายทอดเพลงฮีแซว สำหรับนักเรียน ประถมศึกษา 3. เพื่อทดลองใช้หลักสูตร 	<p>อุบลรัตน์ กิจโมศรี, 2544 (ภาควิชา หลักสูตรและวิธี สอน) ปริญญา ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต มหาวิทยาลัย ศิลปากร</p> <p>4. เพื่อประเมินผล และปรับปรุง หลักสูตรการ ถ่ายทอดเพลงฮี- แซว</p>	<p>- หลักสูตรประถมศึกษา - การพัฒนาหลักสูตร - หลักสูตรท้องถิ่น - แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น - ความรู้เกี่ยวกับเพลงฮีแซว</p>	<p>การวิเคราะห์เนื้อหา และการสัมภาษณ์</p>	<p>- การทดลองใช้หลักสูตรที่สร้าง ขึ้นพบว่า นักเรียนมีความรู้ เกี่ยวกับเพลงฮีแซว. สามารถ แสดงได้. มีเจตคติที่ดีต่อ หลักสูตร</p>	<p>- ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบ มีส่วนร่วมระหว่างผู้สอน นักเรียน ปรชาชนู์ชาวบ้านและ ผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
14.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทผู้สังสารของ หวังเต๋ในภาพถ่ายทอด ความรู้ โดยผ่านสื่อ พื้นบ้านประเภทลำตัด : การศึกษาเฉพาะกรณี</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษาหวังเต๋ใน ฐานะผู้สังสาร ในการ ถ่ายทอดความรู้แก่ ประชาชน โดยผ่านสื่อ เพลงพื้นบ้านประเภทลำ ตัด ในด้านทักษะ เจตคติ ความรู้ และความเข้าใจ ต่อระบบสังคม และ วัฒนธรรม</p> <p>2. เพื่อศึกษาความคิดเห็น ของประชาชนที่มีต่อ หวังเต๋</p>	<p>รัฐนุช สละโวหาร, 2539 (ภาควิชา การศึกษานอก ระบบ) คณะครู ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย</p>	<p>กรอบแนวคิด/ทฤษฎี</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดเรื่องความหมายของ บทบาท - แนวคิดเรื่องความหมาย และองค์ประกอบการ ติดต่อสื่อสาร - ทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์ โต - แนวคิดเรื่องวิธีการถ่ายทอด ความรู้ - แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านกับ งานการศึกษาออกโรงเรียน 	<p>ระเบียบวิธีวิจัย</p> <p>การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ และ การสังเกต</p>	<p>ผลการวิจัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - หวังเต๋มีทักษะในการสังสาร ได้ดี ทั้งการคิดและเขียน, เจต คติต่อตนเองและต่อเรื่องที่สัง สารและต่อประชาชนอยู่ใน เกณฑ์ 	<p>ข้อเสนอแนะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพลงพื้นบ้านเป็นมรดกทาง วรรณกรรม ใช้การสืบทอดและ ถ่ายทอดโดยทางปาก ขาดการ จัดบันทึกจึงทำให้ถูกมองข้าม - สามารถนำเพลงพื้นบ้านที่ยัง มีอิทธิพลต่อประชาชนมาใช้ สอดแทรกความรู้ด้านต่าง ๆ นอกกระบบโรงเรียนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
15.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การใช้เพลงพื้นบ้าน พัฒนาผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนภาษาไทย ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนวัดหน้า ไม้ จังหวัดปทุมธานี วัตถุประสงค์ 1. เพื่อเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาไทยของนักเรียน ที่เรียน โดยใช้เพลง พื้นบ้านลำตัด ประกอบการเรียน กับที่ เรียนตามแนวคู่มือครู	มาลัย เหล่า ประเสริฐ. 2546 (แขนงวิชา หลักสูตรและการ สอน) ปริญญาศึกษา ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช 2. เพื่อเปรียบเทียบ เจตคติต่อการเรียน วิชาภาษาไทย ของ นักเรียนที่เรียนโดย ใช้เพลงพื้นบ้านลำ ตัดประกอบการ เรียน กับที่เรียน ตามแนวคู่มือครู	- แนวคิดเกี่ยวกับวิธีสอน ภาษาไทย - แนวคิดเกี่ยวกับเพลง พื้นบ้าน	การทดลอง และการใช้ แบบสอบถาม	- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภาษาไทยของนักเรียนกลุ่มที่ เรียนโดยใช้เพลงพื้นบ้านลำตัด ประกอบการเรียน สูงกว่ากลุ่ม นักเรียนที่เรียนตามแนวคู่มือครู	- ครูผู้สอนสามารถนำเพลง พื้นบ้านไปใช้ในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้การสอน อย่างไรก็ตาม จะต้องคำนึงถึง ความสามารถที่แตกต่างกัน ของนักเรียนด้วย

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
16.	ชื่อวิทยานิพนธ์ บูรณาการของการแสดง ลำดับกับสื่อมวลชน : กรณีศึกษา คณะ หวังตะ และคณะแม่ ยวมเยียม และคณะแม่ ขวัญจิตร ศรีประจันต์ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงลำดับในประเทศไทย 2. เพื่อศึกษาบูรณาการของการแสดงลำดับต่อการสื่อมวลชนที่มีการนำเสนอการแสดงลำดับ เผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนอยู่ในปัจจุบัน 3. เพื่อศึกษาปัญหาของการแสดงลำดับกับการสื่อมวลชน	วุฒิชัย ฉายะพันธุ์, 2547 (สื่อสารมวลชน) คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	- แนวคิดเรื่องบทบาทของการสื่อสารมวลชน - แนวคิดเรื่องเวลา / พื้นที่กับสื่อ - แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมสมัยนิยม - แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำเพื่อสื่อ วัฒนธรรมของประเพณีการเลือกสรร	วิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การศึกษาภาคสนาม เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการเข้าร่วมสังเกตการแสดง	- สื่อมวลชนมีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาการแสดงลำดับ ทำให้เกิดการบูรณาการทั้งด้านรูปแบบ และเนื้อหาการแสดง โยปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความเหมาะสม ในการเผยแพร่ไปสู่สาธารณชน	- สื่อมวลชนต้องมีความชัดเจนในบทบาทการนำเสนอ และเผยแพร่การแสดงลำดับ โยคำนึงถึงผลดี และผลเสียก่อนที่จะมีการผลิตการแสดงลำดับ ออกมาเผยแพร่ - ภาครัฐควรกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการแสดงพื้นบ้าน ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะสื่อของรัฐต้องเอื้ออำนวยให้การแสดงพื้นบ้านได้รับการเผยแพร่อย่างค้ำคูณ

หมอลำ

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1	ชื่อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์หมอลำเรื่องต่อกลอน วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาศิลปะการแต่งหมอลำเรื่องต่อกลอน ในด้านลักษณะคำประพันธ์ การใช้ภาษาและโวหาร เปรียบเทียบ 2. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องต่อกลอนในด้านแก่น เรื่อง โครงเรื่อง ตัวละครและฉาก 3. เพื่อศึกษาค่านิยม ความเชื่อ วิถีชีวิต และ ประเด็นที่ปรากฏในหมอลำเรื่องต่อกลอน	ปริญญา ป็องรอด . 2544 (ไทย ศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง	- แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ ด้านวรรณกรรม - แนวคิดเกี่ยวกับสังคมวิทยาและ คติชนวิทยา	การวิจัยเอกสาร ลงภาคสนามด้วย การสังเกตการณ์ และสัมภาษณ์	- หมอลำเรื่องต่อกลอน ประกอบด้วยบทลำ บท เจรจาและบทบรรยาย โดย บทกลอนลำเป็นแบบร้อย ยี่สถาน บทบรรยายและบท เจรจาใช้แบบร้อยยี่สถานและ แบบร้อยกรองธรรมดา เรื่อง นำมาจากรื่องโกลสั้ว ฟ้าใจ ง่าย	- ควรมีเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับหมอลำเรื่องต่อ กลอนแก่นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจ เพื่อให้ตระหนักถึง ความสำคัญของ วรรณกรรมมุขปาฐะ

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>พัฒนาการของหมอลำในเมืองอุบลราชธานี</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของหมอลำ ตลอดจนความสัมพันธ์ของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลต่อพัฒนาการของหมอลำ</p> <p>2. เพื่อศึกษาให้ทราบถึงความสัมพันธ์ภายในองค์กรของหมอลำและความสัมพันธ์ของหมอลำกับองค์กรภายนอก</p> <p>3. เพื่อให้ทราบถึงสถานภาพและบทบาทของหมอลำ และการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานภาพของหมอลำในแต่ละช่วงเวลา</p>	<p>พรสรวง เก่าวีหี,</p> <p>2543</p> <p>(ประวัติศาสตร์)</p> <p>คณะศิลปศาสตร์</p> <p>มหาวิทยาลัยเชียงใหม่</p>	<p>เอกสารเกี่ยวกับหมอลำ</p> <p>เอกสารเกี่ยวกับอุบลราชธานี</p>	<p>การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร</p> <p>, การสังเกต และ</p> <p>การสัมภาษณ์</p>	<p>- หมอลำมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาในรูปแบบมาอย่างต่อเนื่องจากแบบพื้นถิ่น ผสมผสานกับการแสดงลิเก, รับรูปแบบการแสดงของชาติตะวันตกและนำเอาการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งเข้ามาผสม ทำให้หมอลำมีการแสดงที่สลับซับซ้อนทั้งในด้านรูปแบบ, การจัดองค์ประกอบ, การจัดสรรรายได้</p>	---

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
3.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>การวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี การดำเนินชีวิต และความรู้ด้านต่างๆ ของชาวอีสาน</p> <p>2. เพื่อจัดหมวดหมู่ของความรู้ที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านหมอลำ</p>	<p>นิทรพร ทิพา,</p> <p>2539 (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ)</p> <p>คณะนิเทศศาสตร์</p> <p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	<p>- แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร</p> <p>- แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อ</p> <p>พื้นบ้านและบทบาทของสื่อพื้นบ้าน</p> <p>- แนวคิดเรื่องศิลปะในเพลงและบทเพลง</p> <p>- แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม</p> <p>- ทฤษฎีการวิจัย</p>	<p>การวิเคราะห์เนื้อหาจากเพลงพื้นบ้านหมอลำในเขต</p>	<p>- เนื้อหาเพลงหมอลำสามารถจัดเป็นหมวดหมู่ต่างๆ โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การดำเนินชีวิต, ค่านิยม, ความเชื่อ, ขนบธรรมเนียมประเพณี และความรู้อื่นๆ โดยการดำเนินชีวิตที่ปรากฏมากที่สุดได้แก่ เรื่องความรัก</p>	<p>หน่วยงานด้านการศึกษาคณะศิลปกรรมศาสตร์</p> <p>พื้นบ้านวัฒนธรรม</p> <p>การศึกษาศึกษาเพื่อสร้าง</p> <p>ความคุ้นเคยและปลูกฝัง</p> <p>ความชอบในเพลงพื้นบ้าน</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
4	ชื่อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์การใช้สื่อมวลชนสำหรับการพัฒนา ของหน่วยงานภาครัฐ ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประเภทและลักษณะหน่วยงาน ภาครัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ใช้โทรพิมพ์ ลำเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา ในช่วงปีงบประมาณ 2538-2539 2. เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานใช้โทรพิมพ์ ลำเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา ของหน่วยงานภาครัฐใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาทกลอนลำและรูปแบบการ นำเสนอ	ขวัญชัย หมั่นคำ, 2539 (นิเทศศา สตร์พัฒนาการ) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	- ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อ การพัฒนา - บทบาทของสื่อพื้นบ้านเพื่อการ พัฒนา - บทบาทของมวลชนลำเพื่อการ พัฒนา	การวิเคราะห์ เนื้อหา และการ สัมภาษณ์เจาะลึก	- ในปีงบประมาณ 2538- 2539 มีหน่วยงานที่ใช้โทร พิมพ์ลำเป็นสื่อเพื่อการ พัฒนา 6 กระทรวง - จากทฤษฎีวิเคราะห์เนื้อหา พบว่าเป็นการนำเสนอ เนื้อหาเกี่ยวกับงานใน บทบาทหน้าที่ของแต่ละ หน่วยงานเป็นประจำ สำคัญ	- การใช้สื่อพื้นบ้านของ แต่ละภาคเข้ามาช่วย เสริมในการ ประชาสัมพันธ์ จะทำให้ สามารถเข้าถึง กลุ่มเป้าหมายอย่างมี ประสิทธิภาพมากขึ้น

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
5	ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทของหมอลำราตรี ศรีวิไล ผู้บุกเบิกลำ ซิ่ง วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบทบาทของ หมอลำราตรี ศรีวิไล ในด้านต่างๆ คือ ด้านการลำ การแต่งกลอนลำ การสอนลำ การบริหารธุรกิจ หมอลำ	วุฒิศักดิ์ กะตะ ศิลลา. 2541 (ไทย คดีศึกษา เน้น มนุษยศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	- เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ ชีวิตชาวอีสาน - เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ ศิลปินพื้นบ้าน - เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ หมอลำและบทบาทของหมอลำ - เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ชีวิตและผลงานของหมอลำราตรี ศรีวิไล	การวิจัยเอกสาร และการศึกษา ภาคสนามด้วย การสัมภาษณ์และ การสังเกต	หมอลำราตรี ศรีวิไลมี บทบาทในด้านต่างๆ ทั้งต่อ วงการหมอลำและต่อสังคม โดยรับงานทั่วไป, ช่วยเหลือ ราชการ, องค์กรเอกชน, เยาวชน รวมถึงการบริจาค ทรัพย์ให้วัดและสถานศึกษา	- ควรมีการศึกษา เปรียบเทียบบทบาทของ หมอลำท่านอื่น เปรียบเทียบ
ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
6	ชื่อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการแสดงของหมอลำ บุญเพ็ง ฝ้ายวิชัย วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการแสดง หมอลำของบุญเพ็ง ฝ้ายวิชัย ด้านวรรณศิลป์ ศิลป ศิลป์ จริยศิลป์ ศิลปะการแสดง และสังคม	วันเพ็ญ แสงพันธ์ุ, 2545 (ไทยคดี ศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	- เอกสารเกี่ยวกับหมอลำและ กลอนลำ - เอกสารเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับความคิดความ เชื่อ ประเพณี พิธีกรรม - เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับดนตรี และศิลปะการแสดง	การวิจัยเอกสาร, การสัมภาษณ์และ การสังเกต	ปัจจัยที่ทำให้หมอลำบุญเพ็ง ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ด้านวรรณศิลป์ มี ความสามารถในการใช้ ภาษา, ด้านกระแสเสียง, ด้าน จริยศิลป์, ด้าน ศิลปะการแสดง มี เอกลักษณ์เฉพาะตน, ด้าน สังคม ได้รับการยอมรับในวง กว้าง	- นอกจากการศึกษา ปัจจัยแห่งความสำเร็จ แล้ว ประเด็นที่น่าสนใจ อีกด้านหนึ่งคือ การศึกษาความสัมพันธ์ ของหมอลำกลอนในยุค ปัจจุบัน

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
7	ชื่อวิทยานิพนธ์ วรรณกรรมกลอนลำของหมอลำของสา สาม สี บ้านนาไผ่ ตำบลนาโผ อำเภอกุดชุม จังหว ยโสธร วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาวรรณกรรมกลอนลำในด้านศิลปะ การใช้ภาษาของหมอลำกลอนของสา สามสี บ้าน นาไผ่ ตำบลนาโผ อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร 2. เพื่อศึกษาวรรณกรรมกลอนลำในด้านเนื้อหา สาระของหมอลำกลอน ของสา สามสี บ้านนาไผ่ ตำบลนาโผ อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร	สุภาภรณ์ มาต ขาว, 2546 (สาขาวิชา ภาษาไทย) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย นครราชสีมา	- แนวคิดเกี่ยวกับหลักการ วิเคราะห์ทางมานุษยวิทยาและ คติชนวิทยา - แนวคิดเกี่ยวกับภาษาและ วรรณกรรมท้องถิ่น	การวิจัยเอกสาร, การสัมภาษณ์ และการสังเกตทั้ง แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม	- ด้านศิลปะการใช้ภาษามี การใช้ถ้อยคำ การใช้ สัญลักษณ์และการใช้โวหาร สัญลักษณ์ส่วนใหญ่เป็น สัญลักษณ์เกี่ยวกับผู้ขาย และผู้หญิงซึ่งพบมากใน กลอนลำเกี่ยวกับความรัก	- ควรมีการศึกษาผลงาน กลอนลำจากหมอลำ ท่านอื่นๆ ในบริเวณหรือ ช่วงเวลาใกล้เคียงกันใน ด้านศิลปะการใช้ภาษา และเนื้อหาที่ปรากฏ
8	ชื่อวิทยานิพนธ์ ภูมิปัญญาทางคีตศิลป์ของหมอลำ ป.ฉลาด น้อย วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาคีตศิลป์ในกลอนลำของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย ในด้านเสียง คำร้อง การเขียน จังหวะ การหายใจ และอารมณ์ 2. เพื่อศึกษารูปแบบการประกอบในกลอนลำของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย ในด้านรูปแบบการประพันธ์ ศิลปะ การใช้ภาษา และเนื้อหา	ว่าที่ร้อยตรี ชัยนพาร์ มาเพชร, 2545 (ไทยคดี ศึกษา) คณะศิลป ศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - แนวคิดเกี่ยวกับหลักการขับร้อง - แนวคิดในการศึกษากฎมีปัญญา - แนวคิดในการศึกษาวรรณกรรม - แนวคิดเกี่ยวกับหลักการ ประพันธ์ - แนวคิดในการศึกษาเพลง - แนวคิดเกี่ยวกับระบบเสียง	การศึกษา ภาคสนาม โดย การศึกษาดูเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกต	เสียงของหมอลำ ป.ฉลาด น้อยเป็นเสียงที่ชัดเจน ลำได้ เต็มเสียง ระดับเสียง สม่ำเสมอ กลอนลำเป็น กลอนลำทางยาว ใช้ภาษา ถิ่น เนื้อหากล่าวถึงสังคม อีสาน	ข้อเสนอแนะ ผลการศึกษาสามารถ นำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็น แนวทางการพัฒนา กลวิธีทางคีตศิลป์ของ หมอลำ

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
9	ชื่อวิทยานิพนธ์ พัฒนาการของเครื่องหมอล้าหมูवाद ขอนแก่น วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของเครื่องหมอล้า หมูवादขอนแก่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบของเครื่องหมอล้า หมูवादขอนแก่น เช่น สีลา ทำเต็น ผู้แสดง ดนตรีและเพลงร้อง เครื่องแต่งกาย เทคนิค ประกอบการแสดง เครื่องเล่นเครื่อง	ปัทมาธิ ชาญ สุวรรณ, 2542 (ไทยคดีศึกษา) กลุ่มมนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	- แนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดและ ปรับปรุงวัฒนธรรมให้สมัย - แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดมีและ คงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน - แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสาน ทางวัฒนธรรม - แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่ สำคัญของการแสดง - ทฤษฎีว่าด้วยการผสมผสาน ทางวัฒนธรรม	การศึกษา ภาคสนาม โดย การศึกษาเอกสาร การสังเกตและการ สัมภาษณ์	พัฒนาการของทางเครื่อง หมอล้าหมูवादขอนแก่นเริ่ม จากการออกมาเพื่อนคล้าย การออกแขกของลิเก เมื่อ อิทธิพลของวงดนตรีรัฐทั้ง แพร่เข้ามา หมอล้าหมูจึงเริ่ม นำเครื่องดนตรีสากลมา บรรเลงและมีทางเครื่องมา เต็นประกอบ โดย องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งคือ ครูฝึกทางเครื่อง เพราะเป็น ผู้ออกแบบทำเต็น เครื่อง แต่งกาย และรูปแบบการ นำเสนอ	- ควรมีการจัดทำ ทำเนียบครูฝึกทางเครื่อง ทั้งประวัติและผลงาน

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
10	ชื่อวิทยานิพนธ์ กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด ศิลปะการแสดงของหมอลำอาชีพ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ศิลปะการแสดงของ หมอลำอาชีพ 2. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการแสดง ของหมอลำอาชีพ 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการกระบวนการเรียนรู้และ การถ่ายทอดความรู้ไปยังประสิทธิภาพ	จิราวัลย์ ขาเหลา, 2546 (สาขาวิชา การศึกษา นอก ระบบ) คณะ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	- แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการ เรียนรู้ - ทฤษฎีการเรียนรู้และการ นำไปใช้ - แนวคิดกระบวนการถ่ายทอด ความรู้ - ระบบการเรียนรู้ที่มีท้องถิ่น	การวิจัยเชิง คุณภาพ ทั้งศึกษา จากเอกสารและ ภาคสนาม โดยใช้ การสัมภาษณ์, การสังเกตแบบมี ส่วนร่วมและไม่มี ส่วนร่วม และการ สนทนากลุ่ม	กระบวนการเรียนรู้ของ ศิลปินหมอลำอาชีพทุก แขนงคล้ายคลึงกัน เริ่มจาก การแสวงหาครูผู้สอน ทดสอบนำเสียง ท่องกลอน ลำ ผึกทำทางประกอบ ฝึกซ้อมร่วมกับผู้แสดงอื่น ออกรับงานแสดง และฝึกฝน พัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง	- การศึกษาแนวทางใน หมอลำกลอนและหมอลำ ลำซิ่งว่าควรเป็นอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับ ศิลปวัฒนธรรมและการ เปลี่ยนแปลงของสังคม อีสาน
11	ชื่อวิทยานิพนธ์ หมอลำซิ่ง : กระบวนการปรับเปลี่ยนทาง วัฒนธรรมคนตรีของหมอลำในภาคอีสาน วัตถุประสงค์ 1. ศึกษาประวัติและพัฒนาการของหมอลำในภาค อีสาน 2. ศึกษาองค์ประกอบดนตรีและการแสดงหมอลำ ซิ่ง 3. ศึกษาบทบาทหมอลำในบริบทสังคมและ วัฒนธรรมอีสาน 4. ศึกษากระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ดนตรีของหมอลำ 5. ศึกษาปัญหาและแนวโน้มในการแสดงหมอลำ	สนอง คลังพระศรี . 2541 (วัฒนธรรม ศึกษา) คณะศิลป ศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหิดล	-แนวคิด History approach ดู ประวัติความเป็นมาของหมอลำ -แนวคิด Functional approach ดูโครงสร้างบทบาทของหมอลำ ซิ่ง -แนวคิด Interactionist views วิเคราะห์ผลกระทบของสังคมที่มี ต่อรูปแบบดนตรีและรูปแบบ ดนตรีที่มีต่อสังคม -แนวคิด Ethnographic approach อธิบายปรากฏการณ์ และข้อมูลภาคสนาม	การวิจัยเชิง คุณภาพ ศึกษา เอกสารและศึกษา ภาคสนามด้วย การสังเกตแบบมี ส่วนร่วมและการ สัมภาษณ์	หมอลำซิ่งพัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2529 ที่นำเอาเครื่อง ดนตรีตะวันตก ประเภทวง สตริงมาบรรเลง และนำทาง เครื่องมาเต็มประกอบ, กระบวนการปรับเปลี่ยนเกิด จากปัจจัยหลายด้าน โดยเฉพาะด้านความเชื่อ และการเมืองการปกครอง จากรัฐบาลส่วนกลาง	- ปัจจุบันเมื่อหากลอง ลำของหมอลำซิ่งรุ่นใหม่ มักมุ่งเน้นความบันเทิง สำหรับวัยรุ่น ควร ปรับปรุงเนื้อหาการแสดง ให้มีสาระเพื่อตอบสนอง ความต้องการผู้ฟังรุ่นเก่า ด้วย เพื่อให้การพัฒนา หมอลำสอดคล้องกับ รากฐานวัฒนธรรมเดิม และลดความขัดแย้ง ระหว่างกลุ่มผู้ฟัง

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
12	ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทและการดำเนินการดำเนินงานของสื่อมวลชน เพื่อการส่งเสริม "หมอลำ" วัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์การดำเนินงานของ สื่อมวลชนสมัยใหม่ในการส่งเสริมหมอลำ	ประยูทธ วรรณ อุดม, 2540 (สื่อสารมวลชน) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมสมัย นิยม - แนวคิดเรื่องการวางแผนกล ยุทธ์การตลาด - แนวคิดเรื่องสินค้าเอกชนและ สินค้าสาธารณะ - แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำเพื่อสืบ ทอดวัฒนธรรมและวัฒนธรรม ของประเพณีการเลือกสรร - แนวคิดเรื่องการนำสื่อพื้นบ้าน มาใช้ประโยชน์ในทางสื่อมวลชน	การวิเคราะห์ เนื้อหา, การ สัมภาษณ์, การ สังเกตการณ์อย่าง มีส่วนร่วม มีส่วนรวม	- สื่อมวลชนประเภทต่างๆ มี เกณฑ์การเลือกประเภท หมอลำเพื่อการส่งเสริมที่มี ลักษณะร่วมกัน คือ จะเลือก หมอลำที่สามารถขยายได้ เป็นที่ต้องการของตลาด และเข้ากันได้กับกระแสวัฒนธรรม สมัยใหม่มากที่สุด	ข้อเสนอแนะ - สื่อมวลชนปัจจุบันมีทั้ง คุณและโทษต่อการ ส่งเสริมหมอลำในส่วนที่ เป็นผลเสีย คือ ทำให้ หมอลำต้องปรับเปลี่ยน ตัวเองอย่างมาก เพื่อให้ เข้ากับวัฒนธรรมของสื่อ ได้
ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
13	ชื่อวิทยานิพนธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของสำนักงาน ส่งเสริมหมอลำกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม : กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม วัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบของสำนักงานส่งเสริม หมอลำ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 2.เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของ สำนักงานส่งเสริมหมอลำกับการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	พิระศิลป์ ชินสอน, 2541 (ไทยคดี ศึกษา เน้น สังคมศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม - ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่	ระเบียบวิธีวิจัย การศึกษาเชิง ประวัติศาสตร์และ การสำรวจ ภาคสนามด้วย การสังเกตและการ สัมภาษณ์	ผลการวิจัย สำนักงานส่งเสริมหมอลำมี วัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ รวมหมอลำทุกประเภทและ รับงานแสดงให้หมอลำ เน้น กระบวนการประชาสัมพันธ์ มีบทบาทในการชี้แนะและ ส่งเสริมแก่ผู้ว่าจ้าง ทำให้ หมอลำปรับปรุงพัฒนา องค์ประกอบและรูปแบบ การแสดง	ข้อเสนอแนะ - ควรศึกษาถึงผลกระทบ ด้านเศรษฐกิจและสังคม ของผู้ประกอบอาชีพ หมอลำและสำนักงาน ส่งเสริมหมอลำเพื่อ ส่งเสริมหมอลำ ประกอบอาชีพนี้ให้มี ความมั่นคงเป็นการ อนุรักษ์หมอลำให้เป็น มรดกไทย

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
14	ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทของหมอลำจิววรรณ ดำเนิน ศิลปิน แห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของหมอลำจิววรรณ ดำเนิน ใน ด้าน <ul style="list-style-type: none"> ▪ บทบาทด้านศิลปะการแสดง การแสดง หมอลำ การแต่งกลอนลำ ▪ บทบาทด้านการอนุรักษ์ การส่งเสริม เผยแพร่และภาพสะท้อนทางสังคมจาก กลอนลำ 	ศิริภรณ์ ปทุมวัน, 2542 (ไทยคดี ศึกษาเน้น มนุษยศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	- ทฤษฎีว่าด้วยวัฒนธรรมย่อย - ทฤษฎีว่าด้วยการเกี่ยวพาราสี - ทฤษฎีว่าด้วยอิทธิพล - ทฤษฎีว่าด้วยการผสมผสาน ทางวัฒนธรรม	การศึกษาเอกสาร และการศึกษา ภาคสนามด้วย การสัมภาษณ์และ การสังเกต	บทบาทของหมอลำจิววรรณ ในด้านการถ่ายทอดศิลปะ พื้นบ้านแบ่งเป็น 2 ประเภท คือการถ่ายทอดศิลปะด้าน นาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน และ การถ่ายทอดศิลปะการลำ	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรตระหนักและแก้ไข ปัญหาการขาดแคลน บุคลากรที่มี ความสามารถในการ ช่วยเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม
ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
15	ชื่อวิทยานิพนธ์ ลักษณะการแสดงของตัวตลกหมอลำหมู่ใน เขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น วัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษาลักษณะการแสดงกระบวนการและ ขั้นตอนในการแสดง การมีกีดกันและกระบวนการ ถ่ายทอดของตัวตลกหมอลำหมู่ ทั้งตลกหน้าบ้าน และตลกในเรื่อง 2.เพื่อศึกษาวิธีการแสดงของตัวตลกหมอลำหมู่ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	วราพร แก้วใส, 2544 (ไทยคดี ศึกษา กลุ่ม มนุษยศาสตร์) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	- แนวคิดเกี่ยวกับละครประเภท ตลกขบขัน, อารมณ์และ ความเครียด, ตลกและการ สร้างสรรค์อารมณ์ขัน	การศึกษา เก็บ ภาคสนาม เก็บ ข้อมูลจากเอกสาร, การสัมภาษณ์ และการสังเกต	ตลกหมอลำหมู่มีลักษณะ การแสดงที่หลากหลายน แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่ ต่อเนื่อง มีการสร้างมุขตลก โดยอาศัยสิ่งแวดล้อม แล้ว ถ่ายทอดสู่ชมในลักษณะ การล้อเลียน เสียดสี เพื่อ สร้างอารมณ์ขันและแผ่แ่ง คิด	- ผลการศึกษาสามารถ นำไปประยุกต์ใช้ ประโยชน์ในฐานะ มหรสพที่เป็นศิลปะและ ในฐานะมหรสพที่เป็นตัว แปรชวยลดปัญหาของ สังคม

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
16	ชื่อวิทยานิพนธ์ วิถีสุขภาพของหมอตำแยบ้าน ผือ ตำบลพระลับ อำเภอเมืองจังหวัด ขอนแก่น วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาวิถีสุขภาพของหมอตำแยใน คณะหมอลำบ้านผือ ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 2. เพื่อศึกษาแนวทางการดูแลสุขภาพของหมอ ตำแยในคณะหมอลำบ้านผือ ตำบลพระลับ อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น	สมควร สีทาพา, 2546 (สาขาไทย ศึกษาเพื่อการ พัฒนา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราช ภัฏเลย	- แนวคิดเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ แนวใหม่ตามกฎบัตรออกตาวา - แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริม สุขภาพ - แนวคิดเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น - แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมและวิถี ชีวิต - แนวคิดเกี่ยวกับลีลาชีวิตและ สุขภาพ - ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรม	การวิจัยเชิง คุณภาพด้วย การศึกษาเอกสาร และการศึกษา ภาคสนามด้วย การสัมภาษณ์และ การสังเกต	วิถีสุขภาพของหมอตำแย เยาร์พบว่า นอนเด็กตื่นสาย รับประทานอาหารไม่เป็น เวลา ด้านอารมณ์ค่อนข้าง เครียด มีปัญหาทางเพศ มี การแต่งงาน หย่าร้างและ สัมผัสปัญหาแต่งงานในคณะ เดียวกัน	- ผลที่ได้จากการศึกษา สามารถนำไปเป็น แนวทางดำเนินงาน ส่งเสริมสุขภาพของกลุ่ม เด็กวัยเรียนและเยาวชน ในคณะหมอลำต่อไป

หนังสือส่ง/ประเมิน

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1	ชื่อวิทยานิพนธ์ การรับข่าวด้าน สาธารณสุขจากสื่อ ที่บ้านประเภทหนึ่ง ตระกูลของประชาชนใน เขตอำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาลักษณะ ทางด้านประชากรและ พฤติกรรมมารับข่าวสาร จากสื่อที่บ้านประเภทหนึ่ง ตระกูลของประชาชนในเขต อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช	ปาริชาติ ยุทธะพาทีกุล . 2538 (นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	ทฤษฎีด้านการสื่อสาร - แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกร เปิดรับสื่อและข่าวสาร - ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร เพื่อการพัฒนา	การสัมภาษณ์โดยใช้ แบบสอบถาม ใช้สถิติ เชิงพรรณนาและเชิง อนุมาน	- ผู้รับสารจากหนังสือส่วนใหญ อายุ 46-55 ปี มีการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพเกษตรกรรม - ผู้รับสารหนังสือรับชมจากกา แสดงสดมากที่สุด	- ควรศึกษาเชิงทดลองเพื่อ ประเมินประสิทธิผลของการใช้ สื่อที่บ้าน

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2	ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาการจัดการ เรียนการสอนวิชา ศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น "หนัง ตะลุง" ในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวความคิดของ ครูผู้สอนและประชาชน ชาวบ้านในการจัดการเรียน การสอนวิชาศิลปศึกษา โดย การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	ณัฐยา ทิพรรัตน์, 2543 (สาขาวิชาศิลปศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	- แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น - แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอด และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนการ สอน - แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ เรียนการสอนระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น	การสัมภาษณ์แบบ ปลายเปิด, การใช้ แบบสอบถามการ จัดการเรียนการสอน ศิลปะ, การสังเกต และการวิเคราะห์ เนื้อหาจากวีดิทัศน์ที่ ออกอากาศทาง โทรทัศน์	- ครูผู้สอนเห็นด้วยมากในการ จัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหนึ่งตะลุง ขณะที่ประชาชนชาวบ้านเห็นด้วยใน การนำศิลปะพื้นบ้านมาจัดการ เรียนการสอนในโรงเรียน - วิธีการสอนที่ใช้เป็นแบบบรรยาย สลับการสอนแบบสาธิต	- ศิลปะด้านหนังตะลุงเป็น ศิลปะที่ควรอนุรักษ์และสืบทอด ควรมีการนำเข้าสู่กระบวนการ การจัดการศึกษาในโรงเรียน
ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
3	ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทหนึ่งตะลุงทาง โทรทัศน์ในการถ่ายทอด ความรู้ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์บทบาทหนึ่ง ตะลุงในด้านการถ่ายทอด ความรู้ทางโทรทัศน์	อินทิรา สุวรรณ, 2540 (สื่อสารมวลชน) นิเทศศาสตร์ จุฬาฯ 2. เพื่อวิเคราะห์วิธีการ นำเสนอความรู้ของ หนังตะลุงทางโทรทัศน์	- แนวคิดเกี่ยวกับการใช้การ สื่อสารเพื่อพัฒนาวัฒนธรรม - แนวคิดการใช้สื่อพื้นบ้านและ สื่อมวลชนร่วมกัน	วิจัยเอกสารหนังตะลุง วิเคราะห์ข้อมูลจาก วีดิทัศน์, สัมภาษณ์ นายหนึ่ง	- หนังตะลุงให้ความบันเทิงเป็น หน้าที่หลัก โดยทำหน้าที่ถ่ายทอด ความรู้ อบรมสั่งสอน ให้ข้อมูล ข่าวสารเป็นบทบาทของ	- งานวิจัยนี้วิเคราะห์เพียง เนื้อหาเท่านั้น ไม่ได้ศึกษาผู้รับ สารและผู้ส่งสาร

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
4.	ชื่อวิทยานิพนธ์ ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช วัตถุประสงค์ 1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมหนังสือตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช 2. ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราช 3. ศึกษาทัศนะของนักวิชาการ นายหนังสือตะลุงและประชาชนต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือตะลุง	พระมหาประพันธ์ สุวรรณมณี, 2543 (สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ) คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	- โครงสร้างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	การวิจัยเอกสาร, การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์	- หลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือตะลุง ได้แก่ กรรม, ไตรลักษณ์, ทิศก, มงคล 38 และอบายมุข การที่นายหนังสือตะลุงเสนอหลักธรรมทางพุทธศาสนานั้น มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับหลักธรรมในระดับพื้นฐาน	- ทางคณะสงฆ์ควรประสานร่วมกับภาครัฐ ชาวบ้าน และคณะหนังสือตะลุง จัดให้มีการอบรมเนื้อหาหลักธรรมแก่นายหนังสือตะลุงเพื่อนำไปถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
5	ชื่อวิทยานิพนธ์ ศูนย์ศิลปะและการแสดงหนัง ตะลุง วัตถุประสงค์ 1. เพื่อทดลองสร้าง ปรากฏการณ์ทาง สถาปัตยกรรมที่สามารถ สะท้อนได้ถึงลักษณะไทย 2. เพื่อทดลองออกแบบงาน สถาปัตยกรรมไทยด้วย ทฤษฎีแห่งปรากฏการณ์ ศาสตร์ 3. เพื่อศึกษาการออกแบบ ที่วางทางสถาปัตยกรรมที่มี ความสัมพันธ์กับแสงและ เวลาตามธรรมชาติ โดยเน้น ไปที่การทดลองสร้าง ปรากฏการณ์แห่งแสงและ เงาในงานสถาปัตยกรรม ภายใต้กรอบการแสดงผลหนัง ตะลุง	พินัย สิริเกียรติกุล. 2545 (สาขาวิชา สถาปัตยกรรมไทย) คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร 4. เพื่อศึกษาการ ออกแบบงาน สถาปัตยกรรมที่มีความ เหมาะสมกับทั้ง สภาพแวดล้อมทาง กายภาพและ สภาพแวดล้อมทาง วัฒนธรรม	- แนวคิดและทฤษฎี ปรากฏการณ์ศาสตร์ สถาปัตยกรรม	การวิจัยเชิงทดลอง	- ได้ผลงานออกแบบที่เกิดจากการ ทดลองแสวงหาแนวทางการ ออกแบบสถาปัตยกรรมไทยร่วม สมัยที่สามารถแสดงให้เห็นความ ผสมผสานกลมกลืนของรากเหง้า จากอดีตกับการออกแบบสมัย ปัจจุบัน	- การออกแบบสถาปัตยกรรม ไทยมิได้มีวิธีสำเร็จรูปตายตัว และไม่มีควมจำเป็นต้อง แสดงออกถึงลักษณะไทยทาง สถาปัตยกรรมกันด้วยรูปแบบ เพียงอย่างเดียวเสมอไป

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
6	ชื่อวิทยานิพนธ์ หนังสือระดับคณะจรัส สุชีน : การศึกษาทาง มานุษยวิทยาการดนตรี วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาลักษณะและ รูปแบบของหนังสือระดับคณะ จรัส สุชีน 2. เพื่อศึกษาลักษณะดนตรี และบทเพลงของหนังสือระดับ คณะจรัส สุชีน 3. เพื่อศึกษาบทบาทและ หน้าที่ของหนังสือระดับที่มีต่อ สังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยิ่งในสังคมภาคใต้	นภตล ทิพย์รัตน์, 2544 (สาขาวัฒนธรรม ศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	- แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา ทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม - แนวคิดเกี่ยวกับมานุษยวิทยา การดนตรี - วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ หนังสือและเรื่องดนตรีในหนังสือ ระดับ	การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัย เอกสาร, การ สัมภาษณ์และการ สังเกตอย่างมีส่วนร่วม	- หนังสือระดับคณะจรัส สุชีน มี จุดประสงค์หลักเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตัวใจใช้ทรงกระบะ 6 ล้อ ใช้ดนตรี ผสมระหว่างดนตรีดั้งเดิมกับดนตรี สมัยใหม่	---

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
7	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวคิดเชิงปรัชญาที่ ปรากฏในหนังสือของ นายฉันทน์ อรุณ วัตตุประสงค์</p> <p>1. มุ่งทำการศึกษา แนวความคิดทางปรัชญาอัน ประกอบไปด้วย ปัญหาทาง อภิปรัชญาและปัญหาทางจ ริยศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ใน หนังสือของนายฉันทน์ อรุณ วัตตุประสงค์</p> <p>2. การศึกษาแนวความคิด ของท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือ อันดับหนึ่งที่ช่วยในการ อนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้ ในเรื่องของภูมิปัญญา ท้องถิ่น ก่อให้เกิดแนวทาง ในการดำเนินชีวิตที่ เหมาะสมและสร้างทัศนคติ ที่ดีต่อชาติบ้านเมืองสืบไป</p>	<p>อริยา แทรกสุข, 2543 (สาขาวิชาปรัชญา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่</p>	---	การวิจัยเอกสาร	<p>- ฉันทน์ อรุณวัตตุประสงค์มีความเป็นจริง 2 อย่าง คือ ความเป็นจริงทาง รูปธรรม และความเป็นจริงทาง นามธรรมเกี่ยวกับจิตวิญญาณ นรกสวรรค์ กฎแห่งกรรม โศกชะตา และไสยศาสตร์</p>	<p>ข้อเสนอนี้ - ควรมีการศึกษาการแสดงผลหนึ่ง ตะลงในประเด็นต่างๆ เพราะ นอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ชี้แนะสังคม ในด้านต่างๆ ได้อีกด้วย</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
8	ชื่อวิทยานิพนธ์ ศึกษาวิตถีชีวิตชาว นครศรีธรรมราชจากบท หนังสือสูง วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาวิตถีชีวิตของชาว นครศรีธรรมราชด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การ ปกครอง 2. เพื่อศึกษาวิตถีชีวิตของชาว นครศรีธรรมราชด้านความ เชื่อ ค่านิยม และประเพณี	วรรณภา ปูปีง . 2546 (ไทยศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย รามคำแหง	- แนวคิดเกี่ยวกับการสะท้อน สังคมและวัฒนธรรมของการ แสดงพื้นบ้าน	การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัย เอกสารและการ สัมภาษณ์	- วรรณกรรมหนึ่งตระกูลสะท้อน ภาพวิถีชีวิตหลายด้าน ทั้ง บุคลิกลักษณะ, ความเป็นอยู่, เศรษฐกิจ, การเมือง, ความเชื่อ	- ผลการศึกษาสามารถมอบ ให้กับศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อ เผยแพร่ให้อนุชนรุ่นหลังรู้จัก และหวงแหนวัฒนธรรมของตน
ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
9	ชื่อวิทยานิพนธ์ ศึกษาชีวิตประวัติและ ผลงานของหนังสือพิมพ์ (อิม จิตต์ภักดี) วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาชีวิตประวัติและ ผลงานของหนังสือพิมพ์ (อิม จิตต์ภักดี) ในด้านชีวประวัติ และผลงาน	จันทร์ภาภรณ์ มากมี. 2545 (ไทยคดีศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - แนวทางในการศึกษา ชีวประวัติ	ระเบียบวิธีวิจัย การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์	หนังสือพิมพ์หนึ่งเล่มหนึ่งตระกูลด้วย ตนเองจนเกิดความชำนาญ ปัจจัย ที่ทำให้มีชื่อเสียงคือเป็นคนเสียงดัง ฟังชัด มีความรอบรู้ ทันสมัย ใช้ ดนตรีเหมาะสม เนื้อเรื่องน่าสนใจ	- ท่องถิ่นต่างๆ ควรให้ความ สนใจเผยแพร่เกียรติคุณของ บุคคลสำคัญที่สร้าง คุณประโยชน์ให้ท้องถิ่น และให้ สถานศึกษา นำไปสอน

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
10.	ชื่อวิทยานิพนธ์ สุนทรียภาพในบทหนึ่ง ตะลุงของหนังกัน ทง หล่อ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสุนทรียภาพ ทางด้านรสชาติและรสชาติความ ของบทหนึ่งตะลุง 2. เพื่อศึกษาสุนทรียภาพ ทางสีลาและท่วงท่าของของ บทหนึ่งตะลุง	วันดี กรุณากร. 2542 (ภาษาไทย) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	-แนวคิดในการวิเคราะห์ สุนทรียภาพ -งานวิจัยเกี่ยวกับศิลปะการ ร้องและการพากย์หนังตะลุง -งานเกี่ยวกับหนังกัน ทง หล่อ	การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีวิเคราะห์ เนื้อหาจากการ รวบรวมเอกสาร	บทหนึ่งตะลุงส่วนใหญ่มีโครงเรื่อง แบบนิทานประโลมโลกหรือเรื่อง จักรวาลๆ สุนทรียภาพในบทเกิด จากความของรสชาติ รสความ และท่วงท่าของสีลา รวมทั้งการใช้ ภาษาถิ่น	- ควรมีการศึกษาสุนทรียภาพ ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ประเภทศิลปะการแสดง ประเภทอื่นๆ ด้วย
ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
11	ชื่อวิทยานิพนธ์ การเปลี่ยนแปลงของหนัง ระโมทัยในจังหวัด ร้อยเอ็ด วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการ เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบ และรูปแบบการเล่นหนังระ โมทัยในจังหวัดร้อยเอ็ด	วิไลลักษณ์ ลิกะไชย, 2544 (ไทยคดีศึกษา) กลุ่มมนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม 2. เพื่อศึกษาผลกระทบ ต่อวิถีการดำเนินชีวิต ของผู้เล่นหนังระโมทัย ที่มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงรูปแบบการ แสดง	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดและ คงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้าน - แนวคิดเกี่ยวกับการ ผสมผสานทางวัฒนธรรม	การศึกษาภาคสนาม โดยวิธีการสังเกตแบบ มีส่วนร่วม การ สัมภาษณ์ และ การศึกษาเอกสาร	หนังระโมทัยมีการเปลี่ยนแปลง ใช้ชื่อว่า "หนังตะลุงชิง" ผู้เชิดต้อง ใส่อารมณ์และออกท่าทางตามตัว ละครไปด้วย iringหนังถอดประกอบ ได้ ใช้เครื่องดนตรีสากล การ ดำเนินเรื่องรวดเร็ว	- ควรส่งเสริมให้เอารูปแบบ และวิธีการแสดงหนังระโมทัย ไปประยุกต์ใช้ในหลักสูตร ท้องถิ่น - ควรศึกษาเปรียบเทียบกับ หนังระโมทัยของชาวอีสาน หรือชาติพันธุ์อื่น

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
12	ชื่อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์สารจากตัว ตลกหนึ่งตะลุง วัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์หัวจนसारของ ตัวตลกหนึ่งตะลุง 2. เพื่อวิเคราะห์หัวจนसार ของตัวตลกหนึ่งตะลุง 3. เพื่อศึกษาการรับรู้ของ ผู้ชมต่อหัวจนसारและหัวจน सारของตัวตลกหนึ่งตะลุง	คณาจค์ บุญทิพย์, 2545 (วาทวิทยาและสื่อสาร การแสดง) คณะนิเทศ ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	- แนวคิดเรื่องสื่อสาระบ้าน - แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน - แนวคิดเรื่องการรับรู้ - แนวคิดเรื่องตลกและ อารมณ์ขัน	การวิจัยเอกสาร, การ สังเกตแบบไม่มีส่วน ร่วม, การวิเคราะห์ เนื้อหา, การ สัมภาษณ์เชิงลึก	- ตัวตลกมีหน้าที่ให้ความบันเทิง เป็นหลัก และสอดแทรกสาระเป็น บทบาทรอง - ผู้ชมรับรู้เพียงบทบาทหลัก คือ ความบันเทิง	- การแสดงบทบาทของตัวตลก ต้องสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง ผู้ชม จึงสามารถรับรู้สาระ ประโยชน์ ได้ดี

ช่อ

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>การรับข่าวสารจากสื่อที่บ้าน</p> <p>จริยธรรมจากสื่อที่บ้าน</p> <p>ประเภทของ</p> <p>ประชาชนในอำเภอสัน</p> <p>กำแพง จังหวัดเชียงใหม่</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไป</p> <p>ทางด้านประชากร และการ</p> <p>เปิดรับสารของประชาชนใน</p> <p>เขตอำเภอสันกำแพง</p> <p>จังหวัดเชียงใหม่</p> <p>2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติ</p> <p>ของประชาชนที่อาศัยอยู่ใน</p> <p>เขตเมือง และเขตชนบทที่มี</p> <p>ต่อสื่อที่บ้านประเภทขอ</p>	<p>จันทร์เพ็ญ ขาดิพันธ์,</p> <p>2530 (นิเทศศาสตร์</p> <p>พัฒนาการ</p> <p>คณะนิเทศศาสตร์</p> <p>จุฬาลงกรณ์</p> <p>3. เพื่อเปรียบเทียบ</p> <p>ความแตกต่าง</p> <p>ระหว่างเพศ อายุ</p> <p>ระดับการศึกษา และ</p> <p>อาชีพในการรับ</p> <p>ข่าวสารทางด้าน</p> <p>จริยธรรมจากสื่อ</p> <p>ที่บ้านประเภทขอ</p> <p>ของประชาชนในเขต</p> <p>อำเภอสันกำแพง</p>	<p>- แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ</p> <p>จริยธรรม</p> <p>- แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ</p>	<p>การสัมภาษณ์โดยใช้</p> <p>แบบสอบถาม .โดยใช้</p> <p>สถิติและการจัดลำดับ</p> <p>* งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งสนใจ</p> <p>เนื้อหาและคุณภาพจาก</p> <p>สื่อไม่ได้สนใจตัวสื่อ</p>	<p>- ผู้ฟังของส่วนใหญ่อายุ 35 – 55 ปี</p> <p>มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มี</p> <p>อาชีพค้าขาย</p> <p>- รับฟังจากการแสดงสดบนเวที</p> <p>มากที่สุด รองลงมาคือวิทยุและ</p> <p>โทรทัศน์</p> <p>ในชนบทมีทัศนคติกับชอติกว่าใน</p> <p>เมือง</p> <p>- ข่าวสารด้านจริยธรรมที่ได้รับ</p> <p>มากที่สุดได้แก่เรื่องความสามัคคี</p>	<p>- ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ</p> <p>ด้านข่าวสารจริยธรรมจากสื่อ</p> <p>ที่บ้านอื่นๆ ในสังคมล้านนา</p> <p>-ควรศึกษาข่าวสารจริยธรรมจาก</p> <p>สื่อที่บ้านประเภทอื่น เช่น หมอ</p> <p>ลำ เพลงกล่อมเด็ก</p> <p>-ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ</p> <p>เช่น ชอกับนิทานพื้นบ้าน</p> <p>- ควรมีการศึกษาวิจัยพัฒนาการ</p> <p>ของชอ การเปลี่ยนแปลงทาง</p> <p>สังคม เศรษฐกิจ</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ ความตระหนักของช่างขอ ในบทบาทนักสื่อสารเพื่อ การพัฒนา</p> <p>วัตถุประสงค์ 1. เพื่อทราบถึงระดับความ ตระหนักของช่างขอในฐานะ นักสื่อสารเพื่อการพัฒนา 2. เพื่อทราบถึงตัวแปรหรือ ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนสร้าง หรือส่งเสริมความตระหนัก ของช่างขอในฐานะนัก สื่อสารเพื่อการพัฒนา 3. เพื่อทราบถึงปัญหาและ อุปสรรคที่มีผลทำให้เกิด ความไม่ตระหนักของช่างขอ ในฐานะนักสื่อสารเพื่อการ พัฒนา</p>	<p>สมฤทัย ลีอัย, 2534 (วารสาร ศาสตร์และ สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์</p>	<p>กรอบแนวคิด/ทฤษฎี - บทบาทหน้าที่ของเพลงขอ - บทบาทสื่อพื้นบ้านเพื่อการ พัฒนา - แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา</p>	<p>ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์และ การสังเกต</p>	<p>ผลการวิจัย - ช่างขอในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนมากเป็นผู้ตระหนักในฐานะนัก สื่อสารเพื่อการพัฒนา ข้อมูลที่ นำเสนอเป็นประจำคือ การวางแผน ครอบครั้ว, การอนุรักษ์ป่าไม้ และ การรู้หนังสือ</p>	<p>ข้อเสนอแนะ - อุปสรรคที่มีผลต่อความไม่ ตระหนักของช่างขอในฐานะนัก สื่อสารเพื่อการพัฒนา ประกอบด้วยการไม่ทราบ บทบาทของตน, การขาดความรู้ และการเข้าใจผิดในบทบาท</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
3	ชื่อวิทยานิพนธ์ การเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับโรคเอดส์ ผ่านสื่อ พื้นบ้านเพลงขอ วัตถุประสงค์ 1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมกรมการ เปิดรับสื่อในเรื่องทั่วไป จากสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคลของประชาชน อ. เด่นชัย จ. แพร่ 2. เพื่อศึกษาช่องทางกรมการ สื่อสารที่ได้รับความรู้ ทางด้านสาธารณสุขของ ประชาชน อ. เด่นชัย จ. แพร่ 3 เพื่อศึกษาถึงประเภทของ สื่อที่เผยแพร่ความรู้เรื่อง เอดส์ที่เข้าถึงประชาชน	นารีนาถ กิตติ เกษมศิลป์, 2539 (นิเทศศาสตร์ พัฒนาการ) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	- ทฤษฎีการสื่อสาร - ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร เพื่อการพัฒนา - ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดรับ ข่าวสาร - ทฤษฎีการรับรู้	การวิจัยเชิงคุณภาพด้วย วิธีการสัมภาษณ์แบบ เจาะกลุ่ม	- ประชาชนส่วนใหญ่เคยได้รับฟัง และรับชมข้อมูลข่าวสารผ่านเพลง ขอ โดยเฉพาะกลุ่มที่อายุมากกว่า 35 ปี เพราะคุ้นเคยและประทับใจ กับขอ - พฤติกรรมด้านการเปิดรับสื่อ ด้านโรคเอดส์นั้น ประชาชนจะให้ ความสนใจสื่อเฉพาะกิจ และจาก เจ้าหน้าที่ ส่วนที่ได้รับข่าวสาร จากขอนั้นก็มีความโดยเฉพาะคนที่ อายุ 35 ปีขึ้นไป	- เพลงขอควรมีการปรับปรุง เพื่อให้สามารถเข้ากับควม ต้องการของประชากรในกลุ่ม อายุอื่นๆ ควรปรับปรุงการใช้ ภาษาให้ง่ายกะทัดรัด ท่วงทำนองเร่ร่อน และให้เด็กได้ มีกิจกรรมเกี่ยวกับเพลงขอในชั้น เรียน

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
4	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>การศึกษาวិเคราะห์วรรณกรรมบทของม้วนเมืองพร้าว</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างสรรคืบทของม้วนเมืองพร้าว</p> <p>2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางวรรณศิลป์และคุณค่าทางสังคมจากวรรณกรรมบทของม้วนเมืองพร้าว</p>	<p>อรพิน ลือพันธ์, 2544 (ภาษาและวรรณกรรมล้านนา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่</p>	<p>- แนวคิดการวิเคราะห์ทางด้านวรรณศิลป์</p> <p>- แนวคิดเรื่องสังคมและวัฒนธรรม</p>	<p>การวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์</p> <p>ศึกษาจากแถบบันทึกเสียงตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2542 จำนวน 10 ตลับ เพื่อศึกษาวิธีการสร้างสรรคืบท และศึกษากำใช้ภาษาเชิงวรรณศิลป์และคุณค่าของบทของม้วนเมืองพร้าว</p>	<p>- บัญชีเมืองพร้าววิธีสร้างสรรคืผลงาน 4 วิธี คือ การลำดับขั้นตอนในการสร้างสรรคืงาน, การนำเสนอเนื้อหาในบทขอ, การนำขนบนิยมของเข้ามาใช้ประกอบในงาน และการใช้กลวิธีต่างๆ นำมาประยุกต์ใช้ในบทขอ</p>	<p>- ควรมีการศึกษาและรวบรวมบทของศิลปินครูชอท่านอื่นๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับวรรณกรรมบทล้านนาในภาพรวมทั้งหมด</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
5	ชื่อวิทยานิพนธ์ การคงอยู่ของเพลง พื้นบ้าน (ซอ) ในจังหวัด เชียงใหม่ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาลักษณะการคง อยู่ของเพลงพื้นบ้าน (ซอ) 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับ การคงอยู่ของ เพลงพื้นบ้าน (ซอ)	สิรินุช วงศ์สกุล, 2544 (สาขาวิชา การศึกษานอก ระบบ) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	- แนวคิดการคงอยู่ทาง วัฒนธรรม - แนวคิดการปรับตัว - แนวคิดการเปลี่ยนแปลง ทางวัฒนธรรม - แนวคิดการถ่ายทอด	การสัมภาษณ์อย่างไม่ เป็นทางการ และ การ สังเกตการณ์	- ปัจจัยการคงอยู่ของซอ ได้แก่ การตั้งคณะซอ, การรวมกลุ่มของ ช่างซอ, การปรับรูปแบบการแสดง ให้สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้ชม, การถ่ายทอดการซอสู่ ผู้เรียนรุ่นใหม่, กลุ่มผู้ว่าจ้าง	- การคงอยู่ของวัฒนธรรมการ แสดงพื้นบ้านจะเชื่อมโยงกับการ เปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม และ เกิดขึ้นได้ตลอดไม่ครั้งที่ ผู้ที่ ทำงานเกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้น
ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
6	ชื่อวิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตร์ กรณีศึกษาคณะค้ำผาย นุบึง วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบริบทของขอ ล่องน่านที่มีต่อสังคมชาว จังหวัดน่าน เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะ การดำเนินงานของซอ น่านที่ใช้ประกอบการซอ	บุรพันธ์ ใจนล้ำ, 2545 (สาขาวิชา ดนตรี) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเมธิดา	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี - ทฤษฎีในการศึกษาทาง มานุษยดนตรีวิทยา - ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการ วิเคราะห์ดนตรี - ทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับ เพลงพื้นบ้าน	การสัมภาษณ์ทั้งแบบ เป็นทางการและไม่เป็น ทางการ และการ สังเกตการณ์	- ซอล่องน่านมีบทบาทหน้าที่ใน การแสดงในงานต่างๆ โดยเฉพาะ ในงานอุปสมบท มีหน้าที่เป็นสื่อ ประชาสัมพันธ์สิ่งต่างๆ ให้ความ บันเทิงและความรู้ - ซอล่องน่านใช้ทำนองดาดน่าน ในการแสดง ทำนองแต่ละท่อน เป็นทำนองเดิม เปลี่ยนเฉพาะ เนื้อหา	- ควรมีการศึกษาเพลงร้อง ประเภทอื่นๆ เพื่อศึกษาถึง ความสัมพันธ์บางอย่างระหว่าง กันซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่องาน วิชาการ

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
7	ชื่อวิทยานิพนธ์ การดำรงอยู่ของ การละเล่นพื้นบ้านขอ ล้านนา วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบทบาททาง สังคมของการละเล่น พื้นบ้านขอล้านนา 2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและ ปัจจัยที่ทำให้การละเล่น พื้นบ้านขอล้านนาดำรงอยู่ ได้ในปัจจุบัน	วนิดา ธิกาภรณ์, 2545 (สาขาวิชา การศึกษาออก ระบบ) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	กรอบแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน - แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน - แนวคิดเกี่ยวกับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม/ ชุมชน - แนวคิดเกี่ยวกับการละเล่น พื้นบ้านขอล้านนา	การสังเกต และการ สัมภาษณ์ (ภาคสนาม)	- ปัจจัยที่ทำให้การละเล่นพื้นบ้าน ขอล้านนาดำรงอยู่ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน, คำจ้างช่างขอ, โอกาสในการแสดง ผ่านสื่ออื่นๆ, กระแสการอนุรักษ์ และส่งเสริมนวัตกรรมท้องถิ่น บทบาททางสังคม <ul style="list-style-type: none"> ▪ ด้านการให้การศึกษา ▪ ด้านการเป็นสื่อในการ รวมตัวของคนในชุมชน ▪ ด้านการเป็นสื่อพื้นบ้าน ในการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจใน เหตุการณ์ปัจจุบัน เงื่อนไขในการดำรงอยู่ <ul style="list-style-type: none"> ▪ ความต้องการของผู้ชม ผู้ฟัง <p>ปัจจัยที่ทำให้ดำรงอยู่</p> <ul style="list-style-type: none"> -เป็นองค์ประกอบของ พิธีกรรม -คำจ้างไม่แพง มีช่องทาง สื่อมวลชน กระแสอนุรักษ์ 	- ขอยังสามารถรับใช้สังคมได้ดี หน่วยงานที่สนใจด้านการ อนุรักษ์วัฒนธรรมและผู้สนใจจริง ควรสนับสนุนส่งเสริมการละเล่น พื้นบ้านให้สามารถรับใช้สังคมได้ อย่างเหมาะสม

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
8	ชื่อวิทยานิพนธ์ การสื่อสารเชิงสุนทรีย์ ในละครสมัยใหม่ของ ชาวล้านนา วัตถุประสงค์ 1. เพื่อรวบรวมรายชื่อคณะ ละครในจังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ ละคร 2. เพื่อศึกษาสุนทรียรูปและ การปรับเปลี่ยนทางด้าน สุนทรียรูปในละคร สมัยใหม่ 3. เพื่อศึกษาสุนทรียทัศน์ ของผู้ชมที่มีต่อละคร	วิวัน สุขเจริญ, 2547 (ภาววิทยาและ สื่อสารการแสดง) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	- แนวคิดเกี่ยวกับละคร - แนวคิดเรื่องละครกับ กระบวนการสื่อสาร ▪ องค์ประกอบของ ละคร ▪ สุนทรียรส ▪ สุนทรียภาพ - แนวคิดเรื่องการ ปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม	การวิจัยเชิงคุณภาพด้วย วิธีแบบชาติพันธุ์ วรรณมา, การ สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม, การสัมภาษณ์เชิง ลึก และการวิจัยเชิง เอกสาร	- ความงามของละครอยู่ที่การ ขับผสมผสานรูปแบบการแสดง โดยมีพื้นที่และเวลาเป็นเครื่อง กำหนดแนวทางการแสดง เน้น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชม และให้ รศจากละครที่ผสมผสานกัน	- ละครขอจำเป็นต้องมีการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงไป ตามยุคสมัย แต่ยังคง เอกลักษณ์ไว้ - ละครขอมีลักษณะเช่นเดียวกับ สื่อสารบันเทิง และด้วยความเป็น สื่อพื้นบ้านที่ใกล้ชิดกับคนดูจึง สามารถแทรกเนื้อหาสาระ และข้อมูลต่างๆ ลงไปได้

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
9	หัวข้อวิทยานิพนธ์ กระบวนการสืบทอดเพลง ของพื้นบ้าน ของจังหวัด เชียงใหม่ วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการสืบ ทอดเพลงของพื้นบ้าน ของ จังหวัดเชียงใหม่	ศุภนิจ ไชยวรรณ, 2547 (สาขาวิชา อาชีวศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	---	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ร่วม และการสัมภาษณ์	- กระบวนการสืบทอดเพลงของ พื้นบ้านของ จ. เชียงใหม่ มีความ เชื่อที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอย่าง ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันโดยไม่ เปลี่ยนแปลง แต่กระบวนการเรียน การสอนได้ปรับเปลี่ยนไปบ้าง	- แม้ปัจจุบันจะมีการนำขอเข้าไป ทำเป็นหลักสูตรเพื่อให้เยาวชนได้ เรียนรู้การขับขอมบ้างตามโรงเรียน ต่างๆ แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จึงควรได้รับการเผยแพร่อย่าง จริงจัง และควรได้รับการบันทึก ในพิพิธภัณฑ์
ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
10	ชื่อวิทยานิพนธ์ ความคงอยู่ของอาชีพอ่าง ขอในจังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคงอยู่ของ อาชีพอ่างขอในจังหวัด เชียงใหม่	รัตติยา คุณพิทักษ์ (สาขาอาชีวศึกษา) 2546 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี -วัฒนธรรมพื้นบ้าน คนตรี พื้นบ้าน -ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับขอ -แนวคิดการเปลี่ยนแปลง ชุมชน -แนวคิดการเปลี่ยนแปลง ของศิลปะการแสดงล้านนา -การถ่ายทอด ความคงอยู่ในอาชีพ	สัมภาษณ์บุคคลต่างๆที่ เกี่ยวข้องกับ อาชีพ อ่างขอ ผู้ฟัง ผู้ว่าจ้าง และมีการ บันทึกภาพและเสียงไว้ ตรวจสอบข้อมูล	-ช่างขอมักจะจบ ป. 4 สมใจใน การแต่งและไปฝากตัวกับครู โดยตรง หรือบางคนก็สืบทอดเป็น ครอบครัว -ปัจจัยที่ทำให้ช่างขอมยังคงอยู่คือ ▪ รายได้และจำนวนช่าง ขอ ▪ ผู้ฟังที่ยังสนใจ โดยเฉพาะอายุ 40 ปีขึ้นไป ▪ ช่างขอได้ใช้ช่องทาง สื่อมวลชนในการบันทึก เทปด้วย	-ควรมีการทำวิจัยเรื่องขออื่นๆ เช่น ละครขอ ขอสดริง เพื่อศึกษา การตอบสนององความต้องการของ ผู้ฟัง -ควรศึกษาผู้ประกอบการอาชีพอื่นที่ เป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนา เพื่อการอนุรักษ์

ลิก

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ในการผลิต ลิกทีวีช่อง 11 พิษณุโลก วัตถุประสงค์ 1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดง ลิกใน จ.พิษณุโลก 2. ศึกษาวิธีการแสดงลิกเสดบนเวทีใน ปัจจุบัน / 2545 ของ จ.พิษณุโลก 3. ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ การผลิตรายการลิกโทรทัศน์ในกลุ่มผู้ แสดงลิก จ. พิษณุโลก 4. ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ การผลิตรายการลิกโทรทัศน์ในกลุ่มผู้ผลิต รายการลิกทางโทรทัศน์ช่อง 11 พิษณุโลก	หฤทัย ขัตติมาค, 2545 (สื่อสารมวลชน) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	กรอบแนวคิดเรื่องการถ่ายทอด ความรู้ของสื่อพื้นบ้านและ ดนตรีนาฏศิลป์ไทย - แนวคิดเรื่องการผลิตละคร โทรทัศน์ - แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดวัฒนธรรม - แนวคิดเรื่องการผลิต รายการส่งเสริมสื่อพื้นบ้าน ทางโทรทัศน์ - แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ ระหว่างลิกกับสื่อโทรทัศน์	การสังเกตแบบมี ส่วนร่วมและการ สัมภาษณ์แบบ เจาะลึก	- ผู้แสดงลิกจะต้องมีการ ปรับตัวมากกว่าผู้ผลิตรายการ โทรทัศน์ ต้องเรียนรู้ว่าโทรทัศน์ ต้องมีบท มีข้อจำกัดเรื่องเวลา พื้นที่ การจับภาพของ กล้องโทรทัศน์ และค่านึงถึง ผู้ชมในฐานะเป็นสื่อมวลชน	- ควรปรับปรุงทัศนคติและ การสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่และ ผู้ผลิตรายการกับนักแสดง เพื่อให้การทำงานมี ประสิทธิภาพมากขึ้น

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2..	ชื่อวิทยานิพนธ์ สัจนิยมในสื่อสารการแสดง "ดิเก"ยุค โลกาภิวัตน์ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของดิเกในช่วงปี พ.ศ. 2518-2543 ในช่วงที่พลังเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมพัฒนาเข้าสู่ยุค โลกาภิวัตน์ 2. เพื่อศึกษาถึงภาษาการแสดงเฉพาะของ ดิเกที่สะท้อนออกมาในรูปของกลุ่มสัจนิยม ซึ่งได้แก่ ด้อยค่า การร้องการเจรจา การ จ่ายค่า การแต่งกาย การแต่งหน้า เวที จาก แสง สี เสียง เนื้อเรื่อง ดนตรี ว่าเป็นอย่างไร 3. เพื่อศึกษาถึงความต้องการของกลุ่มผู้ดู	สุกัญญา สมไพบูลย์. 2543 (วาทวิทยาและ สื่อสารการแสดง) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	- แนวคิดสื่อสารการแสดง - แนวคิดสุนทรียภาพ	การวิจัยแบบชาติ พันธุ์วรรณนา, การ สัมภาษณ์ และ การวิจัยเอกสาร	- สัจนิยมในการแสดงดิเกเน้น ที่ความสวยงามเป็นหลัก ซึ่ง ช่วยสร้างความเพลิดเพลินและ ความบันเทิงทางอารมณ์ใน การชมการแสดง - ผู้แสดงต้องมีความสามารถ ในการร้อง จำ มีปฏิภาณไหว พริบสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ กับคนดู มีลีลาเฉพาะตัวที่ ดึงดูด	- อาจมีการศึกษาสัจนิยม ของสื่อสารการแสดง ประเภทอื่นๆ เพื่อให้เห็น ธรรมชาติของสื่อ ชมการ แสดง และสัจนิยมของ สื่อสารการแสดงแต่ละ ประเภท

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
3	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>การวิเคราะห์เนื้อหาของลึงกอบท</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. วิเคราะห์รูปแบบและลีลาของลึงกอบท</p> <p>2. วิเคราะห์การใช้ภาษา ได้แก่ การใช้คำ และสำนวนโวหาร</p> <p>3. วิเคราะห์เนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นภาพสังคมไทย เช่น ความเชื่อ ค่านิยม การปกครอง การศึกษาและอาชีพ</p>	<p>เจ็ดจันทร์ ดอกแก้ว, 2543 (ไทยศึกษา)</p> <p>คณะศิลปศาสตร์</p> <p>มหาวิทยาลัยรามคำแหง</p>	<p>- ทฤษฎีเกี่ยวกับกรอรรถาธิบายวรรณคดี</p> <p>- แนวการวิเคราะห์วรรณกรรมทางด้านสังคมไทย</p>	<p>การวิเคราะห์เนื้อหา จากบทที่มีอยู่</p>	<p>- ลึงกอบทมีลีลาอันลึกลับ ถูกต้องตามหลักกลอนลึง แต่การค้นสดทำให้บางจุดไม่ตรงอันลึกลับ และเนื่องจากการเป็นปฏิภาณกวีจึงมีการเลือกใช้คำจึงเกิดความสวยงามมีใช้ภาษาได้งดงามมีจินตนาการ</p> <p>- ผู้แสดงสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม การศึกษา การเมือง การปกครอง และอาชีพของคนไทย</p>	<p>- ควรมีการประชุมหรือสัมมนาศิลปินลึงกอบทต่างๆ เพื่อพูดถึงปัญหาที่ประสบ</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิดทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
4.	ชื่อวิทยานิพนธ์ อาชีพพลิกโฉมอำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการประกอบอาชีพและวิถีชีวิต ของผู้ประกอบอาชีพพลิกโฉม อ. บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี 2. เพื่อศึกษาวิธีการและภูมิปัญญาในการ สืบทอดอาชีพพลิกโฉมอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี	รูปธรรม ต้นสกุล.2547 (ไทยคดีศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม	- ทฤษฎีวิวัฒนาการ - ทฤษฎีการแพร่กระจาย ทางวัฒนธรรม - ทฤษฎีการหน้าที่นิยม	การวิจัยเชิง คุณภาพด้วย วิธีการสังเกตอย่าง มีส่วนร่วมและการ สัมภาษณ์	- ผู้ประกอบอาชีพพลิกโฉมอาชีพ เสริมเป็นส่วนมาก คือ การ รับจ้างและค้าขาย - ปัจจุบันมีสื่อบันเทิงหลาย รูปแบบ ทำให้เลิกต้องปรับตัว ผสมผสานกับเพลงลูกทุ่ง เพลง สากล หมอลำ ให้เข้ากับยุค สมัย - ตุลาคมทาง ประชากรศาสตร์จำนวนคณะ อาศัยอยู่หลังไหน อาชีพหลัก ก่อนการแสดงเป็นแม่ค้า รับจ้าง ในส่วนการแสดง จะต้องปรับให้ทันสมัย และ การฝึกคือฝึกโดยตรงกับครูพัก ลักจำ	- ครรศึกษาวิจัยเรื่องค่านิยม และทัศนคติของคนยุคก่อน และยุคปัจจุบันที่ เปลี่ยนแปลงไป และสิ่งใดมี ผลต่ออาชีพพลิก

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
5.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาการแสดงศิลปะป๊อปจังหวัดภูเก็ต วัตถุประสงค์ 1. ศึกษารูปแบบและขั้นตอนกระบวนการ รับแขกแดง ยานฮี หรือยายี 2. ศึกษาบทบาทและความเชื่อของผู้แสดง ในศิลปะป๊อป จังหวัดภูเก็ต	สาวิตร พงศ์วิธร์, 2540 (ภาควิชามานุษยศาสตร์) คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏภูเก็ต	---	การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ สังเกตการณ์แบบ มีส่วนร่วมและมีก ปฏิบัติด้วยตนเอง	- การแสดงศิลปะป๊อปเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อและคุณไสย การ แสดงแบ่งเป็นขั้นตอน คือ พิธีกรรมก่อนรำ การออกแขก การดำเนินเรื่องจนจบการ แสดง ความเชื่อที่สอดแทรกอยู่ เป็นความเชื่อทางด้าน ไสยศาสตร์ที่ดัดแปลงมาจาก คติในศาสนาพุทธ มุสลิม ไทค ลาง - การแต่งกายของนายโรงศิลปะ ป๊อปหรือผู้ประกอบการแสดงตัว อื่น จะแต่งกายเลียนแบบ ชายไทยมุสลิมแบบพื้นบ้าน ธรรมดา - สภาพสังคมที่เปลี่ยนไปจึงทำ ให้ไม่มีผู้นิยมดูศิลปะป๊อป จึงควรมี การศึกษา บันทึก และสืบทอด ให้ลูกหลานได้ดูต่อไป	- ศิลปะป๊อปได้รับความนิยมมาก เนื่องจากสังคมและ เศรษฐกิจของภูเก็ตได้พัฒนา เป็นสังคมเมือง จึงไม่ค่อยมี ผู้สนใจ จึงควรมีการศึกษา บันทึก และสืบทอดไว้เป็น สมบัติท้องถิ่นของจังหวัด

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
6.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ ดิเคเอนจิโอ กรณีสึกขากลุ่มละคร มะขามป้อม</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. พิจารณามะขามป้อมในฐานะของชุมชน นักแสดงประเภทหนึ่ง องค์ประกอบของ สมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะใด การตอบโต้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็น อย่างไร และถูกกำหนดด้วยโครงสร้าง ความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างไร สิ่งเหล่านี้ มีส่วนในการเข้ามามีส่วนร่วมในความรู้ หรือไม่</p> <p>2. กระบวนการสร้างองค์ความรู้เรื่องลิเก เกิดขึ้นได้อย่างไรในกลุ่มละครมะขามป้อม มีปัจจัยและลักษณะอย่างไรบ้าง มีการ เรียนรู้ ผูกพัน ถ่ายทอด ส่งต่อ และผลิต ความรู้ขึ้นคืนมา อย่างไรทั้งภายในและ ภายนอกองค์กร</p>	<p>ศิริินทร์ ใจเที่ยง, 2545 (สังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา ม. ธรรมศาสตร์</p> <p>3. บริบททางสังคมของ การสร้างงาน เช่นรสนิยม ของผู้บริโภค ประเด็นที่ ต้องการนำเสนอ กลุ่ม ผู้ชม กลุ่มผู้ปฏิบัติ ยุทธการณหรือความคิด ทางวัฒนธรรมที่ต้องการ นำเสนอ มีลักษณะ อย่างไร และมีส่วนทำให้ ผลงานลิเกมะขามป้อม เสนอออกมาในรูปแบบ อย่างไร เป็นต้น</p>	<p>- แนวคิดเรื่องชุมชนปฏิบัติ</p>	<p>การวิจัยเชิงชาติ พันธุ์วรรณนา การ สังเกตการณ์แบบ มีส่วนร่วม และ การสัมภาษณ์ทั้ง แบบเป็นทางการ และไม่เป็น ทางการ โดยร่วม แสดงด้วย</p>	<p>- การเรียนรู้ของมะขามป้อมมี ลักษณะการเรียนรู้จากการ ปฏิบัติและผสมผสานการ เรียนรู้เทคนิคทางศิลปะ - ลิเกมะขามป้อมมีการสร้าง เนื้อหาและปรับรายละเอียด การแสดงไปตามสถานการณ์</p>	---

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
7.	ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสื่อ ที่บ้านลูกเกตุที่มีต่อชุมชนในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษารูปแบบของสื่อ ที่บ้านลูกเกตุและการเปลี่ยนแปลงของ สื่อที่ประกอบขึ้น 2. เพื่อศึกษาบทบาทของสื่อที่บ้านลูก เกตุที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ 3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสื่อ ที่บ้านลูกเกตุที่มีต่อชุมชนในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	ศรัณยา สิ้นสมรส, 2546 (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	กรอบแนวคิดเรื่องสื่อที่บ้าน - แนวคิดเรื่องบทบาทสื่อ ที่บ้าน - แนวคิดเรื่องการ เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบ ของสื่อที่บ้าน - แนวคิดเรื่องการพัฒนาสื่อ ที่บ้าน - แนวคิดเกี่ยวกับเหตุปัจจัย การเสื่อมสลายของสื่อ ที่บ้าน	การวิจัยเชิง คุณภาพด้วย วิธีการสัมภาษณ์ เชิงลึก, การสังเกต แบบมีส่วนร่วม และการวิจัย เอกสาร	- การเปลี่ยนแปลงบทบาทของ สื่อที่บ้านลูกเกตุที่พบคือ ให้ ความสำคัญกับบทบาทด้าน การให้ข่าวสารความรู้และให้ การศึกษามากขึ้น จน กลายเป็นบทบาทหลัก เทียบเท่ากับบทบาททางด้าน การให้ความบันเทิงที่เป็น บทบาทหลักแต่ดั้งเดิม	- ควรสนับสนุนให้มี การสืบทอดการ แสดงลูกเกตุไปสู่ชน รุ่นหลังอย่างเป็น ระบบและต่อเนื่อง เช่น การบรรจุใน หลักสูตรการศึกษา ท้องถิ่น, ส่งเสริมให้ ศิลปินสามารถยึด การแสดงเป็นอาชีพ ได้ เป็นต้น

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
8.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การแสดงผลมະโยง คณะศรีปัตตานี วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของ การแสดงผลมະโยงในจังหวัดปัตตานี 2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและวิธีแสดงผล มະโยงของคณะศรีปัตตานี 3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะทำราใน การทำนาบิเริงก่อนการแสดงผลมະโยงของ คณะศรีปัตตานี	อริยา ลิมกาญจนพงศ์, 2543 (นาฏศิลป์ไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	---	การวิจัยเอกสาร, การสัมภาษณ์ และการสังเกต อย่างมีส่วนร่วม	- มະโยงเป็นการแสดงละคร ของชาวไทยมุสลิม มีการ ผสมผสานพิธีกรรม ความเชื่อ นาฏศิลป์ และดนตรีเข้า ด้วยกัน ผู้แสดงส่วนมากเป็น หญิง ยกเว้นตัวตลก ใช้ภาษา มลายูถิ่นปัตตานีในการแสดง มีวัตถุประสงค์ 3 แบบ คือ เพื่อ ประกอบพิธีกรรม เพื่อความ บันเทิง และเพื่อการสวดิต	- ปัจจุบันการแสดง มະโยงมีน้อยลง เนื่องจาก เปลี่ยนแปลงทาง ความเชื่อ สภาพ สังคม และ เศรษฐกิจ ภาษาที่ ใช้ในการแสดง เข้าใจยาก และขาด การถ่ายทอดและ สืบทอด ขาดการ สนับสนุน ดังนั้น ควรหาวิธีการ อนุรักษ์ส่งเสริม และเผยแพร่ให้เป็นที่ รู้จัก

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
9.	ชื่อวิทยานิพนธ์ พัฒนาการของลิเกกลองยาว บ้าน สองห้อง อำเภอร่องคำ จังหวัด กาฬสินธุ์ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของลิเกกลอง ยาว บ้านสองห้อง อำเภอร่องคำ จังหวัด กาฬสินธุ์	ธิดาวรรณ ไพรพฤกษ์. 2545 (ไทยคดีศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ สาขา ไทยคดีศึกษา (กลุ่ม มนุษยศาสตร์) มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	- แนวคิดเกี่ยวกับกา รผสมผสานวัฒนธรรม - แนวคิดเกี่ยวกับ องค์ประกอบที่สำคัญของ การแสดง - แนวคิดแบบประวัติศาสตร์ เฉพาะกรณี	การศึกษา ภาคสนาม ด้วย วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกตทั้ง แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม	ลิเกกลองยาวเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2480 โดยรับเอา วัฒนธรรมลิเกภาคกลางมา ผสมผสานกับการแสดง พื้นบ้านหมอลำ ผู้แสดงเป็น ชายล้วนแต่ต่อมาพัฒนาให้ ผู้หญิงเข้ามาแสดงด้วย สีส ทำพ้องช่วงแรกเป็นทำแบบ อิสระพัฒนามาเป็นแบบมีแบบ แผน	- ควรเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้ ประชาชนรู้จักลิเก กลองยาว - ควรได้รับการเอา ใจใส่จากหน่วยงาน ท้องถิ่นไม่ให้เกิด กลองยาวสูญ หายไป - ควรศึกษาความ เหมือนความ แตกต่างของลิเกทั้ง 4 ภาค

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
10	ชื่อวิทยานิพนธ์ แม่ยก : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงลิงก์กับคนดูเปรียบเทียบกรุงเทพมหานครกับพิษณุโลก วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยการเกิดแม่ยกในสภาพสังคมของกรุงเทพมหานคร 2. เพื่อศึกษาปัจจัยการเกิดแม่ยกในสภาพสังคมจังหวัดพิษณุโลก 3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยการเกิดแม่ยกพิศวาสในกรุงเทพมหานครกับแม่ยกอุบลกับในพิษณุโลก	ภัทรวรรณ ยงค์ชัย, 2540 คณะศิลปศาสตร์ สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร	1. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยสภาพครอบครัวและเครือญาติ 2. แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยสภาพสังคมเมืองขนาดใหญ่และสังคมเมืองขนาดเล็ก แนวคิดปัจจัยทางเศรษฐกิจ 4. แนวคิดปัจจัยความมีอิสระทางเพศ	1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ 2. การทำงานภาคสนาม (เชิงคุณภาพ) เน้นศึกษาชุมชนและใช้ชีวิตในชุมชน เชิงชาติพันธุ์ วรรณนา (สังเกตและสัมภาษณ์)	ผลการวิจัยจะเปรียบเทียบลักษณะของแม่ยกในกรุงเทพฯ กับพิษณุโลก โดยแม่ยกกรุงเทพฯ เป็นแม่ยกพิศวาส คืออยู่ในเมืองใหญ่ มีฐานะ แต่ครอบครัวไม่อบอุ่น มีอิสระ ด้านเพศสัมพันธ์กับโลก ในขณะที่แม่ยกพิษณุโลกจะเป็นแม่ยกอุบลกับแม่ยกมีมานาน แต่ครอบครัวขยายมีความอบอุ่น ไม่มีเพศสัมพันธ์กับโลก	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ 1. ศึกษาความเชื่อของลิเกเรื่องไสยศาสตร์ เช่น นะจังงัง 2. ศึกษาลิเกที่มีชื่อเสียงว่าทำอย่างไรถึงสร้างค่านิยมได้ 3. ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารคณะลิเกพิษณุโลกกับจังหวัดใกล้เคียงเพราะลิเกพิษณุโลกกำลังซบเซา

โนรา

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ พราหมโนรา</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของตัวพราหม 2. เพื่อศึกษาท่ารำกระบวนรำของตัวพราหม 3. เพื่อศึกษาบทบาทของตัวพราหม 4. เพื่อศึกษาความเป็นมาของหน้าพราหม 	<p>ธีรวัฒน์ ช่างสาน, 2538 (นฤยาศิลป์)</p> <p>คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	---	<p>การวิจัยเอกสาร, การสัมภาษณ์ และการสังเกต</p> <p>สัมภาษณ์กระบวนการรำ กลวิธีในการแสดง ความรู้ต่างๆของการเป็นพราหมแบบดั้งเดิม, สังเกตวิธีการแสดงของโนราแบบเก่า และสัมภาษณ์จากผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ</p>	<p>- พราหมโนราที่มีทั้งชายและหญิง พบว่า พราหมหญิงเป็นตัวประกอบเท่านั้น</p>	<p>- หน่วยงานที่มีส่วนในการอนุรักษ์น่าจะส่งเสริมให้เกิดศิลปะพราหมรุ่นใหม่ขึ้นมา</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเปรียบเทียบ ทำรำในราชของครูโนรา 5 ท่าน วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาลักษณะของ ทำรำโนราโดยทั่วๆ ไปของ เพลงครู เพลงครูสอน และ เพลงสอนรำ 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ความเหมือน และความ แตกต่างของทำรำโนรา ของครู 5 ท่าน	สมโภชน์ เกตุแก้ว, 2538 (นาฏยศิลป์) คณะศิลปกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	-	การวิจัยเอกสาร, การ สังเกต, การสัมภาษณ์ และการปฏิบัติด้วย ตนเอง	- มีความแตกต่างในการ เรียงลำดับท่าและท่ารำ แต่ โครงสร้างพื้นฐาน (โศฟต์) เหมือนกัน ซึ่งน่าจะเป็นเพราะ ต่างแยกกันสืบทอดสกุลย่อย ของโนรา	- โนรามีหลายตระกูล ควร ศึกษาให้ลึกซึ้ง แล้วนำมา วิเคราะห์เพื่อใช้ประกอบการ แสดงต่อไป - ควรศึกษาเรื่องท่าเชื่อมเพราะ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ท่ารำ โนราแตกต่างกัน

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
3.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ โนรา : การประสมท่า แบบตัวอ่อน</p> <p>วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติ และ ความเป็นมาของผู้รา ประสมท่าแบบตัวอ่อน ใน สายตระกูลต่างๆ 2. เพื่อศึกษาระเบียบ วิธีการฝึกหัด และ การ เตรียมความพร้อมทาง ร่างกายในการรำโนราตัว อ่อน 3. เพื่อศึกษาแนวคิดใน การประสมท่ารำแบบตัว อ่อน</p>	<p>ธรรมนิศย์ นิคม รัตน์, 2539 (นาฏยศิลป์) คณะศิลปกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย</p>	---	<p>การวิจัยเอกสาร, การ สัมภาษณ์, การสังเกต และการปฏิบัติด้วย ตนเอง</p>	<p>- การรำประสมท่าแบบตัวอ่อน คือ การรำโนราที่เกิดจากการ คัดเลือกทำโนราพื้นฐานบางท่า และท่าตัวอ่อน ซึ่งได้จัดรูปแบบ ขึ้นมาใหม่มาเรียงร้อยเชื่อมโยง ท่ารำเข้าด้วยกัน เพื่อออก ความสามารถพิเศษเฉพาะตัว</p>	<p>- การรำประสมท่าแบบตัวอ่อน มีผู้แสดงได้น้อย เพราะมีกายาก ให้เวลานาน จึงมีผู้สืบทอดน้อย น่าจะหาวิธีอนุรักษ์และเผยแพร่</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
4.	ชื่อวิทยานิพนธ์ โนรา : รำเชียนพราย- เหยียบลูกมะนาว วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษารูปแบบ และ ขั้นตอนกระบวนการรำ เชียนพราย- เหยียบลูก มะนาว 2. เพื่อศึกษาบทบาท และ ความเชื่อของการรำเชียน พราย-เหยียบลูกมะนาว	สุพัฒน์ นาคเสนา, 2539 (นาฏยศิลป์) คณะศิลปกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	---	การวิจัยเอกสาร, การ สัมภาษณ์, การสังเกต และการปฏิบัติด้วย ตนเอง	- การเชียนพรายเหยียบลูก มะนาวเป็นการรำโนราที่ เกี่ยวข้องกับการทำคุณไสย ต้อง แสดงโดยนายโรงโนราและแสดง เฉพาะในการประชุมโรงเท่านั้น การรำเริ่มด้วยรำเชียนพราย และจบด้วยรำเหยียบลูกมะนาว	- ปัจจุบันหาดูได้ยากมาก เนื่องจากโนราประชุมโรงที่ สมบูรณ์แบบไม่ค่อยมีจัด เหมือนในอดีต จึงควรมี การศึกษา บันทึก และสืบทอด ไว้

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
	ชื่อวิทยานิพนธ์ นัยทางสังคมของพิธี ในราโรงศรุ : กรณีศึกษา บ้านบ่อแดง วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาบทบาทและ อิทธิพลของพิธีในราโรงศรุ ต่อสังคมและผู้คนใน ท้องถิ่น 2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อน ทางสังคมและวัฒนธรรม ของชุมชนจากพิธีกรรม ในราโรงศรุ	เจริญชัย อิศรเดช, 2542 (มานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัย ศิลปากร	- แนวคิด/ทฤษฎีโครงสร้าง หน้าที่ - แนววิเคราะห์ด้านภาวะ แวดล้อม	การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ร่วมและการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก	- ในราโรงศรุสะท้อนให้เห็น สภาพสังคมที่ว่าเป็นสังคมที่ เป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกับ ธรรมชาติ นับถือมีบรรพบุรุษ โดยมีเทพหญิงเป็นศูนย์กลาง	- ความเปลี่ยนแปลงของ พิธีกรรมควรเป็นไปโดยกลไก ทางสังคมของตัวเอง มิใช่ การเร่งรัดผลักดันเพราะให้ คุณค่ากับโลกใหม่แทนภูมิ ปัญญาแบบเก่า

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 อำนวยการมหาวิทยาลัย

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
6.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ โนราผู้หญิง</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อศึกษาประวัติและ พัฒนาการของโนราผู้หญิง 2. เพื่อศึกษารำรำประสมท่าของนางโยงโนราผู้หญิง 3. เพื่อศึกษาชีวประวัติของโนราผู้หญิงที่มีผลงานดีเด่น และมีชื่อเสียงของภาคใต้ 	<p>อวรรณ สันโละหะ, 2542 (นาฏยศิลป์) คณะศิลปกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย</p>	---	<p>การวิจัยเอกสาร, การ สัมภาษณ์, การสังเกต และการปฏิบัติด้วย ตนเอง</p>	<p>- โนราผู้หญิงเกิดขึ้นเมื่อ 70 ปีที่ ผ่านมา กระบวนท่ารำของนาง โยงโนราผู้หญิงมี 2 ลักษณะ คือ กระบวนท่าประสมท่าที่ ประกอบด้วยท่ารำ 58 ท่า และ กระบวนท่าประสมท่าที่ ประกอบด้วยท่ารำ 42 ท่า</p>	<p>- ควรมีการศึกษารวบรวม รูปแบบกระบวนท่าของนางโยง แต่ละท่านไว้ - ควรจัดตั้งศูนย์รวมกลุ่มศิลปิน พื้นบ้านประจำจังหวัด</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
7.	ชื่อวิทยานิพนธ์ การปรับตัวของสื่อ พื้นบ้านในรา สังคมไทย วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยที่ ทำให้เกิดการปรับตัวของ สื่อพื้นบ้านในราในปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาการปรับ รูปแบบและเนื้อหาของสื่อ พื้นบ้านในราปัจจุบัน 3. เพื่อศึกษาผลของการ ปรับตัวของสื่อพื้นบ้าน ในราในปัจจุบัน	นิธิตา ชูเมือง, 2544 สาขาวิชา นิเทศศาสตร์ พัฒนนาการ, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	- แนวคิดเรื่องความหมายของ วัฒนธรรม - แนวคิดเรื่องปฏิบัติการทาง วัฒนธรรม - แนวคิดเรื่องการผลิตซ้ำเพื่อ สืบทอดวัฒนธรรม - แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้านเพื่อ การพัฒนา	การสัมภาษณ์เชิงลึก, การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ร่วมและการสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม	- "ในราแสดง" เป็นในราที่มีการ ปรับตัว โดยปรับเป็นในรา โบราณ, ในราสมัยใหม่และในรา ประยุกต์ - เหตุที่ทำให้ในราแสดงมีการ ปรับตัว ได้แก่ การเข้ามาของสื่อ สมัยใหม่, ความนิยมของคนดู และรายได้ของในรา	- ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ธรรมชาติของการแสดงในรา ก่อนนำไปใช้งาน ทั้งในส่วนที่ ยืดหยุ่นสามารถปรับได้ และ ส่วนที่เป็นพื้นที่จำกัด เพื่อให้ สามารถใช้อย่างมีคุณภาพ และไม่ทำให้สื่อพื้นบ้าน เสียหาย

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
8.	ชื่อวิทยานิพนธ์ ศึกษาลักษณะและ คุณค่าของเครื่อง ประกอบการแสดงโนรา ในจังหวัดพัทลุง วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะ และ คุณค่าของเครื่อง ประกอบการแสดงโนรา ในจังหวัดพัทลุง โดย จำแนกตามประเด็น ต่อไปนี้ 1. สถานที่ 2. เครื่องแต่งกาย 3. เครื่องดนตรี 4. เครื่องประกอบอื่นๆ	รุ่งนภา เกิงพิทักษ์, 2545 (ไทยคดี ศึกษา) ศิลป ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ทักษิณ	- เอกสารเกี่ยวกับโนรา - เอกสารเกี่ยวกับจังหวัด พัทลุง	การศึกษาข้อมูล ภาคสนาม เก็บรวบรวม ข้อมูลด้วยวิธีการ สังเกต และการ สัมภาษณ์ รวมถึง การศึกษาเอกสารที่ เกี่ยวข้อง	- สถานที่ประกอบด้วยโรงโนรา มี 2 ประเภท คือโรงโนราที่ใช้ แสดงทั่วไป และโรงโนราที่ใช้ ประกอบพิธีกรรม - เครื่องแต่งกายแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เครื่องนุ่งห่ม และ เครื่องประดับ - เครื่องดนตรี ใช้เครื่องเป่า และ เครื่องตี	- การเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับลักษณะ และคุณค่า ของเครื่องประกอบการแสดง โนรา ในจังหวัดพัทลุง ควร ส่งเสริมให้มากยิ่งขึ้นก่อนที่จะ ถูกเปลี่ยนแปลงไป - ผลจากการศึกษาคควรนำไป เผยแพร่

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
9.	ชื่อวิทยานิพนธ์ เพลงใหม่โรงโนรา : กรณีศึกษาจังหวัด นครศรีธรรมราช วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาลักษณะของ วงดนตรีโนราในจังหวัด นครศรีธรรมราช 2. เพื่อศึกษารูปแบบของ เพลงใหม่โรงโนราใน จังหวัดนครศรีธรรมราช 3. เพื่อวิเคราะห์เพลงใหม่ โรงโนรา ในจังหวัด นครศรีธรรมราช	วิรัตน์ เลียง สมบูรณ์. 2544. (สาขาวิชาดนตรี) ปริญญา คณะ ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหิดล	ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา ได้แก่ นวัตกรรมทาง วัฒนธรรม, การแพร่กระจาย ทางวัฒนธรรม และการ ปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม - ทฤษฎีทางดนตรีวิทยา - ความรู้เกี่ยวกับลักษณะทาง กายภาพ และสังคม วัฒนธรรมของจังหวัด นครศรีธรรมราช - ความรู้เกี่ยวกับโนรา	การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร , การสัมภาษณ์และ การสังเกตการณ์อย่าง มีส่วนร่วม	- เพลงใหม่โรงโนราเป็นเพลง แรกก่อนการขับร้องที่มีทำรำ และไม่มีการร้องโนรา ลักษณะ การบรรเลง นิยมเป่าปี่ขึ้นเป็น เครื่องนำ แล้วตีกลองทับและ เครื่องประกอบจังหวะตาม	- ควรมีการศึกษาข้อมูลเก็บ ทางด้านดนตรีให้มากขึ้น เพื่อ นำไปเป็นประโยชน์ด้าน วิชาการ และเพื่อเป็นแนวทาง ในการอนุรักษ์และพัฒนา

รองเง็ง

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด/ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทและการเชื่อม สลายของรองเง็ง ต้นหยง</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะ ทั่วไปของรองเง็งต้นหยง</p> <p>2. เพื่อศึกษาถึงบทบาท ของรองเง็งต้นหยง ทั้งด้าน รูปแบบ และเนื้อหาที่มีต่อ ชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคใต้ ส่วนล่าง บริเวณจังหวัดริม ฝั่งตะวันตก</p> <p>3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเชื่อมความนิยม ในการเล่นรองเง็งต้นหยง ในปัจจุบัน</p>	<p>จิตตนา หนูณะ, 2533 (นิเทศศาสตร์ พัฒนากาการ) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย</p>	<p>- แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ บทบาทหน้าที่ของการสื่อสาร</p> <p>- แนวคิดการวิเคราะห์เนื้อหา</p> <p>- แนวคิดวิเคราะห์วัฒนธรรม พื้นบ้าน</p>	<p>การวิจัยเอกสาร, การศึกษาภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์แบบ ลึก และการสังเกตแบบ มีส่วนร่วม</p>	<p>- บทบาทหน้าที่สำคัญจำนวนมากได้ 5 ประการ ที่สำคัญและเป็น ลักษณะพิเศษของรองเง็ง คือ การก่อให้เกิดการปะทะสังสรรค์ ทางวัฒนธรรม</p> <p>- ปัจจัยสำคัญของความเสื่อม เกิดจากการเข้ามาแทนที่ของสื่อ สมัยใหม่</p>	<p>- การสูญเสียสื่อพื้นบ้านชนิดนี้ ไป นับเป็นการสูญเสีย เครื่องมือนทางสังคมในการ ประสานสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิดทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2.	ชื่อวิทยานิพนธ์ รองเรื่อง : ระเบียบด้านเมือง ในภาคใต้ วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติของ การแสดงรองเงงในภาคใต้ ตอนล่างของไทย 2. เพื่อศึกษาศิลปะการรำ รองเงง และดนตรี ประกอบการแสดงรองเงง ของชาวเลในจังหวัดภูเก็ต	สาวิตรา พงศ์วิฑร์, 2538 (นาฏศิลป์) คณะศิลปกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	- เอกสารเกี่ยวกับชาวเล - เอกสารเกี่ยวกับรองเงง	การวิจัยเอกสาร, การ สังเกตการณ์ และการ สัมภาษณ์	- ทำรำรองเงงได้แรงบันดาลใจ จากการเคลื่อนไหวของสัตว์ ทะเล - การรำรองเงงที่เป็นแบบแผน อาจเสื่อมสูญไปไม่ช้าเพราะ เปลี่ยนจากการรำเพื่อพิธีกรรม เป็นการท่องเที่ยว	- ควรส่งเสริมการอนุรักษ์ รองเงงแบบดั้งเดิมไม่ให้สูญ หาย
3.	ชื่อวิทยานิพนธ์ ศึกษากาไรใช้ค่าและ โวหารในเพลงรองเงง จังหวัด สตูล วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเพลงรองเงง จังหวัดสตูล ในประเด็น กาไรใช้ค่า และการใช้ โวหาร	ชนิษฐา สุขจันทร์, 2546 (สาขาวិชา ภาษาไทย) การศึกษา มหาวิทยาลัย มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย ทักษิณ	- เอกสารเกี่ยวข้องกับกาไรใช้ ค่า การใช้โวหาร และเพลง รองเงง	การศึกษาเอกสารและ การสัมภาษณ์	ผลการวิจัย มีการเลือกใช้คำขึ้นต้นเพียง 2 ลักษณะ, การเล่นคำมีหลาย ลักษณะ ได้แก่ การซ้ำคำ ซ้อน คำและหลอกคำ ผู้แต่งนิยมใช้ คำง่าย ๆ กระชับ แต่มีใจความ ลึกซึ้ง	ข้อเสนอแนะ - ผลวิจัยสามารถเป็นข้อมูลใน การศึกษารองเงงของคนท้องถิ่น ได้ - ควรมีการศึกษาด้านแนวคิด ของเพลง รวมถึงเปรียบเทียบ กับของท้องถิ่นอื่นๆ

ละครชาตรี / เห่งตุ๊ก

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1.	ชื่อวิทยานิพนธ์ ละครชาตรีเมืองเพชร วัตถุประสงค์ 1. ศึกษาประวัติละครชาตรีในจังหวัดเพชรบุรี 2. ศึกษาโครงสร้างและส่วนประกอบสำคัญของละครชาตรีในจังหวัดเพชรบุรี 3. ศึกษาสภาพประกอบอาชีพละครชาตรีในจังหวัดเพชรบุรี	จันทิมา แสงเจริญ, 2539 (นฤยศิลป์ไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	-----	การวิจัยเอกสาร สัมภาษณ์ สังเกตการณ์การแสดง	- ละครชาตรีเมืองเพชรพัฒนามาจากการแสดงละครพื้นบ้าน ต่อมาปรากฏหลักฐานในสมัยรัชกาลที่ 4 เห็นชัดว่ารูปแบบและเนื้อหาได้รับอิทธิพลจากละครผู้หญิงของผู้มีบรรดาศักดิ์ จากกรุงเทพฯ และในรา - โครงสร้างการแสดง ประกอบด้วยส่วนพิธีกรรมและการแสดงละคร - ละครชาตรีเมืองเพชรปัจจุบันมี 28 คณะ แต่คณะที่ยังแสดงได้เต็มรูปแบบมี 4 คณะ	- ควรศึกษาเปรียบเทียบท่ารำ บทครูสอน บทสอนการรำของ การแสดงในรากับละครชาตรีเมืองเพชร - ควรศึกษารูปแบบและโครงสร้างการแสดงละครไทย ของเมืองเพชรบุรี - ควรศึกษาเปรียบเทียบกับละครชาตรีเมืองเพชรกับละครชาตรีในจังหวัดอื่นๆ

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2.	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์ ละครแห่งศึกในจังหวัดจันทบุรี วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาถึงประวัติของละคร แห่งศึกในจังหวัดจันทบุรี 2. เพื่อศึกษาถึงองค์ประกอบ ลำดับขั้นตอน และรูปแบบการ แสดงละครแห่งศึก ในจังหวัด จันทบุรี 3. วิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของ การแสดงละครแห่งศึก ในจังหวัด จันทบุรี</p>	<p>ผู้วิจัย ประภาศรี ศรี ประดิษฐ์, 2545 (นฤยาศิลป์ไทย) คณะศิลปกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย</p>	---	<p>ระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยเอกสาร, การ สัมภาษณ์ และการ สังเกต</p>	<p>ผลการวิจัย - ละครแห่งศึกปัจจุบันมี 3 แบบ คือ แบบดั้งเดิม แบบพันทางคือ ผสมลิเก และแบบประยุกต์คือ ผสมวงสตริงและหางเครื่อง</p>	<p>ข้อเสนอแนะ - จากการศึกษาละครแห่งศึกที่มี อยู่ 9 คณะ พบว่ามีเพียง 2 คณะที่สามารถแสดงแบบ ดั้งเดิมได้ จึงสมควรที่จะ ส่งเสริมและอนุรักษ์ละคร แห่ง ศึกแบบดั้งเดิมไว้</p>

การแสดงอื่นๆ

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
1	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>การวิเคราะห์บทบาทและ</p> <p>ค่านิยมในสื่อพื้นบ้าน "ละคร</p> <p>เสภาขุนช้างขุนแผน"</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>1. เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของสื่อ</p> <p>พื้นบ้าน "ละครเสภาขุนช้าง</p> <p>ขุนแผน"</p> <p>2. เพื่อศึกษาค่านิยม ความเชื่อ</p> <p>ในละครขุนช้างขุนแผน ในด้าน</p> <p>ต่างๆ คือ สถาบันครอบครัว การ</p> <p>ปกครอง การศึกษา และศาสนา</p> <p>3. เพื่อศึกษถึงบทบาทการ</p> <p>สื่อสารทางสังคมของละครเสภา</p> <p>ขุนช้างขุนแผน ในด้านความ</p> <p>บันเทิง และการให้ข้อมูลข่าวสาร</p>	<p>ธีรเดช ชื่นประภา</p> <p>นุสรณ์, 2538</p> <p>(นิเทศศาสตร์</p> <p>พัฒนากากร)</p> <p>คณะนิเทศศาสตร์</p> <p>จุฬาลงกรณ์</p> <p>มหาวิทยาลัย</p> <p>มหาวิทยาลัย</p>	<p>- แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท</p> <p>หน้าที่ของการสื่อสาร</p> <p>- แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท</p> <p>หน้าที่ของสื่อมวลชน</p> <p>- ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ</p> <p>สถาบันของไทย</p> <p>- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสภาพ</p> <p>สังคมไทย</p>	<p>การวิจัยเอกสาร, การ</p> <p>สัมภาษณ์แบบลึก และ</p> <p>การสังเกตแบบมีส่วนร่วม</p> <p>ร่วม</p>	<p>- บทบาทหลักของละครเสภา</p> <p>คือ ให้ความบันเทิง, ค่านิยมที่</p> <p>ปรากฏคือ เรื่องครอบครัว, การ</p> <p>ปกครอง, เศรษฐกิจ, การศึกษา</p> <p>และศาสนา</p> <p>- การเสียดความนิยมเกิดจาก</p> <p>การลดจำนวนของสื่อมวลชน, ความ</p> <p>อิทธิพลของสื่อมวลชน, ความ</p> <p>บันเทิงสมัยใหม่ และเกิดจาก</p> <p>ข้อจำกัดของสื่อพื้นบ้าน</p>	<p>- บทบาททางสังคมของละคร</p> <p>เสภาขุนช้างขุนแผนนั้น มีต่อ</p> <p>ชุมชนในลักษณะต่างๆ กัน แต่</p> <p>เนื่องจากปัจจุบันมีผู้ชมเพียง</p> <p>กลุ่มเดียว อีกทั้งขาดการ</p> <p>ส่งเสริมจากสังคมจนนำมาเป็น</p> <p>ห่วงว่าในอนาคตอาจสูญ</p> <p>หายไป</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
2	ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษากระบวนการนวัตกรรมการและผล ของโครงการสื่อสารชาวบ้านเพื่อ พัฒนามนุษย์และสังคมใน ภูมิภาคที่ต่างกัน : กรณีศึกษา คณะละครมะขามป้อม วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการ และผล การใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านของ โครงการสื่อสารชาวบ้าน เพื่อพัฒนา มนุษย์และสังคม	จุฬารัตน์ มา เสถียรวงศ์, 2540 (สาขาวิชาพื้นฐาน การศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	วรรณกรรมเกี่ยวกับ วัฒนธรรม สื่อพื้นบ้าน ศิลป การละคร - ความรู้เกี่ยวกับบริบททาง สังคมของภูมิภาคทั้ง 4 ใน ประเทศไทย	การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสังเกตแบบ มีส่วนร่วมและไม่มีส่วน ร่วม, การสัมภาษณ์ และการวิจัยเอกสาร	- คณะละครมะขามป้อมไม่ใช้ วัฒนธรรมการละครเป็นฐานใน การให้การศึกษาและแก้ปัญหา สังคม โดยมีกระบวนการละคร ทั้งในด้านการผลิต การแสดง และการประเมินผล	- จำเป็นต้องมีการปรับสื่อการ เรียนรู้ให้สอดคล้องกับแตกต่าง ตามสภาพบริบททางสังคมและ วัฒนธรรมของผู้เรียนหรือผู้รับ สารในแต่ละท้องถิ่น

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
3	ชื่อวิทยานิพนธ์ การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร วัตถุประสงค์ 1. เพื่อสำรวจ และรวบรวมภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร 2. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร	หม่อมหลวงสันติสุข กฤตากร. 2541 (ภาคศึกษา) การศึกษานอกโรงเรียน) ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร	- แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการสอนผู้ใหญ่ - วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน, ศิลปวัฒนธรรมชาวบ้าน และ การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน	การวิจัยเชิงบรรยาย ด้วยวิธีการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก และการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา	ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านทั้งประเภทเพลงพื้นบ้าน หัตถกรรมพื้นบ้าน และการแสดงพื้นบ้านมีวิธีการถ่ายทอดให้ผู้รับการถ่ายทอดแบบอย่างการปฏิบัติของผู้ถ่ายทอดและผู้รับคนอื่นๆ ให้ผู้รับการถ่ายทอดมีกปฏิบัติด้วยตนเอง	- บุคคลหรือองค์กรที่เข้ามาส่งเสริมและถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านควรให้ความสำคัญต่อรูปแบบและเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านแบบดั้งเดิม

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
4	ชื่อวิทยานิพนธ์ คำ กาไวย์ ศิลปินแห่งชาติ : ชีวประวัติและผลงานการแสดง ที่บ้าน-ช่างฟ้อน วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาชีวประวัติ และ ผลงานของครูคำ กาไวย์ในฐานะ ที่เป็นบุคคลสำคัญ ในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปะการแสดง 2. เพื่อศึกษาผลงาน ศิลปะการแสดงที่บ้านล้านนาที่ เป็นลักษณะเฉพาะ และได้รับ ความนิยม ของครูคำ กาไวย์ 3. เพื่อศึกษาบทบาทของ ครูคำ กาไวย์ ด้านการแสดงที่บ้าน-ช่าง ฟ้อน ในสังคมท้องถิ่นล้านนา	ธิดา เกิดผล, 2542 (วัฒนธรรมศึกษา) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหิดล	- ทฤษฎีการหน้าที่นิยม - ทฤษฎีภาพรวมทาง วัฒนธรรม - ทฤษฎีการแพร่กระจาย - สุนทรียศาสตร์ในดนตรีไทย	การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการศึกษา เอกสาร, การสัมภาษณ์ และการสังเกต	ครูคำ กาไวย์มีบทบาทในการ พัฒนาและสร้างสรรค์ ศิลปะการแสดงที่บ้านล้านนา โดยเฉพาะการตีกลองสะบัดชัย และการประดิษฐ์ทำชุดฟ้อน	- ในหลักสูตรการศึกษา เกี่ยวกับดนตรี-นาฏศิลป์ ที่บ้านควรรบรรจุชีวประวัติของ ศิลปินที่บ้านด้วย เพื่อ ประโยชน์ในการอนุรักษ์และ ส่งเสริม

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
5	ชื่อวิทยานิพนธ์ บทบาทศิลปินดนตรีพื้นบ้าน ของสภาวัฒนธรรมจังหวัด ร้อยเอ็ด กับการสืบทอด วัฒนธรรม วัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาชีวิตและผลงาน ศิลปินพื้นบ้านของสภาวัฒนธรรม จังหวัดร้อยเอ็ด 2. เพื่อศึกษาบทบาททางด้านการ ถ่ายทอดศิลปะ การอนุรักษ์ และ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และการ เผยแพร่ศิลปะการแสดงท้องถิ่น จากศิลปินดนตรีอีสานของสภา วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด	อุรารมย์ จันท มาลา, 2542 (ไทย คดีศึกษา) คณะ ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	- แนวคิดการเรียนรู้ดนตรี - แนวคิดเกี่ยวกับ คุณลักษณะของศิลปินด้าน ดนตรี - แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท - แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรม - แนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอด วัฒนธรรมพื้นบ้าน - แนวคิดเกี่ยวกับ ความสามารถพิเศษ	การศึกษาภาคสนาม ด้วยการสังเกตและการ สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจำนวน 10 คน	บทบาทสำคัญของศิลปิน พื้นบ้านต่อการสืบทอด วัฒนธรรมคือ การถ่ายทอดสู่ ผู้เรียนด้วยการจัดจำและการ ฝึกฝน อีกทั้งมีบทบาทในการ เผยแพร่ศิลปะการแสดงท้องถิ่น เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และเกิดการเรียนรู้	- ควรจัดตั้งองค์กรส่งเสริม ศิลปินดนตรีพื้นบ้าน - ควรศึกษาบทบาทของศิลปิน พื้นบ้านในด้านการ เปลี่ยนแปลงของสังคมและ ผลกระทบวิถีชีวิต - ควรมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการแสดงดนตรี พื้นบ้านให้เหมาะสมกับยุค สมัย

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
6	<p>ชื่อวิทยานิพนธ์</p> <p>ผลของการใช้สื่อที่บ้านในการให้สุขศึกษาเรื่องโรคเอดส์แก่ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์</p> <p>วัตถุประสงค์</p> <p>เพื่อศึกษาผลของการใช้สื่อที่บ้านในการให้สุขศึกษาเรื่องโรคเอดส์แก่ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ โดย</p> <p>1.1 เปรียบเทียบความแตกต่างของความรู้เรื่องโรคเอดส์และทัศนคติต่อโรคเอดส์ก่อนและหลังได้รับสื่อที่บ้านของประชาชนที่พูดภาษาเขมร ลาว และส่วย</p> <p>1.2 เปรียบเทียบความแตกต่างความรู้เรื่องโรคเอดส์ และทัศนคติต่อโรคเอดส์ ก่อนและหลังได้รับสื่อที่บ้านของประชาชนอายุ 15-25. 26-49. 50-65</p>	<p>สมศรี บุญมี.</p> <p>2544 สาธารณสุขศาสตร์</p> <p>มหาวิทยาลัยเชียงใหม่</p> <p>1.3 เปรียบเทียบความแตกต่างความรู้เรื่องโรคเอดส์ และทัศนคติต่อโรคเอดส์ ของประชาชนเพศชายกับเพศหญิง</p> <p>1.4 ศึกษาความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของประชาชน หลังได้รับสื่อที่บ้าน</p>	<p>- แนวคิดและสถานการณ์การสื่อสารด้วยสื่อที่บ้าน</p> <p>- แนวคิดเกี่ยวกับการให้สุขภาพศึกษา</p> <p>- ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์</p>	<p>การวิจัยกึ่งทดลอง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถาม</p>	<p>- ผลการทดสอบทางสถิติร่วมกับความคิดเห็นที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างชี้ให้เห็นประสิทธิภาพของสื่อที่บ้านที่มีต่อความรู้เรื่องโรคเอดส์และทัศนคติต่อโรคเอดส์ของประชาชน</p>	<p>- เพื่อให้ได้ผลการศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น ควรมีทีมร่วมศึกษาและพัฒนาสื่อที่บ้านเป็นทีมแบบสหวิทยาการ</p>

ลำดับ	ประเด็น	ผู้วิจัย	กรอบแนวคิด / ทฤษฎี	ระเบียบวิธีวิจัย	ผลการวิจัย	ข้อเสนอแนะ
7	ชื่อวิทยานิพนธ์ การแสดงผลพื้นที่บ้านของอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย วัตถุประสงค์ 1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของการแสดงผลพื้นที่บ้านของอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย 2. วิเคราะห์รูปแบบ และกระบวนการรำในการแสดงผลพื้นที่บ้านของอำเภอ ศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย	จิตติมา นาศิภท. 2547 (สาขา นาฏยศิลป์ไทย) คณะศิลปกรรม ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	---	การวิจัยเอกสาร, การสัมภาษณ์, การสังเกตการณ์ และการปฏิบัติด้วยตนเอง	- การแสดงผลพื้นที่บ้านของ อ.ศรีสำโรง จ.สุโขทัย มีพื้นฐานมาจากความร่วมมือกันเป็นหมู่คณะเพื่อความบันเทิง แบ่งตามลักษณะการแสดงได้ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเน้นการร้อง, กลุ่มเน้นการรำ ประกอบร้อง, กลุ่มเน้นการรำ และกลุ่มเน้นการละคร	- ควรสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยถึงรูปแบบการแสดงพื้นที่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศเพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบ